

1134

May-June 1979

فرهنگ خلق

شماره (۴-۲)

حمل - سرطان ۱۳۵۸

فرهنگ خلق

مدیر مسؤل : گل احمد نظری آریانا

معاون : زهره چوپان

مبتم : رحمت الله وهاب

منځ په وړاندې د خلقی فرهنگ

د غورې بدل او په لوړو د خلکو
په خدمت کې

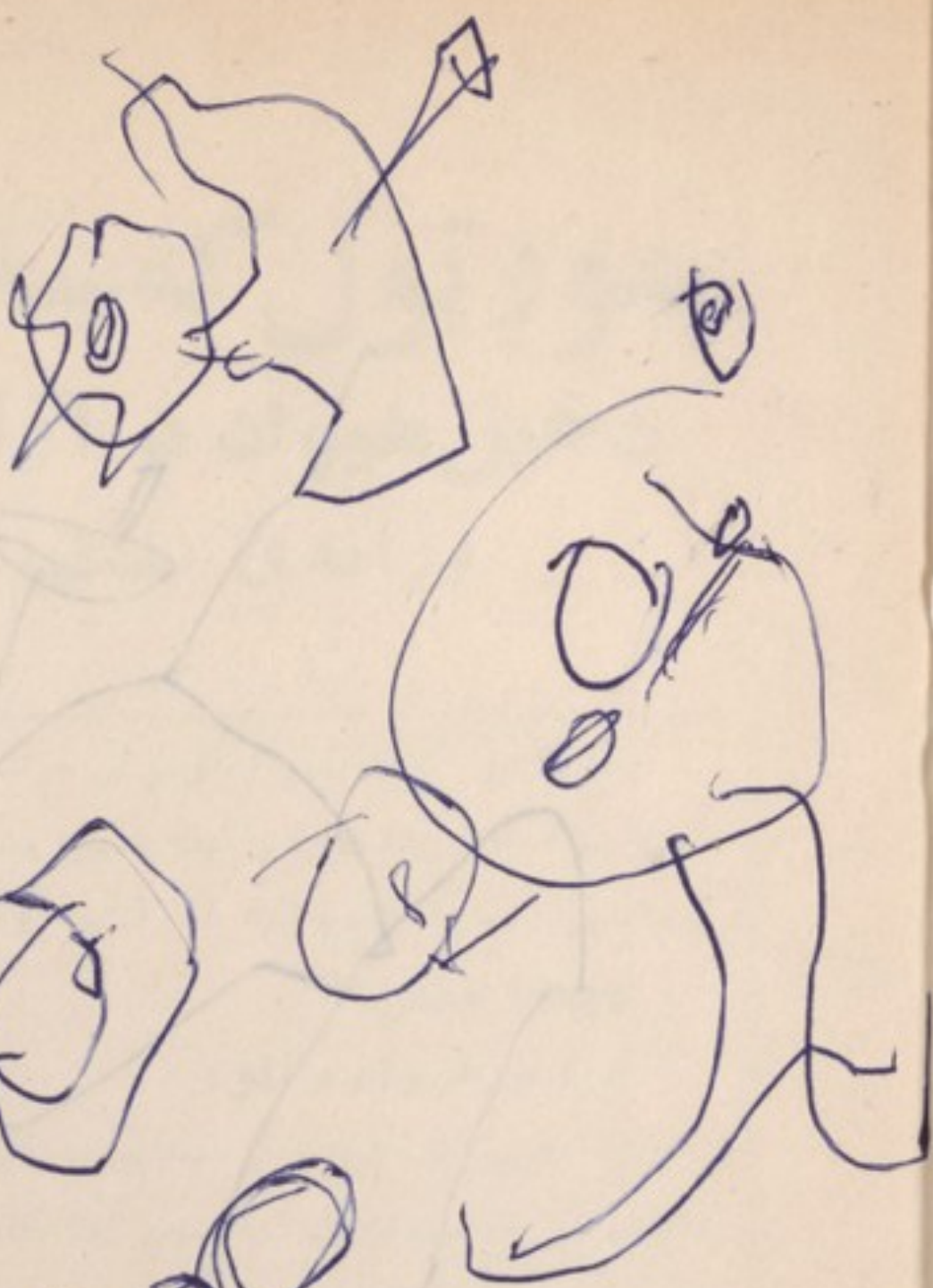
د دفاع از دست آورد های
انقلاب کبیر - نور راه

شکوفانی فرهنگی خلقی

راباز میگذارد

روی جلد : صحنه از برگذاری
رسم گذشت نخستین سالگرد جشن
فرخنده انقلاب ثور

صفحه	نو یسنده	درین شماره
۱	مدیر مسؤل ول	سالې به شکوه ...
۵	نور محمد تره کی	د بزگر لور
۱۳	پیشاهنگ	آینده تا بناک ...
۱۸	اسحاق کوکب	با استقرار حاکمیت ...
۲۴	فرخ شاه محبی	برخورد خلاق ...
۲۷	محمد هشام (مصنون)	فرهنگ خلق ...
۳۱	حبیب الله فرهمند	فرهنگ اصیل خلق ...
۳۷	در محمد افغان زیار	د ثور پرتمین ...
۴۴	اثر: محمد نور یعقوبی از دایه کندي	انقلاب نجات بخش ثور ...
۴۵	د کتور اسدالله (حبیب)	در باره فولکلور ، ...
۵۳	خیر ندوی عبداللہ بختیانی خدمتگار	خلقی فرهنگ او ...
۶۱	علی اصغر بشیر	تشبہات عامیانه
۶۶	فرخ فرزه	قلبه کشی
۶۹	ژباړون : ن . آ	په ابو آن او سیگون ...
۷۱	م : راستا	اصطلاحات عامیانه ...
۷۵	خان محمد (دهکان)	د کورې جوړول
۸۳	م : شیباب	میله های باستانی ...
۸۸	محمد رفیع (میعزی)	خانه های سنگلاخی (۲)
۹۲	خیر ندوی: عبداللہ بختیانی خدمتگار	انعکاس یک یادگار ...
۹۸	ب ، عامی	در باره سپند
۱۰۰	عبدالرحمن (صحبت)	د پخوان و آتی (۲)
۱۰۳	محمد ناصر نصیب	دو بیتي های محلی
۱۰۵	وای محمد رخشانې	بلوچی کهنین ... (۱۲)
۱۱۰	رحمت الله (رحمیوف)	مراسم عروسی ...
۱۲۳	ب. فریاد فاریاب دن	از بک خلق ...
۱۲۸	ع ، ث	کاروان (۲)
۱۳۳	تمنای هروی	شتر
۱۳۸	وهاب مددی	موسیقی محلی افغانی ...
۱۴۳	اشو کمار	میله عنعنوی وپساک ...

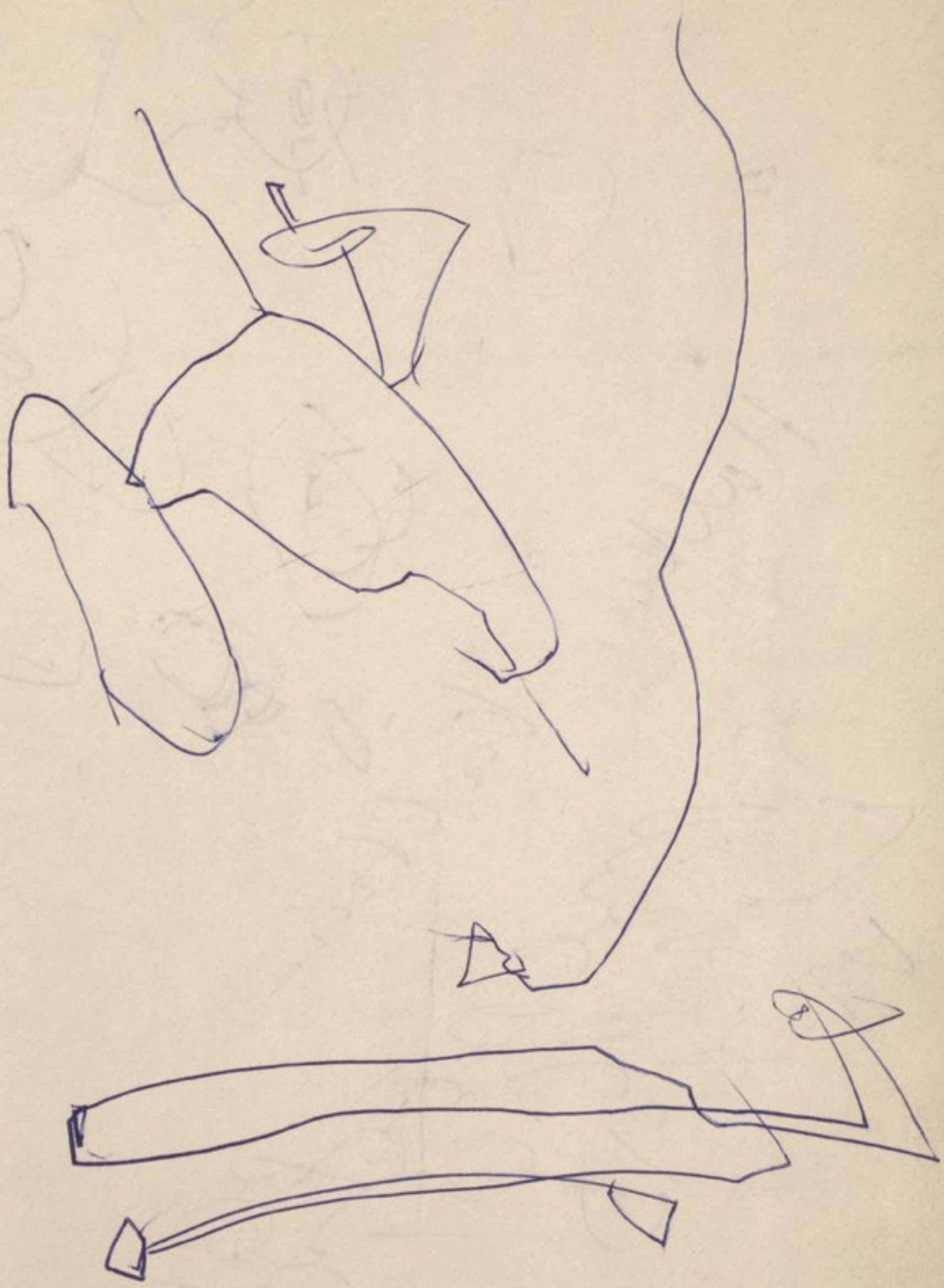

Halkun

Handwritten text, possibly a name or a word, written in a cursive, flowing script. It appears to be 'Halkun' or a similar word, written in a more decorative and stylized manner than the word above it.

Handwritten text, possibly a name or a word, written in a very cursive and stylized script. It is highly decorative and difficult to decipher, but it appears to be a long, flowing word or phrase.

42
1
5
12
18
23
27
31
37
33
33
35
52
71
77
79
V1
V5
83
88
92
98
100
102
105
110
122
128
132
138
131

موږ ټول که بنځي وي که نر، د خپل هیواد د آزادی او ودانی په وړاندی سستقیم مسوولیت لرو

کابل: دو گړود بشپړی لومړنی سرشمیرنی د پیل له امله د انقلابی شورارئیس اودا افغانستان په دسو کراتیک جمهوریت کی د وطن د دفاع دعالی شورارئیس په ښام چی د جوزا په ۲۴ نیټه له راپه او تلوویزیون نه خپورشو.

د پښا متن:

گړانو هیواد والو:

په اوسنی نړی کی د هر لږ کسان پیدا کیری چی په اقتصادی او ټولنیز ژوند کی د احصائی اوشمیر درول او اهمیت نه انکارو کړای شی لکه د ملتونو په اوسنی هلو-خلوډک ژوند کی اودهغو د اقتصادی او ټولنیزو بدلونونو د سمون دپاره شمیر او احصائی هره مهمه وسیله بلله کیری. په بل عبارت شمیر او احصائی په اقتصادی او ټولنیزو ستراتیژیو او پالیسیو په تشبیت اوتا کلو کی ارزښتناک رول لری او په حقیقت کی د هر ډول سمو اقتصادی پروگرامونو اساس اود ټولنیزی هوساینی د هر ډول پروژی جوړښت د شمیر او احصائیوی معلوماتو په بنسټ ولاړ دی له هغو اساسی احصائیو څخه چی د دولتونو د هوسا کوونکو پلانونو بنسټ بللی کیری دو گړو په باب شمیر او معلومات دی چی دو گړود بشپړی سرشمیرنی په نتیجه کی ترلاسه کیری. د خوښی لځای دی چی دادی د افغانستان د دسو کراتیک جمهوری دولت د انقلابی فرمانونو له صادره او اجرائه وروسته د هیواد په ټولنیز او اقتصادی تاریخ کی د لومړی ځل دپاره دو گړو پوره سرشمیرل تر سره کیری. د دغه ستر او تاریخی کار تر سره کول موږ ته ددی وخت او امکان برا بروی چی دو گړو د شمیر، ترکیب او ویش د پیر ندلوله لاری د اړتیا او واحتیاجا تواندازه وټاکو اودهغو د قاسمین او ترسره کیدو په برخه کی د اقتصادی حالاتو سره سم تدبیرونه ونیسو او په دی برخه کی په اقداماتو لاس پوری کړو.

څو گنده ده چې موږ ټول ښځې وې که زه، د خپل هیواد د آزادۍ او ودانۍ په وړاندې مستقیم مسؤولیت لرو او څرنگه چې دوگړو پوره سرشمیرنه دیوه آباد او مترقی هیواد آبادی او ودانۍ او دیوی هوسا او سرلوړې ټولنې د جوړولو د پاره یوه وسیله ده، له دې امله د شریفو خلکو او د ټولو خلقي او دولتي سازمانونو او موسسو وظيفه ده، چې دوگړو د پوره سرشمیرنې له پروژې سره چې سر له سپا پیل کېږي، له هېڅ ډول همکارۍ او مرستې څخه ډډه ونه کړي او دیوه مترقی او هیواد پالونکي وگړي په توگه د هیواد د ودانۍ او د خلکو د هوسایي په مقابل کې خپله وظيفه سرته ورسوي. د هغو ټولو کسانو بریالیتوب چې په مستقیمه یا غیر مستقیمه توگه یې په دغې پروژه کې برخه اخستې او یا یې اخلې په دغه شعار سره چې (ټول شیان دوگړو د پوره سر شمیرنې په خدمت کې) غواړم.

نور محمد تره کی د افغانستان د خلکو د دموکراتیک گوند د مرکزی کمیټې عمومی منشي، د انقلابي شورارئيس او د افغانستان په دموکراتیک جمهوریت کې د وطن د دفاع د عالی شورا رئیس.

(ب)

ما از آزادی خود که خونهای ملیونها فرزند
دلیر و رزمنده ماست تا پای جان دفاع می کنیم و برای
تمام خلق گیتی و ملیتهای جهان حق تعیین سر نوشت
و آزادی کامل می خواهیم.

از بیانات رهبر کبیر خلق افغانستان نور محمد تره کی.

ژسور د انقلاب نهایی هدف له سرې څخه دسرې

د استعمار نه د خلاصې ټولني جوړول دي

د انقلابي شورا د دفتر رياست خپر ورکوي ، د افغانستان د خلکو ددمو کراتيک گوند مرکزی کمیټي عمومي منشي او د انقلابي شورا رئيس نور محمد تره کي د ثور په ۲۶ د چار شنبې په ورځ له غرمي وروسته په دوو بجو هندی ژورناليسټ ددعا مه افکارو د تمايلا تو د خپرنی او د خبري خدمتونو د خپرونې «پات» ناشر او مسؤول مدير بناغلي راجندر اسارين د مطبوعاتي مرکي لپاره د خلکو په کورکي حضور ته ومانه .

د افغانستان د خلکو مشر لارښود ، د افغانستان د خلکو ددمو کراتيک گوند د مرکزی کمیټي عمومي منشي ، د انقلابي شورا رئيس نور محمد تره کي کله چی یی هندی ژورناليسټ بناغلي راجندر اسارين د خلکو په کورکي د مطبوعاتي مرکي لپاره حضورته منلی دی .

ډمړگي متن:

پوښتنه: په افغانستان کې د خلقي انقلاب د پلار او بنسټ ايښودونکي په توگه دستر قدر تو نو په خاص ارتباط سره داسيا په جنوب کې جيو پوليټيک صحنې څه ډول څپري؟

ځواب: په سهيلې اسيا

کې لکه د جهان په نور و ځايو کې د دوو اقتصادي او اجتماعي سيستمونو تر مېنځ، يعنې د بين المللي سوسيا ليزم، چې په سر کې يې شوروي اتحاد واقع دی، او د بين المللي سرمايه داري سيستم، چې د امريکې له پلوه يې لارښوونه کيږي، کې کيچونه که څه هم په دې وختو کې نسبتاً لږ شوي دي روان دي.

دا کې کيچونه کله تاوده او کله ساړه شي.

اوس سهيلې اسيا د مسلکو نو خلک راو يش شويدی او هڅې کوي چې خپلې چارې په خپلو لاسو کې واخلي، د دوی دغه را وپېښ والی د امپرياليزم په ضرر تمام شوی او تما سيري، نو په دغه اساس به د دواړو سيستمونو تر مېنځ د جيو پوليټيک صحنې دنړۍ په دغه برخه کې لږ او ډېرې تودې وي.

پوښتنه:

شوروي اتحاد او امريکا د ملت په د و هم تړون باندې موافقي ته رسيدلی دی، او پناغلی پرېژ نيف

او جمهوررئيس کار تر دغه تړون د لاس ليک لپاره د جون په ۱۵ نيټه سره گوري آيا اتکل کولی شي، چې د دغې پرمختيا په نتيجه کې به ستا سوددوه اړخيز و، په اوسينو اړيکو او دسولې اوښه نيت دلور تيا په برخه کې په عمومي توگه داسيا، د جنوب له هيوادوسره د دغودواړو هيوادو په پاليسيو کې کوم بدلون مېنځ ته راشي؟

ځواب:

د دوهم سالت پر تړون موافقي ته سوړ او ټول روغه خوښوونکي جهان هر کلي وايو، د دې تړون لاس ليک دسولې په گټه، د ټول بشریت پر ذهن ښه اغيزه ښندی او دا توقع کيږي چې د دواړو هيوادو پر ښور وابطو او په روغه سره د گډ ژوند په مفکوره به په زړه پورې اثر وکړي.

هغه ښه تفاهم چې د دغه تړون د لاس ليک په نتيجه کې به د شوروي اتحاد او امريکې تر مېنځ راشي سهيلې اسيا هيوادونه به تر پخوالا ډېره موقع ومومي، چې د خپلو هيوادو د ژوندانه چارې داخلي وي او که خارجي به ښه توگه پر مخ بوزي او دا به په خپل وار سره دنړۍ په دغه برخه کې دروغی او ښه نيت د غښتلو والی دپاره وړ اثر وښندی.

زه د دوهمه سالت د تړون لاس
ليک کيدل د سهيلي اسيا او د زړه وړ
الي روغي د ساتلو د پاره د زهار
ايستونکي بشریت پوستر بری گنم.

پوښتنه:

پدی وروستيو وختو کې د
افغانستان او د امریکا د متحدو
ایالاتو تر مینځ په اړیکو کې لږ
څه لانجی پیدا شوی. آیا کولای
شی هغه عوامل چی په اړیکو کې
د دغو لانجو سبب شوی تشخیص
کړی او ستاسو په عقیده د دغو
عواملو مخنیوی امکان لری؟

جواب: زموږ د غوښتنی په
خلاف له بده مرغه د افغانستان
او امریکي تر مینځ یوه اندازه
سو تفاهم مینځ ته راغلی دی.
زموږ انقلاب یو خلقی انقلاب دی
او خپل د نا پیلتوب ، خپل اوک
کورنی او باندي سیاست چلوی.
موږ له امریکا سره په روغه
د گډ ژوند په اساس نه روابط
غواړو. له هر هغه چا سره زموږ
دوستی خورا خوږه ده چی د زړه
د کومی زموږ دا انقلاب د رن او بی
او ملاتړ وکړی. زه هیله لرم
چی زموږ روابط به په راتلونکی
وخت کې ژر خواږه شی.

پوښتنه:

د افغانستان په سرحدونو کې
له پاکستان سره لانجی مخ په
زیاتیدو دی، پدی برخه کې د

خپل ټیا اصلی عامل آیا د پناه
وړونکو په توگه د پاکستان له
خاوری څخه د پناغیا نو استفاده ده
او یا ایله یالوژیکي تضادونه دی
په دوهم حالت کې آیا دیوه موقتی
حل امکان نه لیدل کیری چی
ستاسی دواړه هیوادونه د نا پیلتو-
ب د نهضت په چوکاټ کې سوله
په ژوند ته دوام ورکړی. په
داسی حال کې چی پاکستان په دغه
نهضت کې د همیشنی غړی په توگه
د پیوستون په حالت کې دی.

جواب:

موږ خو خله و پلوی دی چی
موږ خپل انقلاب چی د کارگرو د
طبقی پرايډ یالوژي ولاری دی. د پنا-
کستان په شمول هیڅ یوه هیواد
ته نه صادر وو. له پاکستان څخه
زموږ غوښتنه څر گنده ده او
هغه دا چی د پښتنو او بلوڅو خاوره
زموږ پر ضد د تجاوز او تیری د
پاره د توپ تخته نکړی.

که پاکستان دیوه ښه گاو-
نلوی په توگه عمل وکړی او زموږ
پر خاوره تیری ونکړی موږ له
هغه سره نه یوازې د موقتی بلکی د
دایمی دوستی امکانات څر گندو
ینو. که پاکستان له موږ سره
په روغه د گډ ژوند سیاست وچلوی
هر څه حل کیدای شی او کوم سیا-
سی اختلاف چی ورسره لرو، هغه
په هم په بیره او په ښه توگه د

دواړو هیوادو د خلكو له غوښتنو سره سم حل شی .

پوښتنه :

د پاکستان او افغانستان تر مینځ له اوسنی حالت سره له لاندو څخه یوه بین المللی تکررته د خطر تصور شته چی البته دواړه هیوادونه د هغه له پیدیدو څخه ډډه کوی په دغه شان شرایطو کی آیا ستاسو حکومت د دیپلوماسی له لاری په مستقیمه توگه او یا د دوستو هیوادو له خوا د اړیکو د خپرې تیا د مخنیوی ضرورت څیرلی دی ؟

جواب :

ددغه خطر په نظر کی نیولو سره ، چی زموږ او د پاکستان تصادم به په منطقه کی داسی اور بل کړی چی ډیر وچ اولانده به پکی وسو چی اوحتی ممکنه ده چی د بین المللی فاجعی بڼه غوره کړی . موږ تل د پاکستان مکرر تیری زغملی دی او هغه ته مو په سره سرینه کتلی دی .

پوښتنه :

د شوروی اتحاد او هندوستان دواړه هیوادونه چی د افغانستان بڼه او پخوانی دوستان دی داسیا د جنوب په سیمه کی له سولی آرامی سره کلکه مینه لری . او د امریکا متحده ایالاتو ته په سیمه کی د لاندو له کسبیت څخه هیڅ گټه

مشهوره نده او د چین هیواد هم په ویتنام کی په بی لخواه خطر غوښتلو پوره بوخت دی ، آیا له دغه شان شرایطو سره سره به ارزښتناک نه وی چی د هغو یاغیانو موضوع چی له بهر څخه فعالیت کوی د دیپلوماسی له لاری حل او فصل شی او په عین وخت کی په هیواد کی له متاثره عناصرو سره سوله ایز چلند غوره شی ؟

جواب :

شوروی اتحاد او هند چی زموږ بڼه او عنعنوی دوستان دی او د نړی په دی برخه کی لکه د جهان په نورو برخو کی له روغی او آرامی سره مینه لری په دی بڼه پوهیږی چی د افغانستان د زیار - ایستونکو خلكو د بڼه ناسی څرنگه اوله کومه لخواه فعالیت کوی . تراوسه پوری موږ د اهیله درلوده اوحتی اوس یی هم لرو چی پاکستان به زموږ د دښمنانو له لمسولو او له خپلو تجریک کوونکو اعمالو څخه لاس واخلي .

او دیوه بڼه گاونډی روهه به غوره کړی ، خو که مجبوره شوو د خپلو دغو دوو هیوادو له بڼی دوستی څخه به استفاده وکړو او ورځنی غوښتنه به وکړو چی پاکستان دی ته را وبولی چی زموږ په مقابل بل کسی له خپلو اوسنیو اعمالو څخه لاس واخلي .

سور په دې وختو کې عمومي
عقوه اعلان کړه ، اوس ټول هغه
کسان که له هیواد څخه دهر چا
په لمس د پاندي تلمی وی .
کولای شی چې په آراسی او
پوره زړه بیرته خپل هیواد ته
را ستانه شی .

پوښتنه :

په داسی حال کې چې د افغانستان
د خلکو دموکراتیک گوند په
پوره توگه په افغانستان کې
د انقلاب د پروسی په ټینگو لو
بوخت دی ، آیا له پاکستان
سره په سرحدونو کې نښتی هرڅومره
چې لنډی هم وی ، هغه لوری ته
ستاسو د پاسرنی او انرژي اړولو
سبب نه گوزی ؟

جواب :

تاسو پوهیږی چې سور د خپل
سترا نقلاب د اقتصادي او اجتماعي
بر یالیتوب په هکله یوه دقیقه
وخت نه لرو چې بلې خواته متوجه
شو خو که ضرورت شی د خپلې
خپلواکي د خپلې خاورې د تماشیت
د ساتلو دپاره به نور ټول کارونه
پوی خواته کښیږدو .

پوښتنه :

کله چې تاسو د پښتنو او بلوڅو
د خلکو د حقوقو خپری کوی آیا
ستاسو مقصد هغو خلکو په خوښه
دحل یوه لارده چې داوسنی تعهدد
سر حدونو په چوکاټ کې ژوند

کوی د یوه بین المللی سرحد په
توگه د یو رند د کړنې په باره
کې ستاسو نظر څه دی ؟

جواب :

سور د پښتنو او بلوڅو د ملی
حقوقو د مسئلې په روغه حل غواړو
دا مسئله نوی موضوع نه ، چې
سور اسیخ ته کړیده ، او پاکستان
پری زور وو ، بلکې دا مسئله
تقریباً له (۱۳۰) کلورا ایسته
موجوده ده ، او تل د افغانستان
اوسکا نو ، د افغانستان او
پرنګیانو او پیا د افغانستان او
پاکستان ترسیخ یوه شخړه وه او
په تیرو وختو کې ددغی موضوع
دپاره د پوره سره او توده مبارزه
شوی ده .

خو اوس زموږ خلقی دولت په
جدی توگه غواړی چې دغه موضوع
له پاکستان سره د پښتنو او بلوڅو
خلکو د غوښتنی او رضائیت او نورو
تاریخی عواملو په اساس په روغه
اوبه نیت فیصله کړی .

پوښتنه :

سهریانی وکړی د یوه ایډیا-
لوژیکی دولت په جوړولو کې د
افغانستان د خلکو دموکراتیک
گوند د تجربو په برخه کې
څر گندونی وړا ندی کړی او د
هغه په رنای کې دغه لینستی اصل
چې دوه گامه وړاندی او یو گام
وروسته دی څه ډول څیږی .

ځواب :

د افغانستان د خلكو دمو -
 كراتيك گوند (دهيواد د كار -
 گري طبقى مخكښى) د ثور دستر
 انقلاب په نتيجه كې داسې خلقى
 دولت جوړ كړى دى چې دهغه هدف
 د داسې ټولنى جوړول دى چې په
 هغې كې له سړي څخه د سړي استثمار
 نه وي ، دهغه دولت د كارگر د
 طبقى د دوران جوړوونكى اهديا -
 لوژى په اساس درول شويدي
 او په همدغه اساس به خپل و دولتي
 فعاليتونو ته وده او تكامل
 ور كړي .

پوښتنه :

قومي جرگې دولتي حكومتونو
 په ساحو كې قانون او نظم په
 عنعنوي توگه تطبيقوي آيا دهغه
 سيستم له نويو پديدو سره د تطبيق
 وړدي او كه چيري نه وي څه ډول
 كولې شي د جرگو او انقلابي
 كمېټو ترمنځ تضادونه حل او
 فصل كړي .

ځواب :

په مناسب وخت كې به لويه
 جرگې اود كارگرو ، بزگرو او
 نورو زيار اېستو نكو جرگې د
 سحلي او اېالتي ادارو د پار د
 مينځ ته راشي . موږ تر اوسه
 پوري د (انقلابي كمېټو) په
 نامه څه نلرو .

پوښتنه :

آيا قبايلي رقابتونه د گډ -
 وډې هوعامل دي ؟

ځواب :

د ثور دستر انقلاب د دې دپاره
 بشپړه زمينه برابره كړېده چې
 قبايلي رقابتونو له مينځه ووسي
 زموږ له انقلاب څخه يوازې هغه
 لېشمير كسان نا راجته دي چې
 خپلې ناروا ستري گټې يې
 له لاسه ور كړي وي .

پوښتنه :

آيا د آيت الله خميني څرگندېدل
 د پښتو ژبو او دري ژبو تر مينځ
 كومې ستونزې پيدا كړي ؟

ځواب :

موږ د ژبو مساله په افغانستان
 كې په دمو كراتيكو اساساتو حل
 كړېده اوله دې پلوه دهېڅ ډول
 ناوړه تحريك د پاره زمينه
 نشته اوس په افغانستان كې ټول
 مليتونونه په خپله مورني ژبه تعليم
 كولاى شي ، اود راډيو ،
 مطبوعاتو او ټلويزيون له لاري
 په خپله مورني ژبه نشرات اوږي
 او لولي .

پوښتنه :

د گوندي كدرونو چټكه تر فيع
 او له پخوانيو ماسورهنو سره دهغه
 پر عكس تعامل آيا د دهيواد او
 پوځي سرويسونو په برخه كې يې
 كومې اغيزي مينځ ته راوستي دي -

د پوهنځي کدر و نو د طبقه بندي تر کيښودلو
د اصلاح په برخه کي څه اقدامات
شوېدي ؟

جواب :-

موږ خپل حزبي کدر و نه د
نور و هيواد پالونکو سامورينو
په ضرر نه دي غټولي . زموږ
حزبي کدر و نه د نور و هيواد
پالونکو سامورينو په اړخ کي
دولتي چاري په خلقي روحيه اجرا
کوي چي د دوي د اجرا آتو پوه
په زړه پوري نمونه په افغانستان
کي د رشوت بيخي لږ والي دي .
په نظامي برخه کي سعی شويده
چي د پخوانيو فيودالانو او ارستو
کراتانو په مخاي د افغانستان د
زهار ايستونکو طبقو زامن سينځ
تدراشي اوس موږ په د ا د وپلاي
شو ، چي زموږ وسله وال پوځ
زموږ خلقي وسله وال پوځ دي چي
د زيار ايستونکو طبقو مادي او
معنوي گټي ساتي .

پوښتنه :-

آيا لطفاً د خلقي انقلاب د
تېنگښت د ستراتيژي په برخه کي
څرگندوني وړاندي کوي ؟

جواب :-

زموږ د انقلاب نهايي هدف
دا دي چي دلته له سړي څخه د

سړي له استثماره خلاصه تېولنه
جوړه شي ، د دغه مقصد د عملي
کولو د پاره لومړي موږ د
بزرگرانو او نورو زراعتي
کارگرانو له اوږو څخه د
فيودالانو د سود ، سلم او گروهی
په پټي ايسته کړي .

دوهم : موږ په افغانستان
کي د ښځو عنعنوي بنسټونو او
پروډل منع کړي .

درېم : د خلکو اصلاحات
موږ پيل کړي چي په دي نږدي څو
مياشتو کي به پای ته ورسېږي .

خلورم : موږ د افغانستان
د هر اړخيزي اقتصادي او کلتوري
ودي د پاره پنځه کلن پلان طرح
کړېدي ، چي دغه په عملي کيدو
سره به په افغانستان کي د دا
پور ته ډول ټولني د جوړېدو
بنسټ کيښودل شي .

لنډه دا چي زموږ انقلاب له
استثمار گرو طبقو ، په تيره
فيودالانو او لويو کمپرا دورانو
څخه سياسي قدرت د کار گر بزرگ
او نورو زيار ايستونکو طبقو
او اقشارو ته ولېږد او ژر
به اقتصادي قدرت هم ودوي ته
وايږدوي . (ب)

لومړی وزیر طی مصاحبه مطبوعاتی گفتند :

سالت ۲- نویدی از پیروزی دپلوماسی صلح در جهان است

حفيظ الله امين منشي و عضو دفتر سياسي کمیته
مرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان ولومړی
وزیر دیروز به سوالات راویل موسین رئیس نمایندگی
آژانس تاس در کابل پاسخ ارائه فرمودند که متن آن
ذیلاً غرض آگاهی هم وطنان به اطلاع رسانیده
می شود :

حفيظ الله امين منشي و عضو دفتر سياسي کمیته مرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان
ولومړی وزیر راویل موسین رئیس نمایندگی آژانس تاس را جهت مصاحبه بحضور

ل

پذیرفتند .

سوال :

رفیق لومبری وزیر :

ملاقات و مذاکرات لیونید -
بریتزنیف منشی عمومی کمیته
مرکزی حزب کمونسنت اتحاد -
شوروی و صدر هیات رئیسه
شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی
سوسیالیستی و جیمی کارتر رئیس
جمهور ایالات متحده آمریکا را
چطور ارزیابی میفرمایید ؟

جواب : ملاقات و مذاکرات

لیونید بریتزنیف منشی عمومی
کمیته مرکزی حزب کمونسنت
اتحاد شوروی و صدر هیات رئیسه
شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی
سوسیالیستی و جیمی کارتر
رئیس جمهور ایالات متحده آمریکا
روی ساعت ۲ - نوبدی از پیروزی
د پهلوی ماسی صلح در جهان است
که به تمام جهان نیا ن داده می شود ،
ارزش عالی این مذاکرات در امضای
ساعت دوم انعکاس خواهد یافت ،
این مذاکرات طبق محتوای ساعت
دوم قدم مثبت در راه تحکیم پروسه
دیتانت به نفع صلح و امنیت
بین المللی را حاصل می دهد .

سوال : به نظر شما این مذاکرات

چه نقایح مثبتی را برای تحکیم
صلح و امنیت در آسیا در قبال خواهد
داشت ؟

جواب : نتایج مذاکرات که

اتحاد صلح ستراقیژیک را برای

پنج سال تا مین می کند - برای
سراسر جهان منجمله آسیا اوقی اسید
بخش صلح را فراختر می سازد ،
بخصوص که راه را برای سالت
سوم نیز باز می نماید که تشویش
بشریت را که ناشی از آزمایشات
سلاح ذروی و رقابت تسلیحاتی
است وسیعاً تخفیف میدهد ، در تمام
پیروزیهای سیاسی صلحجو پانز
در آسیا انعکاس عمیق می نماید
بخصوص که نتایج مذاکرات با روحیه
فیصله های ملل متحد و مچا مع
بین المللی برای نیل به خلع سلاح
عام و تام مطابقت خواهد داشت .

سوال : لطفاً نظر خویش را در

مورد مسافرت رسمی صدر اعظم هند به
اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی و
اظهارات زعمای دو کشور در باره
علاقه و مناسبات دوستانه با خلق
افغانستان و همچنان مخالفت شان با
مداخله قوای خارجی در امور داخلی
افغانستان ارائه بفرمایید .

جواب : مسطاً لیبی را که

لیونید بریتزنیف منشی عمومی
کمیته مرکزی حزب کمونسنت اتحاد
شوروی سوسیالیستی و صدر
هیات رئیسه شورای عالی اتحاد
جماهیر شوروی سوسیالیستی هنگام
مسافرت مورارجی دیسای صدر اعظم
جمهوری هند به اتحاد شوروی در مورد
افغانستان اظهار داشت ممثل عالیترین
شکلی و ماهیت سیاست صلح پسندی

اتحاد شوروی و حمایت آن از جنبش
های کارگری و آزادی بخش خلاقهای
جهان، دوستی و برادری بین افغانستان
و اتحاد شوروی می باشد که به
پختگی اصل انکار ناپذیر تاریخی
و به نیروی خلیل ناپذیر تکامل
یافته است و با بیانیه الکسی-
کاسیگین رئیس شورای وزیران
اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی نیز
به خوبی تأیید گردید، این بیانات
زعمای اتحاد شوروی با واقعیت
های صانع جهانی و علاق دوستی و
برادری بین خلاقهای افغانستان و
اتحاد شوروی به خوبی توافق
داشت و در تمام محافل و مطبوعات

افغانستان از آن استقبال گرمی
بعمل آمد .
همچنان مطالبی که باین ارتباط
در اعلامیه مشترک زعمای اتحاد
شوروی و هند تذکر رفته است
بهترین ممثل علاقمندی با صلح منطقه
برخورد واقعیه نامه با جریانات
مداخلات در امور داخلی افغانستان
و احساسات گرم و دوستانه خلق
افغانستان با خلاقهای کبیر اتحاد
شوروی و هند بوده است .
این حمایت زعمای موصوف از
موقف برحق افغانستان از بهترین
شواهد شکست ناپذیری انقلاب
کبیر ثور است .

د ثور انقلاب نه راهیسی پنهانه ، تاجک ، بلوخ از بک
ترکمن ، نورستانی او هزاره قول خانونه و رونه او
برابر احساسوی

د افغانستان د خلکو ددموکراتیک گوند مرکزی کمیٹی منشی، سیاسی دفتر غری
اولومیری وزیر حفیظ الله امین له وینا ووخه .

سالی به شکوه و بزرگی تاریخ

میگویند: «سالی که نیکوست از بهارش بیداست» * بهار اسال، فصل شکوهمند بزگداشت
رویداد سترگ تاریخ کشور است. رویداد عظیمی که ملت ما را از خواب چندین صد و
چندین هزار ساله‌ی گذشته باتکانی شدید و سخت هیبتناک بیدار کرد، از خوابی که
تصور بیداری از آن نمیرفت یابه گفته‌ی رندان زمانه: افسونی که افسانه‌ی آن ابدی شده بود
یا ادعای ابدیت داشت. انقلاب کبیر ثور را میگویم * حادثه‌ی بیمانندی که ابعاد گسترده‌ی
آن تا بی نهایت ژرفای پیوندهای گونه‌گون خلق ما راه یافت، تأثیر گذاشت و به گونه‌گون
صورت آنان را برانگیخت تا به یاری خویشتن بشتابند و فرصت مناسبی را که دست داده است
در یابند *

سالی را که گذشت به معیار هیچ زمانی از تاریخ پرفراز و نشیب ملت خود سنجیده نمی
توانیم. هر چند زمانه‌های پیموده‌ی تاریخ به ما افتخارات بیشماری بخشیده است و هر چند
در گذشته با هزاران رویداد دگرگون‌کننده و بازسازنده، سربرافلاک ساییده و از جام پیروزی
های پیاپی بیخود گشته‌ایم، بیخودی این‌سی جانبخش و ارغوانی، چیز دیگری است و ما را
و جدآراش دهنده‌ی آن، چیز دیگری * این بیخودی را سنگینی و دهشت خماری در پی نیست
و هر چه هست با خود بودن است و در خود بودن و خود راستین را باز یافتن * حدیث نفس
در اینجا حدیث عروج نفس است و ما را بانزول آن کاری نیست *

دیر و زبوم نوبت میزد بر طارم این خانه و گویی در آن ارواح خبیثه میگشتند و دم منجوس
و افسون‌نگرشان، خلق را به خواب ناخوش و جاودانی جهل و تیره‌روزی میخواند؛ بند سکون
و سکوت را برپایشان استوار میکرد و بود و نبود شانرا به یغما میبرد و اسرو زدم سرد و
افسونگر زمستان دیرینه از این خانه فرارفته و گلهای شور و شوق و محبت در آن رویداده
و بلبل هزارستان هزاران آرزوی از بند رسته و نفس بشکسته برکنگره‌ی اعلائی کاخ امید
خلق، سرو دآزادی و آزاده‌گی و همبسته‌گی ابدی رنج دیده‌گان و ستم کشیده‌گان را سر میدهد

و در زیر و بهم دل انگیز نو آهایش، آهنگ طربخیز و مستی آور شکستن زنجیر غلامان و اسیران به گوش میرسد.

سالی که گذشت، سال هزاران هزار آیت خوبی و شادمانی بود، سال نمره های عظیم آینده، سال رهایی، سال سرکوب دژ خیمان و ستواری ساختن دیوان (هر آنکوبد است و ندارد به یزدان سپاس)، سال تابش بی غروب آفتاب «خلق»، سال آزادی فرشته های عدالت، سال کار به کار گر، زمین به برزگر، نان به گرسنه، لباس به برهنه، سال تپیدن دلها به امید وصل دلدار، سال رسیدن به خانه، سال بیداری توده های هزاران در هزار خلق.

هشت فرمان، هشت بیک، هشت ندای سر و سر رهایی، هشت مژده ای زنده گانی و شاد کاسی که بر آنها «گر جان فشا نیم رو است» در این سال خجسته به ما یاری رساند که از ظلمت اندوخته و نور او بر هوت بی امید سده های تاریک میانه به دوران نوین و درخشان آرمانهای بزرگ انسانی گام بگذاریم و از خفت سرده گان جنبه ده به در آییم و بارستاخیز عظیم انقلاب ثور، طو ما رفرو سو دهی نظامهای ضد بشری بر دهگی و خانسالاری رادلیران در نور دیم و نقیبی بز نیم به آنسوی سر مایه سالاری، به سر زمین پیروزی همیشه گی نور بر تاریکی، به جایگاه برابری و بشریت راستین، سرز کشور ابرمردان تاریخ از بندرسته و زنجیر گسسته، خاک پاک و منوری که در آن به آدمی، توهین استعمار و استثمار رو انمیدارند و خدمت نکرده رابه رخ نمیکشند، منت و لعنت تسلط گر و هی نثار نمیکنند و به نام و عنوان رسم و زبان و کیش و آیین و ملت و ملیت و سن و تو و از سن و از تو، انسانیت انسان رابه بازی نمیگیرند و به کوچک ساختن و خواری وی نمبهر دازند. اینها فرمان نبود، دستور جبری و تحمیلی بالا به پایین نبود، باز تاب خواست دل مشتاق ملیون هاهم سینه زحمتکش ما بود که عمری را چشم به راه رخنه یی در دیوار پوسیده ی قرون سیاه دهشت و نکبت و دیدار شهسواری از کشور همواره تابان و همیشه بهار داد و فراوانی، به سر برده و پیشباز پیام آور خوشبختی فردا را بر درگاه نشسته بودند.

سالی که گذشت، سال خوشی بود و بهار که سی آید و گلها که میشگفند، سیه جا سه گان چمن، رخت سفر ببندند و قار قار پلید شان رابه دیاران خزان زده یی که نبض فرو خفته ی زمستان

سالی به شکوه ...

منجمد شان ساخته، سپیر ندو گل که خانه را از و جو دغیر پاکیزه سی یابد، بانسیم سلایم سپیر دم
سری به نشانه‌ی شاهانه‌ی شادمانی سی جنبانند و با ناز و کرشمه، برهای رنگینش را باز میکند و حقه
های نامرئی عطر را که در سینه پنهان کرده است، به گشاید تا شام دلداری که غیاب اغیار را
فرست ز سرمدی افشای را از نهفته یافته است، معطر شود و به حال آید و گفتنیها را باز گوید و مهر
شر منده گی از لب بشکند.

در این سال، بسیاری خوش شدند و اندکی ناخوش آنکه نداشت و آنکه از دست داده بود، گل
آرزوی در دلش خندید و آنکه گلهای آرزوی دیگران را چیده و برای خویش گنجانید ساخته
بود که از خست ز یاد نمیخو است دیگران حتی بویی از آن ببرند، نتوانست و صل سیمون
فصل رستاخیز را ببیند و گل منحصر به فرد خند بر لبانش خشکید و پر برشد و چون تاب ماندن
نداشت، با قارقار منجوس خود به جایی رفت که عرب در آنجا نیز داشت و انداخت و چه خوش
که باز گشتی برایش نیست و فاتحه اش خوانده است.

سال بزرگ، لحظه سترگ تاریخ، ورقی که با خط زرین تاجاودانه خواهد ماند، سالهای
دیگری، روزگار انبار و آرامش بخشی به دنبال خواهد داشت و مابه کوه دکان خود قصه
خواهیم کرد و کوه دکان مابه کوه دکان خود که مردان سر دچگونه در اخطار حادثه بسا
شمشیر آخته بر دژ دشمن یورش بردند و نهر اسیدند و برج و باروی کهن را که بر بنیادستم
بنایافته بود، ویران کردند و اسر و زبه یاری دانش والا و خلاق همه بشریت سترقی به ساختن چنان
جامعه بی سرگرمند و در راه استوار و پایدار نگهداشتن آن بادل و جان و سردر کف میرز مند
که در آن باز بسین امید های انسان به واقعیتمی پیوند.

در پیماندهی دقیق این سال سر نوشت ساز، بهای داشته‌ها و نداشته‌های مانمودا رشد و چه بسا
که نداشتیم و یافتیم و چه بسا که داشتیم و نمیخواستیم و فرو گذاشتیم و در این راه دشوار
که سارابه قله‌های شکوهند آیند سپیر ساند، باز هم دار و ندار خود در اسبک و سنگین خواهیم
کرد و آنچه را که سزاوار است، رهتو شه خواهیم داشت و آنچه را که بارگرانی بیش نیست
به‌ر و هشتادش باکی نخواهیم کرد.

و فرهنگ خلق ما، فرهنگ غنی ملیتهای گوناگون کشور نیز از این خواست بر گشت نابذیر

فرهنگ خلق

و مقدس به دور نخواهد ماند و ارزش واقعی هر جزء آن در اعتلای خلق و سپهر کبیر ما تجلی خواهد کرد و بنابراین ما خواهیم دانست که از این گلستان چه برگیریم و از چه بگذریم. پس با همه نیروها بیدار جبهه‌ی گردآوری فرهنگ خلق خود دستمزد کز شویم و گنجینه‌های و آینه در میهنها، در عرف و عادات و عنعنات و در زبان و پیشه‌ها و هنرها و صدها سخن دیگر پنهان مانده است، بیابیم و با دقت و امانتداری تمام و بدون حکم و اصلاح و تغییر به دسترس همه گان به و بزرگان و دانش‌پژوهان و فرهنگ‌دوستان بگذاریم.

به پیش به سوی فرهنگ تابناک و شگوفانی که از ترکیب همه عناصر پیشتاز فرهنگ معاصر و آینده ساخته خواهد شد.

پیر و زو سر بلند باد انسانی که برای ساختن و پرداختن فرهنگ‌های بخش و مترقی امروز و فردا کار میکند.

کارکنان هنر، ادبیات و فرهنگ، درفش
غناي فرهنگ را با کیفیت حزبی و خلقی
برافراشته نگهدارید.

نور محمد ترہ کی

دبیر لور

زموڼر د خلکو دستر لا رښود په دې لنډ داستان کې د فېوډالی ناوړې نظام د غیر انساني او
استثماری مناسباتو رښتني څیره په ډیره هنري او ریالیستیکه بڼه ښکاره شوې ده. د نوردنه ساتیدونکي
او مترقي ډیموکراټیک انقلاب په اوسني پړاو کې چې زموڼر ټول حزبي او خلقي ټوتونه
د خان واکي پر ضد راپاړیدلي او دهغې د زر و او وروستو سانیو درنگولو په کلکوجگړو
بوخت دي، د دې ښکلی داستان بیاخوږ بدل یو ډیر ضروري کار ښکاري. د «فرهنگ خلق» مجله
چې خوراسهمې وظيفې یې په غاړه دي په تېرو ناپراېرو او ظالمانه نظامونو کې زموڼر د خلکو
د ژوند او کرغیږن محیط او دهغه په اړتباط د دوي د فرهنگي اړیکو د ښوولو له پاره داغو ښتنه
ترسره کوي.

زمین از کسی است که روی آن کار میکند.

دبختوری در به به لاس کپی او به خور اخو شعالی سره داوایی :
سپا اختر دی ز ما کالی کره راته تور د و بی
له خیاله که یم غوتی و ر کره خلورد و بی

هو، سبا اختر دی . لوی او واره هغه ته خوشالی کوی . کوچیان لاس زیره کوی چسپی
دنکر یز و رنگ به و اخلی او سهار بی لاسو نه ترهر چابده و ایسی او به دی دل د لاس سره کیدو
مسابقه و گتی .

پلاری بی به بی انگره خونه را ننو و تاو بهختوری سمد لاسه در به یوی خواته که به بینود له
او و ر منده بی کره ، دپلار به غاره کپی بی دوا ره لاسونه و اچول او و زهوری تال سو، به دیره
مینه بی ورتنه و ویل :

« باباجانه ، اوس می د... خان لورو لیده چی به او ر بل بانندی بی در بی لپه سپینی رو بی کتار
کری وی او هم بی ویل چی پلاری یوشه اسیل او یو سور پیز و ان و ر بختلی دی چی داختر به
سهار ، خان پر بی بناسته کری . نو داته ولی ماته خدشی نه راوری؟ تل و ای چی غار کپی به
در ته جور ه کرم ، خونه دی کره راجو ره ! هغه بله و رخ دی ویل چی نن باید به تنکی رشقه
گذاره و کرم او و نه ژارم نو بی به راته او ره راوری او غنمینه دود بی به را کری ، خونن دی
بیانخا درتش راوری او داسی بر بی بی چی هیخ شی دی نه دی سوندلی . راته و وایه باباجانه ، خان
ولی خمله لورا و زامن داسی به ساتی او د او ر بل د پار بی تکی سپینی رو بی چی له و رایه
رونی لیلی را وری خوته بی ماله نه راوری؟ زه در بانندی گرانه نه یم که خنگه ؟ ! »
دپلار بی او پکی به سترگو کپی و گر خیدی او دی معصومانه بو بتنو او داچی و روسته له

دوسره سرگر دانيو څخه يې پياهم يو کټوري او يوڅه نکر يزي نه دي سو ندلي، ټول خان يې
 به جوش راغي او نژدې وچې لويه کړيره يې تر خولې ووځي .

بزگر په خورا تکليف چې تابه و ويل په ستونۍ کې يې لويه دانه ختلې ده، ورته وويل :
 «زويه هغه يې لري چې ورته راوړي يې! زه خوار يې له کومه کړم؟»

بختوره : «نوته يې ولي نه لري چې هغه يې لري؟»

پلار : «هغه ته خداي ورکړي دي، زويه!»

بختورده : «نو خداي يې مونږ ته هم ولي نه را کوي؟ هله ژرسه راته ووايه چې خداي يې
 مونږ ته ولي نه را کوي؟ درځه چې ورسو ورته ووايو چې مونږ ته يې هم را کړي! ...»
 په دې وخت کې ناڅاپه د حاجي صاحب (يو سود خورو) ناظر راغي . دبزگر چې پر هغه
 سترگي ولگيدې، سمدلاسه يې پښې او لاسونه وختل او ټول حواس يې بايلل . خوار پر خپل
 ځاي سيخ پاته سو، مازي يې دوني وويل :

«کاشکې خو خوار او غر بڼ خلک پر دنيا نه وای پيدا!» ته به وای چې عزرائيل يې دروح
 اخيستلو ته راغلي دي . ناظر په داسې حال کې چې څپري يې ورته سمی کړې ترېنو نښو لاندې
 يې وويل :

«خداي دي خوار کړه! ته هم خان ته سلمان وایې؟ دخلکو حق نه ورکوي او خان به يوه
 او بله کوي! هغه وخت چې سړي دي يې کفنه او يې سر بنټې پر تشه توره ښکته پر ووتو، خود حاجي
 صاحب لاس او پښې دي نيولي وي چې درته پور در کړي، او س چې دي دسه سمه سوه، نو خان
 پتوي؟ که دي ددي لور دجنو او بغار و لحاظ نه وای او خان يې نه وای در باندي غوړوای نوزه
 به در سره جور سوي وای!»

ده به دیر عجز او زاری ورته وويل :

«ناظر صاحب، سړي خو يې نه دي کړي چې دو سره شدت راسره کوي! نن او سبا يې پر پرده چې دا
 اختر لږ څه پر کړاره تير کړم او ددې نجلۍ چې سوړ يې سر کال سره سويده او خورا غمجنه ده،
 فکر به غلط کړم، وروسته تر هغه چې مې هر ځای ته بيا يې در سره ځم او په هر ډول کې چې مې
 اچوي، خو شاله يم، ځکه چې او پې خو به مې له دې دوسره غمو او فشا رو نو څخه لږ سپکې
 سي!»

ناظر به غضب و رته و ويل :

«خداي و هلي ترسري کولو بد کار و نه کوي ! سر کال خودي دبزر گري غنم تر هو چي سوږ
در خبريد و ، نور و خلقو ته به پورو کي و رکړل او حاجي صاحب چي خو خللي يې در ته
به ډيره کښته (سلم) رو پي در کړي دي، هغه دي هير کړه هاي هاي ! بي انصافه ! او ش نوري
خبري مه کوه، در څه در و لار شه ، پخپله د حاجي صاحب حضور ته دي بيا يم . هغه يو شريف
اوز رسوا ندي سړي دي، گو ندي به يوه بڼه او آسانه ډول در سره فيصله و کړي او او ږي دي
ددي پور د باره سپکي سي . در څه در و لار شه چي بيا ناوخته کيږي !»

بزرگ چي هر خونري کوښښ و کړ ، فايده يې و نکړه او به پاي کي يې لور د يوه خپل کړه
وړ و وستله او به خپله د ناظر سره و لار .

کله چي ورسيدل، بزرگ يې دانگرېده و ره کي کښينا و ه او به خپله ناظر و رغي او حاجي صاحب
ته يې د بزرگ د ناداري او د هغه در او ستلو کيفيت و و ايد . حاجي صاحب و و يل چي
«ته يې به خو ته کي بڼه و گرځيدي؟ ځکه چي داخلک او س د پور او پوز و وړ و دوسره خيال نه
ساتي . غنم به مځکه کي بڼخوي او که کوم کالي يا که بله لري، هغه هم خودي کوي !»

ناظر و رته و ويل چي

«غير له يوز و رتلک، يوې خاوريني کاسي، يوې چرگي او يو څه ناري (دشو لو بوس - پک)
څخه چي دنيا يې پر ځاي يې استعمالوي او پر پر يوزي، بل شي يې به کور کي نه و مگر هو ، يو خورا
بڼه شي يې در لود چي که در ته و و ايم صاحبه ته به ډير پرې خو شماله سي - هغه دده يوه لورده
چي که څه هم وړه ده خو خور اښکلي ده . سوږ يې هم دايو کال د مځه سره سوې ده . که دي به ياد
وي دهغي د کفن او نور ولکښتو د باره، بزرگ ستا سي څخه به (سلم) رخت اور و بي هم اخيستي وي .»
حاجي صاحب ناظر ته و و يل چي .

« ورسه ملا صاحب را و له او بيا به نو بزرگ دي خوني ته را ولي .»

ملا چي راغي، حاجي صاحب و رته و و يل :

«ته خو خبر يې چي زما څارمه ماينه خو په دي تر دي وختو کي سره سوه او او س صرف دري
مايني لرم . دلته يو بزرگ دي چي يوه لور لري او زما پور هم خورا پر ډير سوي دي چي هغه
يې نشي را کولي . نو که دي په دي مساله کي سرسته راسره و کړاي سواي، ډيره به بڼه وي !»

دغه و، چي بزگر په ناظر پسي راننوت او حاجي صاحب به خور ايتکه او غضب سره ورته

وويل چي

«گوره! داستاخر نکه مسلمانې ده؟ حق سي درباندي دی خو هغه ترخان نه راتير وي ولي

ظالمه؟ سوږدا پيسي په ... گټلي دي که څه؟»

ملا صاحب و بزگر ته مخ راوړ او داسي يې مخاطب کړ:

«په کتابو کې يې را وړي دي چې دسؤ من حق و رکول خور الوی نو اب لري او په هغه جهان

کې ډير اجر و نه لري. نو اي بزگره! که ته ددغه حاجي صاحب دين ته خان ورتير کړې نو

البته بر سیره پردي چې ددنيا يې سر گر دانيو څخه به خان و ژغوري د هغه جهان نو ابو نه به

دي هم گټلي وي. په هره توگه چې کولاي سي د حاجي صاحب سره تيره وکړه او په حق يې ورسوه!»

بزگر سرا و خوله ورته کړه و ږه کړه او ويې ويل:

«ملا صاحب، والله که هيڅ شي را پوري پاته سوي وي! سړ کال خو به لاڅو ک بزگري

هم نه را کوي ځکه چې يو زوړ غويي سي درلودی او په هغه سي بزگري موندله، هغه هم څو

ورځي ددغه د حاجي صاحب ناظر به پور کې راڅخه بوت! او س دوسره هم نه لرم چې ماښام

يې پر تبي و اچوم!»

حاجي صاحب ورته وويل:

«دا سکرونه او حيلې دي پر بير ده. په دې چل ول باندي زه نه پوهيرم؛ پور سي راوړه

او س يې راوړه، پر دغه ځاي يې راسره فيصله کړه! زه يو پلاد باندي و ځم، ملا صاحب او ناظر

به خبري د رسره و کړي، خوزه په نورڅه نه پوهيرم، خپل پور پر دغه ځاي غواړم؛

پرير دم دي نه!»

حاجي صاحب دباندي ووتی او ناظر بزگر ته پسي گډ سوچي

«بزگره، خداي دي خوار کړه لکه خوار کړي چې نې يې! د حاجي صاحب په پښو کې به

ورلويدلی وای او په ژر غونکی ږغ به دي ورته ويل چې د خداي دپاره! زه هيڅ پيسي او

جايداد نه لرم، صرف يوسر لرم او يوه لور چې دواړه به تر تاجار کړم. گوندي زړه يې درباندي

سوی وای او فيصله يې د رسره کړې وای! په يوازي (نشته) خو دچاپور نه ادا کيري!؟»

ملا صاحب هم په خبر وويل و کړ چي

«حاجی صاحب خورا زړه سو اندی سړی دی، سخی طبیعت همدی؛ دچا د نیکۍ پور او خیر پر
لخان نه پریردی، د خدای پر لار هم خوراسم دی، زکات هم په جگه ملا وړ کوي.
زه به یوه خبره درته و کړم، باید هغه و سني او عمل په و کړې چې له هر جنه جاله خلاص سې.
هغه داده چې لور دی حاجی صاحب ته وړ کړه. په دې ډول به دی هم لور په نس پرده، په تن
پته او آراسه سې او هم به ته له دې خوا ایغمی پیدا کړې!»

ناظر پرې ږغ کړ چې

«زه او ملا صاحب به ډیر کوښښ وکړو چې حاجی صاحب په دې فیصله او سو له رضا کړو.
په دې وخت کې د حاجی صاحب میرزا راننو و ت او دبزگر د حساب صورت یې ورو اچاوه
چې ټولې یې (۳۰۰) افغانی سوي دي.»

بزگر وو یل:

«د خدای د پاره! وره لور مې پر د رو او نوشه پته کلن سړی ته څه رنگه ور کړم؟ په! په!
دا کار نسیم کولای. خپله یوازنی لور په اوړ کې نسیم اچولای. مې مې کړی، بو ست سې
و کاری، خودا کار نه کوم او خپله یتیمه او ماشومه لور د بد بختی په کنده کې نسیم اچولای.
بل دا چې ماخو ټولې (۱۰۰) افغانی وړې دي، او س (۳۰۰) ولی سوي!»

ناظر ورته وو یل چې

«د (۱۰۰) میاشته وگټه یې نه شمیرې؟ و الله که هیڅوک په دې نازله گټه، رو یې چاته وړ کړی.
بیا ناظر ملاته وو یل چې

«د خدای خوار کړی خو په خپله گټه او تاوان هم نه بو هیږي! مو نږبې سمې لاری ته
راکارو خودی چیرته غغلی! دلور دور کولو خط و کاره او گو ته یې پرو لگو، خلاص!»
سمدلاسه، قلم او کاغذ راوړه سو او و یې لیکل چې

«اقرار و اعتراف صحیح و شرعی به صحت عقل و تند رستی.»

وروسته له څو تهدیدو، نصیحتو او تشو یټو یې دده پته گوی ته پرې و لگوله او په دې توگه
د نقلو ډک دسما مل صاحب و اخیست او په خپله بیخه و لار! .....

حاجی صاحب و ناظر ته وو یل چې

«د انجلی په دسامومه راو لی ځکه چې اول خود خوا ربزگر لورده او دازسو د حیثیت ته
تاوان لری، دو همه دا چې ویره ده چې دا کا ربه پر نو رو بزگرانو بده اغیزه و کړي.»

سباو رخ داختر ده، و رسه او یوه سپین سرې بنځه هم در سره بوزه او تجلی ترینه راو له.
دهغه کلي خان ته هم و وایه چې کوم وخت راسی»
سبا پر هر چا اختر و، خو بختو ره خوراکي بی بی له دې چې په خپل شوم سرنوشت و پوهیږي
، راره ی کړه پر لاري بی و رته وویل:
«سه ژاره! د(انا) کړه دي بیا یو، هلمته به نو و تیک او کمیس، پسته غمه ی نه ډوډی او بنی سو چنی
در کړ و ....»

خو وخته وروسته سو واوریدل چې بزگر خوارکی خان په سپرغه (د کاریز څاه) کې
و اچاوه او ویل کیده چې لور بی هم د حاجي صاحب کړه خور ادب د بختی ژوند یوزای ددې
دپاره تمروي چې گوندي یو وخت و کړای سی دلخان او دپلار دبد بختیو کسات (انتقام) له
ظالمانونه واخلی او خپل غمجن زړه سور کړي»

آینده تا بناك

و

اصالتهای فرهنگی گذشته

هر تحولی که در جامعه می آید و هر دگرگونی عمیقی که صورتبندی اجتماعی را عوض میکند، معلول هزاران علت آشکار و پنهان اقتصادی و مناسبات گروهي انسانها با یکدیگر است و برخی رویدادهای سهم و دقایق حساس تاریخی چنان به میان می آید و چنان ناگهانی و غافلگیرکننده است که دریافت عادی و سطحی انسان نمیتواند آن را بررسی و نتیجه گیری کند و به جای برداشتن درست و مستکی بر واقعیات، دچار پندارگرایی و شگفتی زده گی میشود. این خطر بزرگ بیشتر متوجه کسانی است که وسعت و ژرفای دید و ادراکشان خیلی محدود و نیروی اندیشه و تحلیل و سرعت انتقالشان، اندک و ناچیز است. در جوامع بشری از ینگونه اشخاص کم نیست و به نسبت صاحب نظران و دیده وران، میتوان شمار ایشان را بیش از حد متعادل دانست. این نکته میرساند که چرا در جهان بسیاری از مردم سالم و حتی بدون کم و کاست جسمی و ظاهری نمیتوانند به درستی و به اندازه ی کافی یکدیگر خود را دریابند و با محیط خود به صورت مثبت و فعال و سودمند، توافق کنند و سوء تفاهات زیادی در بین افراد جوامع بشری پدید می آید که غالباً ناشی از همین کمبود ادراک بسنده و توافق مثبت است.

سال گذشته در کشور عزیز ما حادثه ی بسیار بزرگی روی داد که زندگی عادی روزمره و تاریخی چند هزار ساله ی ما را یکباره به دگرگوئیهای بنیادی و انقلابی مواجه کرد. این حادثه ی استثنائی و سخت تکان دهنده، انقلاب کبیر ثور بود که به دنبال پیکارها و خودگذریهای دلیرانه ی گذشته ی همسپهان ما و پس از سیزده سال کار پیگیر و خلاق حزب دموکراتیک خلق افغانستان در سر تاسر کشور و در میان طبقات و اقشار مختلف مردم، بسرهبری دایمانه ی آموزگار کبیر ما «نور محمد تره کی» منشی عمومی کمیته ی سرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان (پیشاهنگ طبقه ی کارگر)، رئیس شورای انقلابی و رئیس شورای

عالی دفاع و وطن به پیر و زی رسید و انجام ناپیر و زمند تسلط طبقاتی شوم و خانه بر انداز اشرار و جاسوسان و وطن فرو شانی را اعلام کرد که سده های طولانی باغدر و خیانت و ستم و فریب بر این خاک فرما نروایی کردند و مردم آنرا به خاک سیاه نشانیدند و در میان همه ملت های زنده، و متحرک و پر شور جهان، به حال خاموشی و افسردگی و افسون زده گی نگاه داشتند و نادانی و بی چیزی آنان را سلاح برنده بی ساخته و بر گروی شان کشیدند و خون گلگون شان را و حشیانه و آزمندانه نوشیدند.

این حادثه، سطحی و کوچک نبود — به قدرت رسیدن خاندانی به جای خاندانی دیگر و از همان قماش، برخاستن خواسته و نخواسته ی فردی و نشستن فردی دیگر به جای او، جان نشین شدن ستمگری به جای ستمگری دیگر نبود، مرگ و نابودی فجیع و به سورد خاندان پست و پلیدی بود که حرمت انسان و ارزش انسانیت را میشناخت و هوا و هوس و بیدادگری و مردم آزاری را شیوه ی سرمداری میدانست و بهتر است بگویم آغاز نیستی ابدی نظام غیر عادلانه و خشن و بیمار و ضد کرامت انسانی و حیثیت بشری بود که برای نگهداری و تقوی به ی منافع گروه ها و قشر های ظالم و خون آشام و استثمارگر، چنان خاندانهای کثیف را به تاج و تخت میرساند و فرادست مردم قرار میداد و تیغ و ترازوی عدالت را که باید به دست داوران دادور میبود، به پنجه ی منحوس و خونین دژ خیمانی مانند آنان میسپرد.

هر رویداد به اندازه ی ارزش واقعی خود مورد جر و بحث و توافق و تخالف نظر واقع میشود. رویداد سترگ و سرنوشت ساز انقلاب شکوهمند و برگشت ناپذیر بر ثور نیز چندا نکه شایسته ی رویدادهایی از ینگونه است، بر ذهنیت افراد مختلف و ملیتهای گوناگون کشور و بر همسایگان ما که چنین روزی را به خواب هم نمیدیدند، تأثیر ژرفی گذاشت و امر و زحمتی شبیح آن برای گروهی محدود، بلای آسمانی و برای توده های گسترده و انبوه زحمتکشان منطقه، فرشته ی آزادی و برابری و بهمنزله ی پیام آور آسایش و آسایش است و خواب سنگین و جادویی غرب را که به هزار حیل و نیرنگ به مردم این مرز و بوم و ساحه ی وسیع دور و پیش آن تلقین میشد، یکباره برانده. از ترس این سایه ی سرموز، دلان و آدم فرو — شان و اهل غرض که دستی در خاور و پایی در باختر داشتند و گویی شیر پرورش شان از پستان خشکیده و پژمرده ی مادر شرق حواله بود و به دل خود، دل شیر را بسته بودند، زوزه کشان چون

شغالان و پیره سگان به لانه‌ی بد ری خود گریختند و رو به صفت، شیوه‌های کهنه و آزموده و آزمودا فتاده و شناخته شده‌ی دروغ و ریا و دسیسه را که در آن تخصص دارند پیش‌گر-فتند، غافل از اینکه دیگر در باب دهان سگ سردار نمیشود و به دهان گر به هم باران نمیبارد. یکسال از انقلاب کبیر ما که مسیر دگرگونیهای تاریخی منطقه و جهان را عوض کرد و پیش‌منظر دیگری در سیاست امروز دولتهای مختلف گشود، میگذرد. در این سال ما به پیروزیهای چشمگیری در زمینه‌های گسترده‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نایل شدیم؛ با دوره‌های عظیم تاریخی برده‌گی و خانسالاری در افتادیم و دست به ساختن چنان جامعه‌ی پید زدیم که آرمان همیشگی بشر است و در آن فقر و گرسنگی و نابرابری وجود ندارد و انسان از گوشت انسان و برادر از خون برادر تغذیه نمیکند؛ رفاه و فراوانی برای همه است و هیچگونه تبعیضی در آن وجود ندارد، هر کس کار و محصول کار خود آبرو و سندانه زندگی میکند و میکوشد اسکاتاتی را برای جامعه و خودش فراهم کند که در آن هر انسان بتواند به اندازه‌ی توانش کار و به اندازه‌ی نیازش مصرف کند و به جز مسؤولیتهایی که وجدان گروهی به دوشش میگذارد، هیچ باکی نداشته باشد و حتی از وجود نیروی بزرگ و هر اس‌انگیزی به نام دولت که ما شین آن در واقع وسیله‌ی تسلط یک طبقه بر طبقات دیگر و خردکننده‌ی مقاومت یک گروه توسط گروهی دیگر است نیز وحشتی به خود راه ندهد، چون در چنین جامعه‌ی که هر کس میداند چه کند و به مسؤولیتهای و وظایف و جدائی خود به خوبی آگاه است، به ماشین اعمال زور و نفوذ، نیازی نیست و همین بس است که سازمان درست کارها حفظ شود و سلسله‌ی مراتب منطقی اجرای امور نگسلد.

ما به راهی میرویم که میان حق و باطل، خط فاصل سرخ و درشتی میکشد و چشم آنانی که به خوردن خون سردمان بیچاره و بی‌پناه عمری به سر برده بودند، دیگر از این رنگ بیزار است—هر چند از مزه‌ی بدوی خون یک شکار تازه، نشسته‌ی عمیق و دوامدار بهترین شرابها را مییابند، این رنگ بر ایشان رنگ آزار دهنده‌ی شده است و به انتقام خون هزاران انسان پالک و آرزومندی اشاره میکند که فدای هوسها و آرمانهای زشت و اعمال ستمگرانه‌ی زور-مندان و جباران متکبر و فرعون منش شدند و جان شیرین خود و فرزندان شان را از دست دادند.

راه حق، راه گلگون دادگری است—راه سرگ ظالمان و خونخوران

غناي هستي - غناي مادي و معنوي ديگر از همه گان خواهد بود. هيچ امتيازي به هيچ عنوان به كسي داده نخواهد شد مگر اينكه سر او از آن باشد. نان و لباس و خانه، حق همه خواهد بود و برتر از اينها، فرهنگ كه سايه ي حيات معنوي انسان است ديگر به انحصار طبقات مسلط و استثمارگر نخواهد ماند و فرزندان همه ملتهاي برادر كشور از كوچكترين تا بزرگترين دستاو ردهاي فرهنگي ملت خود و همه ملتهاي مترقي و دوست به آزادي و حقوق كامل برخوردار خواهند شد. آموزش و پرورش سالم و رايجان به دسترس همه فرزندان ميهن خواهد بود و زمينه ي سواد آموزي براي همه كساني كه از اين نعمت ضروري زندگي محروم اند، گسترش خواهد يافت، مطبوعات انكشاف خواهد كرد و نشرات راديو بي و تلويزيوني به دواير وسيعتري بخش خواهد شد و هر فرد كشور خواهد توانست از كوچكترين تا بزرگترين رويدادها و تحولات اقتصادي، اجتماعي، سياسي و فرهنگي در كمترين وقت، آگاهي يابد و سطح دانش خود را در همه جهتها وسعت دهد و دگرگونيهاي مثبت و سازنده را به زندگي خود و ديگران وارد كند.

فرهنگ، مجموعه ي برداشتها و دريافتهاي زباني، علمي، هنري، فني و تجربتي، خرافي و پنداري است و شامل همه گونه پيوندهاي اقتصادي، اجتماعي، تاريخي، سياسي و نژادي ميشود و مناسبات توليد و رسم و رواجها و عنعنات و پيشه ها و دين و مذاهب و دهها موضوع و مضمون ديگر را در بر ميگيرد و به اختصار گفته ميتوانيم كه فرهنگ با زتاب همه جانبداري و وضع مادي و معنوي جامعه ي بشري است.

فرهنگ هر دوره ي مشخص و معين تاريخي، نماينده ي كامل عيار همه پديده هايي است كه افراد و گروههاي اجتماعي را به هم مي پيوندد و چگونگي زندگي، باورها، اندیشه ها احساسات و كردارشان را بر ملا ميكند و سطح رشد مادي و معنوي آنان را مي نمايد. كشور ما، اكنون در حله ي راسي گذراند كه در پرتو پيكارهاي بي اسان فرزندان راستين ميهن و به كمك دست آوردهاي انقلاب سترگ و شكست ناپذير ثور، مناسبات كهنه و به كلي فرسوده ي فيودالي و پيش از فيواليايي در هم كوبيده شده و در حله ي نوين و درخشاني از تاريخ آغاز ميشود كه در آن استثمارگر از فرد قطعاً وجود ندارد و ارزش انسان به دارايي و حسب و نسب او نيست بلكه به شخصيت و اخلاق و الای انساني و كار و تلاش سودمند اجتماعي وي

مربوط است و معیار سنجش نیک و بد، ذوق و پندار شخصی و فردی نیست بلکه ضرورت و نیاز و سودمندی اجتماعی و بشری است *

بسیاری از مردم هنوز به این نقطه‌ی ادراک نرسیده اند و عمق مسأله تا کنون برایشان روشن نیست و بر فرهنگیان و روشنفکران آگاه و رزمنده است که تمام نیروی خود را به این خدمت بزرگ و واجب و فوری بگمارند و چهره‌ی واقعی و نتیجه‌ی ایدآل و بی‌اندازه دلچسپ آن را که روز به روز به خلق شریف کشور ما و منطقه، امیدهای تازه‌تری می‌بخشد، بشناسانند و چنانکه شاید و باید، بررسی و توضیح و تبلیغ کنند *

فرهنگ خلق، بخشی از اصیلترین فرآورده‌های زندگی مادی و معنوی مردم سرزمین ماست و از فرهنگ رسمی و منحرف و اشرافی دوره‌های گذشته در انعکاس و اقیتهای و رویداد های اقتصادی، اجتماعی و تاریخی حیات مردم ما، گامهای استواری به پیش برداشته و اگر خلاصه‌هایی را که در آن به اثر نفوذ اندیشه‌ها و دریافتهای و تبلیغ زهر آکین طبقات ستمگر و ناسالم مسلط پدیدار شده، هوشیارانه بشناسیم و حساب شان را جدا بگیریم، به زیر بنای بسیار مهمی میرسیم که تمام دانشها، هنرها، اخلاق و مناسبات و اقیهه‌ی انسانی یک جامعه و دوران متکامل و آرمانی بر آن استوار است و میتوانیم آن را سرچشمه‌ی لایزال و پویای مترقی‌ترین و پیشتازترین نظریه‌های مادی و معنوی انسان معاصر بدانیم *

تحول عمیق و انقلابی بر جلال و بی نظیر یک سال اخیر در کشور ما، زمینه‌ی رافراهم کرد که به ارزش و قدر سیرا نهایی فرهنگی ملت خود و ملیتهای برادر داخل و طن خود بیشتر بی‌بریم و این ضرورت اساسی را در یابیم که برای ساختن یک جامعه‌ی کاملاً برابر و مطابق به صمیمانه‌ترین آرزوهای انسانی و پیشرفته، باید به دقت و به صورت جدی و همه جانبه، بدانیم که چه بودیم و در چه راهی روان بودیم و چه میکردیم و چه می‌شدیم و چه میخواهیم و سیمای واقعی مادر آینه‌ی گذشته در فرهنگ ژرف و گسترده و غنی خلق ما چگونه تا بیده است تا به اتکای آن بتوانیم خود و جامعه و محیط زندگی خود را بازسازی کنیم و به یاری فرهنگ ملی و مترقی و پیشتاز و محیط کاملاً انسانی، زمینه‌ی پیدایش انسان بزرگ و خلاق و نیرومند آینده را در جهانی دیگر فراهم نماییم *

با استقرار حاکمیت سیاسی زحمتکشان فرهنگ اصیل خلقی از بند می رهد

فرهنگ اصیل خلقی که بر پایه محکم ایدئولوژی سترگ کارگری پس از استقرار حاکمیت سیاسی زحمتکشان، میدان ناکرانه‌مند رشد را درمی یابد - پدید آمده‌ی است سخت پویا و در برگیرنده تمام ارزش‌های فرهنگی جامعه بشری. این پدیده دوران‌ساز که با خصلت دینامیک و هستی آفرینش، روزگاران درازی با سرنیزه و زنجیر مناسبات طبقاتی در خمود مرکزایی به سر برده، پس از شکست کاپوس مناسبات طبقاتی، آهنگ سریع رشد می‌گیرد و در وفو رتنعم مادی به سود زحمتکشان، پراج ترین وظایف انقلابی را ایفا می‌نماید.

در جوامع منقسم به طبقات متخاصم کسه چیرگی مستی اقلیت مفت خوار بر اقتصاد اجتماعی بیداد میکند، فرهنگ معنوی نیز زنجیر می‌خورد و عمدتاً در خدمت استثمارگران قرار می‌گیرد.

سرشت طبقه حاکم در مناسبات تولیدی چنین جوامع، نمیتواند رشد فرهنگ را به سود خلق‌های ستمدیده تحمل نماید چه استبداد و دانش، دو پدیده انتاگونیستی اند که زندگی یکی، سرگ دیگری را به ناکزیر تقاضا میکند. این دو پدیده در جوامع طبقاتی به مثابه تقابلانی اند که فقط تا مرحله معینی از رشد اجتماعی در استرکتور معینی، وحدت نسبی ضدین را می‌رسانند، ولی با تکامل نیروهای مؤلده و سلب اعتبار از مناسبات تولیدی کهنه، دانش انقلابی و در نتیجه فرهنگ خلقی، میدان وسیع نمود می‌یابد و با ضربات کوبنده‌ی که بر فرق خرافات و رو بنای متناسب به زیر بنای کهنه وارد میکند، ساحه نفوذش را میان توده‌های میلیونی خلق، تأمین و زمینه‌ساز رنگونی مناسبات تولیدی و رو بنای سجا فظ آنرا بیشتر از پیش تدارک می‌بیند. البته مسلم است که این مأمول وقتی بر آورده شده میتواند که در جامعه، حزب طراز نوین طبقه کارگر، مسلح با جهان بینی علمی و تیوری دور ساز طبقه کارگر نه تنها بر ضد پدیده ها و بن خرافی بر زمین بلکه با هوشیاری کامل سیاسی

با استقرارها کمیت

هدیه چهره‌انزات اهورتونیستی راست و چپ و سایر چهره‌انزات و نهادهای ضد انقلابی
پیکار بی‌امان و شکست ناپذیر طبقاتی را سرسختانه ادامه دهد. آنچاست که پس از
پیروزی خلق بر دشمنان خلق، فرهنگ خلقی، کما سلا از بندهای سی جهل و با
تکامل اختتام ناپذیر خویش، چرخهای عظیم و غول پیکر تولیدی را به جلو میراند.
تکامل فرهنگ خلقی به سود خلقها در کشور های سوسیالیستی امروز به یک
حقیقت انکار ناپذیر تبدیل گردیده که نه تنها دوستان بلکه دشمنان طبقه کارگر
نیز به اعتراف آن مجبورند. به طور نمونه، رشد فرهنگی را به صورت گذر ادرسه کشور
دارای نظام مترقی ذیلا مرور میکنیم:

۱- در جمهوری دموکراتیک توده‌ای مجارستان، امروز تیراژ مجلات،
کتاب، رسالات و روزنامه‌ها به اندازه‌ی بالا رفته که تنها تیراژ کتبی که
درین کشور سالانه به چاپ میرسد بالغ بر ۷ میلیون جلد است و آثار کلاسیک
ادبیات فرانسه که درین کشور به چاپ میرسد، رقم خیلی بلندتر از آن
تیراژ است که خود کشور فرانسه به چاپ آن اقدام مینماید.

۲- در کشور قهرمان کوبا، بسیار زود در راه خلقی نمودن فرهنگ و بسوی سواد
چنان به سرعت پیروز گردیده که حتی در مدت کمتر از یک سال در این پرده،
فیدل کاسترو با ستان انقلابی در ۲۱ دسامبر ۱۹۶۱ یعنی پس از سومین سال آزادی کوبا
از اسارت امپریالیزم، به جهانیان اعلام نمود که «در قاره آمریکا، کوبا تنها
کشور است که دیگر بیسواد ندارد».

درین کشور در سال ۱۳۵۱ از ۵۳۹۰۰ دانش آموز ۲۹۲۷ نفر از راه دریافت
معاش تحصیلی از دولت، تحصیلاتشان را تکمیل نموده‌اند. در کشور متذکره در فاصله
بین سالهای ۱۹۶۱-۱۹۷۱، ده هزار مکتب به روی فرزندان خلق کشوده شد و امروز
مجهزترین و ساهل‌ترین تعلیمی در اختیار فرزندان کارگران، دهقانان و سایر زحمتکشان
جامعه قرار دارد. بودجه آموزشی در طول این مدت بار فزونی یافته و این رقم در
کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری در طول تاریخ نظیر ندارد.

۳- در اتحاد جماهیر شوروی نه تنها کوچکترین ریشه بیسوادی را در دورترین
نقاط کشور باقی نگذاشته بلکه برای اهل ۵ زبانیکه سابقاً کتابت نمیدانستند
روش نوشتن را نیز تنظیم نموده است.

فرهنگ خلق

اما در کشورهای سرمایه داری برعکس، طبقه حاکم مانع رشد دانش اجتماعی و بخصوص آگاهی سیاسی خلق میگردد، زیرا رشد آگاهی سیاسی در نقطه معینی مانع وجود مناسبات تولیدی موجود گردیده و سرانجام مالکیت خصوصی بر وسایل تولید را زیر فیر قرار میدهد. از اینجاست که در کشور های امپریالیستی چون المان غرب و فرانسه به ترتیب فقط ۵ و ۸ درصد فرزندان غریب میتوانند به تحصیل ادامه دهند و پس و هم بر مبنای این اصل است که امپریالیزم به منظور سرکوب جنبش و نهضت کارگری، میلیون ها دلار مصرف میکنند و رهبران جنبش کارگری را سایه وار مورد تعقیب قرار میدهد.

رشد فرهنگ در افغانستان زمین، در آن سامان که ما با خلقهای برادر تاجک و ایرانی، زبان و فرهنگ واحدی داشته ایم و چنگال درنده استعمار هنوز به تازگی بود کشور ما فر و زرفته بود، چنان دامنه و گسترشی داشت که ساحه نفوذ آن از مرز قاره آسیا عبور و تا قلب فرهنگ خلقهای اروپا و افریقا نفوذ نمود. با تاسف باید اظهار داشت که با سیطره دادن استعمار در دو سیمای مشخص تاریخی، و تسلط اقتصادی و سیاسی سلاطین و پادشاهان، فرهنگ ملی ما عم از مادی و معنوی آهنگ رشد خود را از دست داد و تا آغاز زبیر روزی انقلاب کبیر ثور همچنان به شکل قرون وسطایی خویش در بند ماند. ساحه نفوذ فرهنگ و ادبیات پارینه ما را در اروپا میتوان با مسطاله ۲۷۰ واژه دری در زبان روسانی و وجود دهها واژه دری در مقدس ترین کتب عربی، مسطاله و اثبات نمود.

مروری در سیر تفکر فلسفی کشور ما، میرساند که در دوران پیش از اسلام، نفوذ دین زاتورا ایستی مزده یسنا (دین زردشتی)، مانیکری و مهر (آفتاب) پرستی، چنان تأثیر ژرفی در معنویات شرق و غرب بخشیده است که « کیش مزد اهرستی و یا به قول مؤرخین یونانی، (فلسفه یونان) بنا به دلایل گوناگون در نضج جهان بهی فیلسفه یونان، مانند: هراکلیت و اناکساگور و امپدوکل و دموکریت و افلاطون مؤثر بوده است. کیش مهر پرستی نیز در پهلوی آیین مانیکری یکی از صادرات مهم معنوی کشور بوده است که کمبود یوکلیمسن و گالریوس و ماکیسمیان امپراتوران بنام روم، سهریا آفتاب را به نام خدای اول روم به رسمیت شناخته و آیین آنرا به حیث آیین رسمی کشورشان حفاظت نموده اند.

با استقرار حاکمیت

فلسفه و ادبیات کشور ما پس از ظهور اسلام بخصوص در قرون ۳ تا ۶ هجری آنچنان تأثیر ژرف و شگفتی به خلاقتهای جهان بخشیده که آثار فلاسفه، محققین، مترجمین و ادیبان کشور ما؛ چون: ابن مقفع، ابوعلی سینای بلخی، ابو نصر فارابی، ناصر خسرو بلخی، سنایی غزنوی، جلال الدین مولوی بلخی، ابوریحان بیرونی و غیره به دهها ساله ن خارجی ترجمه گردیده و فرهنگهای متعددی در جهان از آن فیض کافی گرفته اند. در دهه اخیر که خلق برادر تاجک بیشتر از پیش در پهلوی سایر خلاقتهای شریف اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، مؤفقا نه در ساختمان پایه های فنی و اقتصادی فا زدوم سوسیالیزم مصروف اند، در قبال سایر نوآوری های اجتماعی، خدمات شایسته وارجناکی در زنده نگهداشتن ارثیه فرهنگی ما که مسلماً سهم بزرگ از زنده اجداد خود آنها و خلق برادر ایران نیز در آن متلبوراست، انجام داده اند که از آن جمله میتوان تألیف کتب «نقش فارابی در تاریخ فرهنگ» اثر باخا نغفوروف و اگین قاسم جانوف، «جهان بینی سنایی» اثر کرامت الله عالموف، «انسان گرایی فارابی» اثر سئوله ساتی بگف، «ارثیه ریاضی فارابی» اثر عوان بک کو به سف، «بررسی درباره اسماعیلیان» اثر خالقی بیگ دادخدا یف، «جهان بینی فریدالدین عطار» اثر احمد جان محمد خواجه یف، «فلسفه خواجه نصیرالدین طوسی» اثر موسی شایف و غیره را بر شمرد. مطالعه این کتب که اکثر آ به لسان روسی نیز ترجمه گردیده، مبین آن غنای فرهنگی خلاق ماست که در گنجینه فرهنگی عده زهادی از کشورهای اروپایی، خاور میانه و نزد دهک اثر عمیقی گذاشته و در حوضه خویش از آنها فیض بخصوصی گرفته است. سهم ارزنده و جاودانه بیکه فرهنگ ملی ما در فرهنگ جهانی ادا نموده، پژوهشگران تنگ نظر بورژوازی را واداشته است تا بر سببهای تزار تجارعی و مزخرف «مرکزیت معنوی اروپا» که نقش ممالک آسیا را به مثابه «حمال پاسیف و بی ابتکار» بر می شمرد، فینسوفان و محققین شهیر خراسان زمین را چون ابن سینای بلخی، زکریای رازی، غزالی طوسی، ابن طفیل و ابن رشد اندلسی را که در آن زمان به لسان بین المللی «تازی» می نوشته اند در رده فلاسفه عرب محسوب نمایند و به این اساس، استعمار زده گی فرهنگ بعدی ما را مستور نگاهدارند؛ همچنان سهم خلاقتهای زحمتکش ما را در ر شد و تکامل فرهنگ جهانی یکسره خط بطلان بکشند و یا لا اقل آنرا به منزله سهم فرهنگ عربی در فرهنگ جهانی محاسبه نمایند. ولی حقایق آفتابی را نمیتوان

فرهنگ خلق

با پرده رها پنهان نمود. تاریخ مبین این حقیقت زنده و گوشت است که ممالک اروپایی، خود از فرهنگ غنی ما فیض فراوان گرفته اند و ریشه های جاویدان اوستاست که فرهنگ ممالک اروپایی را نیروی شکفت حیاتی بخشیده است.

فرهنگ ملی ما که پس از تکوین حزب دموکراتیک خلق افغانستان به رهبری بنیاد گذار گوهر آن رفیق نور محمد ترکئی، روح تازه بی گرفت، بخصوص بعد از پیروزی انقلاب بر گشت ناپذیر ثور است که با ماهیت عمیقاً خلقی و کارگری، گامهای متین و فرسنگی در جاده تکامل نهاد که مسلماً تعقیب این جاده رشد، ترقی و دموکراسی، در جامعه بی که قدرت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی به دست طبقه کارگر است نه تنها غنا و تکامل فرهنگ خلق را تأمین مینماید بلکه بازتاب آن در بخشهای فرهنگ و تمدن سریع نیروهای مؤلفه که خود زاده آن است، نیز عمیقاً اثر می گذارد و آنرا به پیش میبرد. این است دیالکتیک فرهنگ معنوی و مادی اجتماعی و با عبارت کاسلتر، دیالکتیک زهر بنا و رو بنا.

با پیروزی انقلاب بر گشت ناپذیر ثور که انقلاب فرهنگی، سیاسی و اقتصادی نیز در کشور ما آغاز یافته، ما با گرفتن پدیده های مثبت و مفید فرهنگ گذشته، طوری در جاده انقلاب فرهنگی سرعت گرفته ایم که چشم دشمنان ما از دیدن آن می سوزد و دوستان ارجمند ما با دیدن آن گف میزنند، اما این اتفاقی سرعت رشد را نسپارد با آن رشد همگامی چپسای افراطی میسخواهند، همگی دانستند آنها همه گنجینه ها و ارثیه فرهنگی گذشته را که غالباً میتوانست در تخمیر خمیر مایه تکامل آتی فرهنگی، اثر پرارج گذارد، از میان برداشتنند و در نتیجه چرخ لکوموتیو اقتصاد اجتماعی را به طور قابل ملاحظه می کند نمودند. ولی ما به همان سان که ما همین سیاسی کهنه (دولت) را شکستیم (اینجا باید متوجه بود که شکست و ناپدید کردن دو مفهوم جداگانه است) و عناصر مثبت آنرا که به در خلق و انقلاب می خورد برداشتیم، عناصر مفید و مثبت فرهنگ گذشته را نیز با خود گرفتیم. البته ما، البته تیز سلاح خود را فقط به روی آن پدیده های منفی و خرافی فرهنگ کهنه متوجه نموده ایم که نه تنها به درد انقلاب نمی خورد بلکه وجود آن ها فقط میتواند تأثیر زهان آوری به پیکر سرخ انقلاب ما وارد نماید.

با استقرار حاکمیت

خدمات ذهقیمت و انقلابی که جمهوریت دموکراتیک افغانستان به فرهنگ ملی ما انجام داده است در مقایسه یکسال و دو ماه، نهایت چشم گیر است. اعلام و تعمیل جهاد بایسوادگی، نشر جراید سوب، گوراش و هولدوزیه زبان اقلیت های ملی و نشر مجلات آواز، هار ندوی خلق، کتاب و مجله « فرهنگ خلق »، کشودن صدها باب مکتب به روی فرزندان خلق و بهادرت به امر شمارای نفوس از جمله خدمات صادقانه هی است که جمهوریت دموکراتیک خلق افغانستان برای ادای فریضه مهین در مورد تکامل فرهنگ خلقی ما تا کنون انجام داده است. پس به جاست گفته شود که تکامل فرهنگ خلقی به سود زحمتکشانش، نقطه با استقرار حاکمیت پرولتاریا میسر است و لا غیر.

چند ضرب المثل هراتی

- * صدمن استخوان میخووا هدکه دو خروار بار را بردارد .
- * غم نداری ، بز بخر !
- * مال که به صاحب خود نرود (همانند نشود، شبیه نباشد) حرام است .
- * روباه از پوست خود به عذاب است .
- * روباه یکبار به خرسوار بر میخورد .
- * رنگ مرا ببین و حال مرا پرسی !
- * روی تنگدستی سیاه .
- * زمستان گذشت و روسیاهی به زغالها ماند !
- * روی دروغگو سیاه .
- * اگر میخواهی راست را پرسی از بچه پرسی .
- * زور کم ، جهل بسیار !
- * کاسه چشم آدم را خاک مگر پر کند !
- * کاسه حرهس چیه است .
- * بالای زخم ، نمک پاش نده .
- * بیکاری ، تنیا کو بکار .

برخورده خلاق فرهنگ گذشته و خلاق

زندگی جلوه ناموس تحول باشد هر کجا نیست تحول، عدمش نام کنند
سیر تحول تا ریخ و استقرار پدیده های نو به جای پدیده های کهنه و میرنده، اصلیت
انکار ناپذیر. داکتر کارل راجرز روانشناس راعقیده برا نیست که .
« اگر تحول جزء عمده عقاید ما نگردد، تمدن ما در معرض فنا قرار خواهد گرفت. »
پس باید ناگزیر تحول پدید، ها را قبول کرد و چه بهتر که در پرتو تفکر والا و
مترقی، این تحول را به سوی تکامل کشانید و به میل و رغبت اکثریت مردم، چیزی
بر گنجینه فرهنگی و کلتوری انسانهای والا، بسه کاتور و ثقافت اصیل خلاقهای
زحمتکش جامعه خود، افزود .
گذشته از دیگر نظریات و عقاید، یکی از علمای هم که امروز انسان را از همه
حیوانات برتر و والا تر میخوانند، همین داشتن فرهنگ و کلتور راوست. اما به اثر
همین قبول تحول و کشانیدن تحول به سوی تکامل و ترقی و پذیرش پدیده های
جدید به جای پدیده های پارهینه بود که انسان امروز دارای فرهنگی غنی گردید
و در پدید آوردن این فرهنگ غنی، همه انسانهای جهان، مشترک اند و میتوان
آنها فرهنگ یا کلتور مشترک انسان خواند .
و اینکه چطور فرهنگ انسان پیشرفت نمود، این هم سر بوط به قانون تحول
و تکامل بوده و به تعالی جوامع از تباط پیدا میکنند، یعنی تکامل پدیده های

برخورد خلاق

اجتماعی برای زندگی بهتر به سوی یک حالت بهتر اجتماعی میباشد که با همین پیشرفت جوامع، فرهنگ انسان، به و بهتر میشود.

اینکه فرهنگ انسانی گفته اند، اعم از جنبه های مادی و معنوی فرهنگ میباشد. دو نفر دانشمند به نامهای سیریل و زیلد ریچ در مورد جنبه های مادی و معنوی فرهنگ و کلتور گفته اند:

« جنبه های مادی فرهنگ و کلتور مشتمل بر آن محصولات دست بشر است که توسط حواس بتواند ادراک شود و جنبه های غیر مادی آن شامل اعمال جمعیت ها و عرف و عادات، ارزشها، عقاید، عنعنات و تمام عناصر روحی که از حیث اجتماعی ناشی میگردد میباشد. »

چون کلتور و فرهنگ، مخلوق همین انسان خلاق و دوران ساز است، پس میباشد فرهنگ و کلتور در خدمت همه انسانها باشد.

ثقافت و کلتور در طی سالیان متمادی به واسطه تعلیم و آموزش رسمی و غیر رسمی و ارتباطات در ساحه های مختلف زندگی از نسلی به نسلی و از مرحله بی به مرحله بی انتقال و گسترش یافته است. پس برای تپا رز فرهنگ مترقی مردم، میباشد آموزش سالم صورت گیرد و در همه ساحات فرهنگی برخورد های خلاق و اصلاحات مترقی^۱ به وجود آید، یعنی در ساحه فرهنگ کشور، انقلابی صورت گیرد.

در شرایط انقلابی باید در همه مؤسسات آموزشی اعم از آموزشی رسمی؛ مانند: مکاتب، کورسها و پوهنتونها و هم آموزش حرفه های آزاد؛ مانند: دهقانی و باغبانی، آهنگری و ... در همه این ساحات باید آموزش مترقی و انقلابی صورت گیرد و وسایل مفاهیم جمعی در خدمت خلق ها و فرهنگ توده ها گذاشته شود.

با فرهنگ و کلتور گذشته برخورد خلاق شود، آنطوریکه و زیر تعلیم و تربیه دولت جمهوری دموکراتیک افغانستان در یک محفل ادبی و هنری گفتند:

« ما پدیده های کهن را به کلی نابود نمی کنیم بلکه آنرا می شکنیم و با آن برخورد خلاق میکنیم. »

یعنی فرهنگ دیروز ما که مشتمل بر معلومات، عقاید، صنایع مستظرفه، اخلاق، قانون، عرف و عادات و دیگر قابلیت ها و تلقیات مردم ماست که این قوانین و اخلاقیات و ... اعم از فرهنگ طبقه اشراف (اقلیت ناپیزوستمگر) و طبقه اکثریت مردم (اکثریت زحمتکش و مؤسسه) پس از گردآوری،

نقد و بررسی و در مجموع ، جو خورد خلق و سنجیده و محتاطانه ، احیا ، و نگهداری میشود .

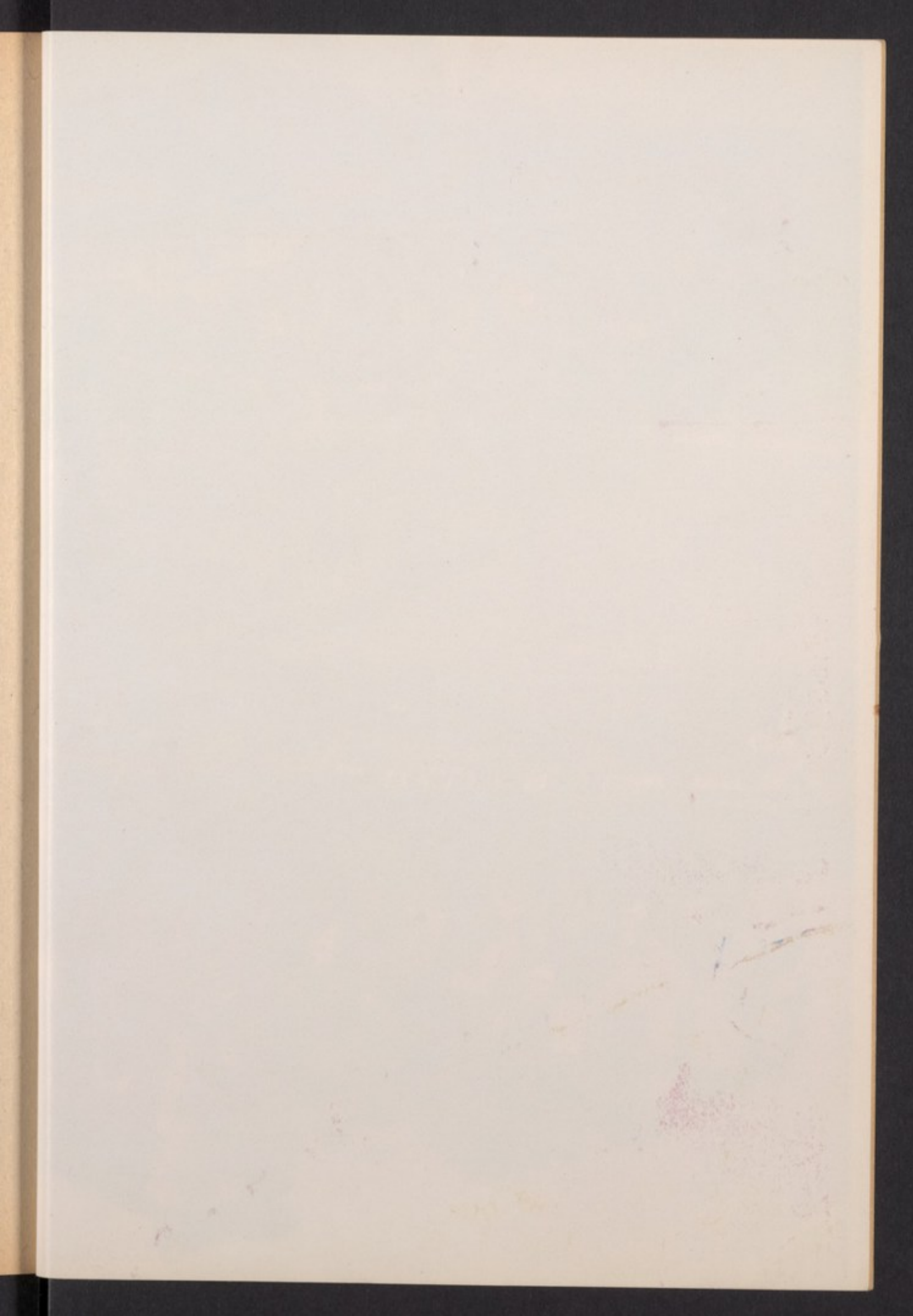
فرهنگ دهر روز ما ، هم از تأثیر قدرتهای ارتجاعی و استعماری که به کشور مادت یافته بودند ، متأثر شده بود و هم در فرهنگ ما بنا بر دستور اشراف و طفیلی های مرتجع ، خرافات پسندی و او هام پرستی ، صبر و ستمکشی بیمورد و عادات و شیوه های ضد انقلابی و ضد حق طلبی نیز راه یافته بود .

گذشته از این ها ، ما فرهنگ اصیل و والای ملی و افغانی و ثقافت عالی را دارا هستیم که ماهی شرف و حیثیت ماست و باعث افتخار توده های زحمتکش میباشد . چه ، پس از برخورد خلق ، دیده میشود که مبدأ قوانین مترقی ، اخلاق انسانی و افغانی ، عرف و عادات بهتر ، فیصله های عادلانه ملی ، پایه های صنایع امروزی و اساس طب عصری و دیگر پیشرفت های علمی و هنری ، همه و همه در لایه های فرهنگ اصیل خلق با استعداد و زهنا پسند ما (در فولکلور جامعه ما) دیده میشود و اینکه چرا استعداد های علمی و هنری (ناشکفته خزان میگردند ، بحث جداگانه بی را ايجاب مینماید .

پس ما با فرهنگ دهر روز ، برخورد خلق مینماییم ، یعنی آن قسمتی را که میرانده و کهنه است به سوزیم تاریخ سپرده و جایش را به پدیده های جدید میگذاریم و آن قسمت فرهنگ اشرافی را که ضد خلق و ترقی و مخالف آزادی خلقها از یوغ استعمار است ، نا بود میسازیم و آن قسمت فرهنگ اصیل خلقها را که به حال جامعه ما مفید بوده ، مانعها و کلمات مثبت اکثریت مردم ما را بر ماساژ و باعث افتخار ما میباشد ، به ار جاسازی و احیای تمام ، استقبال کرده و آنرا بازسازی نموده و در ساحه فرهنگ ملی ، انقلابی و مترقی ، آرایش و پیرایش می نماییم .

به این ترتیب ، فرهنگ اصیل خلق ما با تجلیل ، از زهر بار اشرافیت بیرون میشود و هم درین مرحله حساس تاریخی ، چیزیکه به حکم و چهر تاریخ به میل و رغبت زحمتکشان و روشنفکران به فرهنگ خلق بیشتر از پیش خلط میگرد ، اصل های مترقی و انقلابی است . چه ، گفتیم که پدیده های کهنه و میرانده ، جای خود را به پدیده های مثبت و مترقی نوین بگذارند .

فرهنگ خلق و ارتباط آن با علم و تخنیک

فرهنگ خلق، امروزه معنای بسیار وسیعی دلالت میکند و کلیه فعالیت های دهنی و وسایل و ابزارهای مادی را که يك ملت در طول تاریخ و گذشته خود انجام داده و پدید آورده است، شامل میشود. بنا براین، تعریف همه دانستنی ها و شناختها و تمام رفتارها و همه عرفها و واجها، مفهوم فرهنگ خلق را احتواسی کند. اثر يك دانشمند در هر زمینه ای که باشد، دیوان يك شاعر از هر سنتی که سخن گوید، ابزار يك دهقان که به وسیله آن، زمین را رام میکند تا غذایی از آن به دست آید، داستانهایی را که حاکی از رزمها و بسز مهاسات و بسالاء خره، شیوه هایی که افراد در پوشاک و خوراک به کار بسته اند و وسایلی که در این موارد به وجود آورده اند، همه اجزایی است که پیکره فرهنگ خلق را ساخته است. ملتی را در جهان سراغ نمیتوان کرد که گذشته اش یادآور این چیزها نباشد. با قبول این اصل نمیتوان از تفاوت های کیفی و کمی، چشم پوشید. گذشته بعضی از خلق ها، منجمله خلق افغانستان، از این رهگذر بسیار انباشته و غنی است. یکی دیگر از خصوصیات فرهنگ خلقی، تغییر پذیری و اثر پذیری آنست. فرهنگ هر کشور از مناسبات اقتصادی و اجتماعی جامعه آن نشأت میکند. چون مناسبات اقتصادی اجتماعی پیوسته در معرض دگرگونی قرار دارد، لذا حصول بخشی از قلمرو جامعه و روپنای آن که فرهنگ است، در مسیر زمانه، کما بیش تغییر و تحول مینماید. ممکن است این تحول بسی کند و بطئی باشد و این خود ناشی از عواملی است که به موقف نیروهای متخاصم اجتماعی بستگی دارد.

فرهنگ يك کشور در اثر سرآورده ها، مهاجرت ها و تهاجم و رفت و آمدهایی که در گذشته صورت گرفته است از فرهنگ کشور های دیگر اثر برداشته و متقابلاً بر آنها اثر گذاشته است. از وقتیکه بشر، دوران نوینی را در زندگی، آغاز کرد و تمدن تازه ای بر مبنای علوم و تکنالوژی معاصر پدید آورد، طرز و شیوه زندگی، یعنی

مجموعه فرهنگ گذشته در یک بخش از جهان ما که یک سلسله از کشورهای پیشرفته صنعتی را در بر میگیرد، در گون شد و عمیقاً تحول یافت. از آن پس در ممالک عقب مانده و با در حال رشد و حتی مجامع علمی کشورهای پیشرفته، خاصه در میان جامعه شناسان، این مسأله به طور جدی و اساسی مطرح شد که در قبال فرهنگ گذشته و ایجاد ارتسباط علم و تکنیک لوژی معاصر با آن چه باید کرد و چه روشی را اتخاذ نمود. آنچه که به طرح مسأله فوریت میدهد آنست که بهره‌های از عنعنه ها و اوضاعاً روهی علم و تکنیک لوژی معاصر قرار میگیرند و امکانات استفاده از تمدن جدید را با به گلی سلب و یا محدود میسازند. در میان منورین کشورهای کم رشد، همواره این مسأله مورد بحث بوده و هست که آنها در ساحه زراعت به همان وسایل کهنه از قبیل داس و بیل اکتفا باید کرد؟ آیا مناسبات تولید را با همه دهرینه گنی آن که مانع پیشرفت نیروهای مؤلده گردد بده است حفظ باید کرد و یا به جای وسایل کهنه از وسایل جدید استفاده نموده و مناسبات جدید تولید را بجا نهنین مناسبات تولیدی قدیم گردد؟ و اگر جواب ما این باشد که برای رشد و تکامل جامعه، وسایل و مناسبات تولیدی جدید را به جای وسایل و روابط تولیدی گذشته قرار دهیم، پس به ناچار، قبول میکنیم که قدم به قدم با این تحول، اجزای دیگر فرهنگ گذشته خود را نیز در جاده تحول و تکامل به حرکت در می آوریم.

باید گفت که طرح سؤال در مساعفیل منورین ممالک عقب مانده، گاه گاهی با یک نوع احساسات آمیخته بوده است و این احساسات وقتی به اوج خود رسیده که دو عبارت «عننه پرستی» و «تجدد خواهی» یا «مدر نوزاد شدن» را در مقابل یک دیگر به کار برده اند و بدون توجه به عوامل اجتماعی و تاریخی رشد و عقب ماندگی بدین پندار رسیده اند که ریز ترقی و پیشرفت یک سلسله از جوامع انسانی در طرد گذشته و جذب بدهنده های جدید نهفته است.

اینگونه تجدید پسندی مطلق و بدون قید و شرط، در جامعه های کم رشد، رد علمی شده‌ای به دنبال خود داشت و واپس گرایان را که همواره به عقب می‌نگرند و از حال و آینده چشم می‌پوشند، به اصرارشان در زمینه عننه پرستی مصرتاً ساخت و در

نتیجه ، تجددخواهی مطلق در برابر عقب گرایی مطلق قرار گرفت. حال آنکه نه این مفید بود و نه آن سودمند و هیچیک دردی را علاج نمیکرد ، زیرا اگر مدت ها مردمان جوامع رشد نیافته ، تنها و تنها به فرهنگ گذشته خود اتکاء کنند و آنرا کافی به مقصود خویش بدانند و جواب هر پرسش نو ظهوری را در لای آثاری گذشته بجویند و از علوم و تکنالوژی معاصر و پدیده های مثبت تمدن جدید مطلقاً صرف نظر کنند ، در این صورت مسلماً از کاروان شتابان و تندرو تمدن و ترقی و رفاه باز میمانند . در حالی که این امر مطلوب نیست ، زیرا آرمان همه مردم اینگونه جوامع ، در این نقطه تمرکز یافته که باید پیشرفت و بر همه نابسامانی های ناشی از پس ماندگی پیروز گشت و این نکته که باید به تنهایی از طریق چشم پوشی از گذشته ها و فراموشی آنها زندگی خود را برشالوده علوم و تکنالوژی معاصر و پدیده های نوین استوار نمود ، جهان چهران ناپذیری را بر انسان تحمیل میکند و این جهان چهران ناپذیر و غیر قابل تحمل ، مغشوش ساختن ها ناپذیر بودن هویت ملی است . در این دوران نمی توان ضرورت حفظ هویت ملی را انکار کرد و هویت ملی و تشخیص آن روی ستون فرهنگ خلق استوار گردیده است . پس باید در میان فرهنگ خلق و علوم و تکنیک عصری ، پیوند منطقی و معقول برقرار ساخت و این دو را عاقلانه به یکدیگر همزوج و ترکیب کرد . از چنین پیوند و ترکیبی ، حیات مرفه و مترقی و آبرومند ملی که با نوازه های زمان سازگار است پدید می آید .

ترکیب فرهنگ خلق با علوم و تکنیک عصری ، بهترین است و اخذ مظاهر تجملی و هر مصرف تمدن جدید ، چیزی دیگر . آن یکی ، حیوات ملی یک ملت در حال رشد را با رورتر می سازد و این دیگری بنیان اقتصادی جامعه آن را ضعیف و مست میکند . آن یکی ، نشانه بیداری ملت است و این دیگری اثر خلفات آن .

نیاید فراموش کرد که امر ترکیب گذشته با حال و آینده یک کار نهایت دقیق و ظریف است . در این ترکیب ، آنچه که از آثار گذشته ساهند عقب ماندگی است و با عناصر پویا و روینده حال و آینده سازگاری ندارد ، باید حذف شود ، بدانگونه که پدیده های منفی جدید حذف می شود . در اثر چنین دقتی ، ترکیب قدیم و جدید بر پایه های اصولی و منطقی خود بنامی ها بد و باچنان بنایی ، در واقع کاخ سعادت زندگی استوار میشود .

بنا بران دولت جمهوری دموکراتیک ما به تاسی از بیانات رهبر خردمند و کبیر خلق « نور محمد تره کی »، همواره تلاش میکند کشور را به سوی آینده روشن از نور علم و تخنیک عصری هدایت کند و در عین حال پیوند آنرا با گذشته که از انوار دانش و عرفان ملی منور است حفظ نماید.

بر اساس همین پالیسی است که دولت انقلابی ما از یکسو قلم به قدم زمینه های آموزش علوم و تخنیک عصری را فراهم میسازد و از سوی دیگر با دایر کردن مجالس یاد بود رجال علم و ادب این سرزمین باستانی و توسعه دادن مراکز تحقیقات تاریخی مانند سیمینار تحقیقات کوشانی، ارتباط ما را با گذشته، حفظ میکند. یقین ما بر آنست که در هر تو نظام فرخنده جمهوری دموکراتیک، به ترکیب کامل و منطقی این دو پدیده، توفیقی حاصل میکنیم و جامعه را از لحاظ فراگیری علوم و تکنالوژی بی نیاز میسازیم و فرهنگ خلق را با نیازهای زمان هماهنگ میکنیم. آن روز، بسیار دور نیست.

شکوار که بولا، افغانستان سنجاسته،

بعسا و ارجی ایپار بو واره

ترجمه: جاویدان بادهمبسته گمی برادرانۀ خلقهای افغانستان.

فرهنگ اصیل خلق، ضد استبداد، ارتجاع و استعمار

در هر ورق از صفحات تاریخ افغانستان با سیل پیاپی نهضت ها و پیکار های عظیم و با رستاخیزهایی مواجه می گردیم که از روح پرفتوح و زنده خلاق آزاده و تسلیم نشده می نمایندگی می کنند. خلق آزادیخواه افغانستان در سراسر تاریخ پر نشیب و فراز و سرشار از ماجراهای انقلابی خویش، پیوسته با نیروهای امر یمنی و دشمنان خونخوار و خونریز داخلی و خارجی دست به گریبان بوده و دلیرانه نبرد کرده اند. در هر زمان صدها و هزاران قهرمان، هنرمند، نویسنده و شاعر خلقی، مانند مشعلهایی که در ظلمتکده درخشیده اند، نور پاشیده اند و در تیرگیهای زندگی اسارت بار و پراز رنج خلق درخشیده اند، روشنی داده اند، سوخته اند و راه را بر روندگان راه خوشبختی و ترقی روشن کرده اند.

در طول تاریخ افغانستان، نویسندگان و شاعران وطن پرست و انقلابی، نهال آزادی را سرسبز و بارور کرده اند، آنها بزبان قلم و نیش سخن، جنگیده و سحر و خونی نین شده، مگر لوای مبارزه را با افتخار بلند نگهداشته اند. در پیبوحه سلطه نیروهای امر یمنی و در لحظاتی که همه کس جز سکوت مرگ در این سر زمین زنجیر شکن، آثاری از جوش و خروش زندگی نمی دید، ناگهان قطعه شعری و یا نوشته انقلابی ضد استعماری و ضد استبدادی، سکوت درد انگیز را تبدیل به خروش رعد آسا کرده است. شعرای خلقی افغانستان، جنگجویند و قبل از برخورد با دشمن، ارتجاع و استعمار، رجز می خوانند، عجز می کردند و در تضعیف روحیه آنها می کوشیدند. مسلماً برای اینکه مطبوعات در معرض فشار قرار نگیرد و چون اغلب بهم عذاب و عقاب در میان بود اگر با صراحت میسر نبود، به زبان تمثیل و اگر بی پرده امکان نداشت به زبان رمز، عواطف و احساسات نهانی خود را بیان می کردند و انتقاد در لفافه و در لباس افسانه و داستان ولی به لحنی طنز آمیز بیان می گشت. در نطعات پراکنده می که از کتاب های روزگار باستان ما باز مانده است می توان چگونگی اندیشه جا معده افغانی را در باره شیوه های استعماری،

استبدادی و ظلم و معنی آن دریافت و از آن درسی بگیریم که نویسندگان و شعرائی
 خلقی ما در آن زمان با چه دیدی به دولت های ستمگر و فاسد می نگریستند و در
 برابر ظلم و استبداد چه ترانه های خلقی سروده اند. این همه ترانه های عامیانه
 منعکس کننده آلام ورنج های بی پایان خلق ستمکش و در عین زمان سوز و گداز
 بس شور انگیز و همچنان خیزی بود که در سرا سر فضای وطن، طنین افکنده بود.
 این ترانه های خلقی که یک دنیا شور و احساس و امید در خود نهفته دارد
 انعکاس دهنده در دو حرمان خلقی است که در شبهای دراز و سرد و خاموش زمستان
 در کنج کلبه های خویش، دور از چشم غمازان فرومایه، زمزمه جا نسوز را
 آرام آرام سرداده و سرنوشت شومی را که دست جناح تکران و محافل حا کمه
 سر تیغ و شایان ظالم برای آنان درست کرده بود با بهره های دل خویش
 در میان می گذارند:

ای یار ز سلا متی بسیار نترس   در سایه گل نشین و از خار نترس
 روزی که ترا به قصد کشتن ببرند   مردانه قدم گذار و از دار نترس
 در کوه ها، دامنه های سرسبز، دره های شاداب و پهناور و در میدان های کار-
 زار، مبارزان راه آزادی و ترقی و شمشیر زنان، به ترنم لندی های حماسی و
 انقلابی می رقصند و روحیه مبارزان را قوی تر می سازند:

ز ما خو لگی دهغه چاده   چه غلامی ته بی طلاق و کپی دینه
 که په میوند کپی شهید نشوی   خدا پر و لالیه بی ننگی ته دی ساتینه
 که تور اوربل می میرا تیری   دوطن جنگ دی جانان نه منع کومه
 در دامنه شرقی کوه آسمایی، در گذشته، باغ پر از گل و درختی که تماشا-
 گاه مردم کابل بود وجود داشت و به نام «باغ علم گنج» یاد می گردید.
 همینکه حکومت فیودالی و استبدادی امیر عبدالرحمن استقرار یافت، در همان
 باغ، ماشین خانه بی احداث گردید و خلق را عقیده بر آن بود که این ماشین خانه
 را فرنگی ساخته است. اتفاقاً روزی، قسمتی از ماشین خانه، طعمه حریق گشت.
 شعرائی خلقی آن دوران، تصنیف «علم گنج» را ساختند که به زودی زبان زد خاص
 و عام گردید:

علم گنج در گرفت، دودش بر آمد

آغا بیا بریم علم گنج
صدای توله از انجن زپر آمد
آغا بیا بریم علم گنج
علم گنج و علم گنج و علم گنج
آغا بیا بریم علم گنج
فرنکی ظالم اس الله هم کنیش رنج
آغا بیا بریم علم گنج
علم گنج باغ سرکاری خداها
آغا بیا بریم علم گنج
ده ماشون خانه بیگاری خداها
آغا بیا بریم علم گنج
الهی خانه ظالم بسوزه
آغا بیا بریم علم گنج
بجانش زخمک کاری خداها
آغا بیا بریم علم گنج

در همان شرایط سخت و ناگواری که نویسندگان و شاعران خلقی در انتظار
بیک مرگ به سر می بردند، اشعار زهر را که چکیده و خلاصه عواطف و احساسات
وطن دوستی و آکنده از کوهن تسکین ناپذیر آنان نسبت به دستگاه فاسد و فساد
پرور دربار و به منزله مشت محکمی بر دهان دشمنان خلق بود، انشاء می کردند:
دروازه لا هوری پلک مستانه ای شاه شهید رخ سوی هند و ستانه
ای شاه شهید، شهید راه حق نیس ای چاکر، لات، نوکران گریزانه (۱)

گویند روزی پادشاه در ضمن گشت و گذار باد بد به و شان و شوکت از تپه استالف
به مستوفی وقت امر داد که آن جار را دستکاری کنند و جای خوبی برای تفریحش
بسا زند. روز دیگر، مستوفی باشندگان استالف را به بیگاری فرمان داد و بیک
گروپ سفره‌بنا (سوه‌رین) را به استالف اعزام و خیمه برافراشتند. شاعر خلقی،
بیگاری و زندگی طبقاتی را به شیوه عامیانه آن‌ها چنین تمثیل می نماید (۲):

۱- در این بیت، کشته شدن شاه شجاع ذکر گردیده و بعد آ دشنام داده شده
و از همکاری وی با انگلیسها به نفرت یاد شده است (ترانه‌های کهسار صفحه ۳۴)
۲- شاکر، غلام عمر «تفره و انزجار مردم نسبت به امتعمار» لمر ۲: ۸-۹ (۱۳۵۰)

استانف ما سه هزار خانه
خوراك هميش توت پيدا نه
كى ميشى خبر او دل و جا نم

خيماى سفيد به صفا باغ اس
در كنج دلم هزاران داغ اس
كى ميشى خبر او رفيق جانم
ايسون سرك گل و گاكارى
اوسون سرك همه بيكارى
مستوفى گذشت سجالا كرد يم

كى ميشى خبر اور رفيق جانم
كى ميشى خبر او دل و جا نم

يك شاعر روشنفكر در بين اين همه ويرانى و انهدام كشور ، جوانان ،
روشنفكران و مبارزان راه حق و آزادى را به پيكار دعوت كرده و چنين مى گويد :

تاكى از جور و ستم ، شكوه و فرياد كنيد
سعى برهم زدن منشا بيداد كنيد
دست ما دامن تان باد ، جوانان غيور
كه از اين ذلت و خوارى ، همه آزاد كنيد
صد هزاران چو ستم ، آتش بيداد بسوخت
نشينييد زپا ، دم بدم ارشاد كنيد
فته انگيخته تبعيض نژادى در خلاق
فكر آينده ملك خود و اولاد كنيد
چندى از جوان نعم ، سرخوش و شيرين كامند
گريه بر فاقه كشان خود و فرهاد كنيد
خا نمان كرد تبه ، تا شود آباد خودش
خانه ظلم و ستم يكسره بر باد كنيد
اى جوانان ، ستم مرتجعان چندين كشيد
تا بسكى رحم با اين دسته شياد كنيد

زنگ دارد بشریت زچنین کهنه رژیم
طرح ویرانی این سنگر و بنیاد کنید
آشیان همه مرغغان زستم آتش زد
قصه آتش زدن خانه صیاد کنید
تازه سازید زخون شاهد آزادی را
تا ز خود روح شهیدان وطن شاد کنید
سوخت ای هم نفسان آتش استپدا دم
شرح این سوخته را بر همه انشا د کنید
چشم امید به تو نسل جوان دوخته ام
درخورشان و شرف، مملکت آباد کنید (۳)

خلاصه در شعر، داستان و هنر فولکلوری افغانستان، نیرومندی، توانایی، خواستها و آرمانهای خلق، تصویر سی گرد و زمینها را برای رشد و تکامل شعر و هنر مساعد می سازد. این ترانه ها و داستان ها به منزله رمز مضیبت عظیم و مشترک طبقات زحمتکش است که از سینه بی به سینه بی نقل شده و هر داغ دیده، نسخه بی از آنرا در بغل پنهان کرده و در زیر سر فرزند خود در گهواره نهاده است. بسیاری از تصنیف ها به منزله سرثیه حماسه آمیزی بر مرگ شهیدان راه آزادی و قربانیان ستم طبقاتی، زبان زد خاص و عام شده است. ماکسیم گورکی در نخستین کنگره نویسندگان کشور خود ضمن سخنرانی خویش چنین گفت:

« حکایات، اسطوره ها و افسانه های قدیم به همه شما معلوم است. اما من می خواستم شما به روح اصلی این حکایه ها، اسطوره ها و افسانه ها، عمیقتر پی ببرید؛ هدف اساسی آنها متوجه آن بوده است تا با سنگین کسان را که به کار اشتغال داشتند، تخفیف بخشند و با زده کار آنها را افزایش بدهد و آنها را بر ضد دشمنان چارپا و دوپا، مسلح سازد و نیز از طریق نیروی کلام و «سحر» و «افسون» بیان بر آن پدیده های طبیعی می که برای انسان خطرناک است، تأثیر وارد کند» (۴)

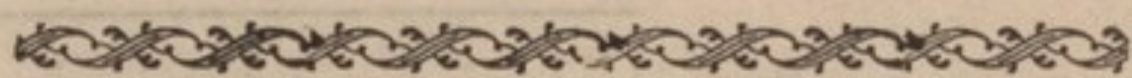
۳ - «افغانستان در مسیر تاریخ» از میرغلام محمد غبار

۴ - ماکسیم گورکی، درباره ادبیات، مجموعه مقالات ادبی - انتقادی،

فرهنگ ادبی و هنری قدیم کشور ما و دیگر رشته‌ها، در شرایط نظامهای کهنه فیودالی، پادشاهی و در شرایط چیرگی دسپوتیزم شرقی یعنی استبداد خونین شاهان و در شرایط هجوم سلطه بیگانگان، در شرایط رکود طولانی نیروهای مؤاده، در شرایط فقر و تیره روزی همه گیر، ادامه و تکامل یافته است و بنا بر آن جراحاتی از دردهای سرکوفته، آهها و اشکهای بی‌امید و گاهگاهی تسلیم آمیز با خود دارد.

اکنون در عصر انقلاب دموکراتیک و ملی باید با فرهنگ گذشته خلق، برخورد خلاق صورت بگیرد. از کلیه افسانه‌ها، ترانه‌ها و هنرهای خلتی، تفسیرهای انقلابی شود و آن قسمتی که برای مردم، راه سازش، راه تسخیم طلبی و راه سرخم کردن در برابر چهاران، در باریان، راه صله گرفتن‌ها و راه خود فروشی رای آموخت و خنق را از سباززه برای رهایی انسان باز می‌داشت، یکسره از بین برده شود و به عوض، فرهنگ انقلابی و شگوفانی که خواست منطقی خلق و زمان است، بنیان گذاری شود؛ از فرهنگ گذشته بهره برداری درست و علمی و انقلابی صورت گیرد و پیوند ارگانیک تاریخی میان بهترین عناصر فرهنگ گذشته و حاضر ایجاد گردد.

هرگاه فرهنگ ادبی و فاکلوریک معاصر ما از ارثیه غنی گذشته خود و از چشمه‌های فیاض فرهنگ جهانی و زمینه سرشار فرهنگ فولکلوریک، بهره گیرد و مسؤولیت و رسالت تاریخی خود را از نظر دور ندارد، خواهد توانست به خلق آثاری درخشانتر از آنچه که تاکنون توانسته است، موفق شود. هنرمندان خلقی، اکنون میدان خدمت به خلق و آرمان‌هایش در گستره هنر، وسیع و تأثیر آن در جانهای شگرف است؛ با سخن و تصویر و نغمه، دیوار تجاع و امپریالیزم را بکوبید!

سو بین بیت سول به سچین جها نسا

د نورو دیپر تمین انقلاب کا لیکو زره او

د خلکو فرهنگ

زموږ ارغونی هیواد افغانستان چې د آسیا زره ، د انقلابو نو مور ،
د نهضتونو نغری او د تمدن زانگو گڼل شوی دی په خپله غیره کې زره ور هیواد-
پال انقلابیون ، پوهان ، هنرمندان او لیکوالان روزای چې هر یویې د تاریخ
په زرینو پاڼو کې په ویاړ او افتخار سره معرفي کېږي او په غوندو کې ،
نومونه یې پر ژبو باندي جاري دي .
د وطن په غیر کې د میرویس خان په شان زره ور هیواد پال زامن ، او ی
او کله چې د هیواد په مینه مست شوي دي نو د پښتانه یې له خپل هیواد څخه
شرای او دخپلې خاوري څخه یې دفاع کړې ده اونړی ته یې د ادرس ور کړی
دی چې هر څوک دخپل حق څخه دفاع کولای شی او هم خپل حق له ظالمانه اخیستلی
شی . غوره مثال یې د گور گین ساتې ده او د افغانستان تاریخ تر ننه ور باندي
فخر کوي دا ځکه چې دخپل هیواد څخه دفاع اواره ظالمانه خپل حق غوښتل او
د کلمک عزم او ارادې در اودل په رښتیا سره یې د افتخار وړتکی دی او باید چې

فرهنگ خلق

پرې وو ياوړ. لوی احمد شاه بابا د ننگ او غیرت پکړې پر سر کړه او د خلکو په فرهنگ کې پکړې دهیواد پال، با ننگه او حق غوښتونکې سړې نخښه یادېږي او داسې معنایې چې هر افغان، کله چې لنگې یا پکړې له سره تاو کړي نو دهیواد د ساتنې، آبادولو او پرمخ بیولو فکر به خامخا ورسره وي، شمله یې باید لوړه وي او د پیکله به تپته شمله نه خوښوي. همدارنگه دهیواد پیاوړی او زړور زوی غازی امان الله خان هم په خپل وار سره په هیواد کې یو داسې نهضت راووست او هغه څه یې وکړه چې زموږ ولس په خوب کې هم نه ولیدلی مگر تگمار د پښمن د لندن په خوښه، مترقی غازی امان الله خان دهیواد آبادولو ته پرې نښود او دهیلو او ارمانونو سره یې خاورو ته واستاوه، مگر نوم یې په افغانستان او جهان کې ژوندی پاتې شو.

غازی امان الله خان د سلمی کالیوسره ډیره مینه د لوده او په سلمی غونډو کې به یې اغوستل چې دهغو سره یې ډیر عکسونه اخیستل شوي دي. غازی امان الله خان دهیواد د پښتنو، دری ژبو، ازبکو او ترکمنو کالی اغوستل او ډیر به پرې خوښېده چې دا عمل دده د خلکو د دود او دستور سره یوه خاصه مینه ښکاره کوله. اوس چې زموږ د تیرو مشرانو دهیلو او کړو وړو په لړ کې زموږ نوی خلك پالونکی ستر مشر او گران لارښود او دده پوه او مبارز ملگري دخپلو خلکو د پښه دودونو او په عمومي توگه دهغوی د مختلفو پرگنو د پلای فرهنگ غورولو ته خاصه علاقه او پاملرنه لري، د دې موضوع پیاوړتیا او ښودل یو ضروري کار ښکاري. تاسو ته به په هیواد کې د ثور د پرتمین انقلاب د ۱۳۵۸ کال د کالیزې د لیدو څخه جوته شوې وي چې پیغلو او خلمیو، سلمی جامې اغوستې وې. د پیغلو پرونی او تیکرې چې د حیا او اخلاقو سمبول یې بولی دهغوی پر سر ښکاریدل. د چر، و او گلانو د کک کمیسیونه چې اکثره یې پیغلې په لاسونو کښي، پرتن در او دل اولیدونکو ته به یې دهیواد تیر یادونه به یادول او د دوی فکرونه به یې د تیرو په ژوند کې خغلاوه.

خلمیو هم پتکې په زرینو خولپو تاو کړي او شملې به یې نیغې تومبلی وې ځکه چې شمله د پښتنو په خلقی فرهنگ کې خاصه معنایې او دکوم ځوان چې په دفاعی جگړو کې به بری په برخه شونو شمله به یې نیغه تومبلی او که کوم

د ثور د پير آمين انقلاب

چاته به د دېچمن له خوا ماته پېښېده نو هغه به خپلو همز و لو باندي غبر کاوه او ورته ويل به يې :

« گورنې خو انا نو چې د غيرت شعله مو تپه نشي » او نو په شعله به يې د غيرت او بري نخښه يادوله چې دا دخلكود فرهنگك يوشه ميراث كڼل كيري .

همدارنگه دخوشالي په دې ورځو شپو كې به د پيرو خو انا نو د كميس، پرتو كوك او خپليو څخه كار اخيستل . د كميس پرسر به يې د چرمو گلدار واسكت چې په خاص ذوق سره جوړيږي ، اغوستي و او سلا به يې په سره د شمال تينگه او كلکه ترلې وه چې ملا تينگه ترل هم دخلكو په فرهنگك كې يوه خاصه معناري او خو انا ن په سختو شپو كې داسې وايي :

« ملا تينگه وتره ، وارخطا نشي ، پرمخ ولاړشه دا كار به خلاصوي ! »

او داسې نور . . . .

پخوسپين پيرو به هم دچمن په شاوخوا كې قدم واهه او كله به چې د نورو دوستانو سره مخامخ شول ، نوله ورايه به يې يو بل باندي غبر کاوه او مخيني الفاظ به يې يو او بل ته ويل ؛ لکه :

« يار تر څو څه تير كړه ، رنگه يې هير كړه ! »

« دا څومره موده كيري چې مانه يې ليدلې او زموږ عاجزانو پو پته هم نه كوي ! »

مقابل لوري سپين پيري به هم دلچسپي سپين پيري په خواب كې د هماغه ورايه څخه په داسې حال كې چې يو او بل ته به را نژدې كيدل ، داسې ويل چې
« تاندي اوريدلې چې پاري په راشه ورشه كيري - كله رايه كله به زه درځم مينه ؟ ! »

بيا به نورو ورسره ملگرو په خندا كې ورته وويل :

« ښه محكم خواب خويې در كړ ! »

سپين پيري خو په خپل تكي ژر پوهيږي ، كله به چې سره نژدې شول نو دوه درې قدمه ليري څخه به يې لاسونه واز كړل او يربل به يې په غبر كې تينگه ونيول او د ژرې ځله به يې خپل سر و نه پوي او بلې خواته په اوږدو يو او بل په وليو باندي كينډول او داسې به يې ويل :

« په خیر راغلي سترې مېشي د پيرو سوډو مساپره ياره ! جوړهې په خبرهې ،
تکره هې ! »

وروسته چې به يې ديو او بل لاسونه ښه تينگک ونيول نوله هو او بل څخه به يې
پوښتنه کوله :

« په خیر مو وليدې ؟ څنگه يې ؟ کور کې مو خیرت دی ؟ واره - زاړه ټول
ښه دي ؟ »

او داسې نور .

بيا به نو کشرانو يو او بل سره روغېرو کړ او غيږ په غيږ به شول . د دوي
تر سينڅه ، سترې مېشي ژرژر ويله کيدله او د سپين پيرو به اوږده وه . وروسته به
د کشرانو له خوا يو څادر ورته هوار کړی شو او په يوه گوښه ځای کې به سره
کښي ناستل اوله يو او بل څخه به يې پوښتنې کولې او ځوابونه به يې ورکول .
د خواې او سپوږمو نسوار به يې په ورغوو کې ښکاريدل او په خاص ذوق
سره به يې يو او بل ته تعارف کاوه .

په شاوخوا کې به کوچنيان هم ښکاريدل . دوي به په خندا او په وړورو
ټوپونو (پنډوسکو) لوبې کولې . رنگه په رنگه کالې به يې اغوستي وه او په کچه
سره به يې ځنې ترانې ويلې .

يوه ، بل ته ويل :

« تا په تلو يو زيون کې نه دي ليدلي چې يو سندر غاړې داسې سندر وهله :

وطنه ستاد لوړو غرو نه قربان

ستاد دې دښتو او ويريرونه قربان

« هو والله ، رښتيا وايې ! بيا ور وسته يو کميلې فلم هم وښودل شو ! »

او داسې نور څه به يې سره ويل ؛ ديو او بل د کاليو پوښتنه به يې کوله :

« ستا واسکت با ندي ښه گلان گنهل شوي ! »

« هو ، داسې با ټک راوړي دی . ما ورته وويل : يوه وړه لنگی

هم راته راوړه چې دخپلو خلکو په شان يې له سره تاو کړم . »

همدا رنگه يې په ځينو کمپونو کې ملي اتنونونه وليدل او د هر خوندي ترې واخيست .

د خواره خوږې په دې کې وه چې د پيغلواتن يې د کالې بل په ښار کې هيڅ نه وليدلي او

د ثورد پر تمين انقلاب

بيا په دې ډول سره چې په غلوا افغانی لاس اغوستی او ځينو ځينو گانو (پسول) هم اچولې وې. اتن په داسې شکل سره کیده چې لمړی به په غلوا تن کاوه او کله به چې د پغلواو وار خلاص شونو به د ځوانانو وارشواو په ډیره گرمی، جوش او خروش سره به یې اتن کاوه. په رښتیا چې ډیر خوندي ترې واخیست او که نور و لیدو نکو هم لیدلای وي نو هغوی به هم زما په نظر دښه بخت خاوندان و گڼل شي.

دور رښتیا، د جشن په ساحه کې گر ځیدم او یو و بل خواته مې کتل، ناڅاپه مې د پخوانیو آریایانو شری دیوه ځوان په تنه ولیده. ښه پیاوړه، ځوان و، د نکه ځوانی یې در لوده، بریت یې هم د پخوانیو افغانانو په شان او رت او کړی و او کت مې د هغوی د اوږي شمې په شان، شمه یې هم لور ه وه او د بریتو څوکې یې اوږي او سړیې لور او سترگې یې هم اوږي وې.

خپره په شری کې وه. شری همغه د پخوانیو افغانانو کرتی ده چې د وړیو غځه یې تو کر جوړ او بیاد هغه په سر بلندی ښکلی گلان گڼل شوي او په ډیر ښه ذوق سره جوړ شوي و چې دا افغانی پغلوا د لاسی صناعیو د ذوق او سینی نمایندگی کوی.

آخر په دې وپوه یدم چې په دې واد کې د ثورد پر تمين انقلاب کالیزه، ټولو وروڼو ملینو ڼو ته د ازیري ور کوي چې کولای شي په آزاده توگه د خپل عرف او عاداتو سره سم، کالی و اغوندي البته په داسې له افتخار نه د کوور څوکې په رښتیا سره هم باید هغه تاریخې جامې واغوستلې شي.

په دې ورځو - شپو کې د لمړي ځل لپاره د هیواد سیرمنې مې دا افغانی کالیو سره ولیدلې اوله ځان سره مې وویل چې په هیواد کې د ملای لونی بیمار او ژوندي شوی خواوس یو ه ملا له نه بلکې ډیرې ملای را پیدا شوي دي.

په ځینو - کمپونو کې محلی سندر غاړي په ډیر جوش او خروش سره په بد او او سندر و ویلو مشغول وه اولیدونکو به ورته غوږ ایښی و. ځینو نغمو ته به یې ټولو چکچکې کولې او د دوی نغمې به یې بدر گه کولې.

په دې لړ کې دا تن نغمې هم اورول کیدې او ځینو مستو پېښو او ځلمیو به په سوله و منلو ځانونه د کمپ میدان ته ورسول او په نڅا به یې پیل و کړ او د نڅا په حال کې به یې دا آواز هم وایه:

چا ویشتملی یی زما په غوره یاره، خوب، خوب مې و ډینه

خوب، خوب، خوب مې و ډینه

رشته‌ها هم ددی آواز وزن او قافیه داسې جوړه شوې ده چې داتن او نڅا په وخت کې هم سړی نڅا کولی شي او هم دا آواز ورسره ویلی شي او نڅونکی نور هم په مستی راځي او نڅا ته دوام ورکوي.

په ځینو ځایونو کې به څو کسيزه مجلسونه تود شوي وه یوه به سرینده (غیچک) رغاوه او بل به زیر بغلی وهله، نور و غونډو کسانو به چکې ورته وهلې او کله کله به یو یوشو قی را پیداشو، لستونې به یې پورته خوا کش کړل او پا یخې به یې په وهلې او په یوه کسيزه نڅا به یې پیل وکړ. . . کله به دوهم ملگری هم را پیداشو او نڅا په به یې میدان ته را توپ کړ او دوه کسيزه نڅا به یې پیل کړه.

په چمنونو او پارکونو کې گرځیدم، دکندهار د پیاوړو ځوانانو ډلې مې ولیدلې چې په مجلی لوبو سرگرمه ښکارېدل، غیږې او خوسې یې کولې. په غیږو کې به پیاوړی ځوانانو چې ملاوې به یې تینکې په دسما لوبو تړلې وې او دیوه او بل څخه به یې لاسونه چا پیر کسري وه، کوپښ کاوه ترڅو بل لاندې کسري، مگردوې ته به افغانی غرو و را جازه نه ورکوله چې یو یې هم لاندې شي، ځینې به مساوی شول او ځینې به د کم زوری له امله، لاندې شول؛ بیا به نوردوه ځلمیان را پورته شول او میدان به یې گرم کړ او سیلان یان به ترې گردچا پیر را تاووه او مخصوص او تاثير نا که آوازونه به یې له خولې ایستل چې اوریدونکو به یو پند ترې اخیست او دارنگه آوازونه دېري او کامیابی معنا در لوده او مقابل لوری یې ترخپل تاثير لاندې راوسته.

یو بل ځان مې دخوسی لوبه هم ولیده چې ډیره په خوښۍ سره روانه وه. پنځه یا شپږ ځلمیان، یوې ځوانه او پنځه شپږ، بلې ځوانه سره ولاړه. دواړه خواوو، پیران درلودل. یوه به کوپښ کاوه چې پیرا کیر کړي او هغه په دواړو پښو ودروي ځکه چې خوسی کې یوه پښه پورته په پښې او یاچ-پلاس نیوله کسپري چې هرڅوک یې په خپله عادت سره، پښې یاچ په پښه نیسي او لوبې ته دوام ورکوي.

دواړې خواوې به په توپو توپو پوډیوې او بلې ډلې خوا ته را نږدې کیدل او کوپښ به یې کاوه چې سیرنسکور نکسري دا ځکه چې که چیرته سیرنسکور شي نو ټول به تسایم پیري. له دې کبله چې ډیرو به دالوبه لیدلې وې، دلته یې هم دوسره یادول کافی گڼو او مفصله لیکنه یې دلته ضروري نه ده؛ هغه یوه بېله برخه ده چې

د ثور د پرتمین انقلاب

د خاکی فرهنگ په مجله کې به د گرانو لوستونکو لپاره د هرې سیمې په دود سره
ولیکله شی.

یوه شپه ما په چمن کې سیل کاوه، پورتني صحنې مې ولیدلې، سترې شوم.
شپه پخه شوه زه هم سترې ستومانه دکور خواته رهې شوم. زمونږ کلمې
د ښار څخه لیرې واقع شوی و او سړک یې هم اوم (خام) و، سرویسونه هم نه
ورتلل، مجبوره شوم پلې روان شم. یوازي هم وم. څوک په شخصي موټرو کې
تلل او څوک په ټکسيو کې....

یو خبیت مال مې هم ولید چې د «صوفی» په نامه مشهور دی. دی په خپل خره باندی
سپوراود خبیتو بارولو لپاره روان و. دده دورخی کار د ادی چې دکوپون اوږه
نور و ته وړی اود شپې خبیتې باروي. صوفی د لمانځه سره داسې زمزمه درلوده:

الایار جان مره ایچاره دیدی   سر آستین ما ره پاره دیدی!
سر آستین ما ژنده ژنده   خوده هوشیاره را دیوانه دیدی!

داوه د خاګود فرهنگ د ونډې یوه کوچنۍ برخه چې د افغانستان د پرمو کراتیک
جمهوریت دویارلۍ لومړنۍ کال د پرتمین جشن په مناسبت زمانه تر سترگوشوی و.

سعادتلی بولسین بویو کثور انقلابی نینگ ییلگی

انقلاب نجات بخش ثور

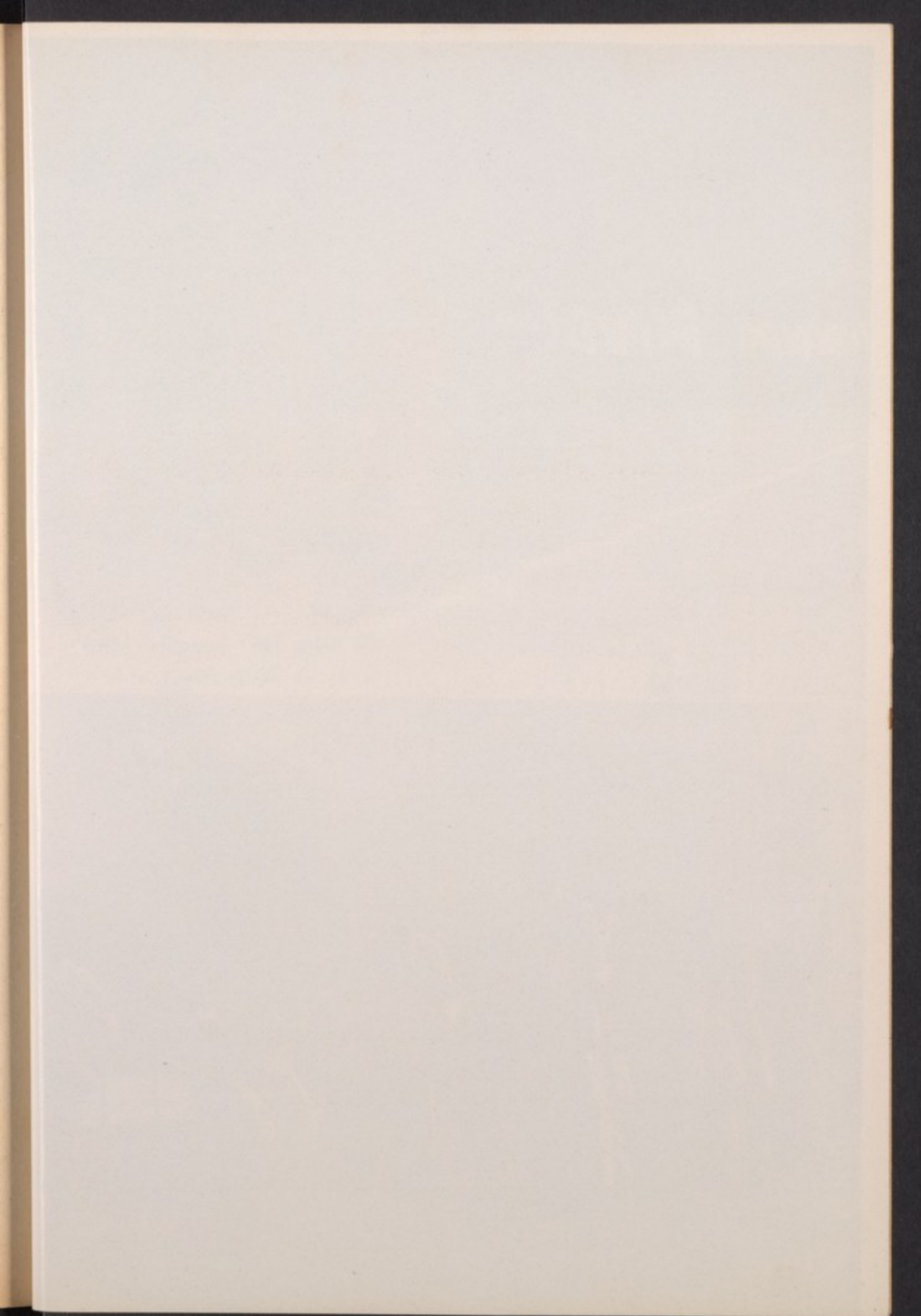
۷

عجب مورش (۴) سردارو (۵) آمده	الیگونا (۱) عجب دورو (۲) امه ده (۳)
آ کو (۹) زوال حا کمو امه ده	تی (۶) کلتنک (۷) میكد مونه (۸) سپاهی
درمو (۱۲) از عادلای فرمو (۱۳) آمده	دزو قولای (۱۰) موهمد (۱۱) انصاف نبوده
آگه تخشش (۱۷) کنی پرسو (۱۸) آمده	مشیو (۱۴) پلاس (۱۵) بونه تاسو (۱۶) کده بود
ایدک (۲۰) نکو که پکتاسو (۲۱) آمده	حاکم و قاضی و ارباب قول مو (۱۹)
توخ (۲۳) کو، د سرشی زمستو (۲۴) آمده	بها رضا لموا ز قول د به (۲۲) کد
امو دردای مو پک (۲۷) در مو امه ده	طول (۲۵) یحیی، که مونه تی تیغ (۲۶) کد
آ کو، جمله ای آد مو (۲۹) امه ده	هزاره ره، جمع آدم نیو گفت
آ کونو بادی (۳۲) خندید و امه ده	رام (۳۰) خداد چخراهای (۳۱) سو آمد
خو به نوباد که ده خلقو (۳۴) امه ده	دگه از غند (۳۳) نکو، انورازی باد

۱- بفتح اول و دو م: رفقا ۲- بفتح اول: دو ران ۳- بفتح اول: آمده ۴- به کسر سوم و سکون چهارم: مرک عمومی ۵- سرداران ۶- ز بر ۷- به فتح اول و سوم: خمجه تر ۸- مارا ۹- حالا ۱۰- جاها و قریه ها ۱۱- هیچ ۱۲- برایما ۱۳- فرمان ۱۴- بفتح اول: برگ ۱۵- گلیم ۱۶- خلاص شدن و از بین رفتن ۱۷- غورو سنجش ۱۸- بضم اول: باز خواست و پرسان ۱۹- بقریه و جای ما ۲۰- گپ ۲۱- بکلی از بین رفتن ۲۲- رفتن و از نظر ناپدید شدن ۲۳- دیدن ۲۴- زمستان ۲۵- آل و خاندان ۲۶- زیر چوب ۲۷- خلاص و پاک ۲۸- برایما ۲۹- آدم ها و انسان ها ۳۰- رحم ۳۱- گریه ها ۳۲- نوبت ۳۳- بفتح اول و سوم: تیت و کشال ۳۴- خلقها

زیباترین آثار شعرای بزرگ همه کشورها
از گنجینهٔ ایجادیات گر و هی خلقها
به دست آمده است - منبعی که از قدیم
همه سمبولهای شاعرانه، سیماها و تیپهای
معروف را فراهم کرده است .

« گورکی »

در بارهٔ فولکلور، فولکلورشناسی و ارزشمندی آنها

نهاد مترقی و عالی فولکلور

فولکلور یا فرهنگ خلق، فرایند ایجاد گری آگاهانهٔ توده‌هاست، نوعی
هنر است در پهلوی اساطیر که شکل ناآگاهانهٔ آفرینش هنری و نحوهٔ خاص باور
انسانی است. این جلوهٔ ایجاد هنری انسان، سخت فراخ است. فولکلور،
ادبیات، موسیقی، رقص، حکاکتی و حتی معتقدات و رسم و رواجها را در برمیگیرد
و مثلاً تنها ادبیات فولکلوری یا ادبیات شفاهی شامل انواع اپیک، دراماتیک
ولیریک است. نوع ادبیات اپیک، ژانرهای گوناگونی دارد؛ مانند:
افسانه‌های جانوران، قصه‌های حماسی و تاریخی، افسانه‌های جادویی و فکاهی‌ها.
نوع دراماتیک، نمایشهای پیرا که بر بنای پسرهای شفاهی که توسط مردم اجراء
میشود، انواع مراسم و خیمه شب بازی شامل است. نوع لیریک، چهاربیتیه‌ها،
ترانه و سرود اطفال، چیستانها و ضرب‌المثلها را در برمیگیرد.

فرهنگ خلق که بدین پیمانده چندپهلوی و عظیم است با جزء دوم نامش، به
خصیلت اجتماعی و ماهیت فکری این ایجاد هنری اشاره مینماید. فولکلور به گفتهٔ
گورکی «توسط مردم و برای مردم به وجود می‌آید و محصول ایجاد خلق
زحمتکش است» و چنانکه لینن مشخص ساخته بود «در آن، آرزوهای مردم،

ارزشنهی شان به واقعیت ، کیفیت عالی اخلاقی توده ها و باورشان به نیروهای
بیزوال خویش و برخورد انتقادی شان با شاهان ، زبردستان ، پاپها و . . .
برسلا میگردد « (۱)

فولکلور درچنان وضع اجتماعی جوانه زد که هنوز فرد از جمع جدا نشده
بود. پس تا کید براصالت جمع ، خصمت اصیل فولکلور است. در فرهنگ خلق ما از
ضرب المثل معروف « به یک گل بهار نمیشه » رابطه زوال « من » می آید در
برابر شخصیت سازندگان « ما ». ضرب المثل « جوینده ها بنده اس » ، باورمندی
انسان زحمتکش را به نیروی خویش نشان میدهد و ضرب المثل « از بیکار خدا بیزار »
بر نقش ارزشمندی کار در زندگی اجتماعی گواه است .

با همه تأثیرات ساخت پدرشاهی و مؤثرات دیگر که به مرور زمان سیمای
زن راد و فولکلور ماسخ کرده است ، برضد واقعیت زشت ازدوج دختر جوان
با مرد پیر ، نمونه های اصیل فرهنگ خلق به عصیان برمیخیزد و نیات مترقی
زحمتکشان را منعکس میسازد ، چنانکه در این « لولو » ، مادر باغرور میسراهد :

د ختر م-ه د خ-تر اس
ک-لمچی پنیر تر است
از هفت ب-چ-ه بیترا اس
ده رای دوریش نمیتم
ده مرد پورش نمیتم
راهای دور دشخوار اس (*)
مردك پیر ، بیکار اس

(*) کلمه « دشخوار » به شکل « دشخوار » و به معنای دشوار و مشکل در
متون قدیمی آمده است و در نثر معاصر به کار نمی رود ، مگر از این مثال
برمی آید که « دشخوار » در زبان گفتار نیز رایج بوده و تا امروز مستعمل
است.

در باره فولکلور

و اما همه چیز هاییکه در میان مردم هست، مردمی نیست. گاه گاه فولکلور تصاویر مسخ شده و اقعیت را انعکاس میدهد که علت آن عقب ماندگی توده ها و نفوذ ایدئولوژی ارتجاعی است؛ مثلاً نفوذ دودلی و تردید خرده بورژوازی گسه دامن دلیری سردمی را که دار میسازد و در ضرب المثل «گنانکوا زها- چانترس»، همانقدر جرأت را جایز می‌شمارد که در برابر پادشاه به گناهی نینجامد و یاد در ضرب المثل «نیم نان، راحت جان»، تسلیم طلبی را تبلیغ میکنند.

فولکلور، تنها از نگاه موضوع، مترقی و عالی نیست بلکه از نگاه شکل و ابزار ترسیم و توصیف نیز نمونه های درخشانی دارد. استعاره و تشبیه، تجنیس ها و مترادفها، کنایه ها و ایماژها و سمبول ها در واقع وسایل توصیف فولکلوری است که نصیب ادبیات «رسمی» نیز شده است. طور مثال در ضرب المثل های «افتو به دو انگشت بت همیشه»، «کوبه کومیرسه، آدم به آدم نمی رسه» «*» و «قطره قطره دریا میشه» بیان استعاری، انعکاسی و هنرمندانه و از اینجا جز فصیحی برخوردار است. بهترین قهرمانیهای را که در آثار هنری و ادبی ظاهر شده اند، نخست خلقها ساخته اند: «اتلوی حسود، هاسلت بی اراده و دون ژوان هرزه»، قبل از شکوهر و بایرون، توسط مردم خلق شده اند. اسپانیایی ها پیش از کالدرون، «زندگی رؤیایی است» را در سرود های خویش میخواندند... اصول شوالیه گری با همان سبک نیشدار و غم انگیز سروانتس قبل از او در داستانهای عامیانه، مورد تمسخر قرار گرفته بود. ملتون، دانته، متسکیویچ، گوته و شیللر، زمانی به مقام بلندی نایل شدند که از خلاقیت توده های وازمنبع، عمیق، متنوع، بارور و پر خرد شعر مردم الهام گرفتند (۲). رستم، این قهرمان باشکوه را که سرپایش از از زشهای درخشان سردمی براق است، فردوسی از قصه های فولکلوری سیستانیان برگزیده و بر تاج شاهنامه جاداده است.

توجه به فرهنگ خلق در موازات توجه به خلق قرار دارد؛ و اما به گواهی تاریخ، نخستین تلاشهای منظم برای گردآوری آثار فولکلوری در قرن (۱۹) در کشور هاییکه زهر پاشنه آهنین بورژوازی قرار داشتند، صورت گرفته است، مگر در آن تلاشها با تمام هیاهو و هیکه بر سر متودها و اصالتها به راه انداخته اند،

(* این ضرب المثل به این شکل هم آمده: «کوه به کوه نمی رسه، آدم به آدم میرسه»

هرگز نمونه‌های اصیل به‌عنی نمونه‌هایی که بی‌انگیز زمندگی، باور به نیروی خویش و دیگر ایده‌های عالی انسانی است از نمونه‌های مسخ شده، تفکیک نیافته است؛ و زهر ماسک روند های مختلف فولکلور شناسی گذاشته اند تا میکروب ایدها لوژی طبقات بهره کش، هنر خلق را پوشیده سازد و یا به گونه‌ی برای رسوخ دادن آن ایدها لوژی-ها کوشش ورزیده اند.

کار آبی فولکلور

گورکی می‌نویسد که «بدون در نظر داشت فولکلور، نمیتوان تاریخ مردمی را به خوبی بازشناخت.» این وقتی درست است که تاریخ را نتیجه مبارزات طبقاتی خلقها بدانیم و توده‌های وسیع مردم را سازندگان تاریخ. در آن صورت است که ضرب المثل «دیوالاموش‌داره، موشا گوش‌داره» که در عهد امیرعبدا لرحمن خان سزبانها افتاده بود، از فصل‌ها شرح و توضیح نظام جاسوسی «امپرسیاه» گویا تر و فصیح تر است.

ویا این الموی صادران کاپلی :

الموی با بی جان

کشته شدلات کلان

پیش از هر دلیل و شاهد دیگر، نفرت مردم را نسبت به شاه شجاع که به «لات کلان» شهرت داشت و نظر استهزاء آمیزشان را به مسأله کشته شدن او نشان میدهد، و از چنان نظرگاه به تار بیخ است که ارج کار ابوریحان البیرونی و ابن خلدون (۱۴۰۶-۱۳۳۲ م) را که در نوشتن تاریخ از فولکلور مددجسته اند بالا میرود. تنها تاریخ نگاری، بگانه زمینه‌ی نیست که از آثار فولکلور بهره میگیرد؛ کارل مارکس، گاهی که اقتصاد روسیه و وضع کشاورزان سده نهم را بطالع میگرد، ضرب المثل‌هایی را هم یادداشت کرده بود که سرخوردگی و بی‌حقوقی دهقانان را در برابر خودارادیت و سررشت فاسد محکمه تزاریزم نشان میدهد؛ مانند اینها: «از محکمه نترس از قاضی بترس»، «پا به محکمه و دست به کیسه» و «جایی که محکمه است، آنجا دروغ است» (۳).

در باره فولکلور

به گفته گورکی « فولکلور بهترین خاک مساعد برای بالندگی ادبیات است. »
و اگر تعریف ادبیات را « هنر الفاظ » بپذیریم، این تعریف بیشتر بر ادبیات گفتاری
صادق است.

در پهلوی آنکه مجموعه های افسانه ها و ترانه های فولکلوریک، اسر و زه
جزء گنجینه عظیم ادبیات جهانی گردیده، بعضی از نثرهای ادبیات گفتاری نیز
در ادبیات « رسمی » یا ادبیات نوشتاری راه باز کرده است؛
طور مثال از روسیه؛ پرشوف، پوشکین و سالتیکوف شدرین؛ از فرانسه؛ پرو؛ از
دنمارک؛ کریستیان اندرسن؛ از جرمنی؛ گوتمان و گاوف؛ از فنلاند؛ اوپیلی اوس؛
از چکوسلواکیه؛ چاپیکاو و نمسوا؛ و از شوروی؛ تولستوی، مایا کوفسکی، گایدار،
سارشاک، کاتالیف و پاستوفسکی افسانه های جالبی برای کودکان و بزرگسالان
نوشته اند (۴).

در ادبیات دری، چهاربیتی وارد شده است و به مشابه شکل خاص ادبی، مورد
توجه بعضی شاعران قرار گرفته است.

نوابغ بزرگ ادبی که ضرورت پیوستگی با مردم را احساس میکردند، از تمها
و قصه ماژان فولکلوریک برای آفرینش بزرگترین شاهکارها مدد جستند.
جفری چاسر (۱۴۰۰-۱۳۴۰ م) که در آیدن او را « پدر شعر انگلیسی » خوانده است در
« افسانه های کنتربری » از فولکلور سایه گرفته است. نویسندگان قصه فاوست؛
چون کریستوفر مارلوی انگلیسی و پل موسه فرانسوی و بالاخره، گوته که شاهکار
ادبی به نام « فاوست » به وجود آورد، همه موضوع را از یکی از افسانه های قرون
وسطی گرفته اند. آن افسانه در باره مردیست که برای خوشبخت شدن و فرمان
روایی بردیگران، روحش را به شیطان میفروشد. (۵)

شکسپیر و مولیر در کار نمایشنامه نویسی از فولکلور بسیار بهره برده اند.
زیاده بر آنچه عرض شد. اگر بنا باشد دانش ما را که از فولکلور استفاده
میکند نام ببریم، از کلتورشناسی تاریخی، بشرشناسی، زبانشناسی، جامعه شناسی،
اقتصاد و غیره، فهرست طولی تهیه خواهد شد؛ اما این توضیح هرگز این معنی

را نخواهد داشت که هنوز فولکلورشناسی در پهلوی دیگر علوم يك مضمون
كمكى شمرده ميشود .

نگاهی به فولکلورشناسی

ثبت آثار فولکلور يك و استفاده از آنها در ادبیات، موسیقی و تیاتر، قرن‌ها
قبل از پیدایش فولکلورشناسی آغاز شده است. در اروپا با تلاش‌های روشنگران
قرن (۱۸)، علاقه علمی به فولکلورشناسی به وجود آمد. مگر بنا بر تغییر تصور
علمی در باره موضوع آن، حدود فولکلورشناسی و موقعیت آن در میان دیگر
دانش‌ها، پیوسته تغییر می‌یافت. گاهی بخش از اتنوگرافی شناخته میشد و گاهی جزء
ادبیات‌شناسی و یا مطالعات موسیقی و زمانی چون مضمون كمكى علومى؛ مانند:
تاریخ، فرهنگ، سوسیولوژی و غیره. با مرور سالها، روشهای تحقیقی فولکلور
شناسی تنظیم گردید و به مثابه دانش‌های مستقلی پذیرفته شد. پس فولکلور
شناسی علمی است که آثار دراماتیک، موسیقی، ادبیات گفتاری و دیگر آثار
آفرینش گروهی مردم را مطالعه میکند.

در قرن (۱۹)، رشد رمانتیسم، فولکلورشناسی را تقویه میکرد، زیرا در
آنزمان، مطالعه فولکلور، معنای توجه به گذشته را داشت و زیر تأثیر
رمانتیسم، مکتب اسطوره‌گرایی در فولکلورشناسی ظهور کرد. تا آغاز سده بیستم،
جریانهای مهم فولکلورشناسی جهانی عبارت بودند از: تیوری مهاجرت و انتقال
یا تیوری اقتباس، انترپولوژی (پیدایش خود به خودی سوژه‌ها و تیوری‌ها)،
مکتب اتنوسایکالوژی و مکتب جغرافیای تاریخی. در سده بیستم، مطالعه فولکلور
از نگاه جامعه‌شناسی یا مکتب جامعه‌شناسی در فولکلورشناسی وسعت زیادی یافت.
تمایلات ایدئالیستی در فولکلورشناسی سده بیستم بیشتر در مکتب‌های ساینس -
انالتیک و اسطوره‌گرایی جدید اروپای غربی و امریکای انعکاس می‌یابد .

از اواسط سال (۱۹۵۰) جریان مسلط فولکلورشناسی جهانی، ستروکتورالیسم
است که گسترش آن با بحث‌های داغی موازی صورت می‌گیرد.

مطالعه فولکلور را زدید گاه متریا لیسم دیالکتیک که از آثار کلاسیک سارتر کسینم
سرچشمه گرفته است، توسط لافارگ، میرنیک، گرامشی، لونا چارسکی و گورکی به
سوی کمال برده شده است .

در باره فولکلور

فولکلور شناسی مارکسیستی معاصر در اتحاد شوروی و دیگر کشورهای سوسیالیستی، فولکلور را به مثابه نوع خاص فعالیت ایجادی توده‌های مردم مطالعه میکنند که از نگاه تاریخی، مشروط بوده و در روند تاریخ، تکامل می‌یابد و خصوصیات ملی و تأثیرات متقابل فولکلور خلق‌های مختلف را مورد پژوهش قرار میدهد و به بازتاب واقعیت‌های زات‌رهایی بخش ملی و انقلابی در آفرینش مردم و به سرنوشت فولکلور در شرایط معاصر، توجه خاصی مبذول میدارد و زمینه را برابر میکند تا عنعنه‌های مترقی در هنر جامعه سوسیالیستی جذب شود. (۶)

پایان سخن

به بیان فشرده، فرآورده تحقیقات فولکلورشناسان، گنجینه‌های گرانبهای ارزشهای آموزشی است. دانش غنی در باره زندگی، کار، دیدگاه‌ها، آرمانها و مبارزات آزادی بخش خلق‌ها از فولکلور به دست می‌آید. از نگاه تربیت فکری مردم، آثار فولکلور یک از آن روارزشمند است که در آنها رویدادها و قهرمانان از نقطه نظر مردم ارزیابی میشود و تقسیم مشخص‌گر کتبرها به مثبت و منفی با ایدئال سازی یا استهزاء، به وضاحت صورت میگردد و ایده‌های عالی و مترقی؛ مانند دوستی وطن و دوستی صلح را منعکس میسازد.

آثار فولکلوری به پرورش زیبایی شناختی انسان کمک شایسته میکنند و در آنها سیمای شاعرانه طبیعت منعکس میگردد؛ چیستان را نمونه قرار میدهیم: چیستان توصیف کنایی یا شاعرانه اشیاء و پدیده‌هاست. از طریق چیستان‌ها میتوان به تخیلات شاعرانه و کیفیت توصیف شعری، راه برد و زیاده بر آن، زبان موزون چیستان و تنوع وزن‌های آن، احساس وزن را در انسان پرورش میدهد. به تنوع وزن این سه نمونه توجه کنید:

رفتم در ا، یا فتم گیا، مغزش سفید، پوستش سیا . (جلغوزه)

سنا چک، آر دک، ده‌ها بیخش هر دک . (سغجد)

آسمان پرستاره، دنگکک دنگکک میباره . (گندم بریان)

بدینصورت فولکلور، جهان معنوی انسان را غنا میدهد و ذوق‌های سالم هنری را پرورش مینماید. چون فولکلور با تاریخ و تمام جهات زندگی مردم پیوستگی دارد،

تحقیقات فولکلوریک سے تیار ہونے والی اور ہر جہات زندگی مردم
قرار بگیرد و از آن برای ایجاد آسایش مادی و معنوی تودہ ہا کار گرفتہ شود. *

جلی

جلی تہ گورہ چی پر سرہی تیکری تور نیولی پہ لاس کنبی اور نیولی
شین بی کیمس و پہ تن خمایہ پہ وسو بدن

عالمہ مخہ و کرم چی ما - رہ بی زور نیولی

جلی تہ گورہ چی پر سرہی تیکری تور نیولی پہ لاس کنبی اور نیولی
سو ریہی پر توکک و پہ تن خمایہ پہ وسو بدن

دونہی لاندی، سورہی دوه سترکی خلور نیولی

جلی تہ گورہ چی پر سرہی تیکری تور نیولی پہ لاس کنبی اور نیولی
نورا لله جا نہ ور ورہ دجلی تکک تہ گورہ

سید بہا و جان ددی پر سر بانندی پیغور نیولی

جلی تہ گورہ چی پر سرہی تیکری تور نیولی پہ لاس کنبی اور نیولی

دلغمان شخہ د «سید عبدالمالک ہاشمی» رالیبر نہ

* مآخذ :

(۱) ل. ی. تیمو فییف و س. و. تورا بییف، فرہنگ اصطلاحات ادبیات شناسی، مسکو،

(۱۹۷۵)

(۲) ما کسیم گورگی، دربارہ ادبیات، مسکو، (۱۹۵۳)؛ ص (۵۴)

(۳) «آرشیف لک. مارکسوف. انگلس» جلد (۱۱)، مسکو، (۱۹۴۸)، ص ۳۳

(۴) ل. ی. تیمو فییف و...، همان اثر.

(۵) گورکی، همان اثر، ص (۳۳۰)

(۶) دائرۃ المعارف بزرگ شوروی، چاپ سوم، جلد (۲۷)، مسکو، نشر ینگاہ

«دائرۃ المعارف شوروی»، (۱۹۷۷)

خلقى فرهنگ

او

خلقى خپرونې

په دې ليکنه کې د هيواد د دورخپاڼو، جريدو او مجلو له مسؤلو چلوونکو او همکارانو څخه غوښتل شوي دي چې په پخپلو خپرونو کې د خلقى فرهنگ د موادو او مطالبو خپرولو د پاره، ځانله اختصاصي مخونه يا ستونونه وټاکي او خصوصاً د ولاياتو په دورخپاڼو کې بايد د خلقى فرهنگ زيات ارزښتمن مواد راټول، چاپ او خپاره شي. د خلقى فرهنگ د ادارې آمر محير ندوی خدمتگار د خلقى مطلبونو عا نو په سيمينار کې د اوينواو روله او د سيمينار د شاملانو له خوا ومنل شوه.

دلته يې د هر کز او ولاياتو دورخپاڼو، جريدو او مجلو د مسؤلو چلوونکو، رسمي همکارانو او افتخاري ليکوالو او ملگرو د زياتو توجه درانه ولو په نيت خپروو.

خلقى فرهنگ او خلقى خپرونې يو تر بله سره د يرې نړ دې اړيکې لري. کله چې د چاپ يا طباعت وسايل نه وو او يا محدود وو، کله چې دورخپاڼې، جريدې او مجلې نه وې، په هغه وخت کې د جمعې مفاهمي يوه ډيره ښه مؤثره وسيله د خلقى فرهنگ پورې مربوط آثار او ادبيات وو.

لکه چې گورو خلكو ته د نو واطلاعاتو رسول، په هغو باندې تبصره، د خلكو دورخپاڼو چارو په پاره کې خپرونې او سباحثې او د ژوندانه په مختلفو چارو کې د خلكو لارښوونه، د مطبوعاتو او ورځپاڼو مهمه وظيفه ده.

د مطبوعاتو د نشتوالي په وختونو کې، خلقى فرهنگ دغه وظيفه په ډيره ښه توگه ترسره کړي دي او تل د خلكو د اچسپې وړ او د دوی ژوندانه پورې مربوطې مسألې او خبرې د خلقى فرهنگ له لارې نه، منعکس شوي دي.

دېشال په توگه د تيري كوونكو استعمارگرو پيرنگيا نو سره د افغانانو د سلمي آزادي
 بڅښونكو مبارزو، روښانه انعكاس، مونږ په هغو فولكلوري سندر و كښې لولوچه هغه
 زمونږ د خلقي ادبياتو او خلقي فرهنگ ډيرې ارزښتمنې ذخيرې گڼل كېږي.
 همدمطبوعا تو د نشتوالي په زمانو كښې، همدهغود محدودوالي په وختو كښې
 اوهم د ظالمونو حاكمو محافلو، د سردارانو او سلاطينو د خودخواهي او استبداد
 مطلقه سلطنتو نود شديد سانسوراو اختناق په دوران كښې زمونږ خلقي فرهنگ خپله
 درنه شريفانه وظيفه په ښه توگه ترسره كړې ده او د جمعې مفاهيمې د پوي خلقي وسيلې په
 حيثيتيې خلكو ته، هم د وخت اطلاعات او جريانات منعكس كړي دي، هم يې د ژوندانه
 په لارو چارو كښې ورته لارښودنه كړې ده، هم يې د حاكمو طبقو د ظلم او ستم، جبر
 او فشار، استبداد او استعمارنه په څرگنده توگه شكايت كړي دي اوهم د فيودالي
 استثماري زړو مناسباتونه په راپيداشو يو مزخرفو دود ونواو په اولس باندي
 د هغو په تپل كيدو باندي يې په ډير صراحت انتقاد كړي دي چه زمونږ د دغو
 ټولو مطالبو پورې د مربوطو خلقي فرهنگي آثارو د نمونو وړاندي كول او په دې
 موضوع باندي مفصله څيړنه بل وخت ته پرېږدو او راځو هغو مسايلو ته چه په اوسني
 زمانه كښې زمونږ د خلقي فرهنگ او خلقي خپرونو پورې اړه لري.

د افغانستان د خلكو د موكراتيك گوند په ابتكار د خلكو د ستر مشر د افغانستان
 د خلكو د موكراتيك گوند د مركزي كمېټې د عمومي ښي د افغانستان د موكراتيك
 جمهوري دولت د انقلابي شورارئيس د وطن د دفاع د عالي شورارئيس نور محمد توه كې
 په خلاقانه رهبري او ددوي د فداكار شاگرد لومړي وزير او د خارجيه
 چارو وزير حفيظ الله امين په قوماننده، زمونږ په گران لرغوني هيواد
 كښې د ثور د پرتمين انقلاب په بريالي كيدو د زرو زمانو ټول زاړه مناسبات له
 منځه ولاړل او پر لځاي يې نوي انسانې مناسبات ټينگ شول. په دې لړ كښې
 كولتوري مناسبات هم رالځي چه په انساني انقلابي او خلقي جهمت كښې ورځ په
 ورځ انكشاف كوي او د داسې ټولني په جوړولو او غوړولو كښې خپله دنده تر
 سره كوي چه په هغې كښې د يو په واسطه بل نه استثمار ږي او هر څوك چه څه گټې هغه

خلقى فرهنگ

ختی، یعنی له هر چا څخه دهغه داستعداد په اندازه کار اخیستل کيږي او هر چا ته دهغه د کار په اندازه مزد ورکول کيږي.

د انقلاب عملیه له یوې خوا په مستقیمه او غیر مستقیمه توګه د خلکو پر ګڼې، د هیواد زیار ایستونکي کارگران، بزگران، کسبګران او منورین پخپلو کښې یو تر بله سره تړي او نږدې کوي او د مشترکو انقلابي هدفونو تر سره کولو په لار کښې یې یو موټی کوي له بلې خوا کولتوري مؤسسې هم یو بل ته نږدې کوي او د ځانګړو مؤسسو او مسلکي ګروپونو تر منځ همکاري، تعاون، ښه تفاهم او ملګرتیا ټینګوي.

مونږو یو ښوونځی د هیواد د دځپوړو نوموړی او فرهنگي مؤسسې یو د بل له مستقیمو بی دریغو همکاريو او ملګرتیا ونه په بشپړه توګه برخورداره دي، مونږو یو ښوونځی د ثور د پرتمین انقلاب په بریالیتوب سره د مطبوعو په خپرونو، ورځپاڼو او جرایدو کښې هم د شکل، طباعت او کمیت له مخه، هم د مضمون، محتوا او کیفیت له مخه، ژور ارتقائي او په زړه پوري بدلون راغلی دی. د دې په څنګ کښې مونږو یو ښوونځی د خلقى فرهنگ د غوړیدو او انکشاف د پاره هم واقعاً انقلابي او خلقى اقدامات شوي دي.

مونږو تاسې د افغانستان شریف خلی او حتی د نړۍ سترګه ورافغان پیژندونکي علما او پوهان د دې خبرې شاهدان یو چې د نادر- داؤد د کورنۍ سرداری او سلطنت په وخت کښې د خلی فرهنگ او کولتور نه د خلی د بدبینۍ، تر بګڼې او د ښمې د پاره کار اخیستل کیده یعنی هغود پر نګیانو تا لی څټو شا ګردانو د (دښمنۍ واپوه او حکومت وکړه) سیاست پرمونږ باندي چلاوه. هم د ژبې او کولتور او هم د دود او دستور په ساحو کښې هڅه کیده چې د خلیو تر منځ اختلافات ورځ په ورځ زیات شي خو چې هغه امت شمار ګره حاکمه طبقه په ډاډه زړه پرې حکومت وکړی شي او د خپلو نوکرانو، مریانو او د هیواد د ستمګرو فیودال- لانسره خپل عیش و عشرت ته دوام ورکړي. هغوی د نهایت مجبوریت نه او د خپلو کارونو، چارو او چالونو د چلولو د پاره، تش په نامه د هیواد د دوو ژبو نوم په خوله اخیسته مګر په علمي توګه د دوی د سرداری او سلطانی په وخت کښې د غوړیدو د دوو ژبو ته هم خدمت چې هغسی باید شوی وای نه دی تر سره شوی بلکه د دغو ژبو مترقی

لیکوالو او آثارو د پاره د پرهختک او انکشاف لاره تیرو اغزونه ده که وه. همدغه مترقی لیکوال ووجه د:

مادا و رځپلمی په پښو کړې ورروان شوم

چا وې دا چه د عشق لاره ده اغزنه؟

ترشاعرانه شعار لاندې یې خپل وادبی خدمات او بدیعی ایجاداتو ته دوام ورکاوه او د ژوندانه لار یې دستم او استبداد له اغزونه پاکوله.

د شور د زنجیر ماتوونکي انقلاب یوه خورا بار زښته نتیجه د احم ده چه دخلکو

کولتور، ژبو، ادبیا تو او فرهنگ ته د نړۍ د مترقی علمی پرنسیپونو او زموږ د هیواد

د اولسونو د حقوقو درعایت په چوکاټ کې په دموکراتیکو اساساتو، خاصه توجه

او پاملرنه شوې ده. دا انقلابی دولت د څلورم لمبر فرمان په ذریعه، سر بیره پر

پښتو او دري، د افغانستان د نورو او لسونو د ژبو او ادبیا تو پالی او روزل د

انقلابی دولت له کولتوري وظایفو څخه وگڼل شول چه دهغه په اساس اوس د

د ښوونې او روزنې او اطلاعاتو او کولتور په وزارتونو د افغانستان دخلکو په

راديو تلويزيون او د افغانستان د علومو په اکاډیمي کې په مختلفو ساحاتو او

درازراز پروگرامونو لاندې د هیواد دورونو ملیتونو ژبو، ادبیا تو او فرهنگ

ته د قدر وړ خدمتونه کيږي.

په دې لړ کې کېږي د اطلاعاتو او کولتور د وزارت په

چوکاټ کېږي دخلقی فرهنگ اداره هم جوړه شوې او فعالیت کوي او د پښتو، دري

، ترکمنی، ازبکی، بلوچی، نورستانی، پشه یی او اردو څانگې لري او دخلقی فرهنگ

د ارزښت منو سرغارو په راتولو او کېږي هڅه کوي.

څو مردچه په خلقی خپرونو، ورځپاڼو، مجلو او جرایدو کېږي دخلقی فرهنگ د موادو

په راتولو، خپرولو او منعکس کولو او په خلقی تخنیکي نووادبیا تو کېږي له هنرو

څخه د کار اخستو په موضوع پورې اړه لري، زه خپل نظر گرانو ملگرو ته څرگندوم:

په دې برخه کې تر هرچا د مخه د ولایاتو د ورځپاڼو وظيفه، همه او درنه ده. ځکه

چه زموږ د خلکو زیا را یستونکو کار گرانو، بزگرانو او کوچیانو لویې پرگنې په

ولایاتو کېږي میشته دي نو ځکه د ولایاتو د ورځپاڼو مسلکی کار کوونکو او

د ورځپاڼو د همکارو لیکوالانو د پاره توجه په کار ده چه دخلقی فرهنگ زیات مواد

خلقى فرهنگ او

راتول او په خپلو وورخپانو کښې يې خپاره کړې. دوي کولى شي چه خپل کار ته په دې ساحو کښې په لاندې ډول دوام ورکړي :

الف - دورخپانو مسلکى کار کوونکى او همکاره ليکوالان د دغو خلکو د خولونو چه دوى ورسره په تماس کښې دي، ستونزه، اصطلاحات، لنډى، کيسې او افسانې وليکي .

ب - خصوصاً د سندرغاړو د خولونو پخوانى او اوسنى خلقى سندرې، داستانونه، چار بيتى او نورې وليکي. په دې لړ کښې ترنوروزيات يا ارزښته آثارهغه دي چه ياداستعمار په ضد د افغانستان دخلکو د آزادى غوښتلو مبارزې پکښې منعکس شوي وي او ياد ثور د پرتمين انقلاب په باره کښې وي .

ج - په کليو کښې د سپين سرو ښخونه دې خلقى افسانې وليکي چه په دې کښې د پند او عبرت کيسې هم شته او مزخرفې او خرافاتى کيسې هم ، چه د دواړو ډولو ضبطول او ثبتول ضروري دي . هو، په مزخرفاتو، مترقى انتقاد هم په کار دى او علمى دقت غواړي .

د - د هر محيط او محل ، کلى او باندي دواډه، سړي او نور رسمونه او دودونه بايد وليکل شي . بايد رسم او دود څرنگه چه وي هغسى وليکل شي، بيا په پای کښې د ليکوال له خوا دهغه دښو او مفيدو اړخونو نمازځنه اوستاينه وشي او په مزخرفونو او خواو باندي يې په مترقى علمى نظر انتقاد وشي .

ه - حقوقى خلقى تعاملات او نرخونه : جگړه، سوله، تيره، روغه، ناغه ؛ په دې باره کښې بايد د کليو له سپين پيرو او مشرانو نه پوښتنه وشي او په پای کښې دهغو مترقى او مفيد ، ارتجاعى او مضرارو خونه هم په علمى نظر څرگند شي .
ز - اقتصادى تعاملات : لکه دهقانى، باغوانى، دهقان برخه، وظايف ، دځمکى دځاوند برخه او مکلفيت، ماليه ، تخم، سره او نور .

- پښ، ترکان ، نايى، موسى . . . او دهغو وظايف او حقوق .

- ملا، حق الله، نور صدقات او نذرونه، دملا وظايف او خيراتونه .

- اجاره ، گروي، سود، سنم ، پور .

- داوبو ويش ، داوبو نوبت، داوبو څرخلاو . . . .

(زما په عقیده ټولو برخو خصوصاً دغې برخې ته توجه، خوراضووري ده،
 ځکه چه د ځمکې د اصلاحاتو په باره کښې د اتم لمبر فرمان په ذریعه، د ځمکې
 پوري مربوط ټول پخوانی زاره مناسبات اوور سره دودونه او تعاملات ډیر زر
 تغییر کوي او اوږي نو ځکه د ملی او خلقی تاریخ د لیکنی او ترتیب د پاره هم د
 دغو موجوده او پخوانیو مواد وراټولول ډیر ارزښت لري) ددې برخی د لیکلو
 د پاره ښایې چه خلقی لیکلوالان له بزگرانو څخه مرسته وغواړي.

ح - فولکلوري طب او معالجه، انگیرنی او ټوټکې .... (په دې برخه کښې
 هم د ښوونو باید پوښتنی وشي.)

ط - خلقی هنرونه: موسیقی، رقص، اتنی، نڅا او نورې نندارې.

ي - خلقی سپور تونه.

ك - کسبو نه او صنعتو نه چه د هر یو په باره کښې باید
 د مربوطو کسا نو د معلو ما تو او د خپلو سترگو
 لیدلو جریاناتونه استفاده وشي. کیدی شي چه دورځپانوی محترم مسؤول مدیران
 د خلقی فرهنگ د مختلفو څانگو په برخه کښې د خپلو ورځپانو له همکارانو څخه
 مرسته وغواړي او هغوی ته د ذکر شویو موادو او واردو په برخه کښې وظیفه
 ورکړي، چه هم د خلقی فرهنگ مواد راټول او دورځپانو په لمنو کښې یې ثبت
 کړي او هم د ضرورت په وخت په مترقی نظر ور باندي انتقاد او یاد امکان په
 صورت تیوریکی څیر نه پرې وکړي.

په ورځپانو کښې د خلقی فرهنگ د خپرولو په برخه کښې زما نظر دا دی
 چه ورځپانې باید د خپلو اختصاصی مخونو په لړ کښې، په هر اونی کښې یو یادوه
 مخه، یا هر ورځ یو ستون د خلقی فرهنگ د پاره وټاکي او په ټاکلو ورځو کښې،
 په هماغو مخونو کښې، د خلقی فرهنگ پورې مربوط مواد د لیکلو مطالبوسره،
 که کیدای شوی عکسونه او رسمونه هم خپاره کړي. دا برخه باید د (خلقی
 فرهنگ) یا (فرهنگ خلق) او په نورو ژبو د همدغې د معاد لې معنا ترکلیشي
 لاندې خپره شي څو چه څیړونکو او د خلقی فرهنگ ادارې ته د هغو بیاراتولول

خلاقى فرهنگ او

او تالیف آسانه شی .

خیښى مطالب که لږ څه او ږده ووهغه کیدى شی چه په اختصاصى ستونونو او مخونو کېښې پیل شی او بیا په ورځپاڼه کېښې دوام وکړي خو چه مطالب پای ته ورسیري . د مرکز په ورځپاڼو او ادبی او هنري مجلو کېښې هم باید د خلاقى فرهنگ اختصاصى مخونه وټاکل شی اولکه چه مخکښې و وپل شو دولایا تو ورځپاڼې خو ضرور هڅه کوي چه د لو سړى لاس مواد راټول او خپاره کړي ؛ د مرکزى ورځپاڼو او مجلو د پاره که د لو سړى لاس د ناچاپ شویو موادو پیدا کول مشکلات واری بیانوزه دا غوره بولم چه په دې برخه کېښې مرکزى ورځپاڼې او مجلې دولایا تو له خپرونو څخه استفاده او اقتباسات وکړي او هم د خلاقى فرهنگ په باره کېښې علمى او تیوریک بحثونه او د خارجى ژبونه ترجمې خپرې کړي . دا وپه خپرونو کېښې د خلاقى فرهنگ د راټولولو او خپرولو په باره کېښې زما پیشنهاد ، چه البته دورځپاڼو د محترم موادو د توجه او د خلاقى فرهنگ د معرفى کولو د پاره د بى ساري خدمت او مرستى انتظار لرو . د خلاقى فرهنگ د موادو د راټولولو و نکولیکوالو او د هغه د خپرونو و نکو ورځپاڼو او جرایدو هڅه زمونږ هیله داده چه باید د خلاقى فرهنگ مواد د چاپ شویو آثارو څخه نه بلکه د خلکو خو لونه راټول شی ، لکه چه چاپ شوي آثار خو چاپ شوي دي ؛ مو نږ باید شفاهى آثار ، ثبت او چاپ کړو . دولایا تو دورځپاڼو د محترمو مسؤلونو و نکو او همکارو لیکوالو څخه دا هیله هم کو و چه باید سر بیره پرېښتو او دري دخپلو محیطونو د نورو ژبو د ویونکو او لاسونو خلاقى فرهنگ هم راټول او نشر کړي .

متقابلا ورځپاڼې او د هیواد لیکوال ، شاعران او ادیبان هم کولى شی چه دخپلو آثارو د ادبی او معنوی معمار د لوړولو د پاره د خلاقى فرهنگ له موادو نه په پراخه پیماننه کار واخلي . کاسیاب ادیب او لیکوال هغه دی چه دغه کار کوي . یعنې خلاقوته د خلاقو په ژبه ، دهغو په اصطلاحاتو او استدلالاتو ، د هغو په هنرى او فرهنگى موادو غږیري او خپل اثر وړاندې کوي .

په ادبی او هنري آثارو کېښې د خلاقى فرهنگ له موادو نه کار اخیستل ، یو اثر د معنا له مخه بډای او د لفظ له خوا بشپړه کوي ، نو لکه په هر لوستونکى ښه تاثیر کوي .

بله خبره پکښې داده چه دخلمی فرهنگ سواد دخلکو او اولسو نو د پر گنود زیار کښو
 کار گرانو، بزگرانو، کسپگرانو او ونورینو د کلونو کاونو او عمرو نو عمر ونو
 د ژوندانه له تجربونه راوتلی او د ژوندانه په لوړو ژورو، اوښتورا اوښتو کښې
 صیقل شوي آثار دي چه دخلکو د زړونو د احساساتو او عواطفو پوره نمایندگی او
 ترجمانی کوي؛ نو په کوم هنری-ادبی اثر کښې چه ددغو موادو عناصر ولیدل شی
 هغه اثر د همدغو موادو په سر کت دخلکو په زړونو کښې زیات نفوذ کوي او پکښې
 لار موسی او په دې ذریعه لیکوال، شاعر او اديب، خلکو ته نژدې کيږي او په خلکو
 گران کيږي؛ د مثال په توگه د افغانستان دستر رهبر اولوی ریالیست لیکوال
 د افغانستان دخلکو د دموکراتیک گوند د مرکزي کمیټې عمومي منشی، د افغانستان
 د دموکراتیک جمهوري دولت د انقلابی شورار رئیس او د وطن د دفاع د عالی شورا
 رئیس ملگری نور محمد تره کی په ادبی او هنري آثارو کښې دخلمی فرهنگ له
 موادو نه په پراخ ډول کار اخیستلی شوی دی.

مؤنر گورو چه ددغه ستر لیکوال د ادبی او هنري آثارو محتوا د افغانستان
 د زیار کښانو د ژوند شرایط مجسم کوی او د هغو غمونه، ستونزې او مشکلات
 را بر سیره کوي او ددغو آثارو په لفظی خوا کښې بیا دخلکو د فرهنگ د بده ایو زیر سوله
 ارزښتمنو سرغلارونه کار اخیستل هوی او د مضمون د معنوي بده ایتوب سره
 لفظی بنایست هم یوځای شوی دی او معناته یسې دوسره قوت ور پخښلی دی چه یو
 لوستونکی، وارد واره پرې حکم کولی شی. دا خبرې دخلکو په دردونو د یو دریدلی
 زړه نه راوتلی او دخلکو په دردونو زړو نواثر کوی.

نو لکه زه دور نځپانود درنو چلوونکو او دهیواد ټولو لیکوالو ته مشوره
 ور کوم چه دخلمی هنر او ادب د لوړولو په لاره کښې خپلو آثارو ته دعام مقبولیت
 ور کولو په هیله دهیواد دستر ریالیست لیکوال په پیروی، خو مره چه کولی شی دخلمی
 فرهنگ له موادو نه کارواخلي او دخپلو آثارو د سنا ژوروالی او د لفظ ښکلادې
 پرې یو په لسه کړي.

تشبیهات عامیانه

تشبیه را در ادب رسمی چنین تعریف کرده اند : مانند کردن چیزی به چیز دیگر در صفتی یا در معنایی که میان آن دو ، مشترک است ؛ و برای اینکه تشبیه صورت بگیرد وجود چهار رکن را لازم دانسته اند :

- ۱- مشبه ، و آن چیزی است که به چیز دیگر مانند کرده میشود .
- ۲- مشبه به ، و آن عبارت است از چیزی که به آن چیزی را مانند میکنند .
- ۳- وجه شبهه ، و آن صفت یا معنی مشترک بین مشبه و مشبه به است .
- ۴- ادات تشبیه ، و آن لفظی است که مانندگی مشبه و مشبه به را می‌رساند ؛ مثلاً در این شعر :

«مانند پنجه دانه که در پنجه تعبیه است»

۱ جرام کوههاست نهان در میان برف

پنجه دانه مشبه به است ، اجرام کوهها مشبه است ، نهان بودن اجرام کوهها در میان برف و نهان بودن پنجه دانه در پنجه ، وجه شبهه است (سفیدی پنجه و برق هم میتواند وجه شبهه باشد) و بالاخره کلمه «مانند» هم ادات تشبیه است .

در شعر و نویسندگی به لفظ قلم یا ادب رسمی، تشبیه به اقسام گوناگون تقسیم شده است و شاعری از گذشتگان، اقسام آن را در طی این قطعه گنجانیده است:

بر هفت قسم آمد، تشبیه ای عزیز

نیکو بگیر یاد که آید ترا به کار :

تفصیل و عکس و مطلق و مشروط و تسویه

آنگه کنایه باشد و اضمار در شمار .

و همچنین برای ارکان چهارگان تشبیه، اقسام مختلفی قائل شده اند از قبیل اینکه «مشبه» و «مشبه به» هر دو ممکن است عقلی باشند یا هر دو حسی و یا یکی عقلی و دیگری حسی باشد. وجه شبه هم امکان دارد تحقیقی باشد یا تخیلی؛ و ادات تشبیه (در شعر یا نثر دربی) ممکن است دربی باشد و ممکن است عربی باشد. البته در این مقاله که موضوع تشبیهات عامیانه است، تعریف اقسام مختلف تشبیه و ارکان چهارگان آن که به ادب رسمی و مکتبی مربوط است و همچنین آوردن مثال و نمونه برای هر یک، مورد ندارد و جای بحث از آن نیست و تنها به همین قدر توضیح (آنهم از لحاظ ارتباط با موضوع مقاله) اکتفا میکنیم که الفاظی چون «مثل» و «نظیر» و «شبهه» عربی است و واژه هایی نظیر «چون» و «مانند» و «همانند» و «بمان» و «گویی» و «گوئیا» و «پنداری» و «وار» و «میماند» دربی است.

در زبان محاوره که زبان گفتاری و زبان مردم کوچه و بازار و خانه باشد، هم «تشبیه» بارکان چهارگانه اش وجود دارد ولی تفاوتی که میان تشبیه عامیانه و تشبیه ادبی هست، این است که در تشبیه عامیانه تصنع راه ندارد و از رنگ و روغن زدن به الفاظ پرهیز میشود. به عبارت دیگر، تشبیه عامیانه از چیزهایی مایه میگیرد که آدمی در زندگی روزانه خود با آنها سروکار دارد یا دست کم در عالم خیال با آنها آشنایی دارد، در صورتی که تشبیه ادبی چنین نیست و شاعر یا نویسنده (البته بیشتر بدان سبب که اثر خوهر را زیبا و خیال انگیز بسازد) مدتی از وقت خود را صرف میکند تا به آن شکل بدهد و خواننده یا شنونده نیز ناچار است ذهن خود را بیشتر به کار بیندازد و تلاش و کوشش کند تا منظور وی را دریابد و به همین سبب هنگامی که یک تشبیه عامیانه بیان میشود،

تشبیهات عامیانه

ذهن شنونده بدون هیچگونه تلاشی «وجه شبه» را که غالباً در تشبیه عامیانه بیان نمیشود (والبته موجود هست) در می یابد و بی درنگ به مقصود گوینده پی میبرد.

در تشبیه عامیانه کافی است که «شبهه به» را قبل یا بعد از یکی از اداات تشبیه بیاوریم تا منظور اصلی از آوردن تشبیه، فهمیده شود. ذهن شنونده در خلال گفتگو با «شبهه» آشنا شده است و «وجه شبه» هم خود به خود دریافت میگردد؛ به طور مثال:

وقتی که گفته میشود: «مثل کارد و پنیر» یا «مانند کارد و پنیر» یا «کارد و پنیر واری»، ذهن شنونده به ناسازگاری کارد و پنیر، خود به خود منتقل میشود و همچنین اگر گفته شود: «به کارد و پنیر می مانند».

در زبان دری، تشبیه عامیانه فراوان است؛ آنچنان فراوان که میتوان گفت برای نشان دادن هر حالت و صفتی یک تشبیه یا بیشتر رایج است و گردآوری و مطالعه این تشبیهات مانند دیگر اجزاء و مواد فرهنگ خلق، کاریست هم لازم و هم دلچسپ که امید است به کوشش هم میهنان عزیز از هر گوشه و کنار به همان طرز تلفظ خاص محلی با توضیح موارد استعمال آن، گردآوری و برای نشر در مجله فرهنگ خلق، فرستاده شود. چند تشبیه عامیانه که در اینجا به طور نمونه تقدیم میشود با اداات «مثل» آمده است ولی پیداست که در هر نقطه کشور به گونه پی خاص رواج دارد؛ مثلاً ممکن است به جای «مثل» اداات «مانند» یا «واری» یا «می مانند» و جز آن استفاده شود و این تفاوتها هنگامی به خوبی پدید خواهد آمد و در معرض مقایسه قرار خواهد گرفت که همکاران مجله با ارسال تشبیهات عامیانه شهرها و روستای خویش، همکاری کنند. و این هم چند تشبیه:

* مثل آب روان، رقیق، بی مزه، مایل به سراشیبی و تنزل.

* مثل آب چلم (یا آب قلیان) چاهی که جوشیده و مزه خود را از دست داده باشد.

* مثل آب حمام - آب گرم (این تشبیه وقتی گفته میشود که کسی انتظار آب خنک را داشته

باشد ولی به خلاف انتظار، آب را گرم یافته باشد).

* مثل آب حنا (یا آب خینه) چای کم رنگ.

* مثل آب دهان مرده - سیاهی یا رنگ قلم که رنگ خود را باخته باشد.

- * مثل آب روان - آسان، بدون مانع.
- * مثل آب ظرفشویی - شور بای بی مزه.
- * مثل آب و آتش - دودشمن، دوچیز ناسازگار.
- * مثل آب و روغن - غیر قابل امتزاج.
- * مثل آبی که روی آتش بریزند - علاج مؤثر.
- * مثل آتش - چالاک - تندخوی.
- * مثل آتش و اسپند - دودشمن، دونا سازگار.
- * مثل آتش و پنجه - دودشمن، دونا سازگار.
- * مثل آهن آبدیده - شخص با تجربه.
- * مثل اشک چشم - روغن خالص.
- * مثل با به غرغری - شخص بهانه گیر.
- * مثل بچه آدم - مؤدب، با تربیت.
- * مثل برج زهر مار - پیشانی ترش، خشمناک.
- * مثل پالان خردجال - کار ناتمام.
- * مثل پر قو - نرم.
- * مثل پروانه - پرستار، هربان.
- * مثل پنجه افتو (آفتاب) - زیبا، خوش سیما.
- * مثل تازی - لاغر اندام، تیز رفتار.
- * مثل ترازو - حق سنج.
- * مثل تریاک - تلخ.
- * مثل توپ - صدای بلند.
- * مثل توپ پر شده - کسی که خشم وی علیه دیگری برانگیخته شده باشد.
- * مثل خمب سرکه (خم - سرکه) - عصبانی و پرچوش و خروش.
- * مثل خون کفتر (کپوتر) - چای پر رنگ.
- * مثل درخت علف خرس - شخص مزاحم.
- * مثل دو جان در یک قالب - دودوست صمیمی.
- * مثل روز روشن - موضوعی آشکار و بدون ابهام.
- * مثل ریگ بیابان - فراوان، بی شمار.

تشبیهات عامه‌هازه

- * مثل زعفران (زعفران - رنگ چهره بی که از سیب پیماری یا ترس، زرد شده باشد.
- * مثل زقلاوه - تند و تلخ.
- * مثل زهر - تلخ.
- * مثل سایه - همراه، همقدم، مراقب.
- * مثل سپنج (سپند) روی آتش - بی قرار، بی تاب.
- * مثل سیب دو نیم - دو تن که بسیار شبیه باشند.
- * مثل سیب سمرقندی - سرخ و قشنگ.
- * مثل سیروسرکه - خشمگین، پرچوش و خروش.
- * مثل شتر مرغ - گریزان از کار، بهانه گیر.
- * مثل شبروشکر - دو سازگار.
- * مثل طاووس مست - خرامان، خود پسند.
- * مثل غلام زر خرید - محکوم به اطاعت.
- * مثل قاف نی - لاغر و باریک اندام.
- * مثل کارد و پنیر - دونا سازگار.
- * مثل کوه - استوار، باوقار، باشکوه.
- * مثل گله گلوله (سریع، تیز رفتار).
- * مثل سالوچ (مخلوچ، پنجه مخلوچ) نرم.
- * مثل ماه شب چارده - زیبا و جالب.
- * مثل موش مرده - بی حرکت، خاموش.
- * مثل وروره جادو - شخص پر گب.
- * مثل یخدان باباخان - خانه یا جای خنک.
- * مثل یخ روی برف - تلاش بی نتیجه.

رپیک کوچه تیمان افغانستان دموکراتیک جمهوریت
شونک بیرقی

چند سال قبل یعنی هنگامیکه هنوز مزارع «چاردهی» نمره بندی نشده بود ،
خانه ها و اپارتمانها در آنجا ساخته نشده بود ، آنزمانیکه چاردهی همان
چاردهی قدیم بود و سرکهای اسفالت شده و موترهای شش گزه را در آنجا ندیده
بودند ، باشندگان آن دیار ، همه دهقان و زارع بودند ؛ در آن روز گار سیله
« قلبه کشی » باشکوه تر تجلیل میگردد .

در کشور ما از سالیان خیلی قدیم ، جشن نوروزی ، سیله دهقان یا عید دهقان و
روز قلبه کشی تجلیل میگردد .

از آنجاییکه با فرارسیدن فصل بهار ، کار و فعالیت دهقانان آغاز میشود ،
آنان کار و فعالیت خود را برای یک آینده درخشان و امیدبخش با یک سیله و
شادمانی می آغاز میدهند .

قلبه كشي

در چاردهمی آنروز، دهقانان به یکی از روزهای ماه حمل (روز جمعه اول و با دوم بعد از روز نوروز) قلبه كشي میگردند - البته در حصه های مختلف چاردهمی، یعنی در هر قصبه و قریه آن، میله قلبه كشي به عین شکل تجلیل میشد که به طور نمونه، از تجلیل میله قلبه كشي در منطقه علاءالدین یاد میکنیم:

يك دور و ز قبل از روز قلبه كشي (روز جمعه) موسفیدی به همه اهالی قریه اطلاع میداد که روز جمعه، قلبه كشي میشود. پس، روز پنجشنبه اش هر نفر به اندازه توان خویش، مبلغ اندکی پول را به يك نفر بزرگ از دهقانان قریه داده و صبح روز جمعه از آن پول، «شله» می پختند و بعد از صرف و توزیع «شله» به قسم خیرات، همه با شور و شادی مصروف قلبه كشي میشدند.

به این ترتیب که هر يك از دهقانان، يك دو حیوان قوی و زیبای خود را بارنگها، کاغذ رنگه و تکه های رنگین، جالبی ساختند. به گردن مرکبها و گاوهای قلبه ای، گوساله ها و قوچها، زنگ سی آویختند و به شاخهای گاوها، تکه های زری می بستند. جوانها، پسرها و اطفال، بالای اسپها و مرکبها با شور و هلهله به سوی مزارع به راه می افتادند. مردان، همه لباسهای نظیف می پوشیدند و لنگی های پاك به سر می بستند؛ دخترکان و بچه ها، همه لباسهای جدید و پاك می پوشیدند. بچه ها، کلاه می پوشیدند و یا به قسم پدران خود لنگی می بستند. دخترکها چادرهای رنگارنگ به سر می گردند؛ و همه کودکان، پیشاپیش جوانان، بانوای دهل و سرنای به سوی مزارع و زمینهای خارج از ده می رفتند.

بعض مردان، اطفال خرد سال خود را به بغل و سرشانه های خود گرفته در بین شور و شادی مردم راه می نمودند. بعضی ها طفلکهای یکساله، شش ماهه و حتی سه ماهه خود را به بغل گرفته، همراه با کلچه های خانگی (از ده الی پنجاه قرص) در بین اهالی به سوی کشتزارها پیش میرفتند و این خوشی و راهپیمایی مردها و اطفال را زنها از بالای باسهای خانه های ده، تماشا می نمودند.

و سر انجام، مردم با هلهله و شور و شعف و نوای دهل و سرنای، بالای مزارع می رسیدند. در آنجا، یکجوره گاو قلبه ای را یوغ و اسپار می بستند و بعد از يك دعای خیر و خواستن سعادت همگانی، پیرمردی با لنگی اش، گمر می بست و دسته اسپار را گرفته بایک هیبت، گاوهای قلبه ای را به حرکت می آورد و با صدای دهل و سرنای، پیرمرد دهقان، قلاب زمین را می شگافت و مردم از قدرت او، انگشت به دندان می گزیدند و او را می ستودند و برایش کف می زدند و وا وا می گفتند و یادی از جوانی اش می نمودند.

بعد از آنکه پیرمرد، قلبه را یکی دو بار به عرض و طول زمین میراند، گاوها

را به نزدیک مردم، توقف میداد .
 نظر به اینکه دهقانان به فن شریف دهقانی، علاقه و عشق داشتند و نظر به اینکه
 میخواستند اطفالشان به این فن آشنا باشند، آنهایی که کودکان خردسال را با
 خود می آوردند، در آنروز برای اولین بار بعد از دعای شیخ موسفید، دست
 کودک را به دسته قلبه می زدند و به این افتخار به همه مردم، کلمچه تقسیم
 مینمودند و به این ترتیب هر يك به نوبت، دست کودک را برای بار اول به دسته قلبه
 تماس داده و دعای میکرد که او هم روزی، قلب زمین را بشکافد و دهقان جوانی
 شود، نیک تخم بپاشد و نیک حاصل بردارد .
 بعد از این مراسم، بین جوانان محل، کشتی گیری و پهلوانی آغاز میگردد
 و همچنان، گاو جنگی و قوچ جنگی و مرغ جنگی نیز از سرگرمی های این روز بود .
 نزدیکیهای شام، میل به پایان میرسید و همه باخوشی و شادی به سوی خانه
 هایشان به راه می افتادند و بعضی، دوستان و رفقای خود را نیز در آنشب میمان
 کرده و با خود به خانه میبردند و به این ترتیب، میل قلبه کشی با شادی و خوشی
 تمام به پایان میرسید .

په بوآن او سیگو ون (۱)

د فصلونو یوه ننداره

د شمالي امریکا د می سی سی پی سیمې د سور پوستو یوه افسانه چې لانگ فلو د هیا و اتا ترانی په شعر کښي ، گڼه مخیني اخیستی ده .

مارک تواین عقیده لري : ددې افسانې له مخه باید د سور پوستو تخيلی قوې ته زیات احترام قایل شو . دا افسانه په دې ارزي چې په اصلی بڼه ولوستل شي ، حتی که ددې لپاره وي چې سړی وویني یواصیل شعر بیله کوم وزن یا شعري اندازې نه تر څه حده پورې اغیزه لري .

یو بودا دیخې شوي شوبلې پرغاړه په خپله کوچه غله کې یوازي ناست وو . د ژمی پای وو او اوریې سر کېدو ته نژدې . خورازور اوله کاره وتلی لیدل کېدی . د زور والی له کبله یې ویشتان سپین شوي وه او بندونه یې ریږدیدل . ورځې په یوازیتوب کې یو په بل پسې تیریدلې او ده بیله د سلی یوځ چې نوي او ریدلې واورې یې مخې ته وراچولې ، نور څه نه آوریږل .

یوه ورځ چې اوریې په سر کېدو وو ، یو ټکی لخوا راوړسید او دده کوچه غلی ته ورننوت . پارخوگان یې د لخواڼی له سینې سره وه ، سترگې یې د ژوند او شادابی څخه بریښیدلې او موسکایې پر شونډانو لو بې کولې . په سپکو اوچالاکو گا مونو ، شانه وړانده تی . د خوشبویو وینو څخه یې یوه کړی د جگړه مارو د تندي بندي پرځای د تندي پرچاپیر ترلې وه او د گلانو کیلې یې په لاس کې وه .

بودا وویل : « آه ! زویه دلیدلو څخه دي خوشحاله یم . راشه راشه او دخپلو کارونو اودهغو عجیبوسیمو په باره کې چې دي لیدلې دي راته وپښیږه . راشه چه شپه سره یو لځای سرته ورسوو . زه دخپل قدرت او شاهکارونو نه اودغه چه یې کولای شم درته وپه وایم ؛ نه به هم دخپلو کارونو څخه وینا کوي او په دې ډول به یو اوبل مشغوله کړو . »

بیايي نودخپلې کڅوړې څخه یوه توپي راوايسته چې په عجیبه توګه جوړه شوې وه اوله تنبا کونډه یې ډکه کړه اودخپل میلمه په لاس یې ورکړه . داتشریفات چې پای ته ورسیدل، دهغوی خپري پیل شوې .

بودا وویل : « زه چې په ساه پوکړم ، سیند یې حرکت ته دریزې؛ او به لکه ډېره تینگ ، کک اوشفا فیري . »

لخوان وویل : « اسا زه چې په ساه پوکړم ، گلان په ډاګونو کې شنه کیږي . »
بودا وویل؛ « زه چې خپل سپین ویښتان نوروم ، واوره ځمکه پتوي . په امر مې دونو پانې رژیږي او په ساه مې له مینځه ځي . داوبو له څنډونه الوتونکی پاڅی او یوه ليري سیمې ته الوزي . زما له ساه نه ژوي ځان ونه پتوي او ځمکه هم ډبکری په خیر کلا کیږي . »

لخوان وویل : « زه چې د خپلو ځونو کړی شو روم ، یوتود او پوست ورینکی پرځمکه اوري ؛ وایه او گلان له خاورو نه سر او چتوي اود ماشو مانو دسترگو په خیر له بنادیه بریښی . پخ مې الوتونکی را غواړي ، دساه تود والی مې د شو بلو له پښونه څخه پراښوي هر چیري چې زه پل کښیږدم ، ځنگلونه له موسیقی څخه ډکیري او طبیعت په نشاط راځي . »

په پای کې لمر په ورو ورو راوخوت . یوه پسته توده راښکته شوه . د بودا ژبه چوپه شوه . د کوډغلی پرسر، الوتونکو په سندرو ویلو پیل وکړ . شوبله چې د کوډغلی دوره پر مخامخ تیریده ، په زمزمو شوه اود پسرلنی باده سره دوشواو گلانو بڼه بوی چې دودې په حال کې وه ، شام ته ورسید .

دورخې رناده لخوان په دسترگو کې دده د میلمه پال شخصیت کاملاً روڼ کړ .
ومخ ته یې چې وکتل د « **په بوآن** » (۲) پخ وهلی جوله یې درلوده . دسترگو څخه یې شوبلې روانې شوې . داجریان چې هرڅه ډیرشو ، دده هنده لاسې ډنگریده او ډنگریده اوژر تر ژره ټوله ویلی شوه او له مینځه ولاړه اودده د کوډغلی داور پرخای، بيله (مسکودید) نه چې بووور، سپین گل د شیرچایی څنډو خاوند او دشمالی د پخوانی راز راز گلانو څخه دی ، نور څه پاته نشو .

اصطلاحات عامیانه زبان دری

و

مفاهیم آن

- ۴۹- کتخی (به ضمه کک و فتحه ت و کسره خ) : صورت پختن آن همانند قیماقی بوده با تفاوت اینکه در میان خمیر بعوض قیماقی (کتخی) که ازدوغ جوشانده بدست میآید جا میدهند و روی تا به میگذارند و باروغن و بوره و ادوشاب میخورند .
- ۵۰- ماچ : اوماچ .
- ۵۱- گرد او : لیتی (گرد او- به فتحه گک)
- ۵۲- برانج او : (او- به فتحه الف) یا شرتاوه (به ضمه ش) : از برنج لك، دوغ یا قروت یا برگ سبزیجات و یا پیا زخام پخته شده توسط چمچه خورده میشود . در گرمای تابستان در صورتیکه دوغ خوب سرد باشد، پرکیفاست .
- ۵۳- کاچی : نخست آرد را با آب (بقدر ضرورت) جوش داده تا آرد پخته و سخت گردد بعد با قروت نوش جان میکنند .
- ۵۴- تلخا نکک : (به فتحه ت ون) : آرد را باروغن و نمک میجوشانند تا سخت و پخته گردد- بعد با دوشاب، نوش جان میکنند .
- ۵۵- نان گرد ه : نان تنوریست که گرد بوده از حیث وزن و لذیذی از نان بازار فرق دارد .
- ۵۶- چپاتی : نان تنوری یا تا بگی نازک را چپاتی گویند .
- ۵۷- چلهکک : (به فتحه چ و پ) : پراته .
- ۵۸- چگلد کک : (به فتحه ج، گ و دال) : کلمچه ها و یا چلهکک های ضخیم سه گوشه تا چهار گوشه بی که در روغن جوش داده شده باشد .
- ۵۹- آذق : (به ضمه ذال) : خجور یا روغن جوشی .

وسایل غذا خوری

۶۰- طبق (به فتحه طوب): کاسه چوبی نسبتاً بزرگ است که علاوه از غذا خوردن در بین آن، یک معیار پیمانۀ حاصلات زراعتی نیز میباشد، یعنی مقدار گندم و جوی که در طبق پیمانۀ میگردد اولاً خود طبق و زن کرده میشود تا بدانند که طبق معینۀ به چه پیمانۀ گندم و یا جو ظرفیت دارد. بعد آرایش را با آن برداشته مقدار حاصل خود را بروی تعداد طبق سنجش میکنند.

۶۱- طبقه چقه: طوری که از نام آن پیداست کاسه چوبی کوچک میباشد. بعضاً طواخچه نیز میگویند.

۶۲- چمچه: از جمله وسایلی است که در پخت و پز از آن کار گرفته میشود.

۶۳- کولیز (به فتحه ک): چمچه چوبی که بزرگ باشد و برای جوش دادن شیر و دیک پختن از آن استفاده شود کولیز نامند.

۶۴- لگن: غوری

۶۵- افتوه: (به فتحه الفوت): آفتابه.

۶۶- چلمچی (به ضمه چ اول): ظرف دست شوی. لگن. (جمع آفتابه و چلمچی، آفتابه لگن است که هر دو ظرف دست شوی میباشد.)

۶۷- یک لوغو یا ایلوغو (به ضمه لام و غین): یک آله است که دسته و نوله داشته و در بین آن روغن و یا بعضاً تخم و غیره پخته میکنند.

یادداشت: از وسایلی که اسم آنها جنبه عمومی دارد، صرف نظر شده است.

سایر وسایل ضروری

۶۸- شغارک (به فتحه ش و ضمه ر): ظرفی است که از ترکیب سرگین تازه گاو و خاک ساخته شده برای انتقال کثافات و خاکستر دیگدان استفاده میشود.

۶۹- کولی (به ضمه ک): کندو.

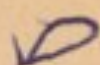
۷۰- سناج (به فتحه س): خریطه چرمی است که از پوست حیوانات مثل

گوساله، بز و گوسفند ساخته شده، رنگ آن سبیل به سفیدی بوده برای حفاظت غله جات استفاده میشود.

۷۱- ایغر یا اوغور (به کسره الف و ضمه غ) : هاون نسبتاً بزرگی است که در آن شالی را گویند یا به عبارۀ دیگر پایکوب شالی است که توسط زننها صورت میگردد. میان کفندۀ یک درخت بزرگ و ضخیم را با اسکنه چقور کرده و آنرا در زیر یک سقف گور مینمایند. علاوتاً یک سنگ دراز و گرد را پهلوئی آن میگذارند، هر وقتیکه به برنج ضرورت احساس گردید، شالی را در ایغر انداخته توسط سنگ بالای آن ضربه میزنند که پس از مدتی، شالی به برنج تبدیل میگردد ایغر تا یک سیر شالی را گنجایش دارد.

ز) وسایل پوشش

- ۷۲ - کرته (به ضمه ک) : پیراهن.
- ۷۳ - ایزار (به کسره الف) : تنبان.
- ۷۴ - ار قچین : کلاه گلدوزی شده بی است که زننها روی سر خویش میگذارند و از جمله صنایع دستی آن محل بشمار میرود.
- ۷۵ - طاقین (تا قین) : کلاه گلدوزی شده بی است که زننها به روی خویش میگذارند و از جمله صنایع دستی محلی بشمار میرود.
- ۷۶ - طاقینک : یک نوع کلاه مخصوص زننها است که در گذشته بی پوشیدند، اما امروز بکلی از بین رفته است.
- ۷۷ - چین (به فتحه چ و پ) : یک وسیله پوشش مخصوص سرما است که از الهچه، تافته یا چیت و پخته، دوخته شده و مردما بی پوشند.
- ۷۸ - جیلک : ازالهچه و چیت دوخته شده و در تابستان و بهار از آن استفاده بعمل میآید.
- ۷۹ - چکمن - (به فتح چ و م) از پشم یا از پت گوسفند بافته و دوخته شده و لباس مخصوص زمستان است. شکل آن با چین تفاوتی ندارد.
- ۸۰ - کرپه (به ضمه ک) : لحاف.
- ۸۱ - کرپه چه (به ضمه ک) : دوشک چه.
- ۸۲ - توشک : دوشک.

۸۴ - تکیه : بالشتی که زیر سر گذاشته شود .

۸۴ - گیمچه : گلیم خود و نازک .

۸۵ - بوغ جامه (به ضمه ب) : شالی است که از پشم بافته شده و رنگه میباشد و برای حفاظت بسترها ، روی صندوقی که بالای آن بسترها گذاشته شده هموار میشود .

۸۶ - بوخچه یا باقچه (به ضمه ب) : دستمال دولای که میانش کالا و زیورات زنان گذاشته و حفاظت گردد .

۸۷ - روزه (به فتحه ر) : تارهای تنسته شده برای بافت گلیم یا قاقمن و دسترخوان را روزه نامند .

۸۸ - شمشیرک : چوبی است همانند شمشیر که برای بافت گلیم و غیره از آن استفاده میگردد . این چوب بمنظور جفت کردن تار و پود استعمال میگردد ، یعنی حیثیت شان را دارد .

۸۹ - هر دم کش (به فتحه ک) : چوب دراز و لوله مانند ای است که برای جدا نگه داشتن تارهای بافت ، جهت سهولت داخل کردن پود استعمال میگردد .

لندی

گو درته را غلی گلا لیه

ستا په را تگک غم د بیلتون نشته مینه

یولخلی ماته په خندا شه

ستاپه دیدن روح او بدن به تا زه شینه

خلکک خوشالی کبری پسرلی ده

خلقی خلیمیان تول ، له وطن خان جاروینه

خلیمیان دا تول په یوسنگردی

توری په لاس وطن ته ، لمان قربانوینه

زه هم بچی د دی وطن یم

بی زنگه نه یم د وطن خا و ره سا تمه

4

5

د کورۍ جوړول

څرنگه چه د افغانستان خلقی دولت په خپلو ټولو چارو کې لکه پوځیانندسین
سخ په وړاندي روان دي .
د ثور د پرتمین انقلاب د بریالیتوب او خلقی دولت د منځ ته راتلو څخه تر اوسه
پوري په هیواد کې د هیواد شریفو خلکو ته په زړه پوري خدمتونه او گټور
کارونه شوي دي چه هر یو یې د وطنوالو او ټولنی د ژوند سمون هیلې ښکاره کوي .
یو ددې مهمو کارونو څخه چه زه ورته اشاره کوم هغه د وطن د هرې سیمې
د شریفو خلکو د اصیل او کټوري « فرهنگ » که مادي وي او که معنوي ، ژوندي کول دي .
زه دلته د هیواد یو دیر لرغونی او اصیل مادی فرهنگ په گوته کوم چه دیوې
خوا د هیواد د یو اصیل فرهنگ په ژندنه ده او د بڼې خوا د هیواد د زیار کښو خلکو
د ښه کار کولو نماینده گۍ کوي چه د تولید د پورو ساده او ابتدائی وسائو څخه
کار اخلی او د همدې ساده او ابتدائی تولیدي وسائو او خپلې بشري انرژۍ په
مرسته ، د پور حاصل تر لاسه کوي او تولید یې د خپل احتیاج د پوره کولو وروسته
بازار ته عرضه کوي او خلک یې په نسبتاً مناسبه بیه رانیسی . د هیواد دا گټور
مادي فرهنگ چه زه یې معرفۍ کوم د گڼو څخه د گانۍ په واسطه د کورۍ جوړول
ول دي . گانۍ (چه لمینی هایو کې ورته جواز هم وایی) یوه د پوره ابتدائی دستگانه
ده چه د خلکو او حیواناتو په مرسته په گڼو د پوره راخی او د گڼو څخه گوره جوړوي .
د گانۍ په واسطه د گڼو څخه گوره جوړول زمونږ د کران هیواد د پور پخوانی
دود دی چه د هیواد په ختیځو ولایاتو لکه لغمان ، ننگرهار ، کنړ او نورو کې د پور وراج لري
گڼی هیوادو الولیدای او ژوولی دي چه پوځور نباتات دي د نباتات ، په خپل وخت ،
په دې ولایاتو کې پخیري او بیا دخورلو لپاره د هیواد نورو ولایاتو ته وړل
کیري - یعنی گڼی هم خورل کیري او هم تري گوره اخیستله کیري .

د گڼۍ کر نه

گڼی د ننگرهار ، کنړ او لغمان په ولا یټونو کې کرل کیري . گڼی
د نورو نباتاتو غونډي تخم نلري چه دا تخم دې څو کاله بې کرلو په کور کې وساتل شی .
کله چی گڼی (کرل شوې گڼی) په پټی کې پخه شوه یعنی ریبلو ته تیاره شوه ،

هغه ریبی او استفاده ترې کوي یا ترې گوره جوړوي او یایې بازار ته عرضه کوي او خلک یې ژوی . کله چه گنی په خلاصیدوراشی ، یوه اندازه ترې د تخم لپاره ساتی او د حمکې لاندی یې ذخیره کوي ، د گنی تخم داسی دی چه یو دانگ (یو سلامت گنی) چه تراوسه لا توتې شوې نه وي خو توتې کوي . البته هر سړي دخپلې حمکې په اندازه گنی ساتی . ددې گنیو لپاره په پتی کې مخصوص های جوړوي - یعنی حمکه کنده کوي او توتې شوې گنی پکې بنخوي او بیرته پرې خاوري اروي اودراتلونکی وخت پورې یې ساتی ترخوچه د کراو وخت یې راو رسیږی .

د کب په میاشت کې د گنیو لپاره حمکه سمبا لوي او په حمکه کې دوچې (دوچه) جوړوي اود دوچو په دواړواړخو کې ، حمکې سره په افقی ډول گنی بنخوي . د گنیو د بنخولو وروسته ، حمکه بیرته هواروی چه سړی فکر کوي هیڅ پکې نه دې کرل شوي . نو پدې وخت کې بزگران په حمکه باندي (چه تر لاندې یې ټول گنی بنخوي) تور باد نجان ، غټې توری ، بادرننگ ، سره باد نجان ، تری ، لیری توری او ځینې نورې ترکاری کړي . دوری د میاشتي څخه دورې د میاشتي جتی د میزان د میاشتي پوری په حمکه باندي دا سبزیجات ولاړوي او استفاده ترې کیږي . کله چه داسا به په خلاصیدوراشی ، دلته د حمکې څخه د گنیو تیغونه راوخی او وده کوي . د تلې په میاشت کې گنی خپله چټکه وده شروع کوی اود لیندی تر پایه پورې به پوره پخیري او دخور لوړ گرځي او ونه یې دانسان دونې څخه ډیره لوړ وي او د گنی ونه په دې وخت کې دیونیم متر څخه تر دوه نیم او حتی درې مترو پوری رسیږي .

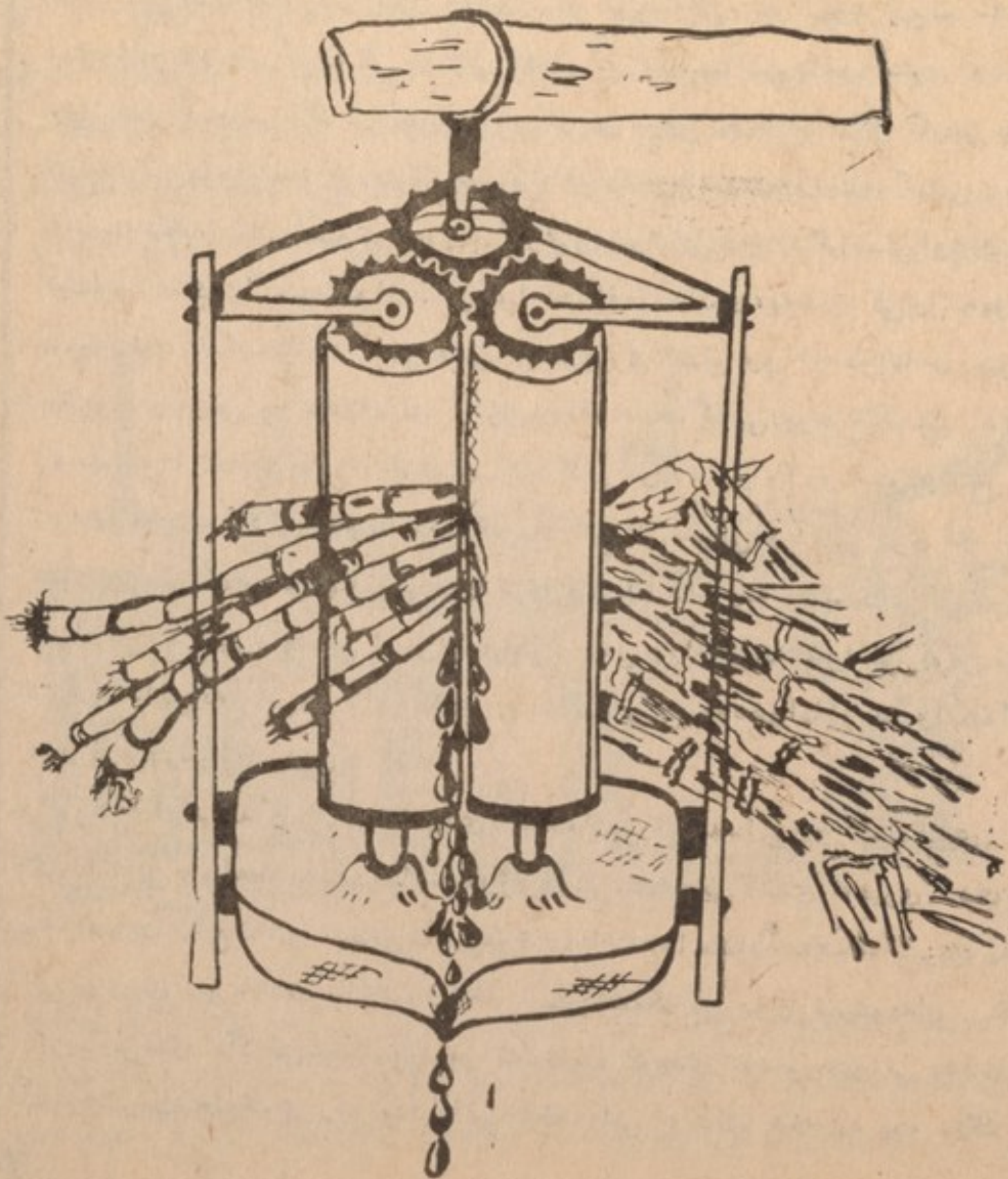
کله چه گنی ورپیل شول دلته نو د حمکې خاوند ، خپلې گټې په نظر کې نیسی او که چه یې د گنیو په خرڅولو کې گټه وي ، خرڅوي یې ، که په گوره کې یې گټه وي ، گانی ږدي او گوره ترې پخوي او یوه اندازه تخم ترې بیاد راتلونکی کال لپاره ذخیره کوي

د گوری گانی

د گوري گانی یا جواز یادغه دستگاه ، کومه داسی مدرنه تخنیکي دستگاه نه ده بلکې د وطنی آهنگرانو یوه لاسی او عادي دستگاه ده او د غوايانو او یا د خرو په واسطه په کاراچول کیږي . کومه حمکه چه گانی پکې ږدي ، درې او کله څلور

د کورې جوړول

بسوي هم وي. په لښککه باندي دکاڼي دستگاه دقوي اوسمضبوطو لړکوپه واسطه بڼه
 تښتگوي چه که فشار يا ضربه ور باندي هم راشي له مخايه ونه ښوريري. کاناڼي يا
 دکورې پخولو دستگاه درې سيلې لري چه دا درې سيلې د بخاري د نل په اندازه
 پيروالي او بڼه قوي اوسپنه لري. داسيلې په عمودي ډول يو د بل خوا کې سره نښتې
 ولاړې وي چه درې واړه يو مثاشي شکل جوړوي. دهرې سيلې په پورتني برخه کې
 کراړي ليدلې کيږي چه درې واړو کراړو غاښونه په يو بل کې کاک نښتې وي، يعنې
 که چيري يو وڅرخيږي، دادوه نورې هم له مخانه سره څرخوي، لښککه چه غاښونه يې يو بل
 سره نښتې دي.

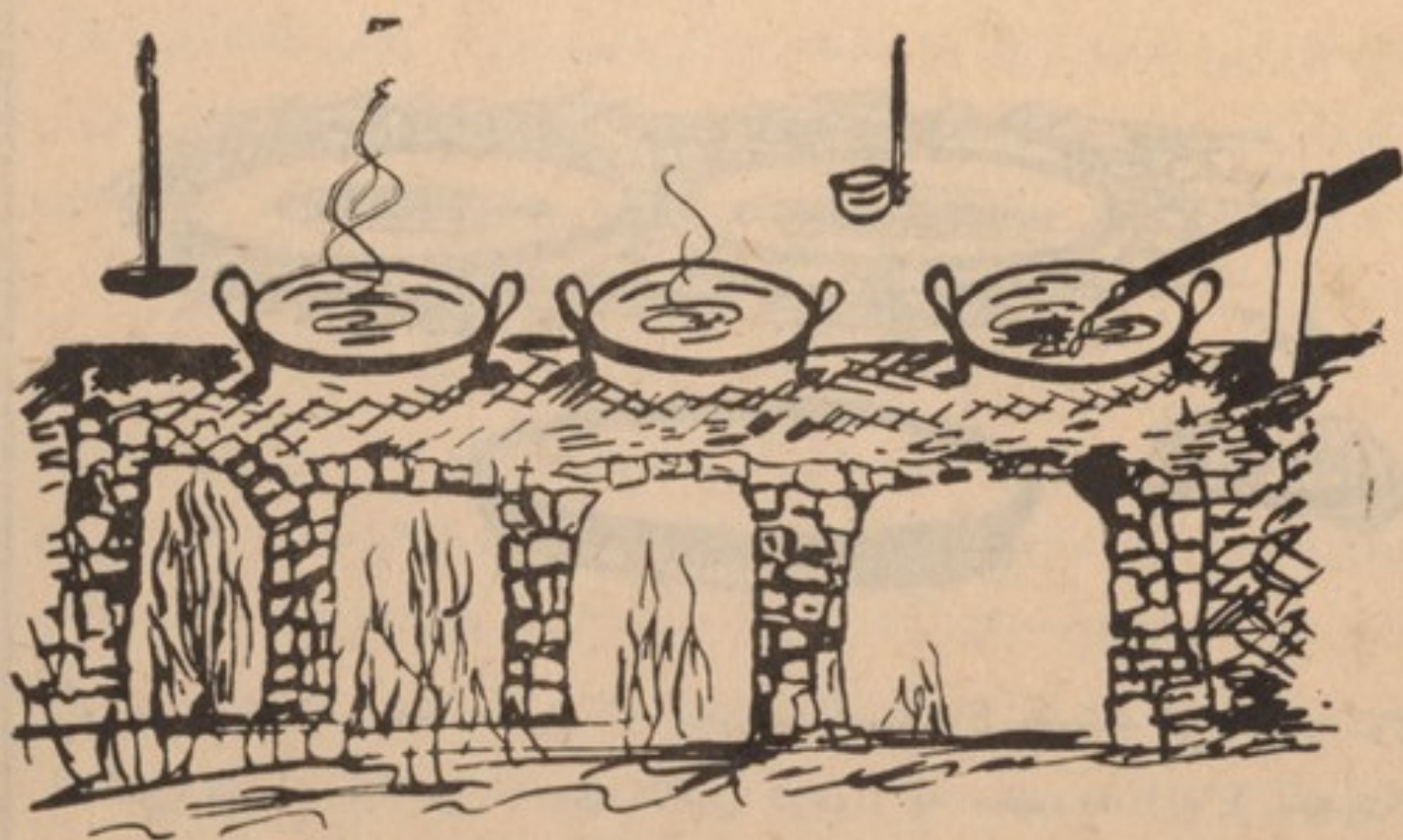
دسیلو په سر باندي یو ساختمان یا یو غاب ماژنده اوسپنه شته چه درې واړه سره
تینګې نیسی او هیشکله نه پریردی چه یوله بله جلا شی . همدارنګه ساختمان یا غاب
په لاندینی برخه کې هم شته چه همدا وظیفه اجرا کوي او نه پریردی چه میلی یوله
بله جلا شی او دا لاندینی او بانندی ساختمانونه هم یوله بل سره کلاک نښتی وي او
یونه بیایدونکی ترکیب یې جوړ کړی وي .

ددې دستګاه د ګرځیدو او په کار اچولو طریقه داده چه ددې درې میلو څخه
دیوې میلی (هغه میله چه د دوو ولاړو میلو ترشا ولاړه ده) په سر کې یو ساختمان
لري چه یو اوږد لارګی په کې بندشی . د لارګی ، تقریبا شپږ یا اووه متره اوږدوالی
لري . د لارګی یوسر دګانې په میله بند او بل سړی په داسی شکل ګرځی چه په
ګرځیدو کې یوه لویه دایره تشکیلوي او دغواپا نو یا خروپه واسطه ګرځی . غواپان
یا خروپه منظمه کنترول شوي دایره کې ګرځی او ترشایې همدارګی نښتی او ځان پسې یې
ګرځوي . ددې لپاره چه حیوانات بل خوا انحراف ونه کړی ، په غاړه کې ورته یو تناب
هم اچوي چه د تناب بل سردګانې یعنی سرکزپوري نښتی وي او غواپان خپل سیر
تعقیبوي او ګرځی چه دغواپانو د ګرځیدوله امله دګانې یو څرخ ګرځی . دا څرخ
دوه څرخونه هم دځانده سره ګرځوي . که دګانې سر ددواړو ولاړو میلو تر منځ ورکړ
شی ، دا ګنې دسیلو دتاویدو په واسطه دسیلو منځ کې ننوځی او داسی قوي او زورور
فشار ور باندي راتی چه ټولې اوبه ترې وځی او دا اوبه یا شربت یې توییری او
دسیلو ترشادګنې وچاوبی او بو (ژونکی) وځی . دګانې په خوا کې یو تن مؤلفه
دی چه دګانې ته ګنې ور داخل کړي . دګانې لارګی چه دغواپانو په واسطه ګرځی
د دواړو پرسر تیریری .

ور کول دګنې په ګانې کې داسی دی لکه په حلاجی کې چه مالوچور کول کیږي . کله چه
ګنې دګانې په واسطه په ډیر فشار سره وژوول شی ، شربت یې لاندی توییری . ددې لپاره
چه دا شربت ضایع نه شی ، دهغې لاندی یو قاب ماژنده ساختمان شته چه دا شربت په دغه
کې توییری . پس له دې ساختمان څخه ، پټ په ځمکه کې یو نل تیر شوی دی . دا نل
تقریبا لس متره دګانې څخه لیري خواته ځغلول شوی دی او دنل پتوالی په دې علت
دی چه شربت محفوظوي . شربت دګانې څخه وځی او دنل څخه په یوه ډیګ کې

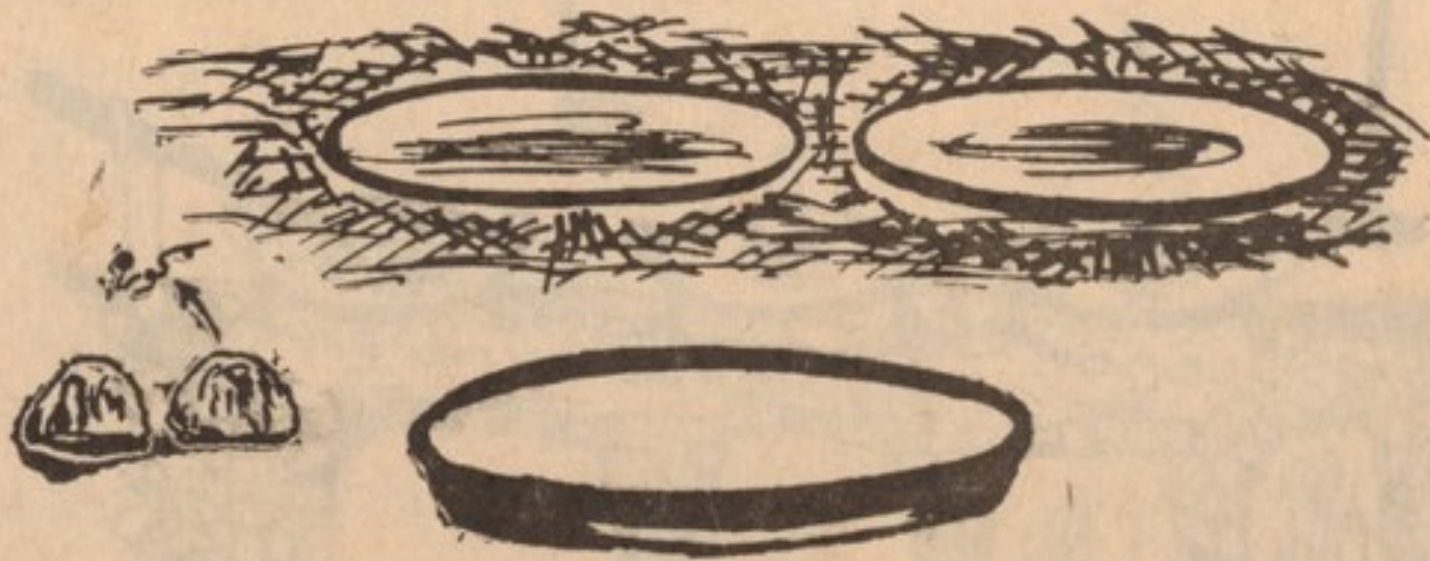
د گورې جوړول

توییری . ددې دیک په څنگ کې دوهم او دریم دیکونه په ترتیب سره کیښودل شويدي . ددې درې گونو دیکونو لاندې ځمکه په یوه معنی اویه خالیگاه لري چه اور پکې دیوه ، مؤظف سړي له خوا بلیری . دا اور د لوخو (لڅ ، څخه وي ، ځکه چه دیراورته ضرورت وي اولڅی دیر اقتصادي تمامیری . څرنکه چه دا دري واره د شربت دیکونه په داش باندي سپاره وي ، کوم دیک چه د داش خولې سره نږدې وي ، طبعاً هلته اور هم د پروي اودوه نور دیکونه نسبتاً د اوره لیري وي ، یعنی د داش په منځ باندي ایښودل شوي وي . دا دیک چه د داش خولې ته نږدې دی او اور تر لاندې دیر بلیری د گوري د پخلی دیک دی چه شربت پکې په آخري مرحله جوش خوري او منځنی دیک چه حرارت یې د لومړی دیک څخه لږ دی د مسالې د دیک په نامه یادیری او دریم دیک چه دا ور څخه بڼه لیری دی په هغه کې دنل څخه شربت توییری اوسوړوي . کله چه د گوري دیک دیر اور په واسطه په ایشیدوراشی ، طبعاً یوه اندازه

یې په بخار تبدیلیری او مقدار یې کمیری . گورپز (گوره پخوونکی) چه دیر فنی او مجرب سړی وي نه پریږدي چه د دیک سواد وسوزي نو د منځنی دیکه څخه د کاسې (چه مخصوص لرگی ورپوري میخ نوی دي) په واسطه ، نسبتاً سوړ شربت

ور انتقالوي او که په منجنی دیگ کې شربت کم شی نودلومری دیگه څخه مواد چه بالکل ساره دي ور انتقالیږي . گورپز په ایشیدلی دیگ کې یو مخصوص لرگی په ډیره چالاکی پوروي اونه پریردي چه د مواد تلفشی او کله چه ورته ثابت شوه چه دیگ محتویات په سلینیتینو (سرش مانند) موادو تبدیل شول دیوه سلگری په مرسته ، دیگ د غوړ ونیسی او په خاورینو مجمو کې یې تویوي. دلته دوی یا درې مجمې ایښودل شوي دي او نسبتاً یخ لڅای کې په لڅمکه نصب شوي وي . ممکن دیگ مواد ، کله دوه او کله درې مجمو کې لڅای شی . کله چه مجمې د موادو نه ډکې شوي ، پریردي یې چه بی سرې شی. خالی دیگ بیرته په خپل لڅای ږدی او د منجنی دیگ د موادو څخه یې ډکوي او منجنی دیگ د لومړی دیگ د موادو څخه ډکوي او په لومړی دیگ کې ساره مواد د نل څخه تویږي. دلته یو څه وخت تیریري. ددې وخت په تیریدو سره د مجمو مواد ساره شوي وي .

گورپز دوخت نه استفاده کوي اود مجمې مواد چه ټول په مجمه کې خواره شوي وي او ډیره ضخیمه طبقه یې نه وي تشکیل کړې ، په مخصوصه آله (لکه د ساستو خورلو قاشقه) د پیازو دیوې گندې (کلچه) په اندازه را پورته کوي اود موادو د پایده ، لاسته فشار ورکوي چه قاعده یې په هغه آله منطبقه شی او برسیره د تپې په شکل جوړه شی . یوه یوه دانه جوړوي او په هوار لڅای باندې چه فرش ورته غوړیدلی دی ، ږدي ترڅو چه وچه او کلمکه شی. کله چه دا مجمې په خلاصیدو

د ګوډې جوړول

راشي ، هلته د دېګ موات په ايشيدو راغلی وي . البته دا ديوتن کار هم نه وي ،
د هر مرستيا لان لري چه ټول مجرب خلک وي او په گانې کې کار او هود بسل سره
مرسته کوي . بيا دېګ ايشی او دا عمل تکرار يری .

په گانې کې د هر خلک په کار بوخت وي ؛ مثلاً يوتن د دېګونو لاندې اور
اچوي ، بل د پتوڅخه گانې ته گنی نړدې کوي ، يوتن مؤظف وي چه د گانې په
خوله کې گنی ورکړي ، بل مجبور دی چه غوايان ووهی او دريد و ته يې پرې
نړدي ، بل دليري ځایو لڅی راوړي . ممکن گور پزان دوه تنه وي چه يو د شپې کار
وکړي او بل دورځې .

د گانې د چلیدو او تمديد کار په ځمکې پورې اړه لري يعنی که گنی د پروي
گانې د هر وخت نیسی او که گنی کم وي ، طبعاً وخت يې لږ وي ، ليکن د هر ځله
ليدل شوي دي چه د گانې د چلیدو وخت ، يوه مياشت ، کله يوه نيمه او کله دوي مياشتې
نیسی . خو بهاد ځمکې خاوند ، کوبن کوي چه هر شوره امکان لري خپله گانې په چټکي
وچلوي او ژر يې خلاصه کړي . که مستخدمين پکې دېر هم وي ، گانې نه ځنډوي ، ځکه
چه د گورې د خرڅون وخت همدا ژمی وي او خوراک يې هم په همدې وخت کې د هر
وي او بل داچه گوره طبعاً توده وي او په سور ژمی کې خلک د تودو شيا نوخوړل
ضرور گنی .

دا گانې په يوه عادي کوته کې احاطه شوې وي ، يعنی دېگونه ، گوره ،
سجې اودا ټولې مسالې په يوه عادي کوته کې چه د لوخوڅخه جوړه وي راغونډ
شوي وي ، دا ځکه چه دا کوته دائمی نه وي اود زراعتی ځمکې په پوځای کې وي
او بيرته ورا نيري نوله دې امله د لوخو عادي کوته جوړوي اود گانې دکار
د ختمیدو وروسته بيا زراعتی کيږي .

د گنيو ډولو نه

زموږ په هیواد کې د گنيو څلور ډولونه د هر رواج لري : يو چه تنه يې غټه ،
رنګ يې ژير ، د بندونو فاصله يې شل يا پنځه ويشت سانتي ، پوست او
نرم وي ، ونه يې جگه ، دېرې او به لري اود هر خوړوي چه د « وطنی گنی » په نامه

یادیږي او گوره یې ډیره خوږه اوسپینه راځي او گڼی ته یې هم «سپین گڼی» وایی .
 بل «پښاوري گڼی» دي چه رنگ یې ژیر ، تنه یې باریکه (نری) ، ونه یې
 منځنی ، یوه اندازه نرم (وروسته له وطنی څخه) ، بندونه یې د وطنی په اندازه
 خوږوی مگراو به یې لږې وي .

بل «پارامی گڼی» چه دوه ډوله دي . یویې سپین پارامی چه
 رنگ یې ژیر ، ونه یې منځنی ، تنه یې نری ، او به پکې لږي
 او په اصطلاح اوم خوږوالی لري او گوره یې ژیره مگر لږه تروه وي .
 بل «سورپارامی» چه رنگ یې ځکري (بنفش ته مایل) او ټول خواص یې
 د پورتنی گڼی یعنی «سپین پارامی» غوندي وي .

د کوری ډولونه

کوره د گڼی په جنس پورې اړه لري ، لکه پورته څلور ډولونه چه کوره
 یې هم څلور ډوله ده . د وطنی گڼی کوره ، سپینه ، خوږه اوشکلنه (ژر ساتیدونکی)
 وي او درې ډوله نوره یې کلکه ، خوږلی یې لږه ، رنگ یې نسبتاً تورو وي او
 د وطنی گڼیو څخه یې کوره تروه وي . یوبل راز کوره هم شته یعنی سنه یې کوره
 چه پسته ، بادام ، چارمنغز اونور شیان ور کله وي .

د کوري مزد وري په اکثره لمخو کې دکانی کارگرانو پوري اړه لري .
 څوک د نقدو پیسو په بدل کې دورخ مزدوري په ډول کار کوي ، لیکن اکثره
 کور پزان جنس اخلی ، یعنی په پای کې کوره تلله کوري او په خروار ، څومنه
 کوره اخلی چه داهم د محیط ، شرایطو او مجرب کور پز پوري اړه لري .

دا هم باید وویل شی چه دبزگرانو تر منځ متقا بله همکاري ډیره تیسنگه
 وي ، یوبل سره په دې شپوور لمخو کې ډیره مرسته کوي ، یعنی بزگران یوبل
 سره په نوبت دنفرو ، غوايانو اوبل هر راز مرسته چه دتوان څخه یې پوره وي
 نه یې سیموي او دا همکاري د دوی تر منځ دخوښی او صمیمیت په فضا کې دیوې
 میلی او ساعت تیری بڼه غوره کوي .

میله‌های باستانی خلیج هرات

طلیعه‌ی بهار، باب نوینی را از زیبایی، شادابی و سرسبزی بر موجودات روی زمین می‌گشاید و انسانها نیز با جوش و خروش تازه‌یی در هر گوشه و کنار با استفاده از فرصت و استفاده از هوای باطراوت و فرح بخش، به طرح و پی‌ریزی زنده‌گی نو و سیر و تفریح می‌پردازند.

این سرو سامان بخشیدن و تفریح و خوشگذرانی در هر محیط، منطقه و هر ولایت مطابق به سنتهای باستانی، فرهنگ و عنعنات شان تفاوت میکند؛ مثلاً در بسا جاها تفریح به شکل دسته‌های کوچک و یا خانوادگی صورت می‌گیرد و در برخی جاها مطابق به شرایط جوی، میله‌ها به گونه‌ی اجتماعی، به اوقات و روزهای معین برگزار میشود. در ولایت باستانی هرات به اساس سنت‌های تاریخی مردم، چه‌گونه‌گی برگزاری میله‌ها با در نظر داشت اوقات معین و تفرجگاههای معین، به گونه‌های مختلف و معین فرقی میکنند که به طوری خلاصه بطالایی چند رین باره به خدمت. علاقه‌مندان تقدیم میکنیم:

نخستین میله‌های موسمی و مشهور هرات، میله‌های «تخت سفر» است. تخت سفر در دامنه‌ی کوه گازرگاه (جایگاه پیر هرات) که به کوه «زنجیر گاه» مشهور است طرف شمال شهر هرات موقعیت دارد و از جوی مشهور «سلطانی» آبیاری میشود و حوض‌های عمیق ذخیره‌ی آب برای سرسبزی آن ساخته شده است.

تخت سفر، جایی قدیمی است و خلیج هرات، ساختمان آن در قرن نهم هجری به ذوق - سندی بنام «سفر» نسبت میدهند که به سرور زمان با کسب اهمیت تفریحی و شادابی خود به گونه‌های مختلف تغییر ساختمان یافته و با غرس درختانی؛ از قبیل: ناجو، سرو، تانک، فیل گل، گل ارغوان، بادام؛ و چمن‌های مقبول، مزین و سرسبز گردیده است. این تفرجگاه زیبا که موقعیت طبیعی دارد با کوه بزرگ و دره‌ی زیبای مشهور به «شغالو»، زیبا تر شده و بر کیفیت آن افزوده و از طرفی پارک و تفرجگاه نو ساز «ارغوان» به جانب غرب، به زیبایی و وسعت آن ارزش بیشتری داده است.

تخت سفر با موقعیت کوهی و پستی و بلندی‌های طبیعی که دارد به صورت تخت‌های

طبقه طبقه ساخته شده که تا قسمت کوه در حدودش طبقه رادر بردارد.
 شروع میله های تخت سفر معمولاً از آخرین روز جمعه ی برج دلو و پس از آن در
 هر روز با اجازت و وضع جوی، ادامه می یابد و هم به روز اول سال به نام میله ی (قلبه -
 کشی) شهرت دارد که با شرکت گروه های انبوه مردم شهر و روستاهای دور و نزدیک
 برگزار می گردد و در مساحت های بعد از ظهر به ازدحام مردم افزوده میشود.

دکاندارانی؛ مانند: بقال ها، سماوارچوها، رستوران داران، نخود فروشان
 و همچنان نجاران که ساکنان بازی اطفال؛ از قبیل: عرابه، قرقك، تفنگچه، گردو
 و غیره را از چوب ساخته و توسط رنگهای جوهری رنگ آمیزی کرده
 می نمایند، یک روز پیش برای فروش متاع شان در جاهای معین، اخذ موقع میکنند.
 جالب این است که در هوای سرد و گاهی هم بارانی، چرخ های عرابه دار محلی
 شیرینخ فروشان با آوازهای «شیرینخ میماقی»، اطفال را به سوی خود میکشاند و
 شیرینخ مشهور هر آنرا که در تابستان، طرف استفاده ی مردم است، برای خریدن
 به دسترس شان میگذارد.

درین روزها، وسایل تفریح مردم نیز به گونه های مختلف است که از جمله چرخ -
 فلک سوار، اسب چوبی سواری (که توسط نجاران حرفه یی ساخته میشود) و تخم
 جنگی و نشان زدن و پهلوانی سنتی بون جوانان اردو و جوانان اطرافی و شهری
 باعث سرگرمی صدها نفر میشود. اسب دوانی و از همه بیشتر با اسپکل دوانی که بنا
 به موقعیت مرتفع و بلندی ها و طبقات تخت سفر صورت میگردد با سایر وسایل ساعت -
 تیری به رونق این میله ها می افزاید و آواز خوانان محلی که در خیمه های
 سماوار داران، اخذ موقع کرده و از هر طرف مردم را به دور خود جمع کرده
 میباشند، با آواز خوانی شان مشتریان زیادی را برای صاحبان خیمه و سماوار
 گرد می آورند.

این شور و هیجان و ساعت تیری ها تا مقارن شام ادامه می یابد و مردم با ختم
 میله، برای خود و خانواده ی شان به طور شیرینی و تحفه ی میله، کشمش و نخود و سایر
 میوه های خشک را خریده و به طرف شهر و خانه های شان میروند.
 بدین ترتیب، میله ی روزهای جمعه تا روز اول سال دنبال میشود و رسوم

میله‌های باستانی

است که در شب اول سال، هر کس بایستد در خانه‌ی خود غذای خوب از گوشت و برنج و غیره بپزد و نیز معتقدند که باید درین شب و روز هر کس از خرد و بزرگ در جیب خود پول داشته باشد، برای اینک تا پایان سال، صاحب‌غذای خوب و پول دار بماند. همچنان در روستاهای جوانب شهر، مردم معتقدند که هر کس بایستد در شب اول سال بعد از غذای خوب، نان گرم تندوری، پخته و صبحگاه با نهار خود، «باقلی» پخته بخورد و میگویند که با خوردن باقلی در صبح اول سال، تا ختم عمان سال، او را «گژدم» (عقرب) نیکزد. باقلی را معمولاً بین تندورهای خانه گی، زیر آتش می‌پزند.

روز اول سال یا روز قلبه‌کشی، هر جوانی که به میله شرکت میورزد و از داشتن نعمت «مادر» برخوردار است، باید سه دانه جوز «چار مغز» را جهت سربلاستی و ادای حقوق مادر، برایش خریده و او را ممنون سازد.

بعد از برگزاری نوروز و میله‌های «تخت سفر»، نوبت به میله‌های مشهور دیگری به نام «چارشنبه اول سال» میرسد که در محل دیگری به نام «دشت ابوالولید» در جوار آرامگاه «احمد آزادانی» (متوفی ۲۳۲ هـ و از جمله‌ی عارفان هرات) که در ده کیلومتری شمال غرب شهر هرات واقع گردیده است، برگزار میشود.

درین روز نیز استعمه‌ی زهاد برای فروش به محل مذکور برده میشود و وسایل ساعت تیری آن‌ها مانند گذشته است و مردم زیادی از اطراف و محلات دورتر نیز می‌آیند و جالب است که درین روز، مردم اطراف بین پتوها (قطیفه‌ها) خود، انواع نان محلی پخته را که به نام «نان قلف» مشهور و با زرد چوبه و برخی با گوشت و تخم آمیخته میباشد، می‌آورند و چاشت همان روز با هم به دور یک دسترخوان نوش جان میکنند. درین روز، قصایب زهاد به چشم می‌خورد که گوشت گاو، گوسفند و شتر به فراوانی میداشته باشند و مردم، شام همان روز، هنگام بازگشت، با خریدن مقداری سیوه خشک، مقداری گوشت نیز به نام «میله گی» خریده و به خانه‌هایشان می‌برند؛ به خصوص جوانانیکه نامزد باشند، این کار را احتمالاً میکنند.

درین روز، نظر به موقعیت خاک‌ی زمین و کثرت مردم، خاک و باد عجیب، همه را متأذی میدارد و به عقیده‌ی عامه، «خاک باد» نیز همه ساله در همان روز بعد از ظهر باید صورت بگیرد.

پس از میلۀ چهارشنبه اول سال، نوبت به میلۀ «شهزاده یعقوب» میرسد که روز پنجشنبه و جمعۀ فردا و پس فردای آنرا در بر دارد.

«شهزاده یعقوب» از نظر عوام، نام یکی از اولیای هرات است که در (۲۵) کیلو متری جنوب غرب شهر هرات در مسیر راه قریه‌ی مشهور «کورزان» آرمیده است، مگر چون لوحی که گویای شهرت او باشد در اینجا دیده نمیشود، شاید به همین نام و با شهرت دیگری منسوب بوده باشد.

جاییکه میلۀ و تفرج مردم در آن بر گزار میگردد، تقریباً به فاصلۀ پنج کیلو متری به طرف غرب مزار یاد شده و دورتر از آن در بین قریه‌های «رباطسر وستان» و «کورزان» و در میان چوگاههای وسیع و سرسبزی قرار دارد.

این سرگرمی نیز همانند سایر میلۀها به گونه‌ی محلی و به اشتراک جمع کثیری از مردم شهر و روستا صورت میگردد که از شام چهارشنبه اول سال تا شام روز جمعۀ اول سال، از دحام مردم را میتوان یافت.

پس از روز جمعۀ اول سال، نوبت به میلۀهای جمعۀ میرسد که طی سه هفته در جوار آرامگاه «امام شش نور» به وسیلۀ جمع کثیری از مردم اطراف و شهر برپای میشود و به نام میلۀهای «امام شش نور» شهرت دارد.

امام شش نور، مزار مشهور و تاریخی است که «سادات سته» نیز گفته شده و عوام آنرا «شش تن» هم میگویند و در (۲۵) کیلو متری شرق شهر هرات بین قریه‌های مشهور «خشت پاشان» (خوش پاشان) و «شاد بیجام» قرار دارد. میلۀهای امام شش نور به علت موقعیت اطراف آن، خیلی مزدحم است و مردم بسیاری از محلات و شهر در آن شرکت میورزند. در این میلۀ نیز وسایل سرگرمی مانند سایر میلۀها زیاد بوده و خوراکیهای محلی نیز زیاد به چشم میخورد.

پس از گذشت سه جمعۀ، نوبت به میلۀهای «پل سالان» میرسد که در گذشته در جوار «پل سالان» صورت میگرفت و اکنون با اعمار و احداث پارک «پل پنبتون»، به میلۀهای «پنبتون پل» مشهور است.

درین هنگام طبعاً با گرمی هوا، آب درهای هر رود نیز رو به فزون است و میلۀهای مذکور خیلی پرکیف است. آب بازی و مساعی گیری نیز که از طرف مردم اطراف

میله های باستانی

اجراه میگردد، برارزش میله می افزاید.

نا گفته نباید گذاشت که به همین ترتیب، میله های دسته جمعی در دوسه نوبت از طرف زنان هرات نیز در روزهای چهارشنبه اول سال و روز سیزدهی نوروز، در «تحت سفر» و «پارک بهزاد» یا «پارک نسوان» که بنام «پارک منارها» مشهور است به اشتراک جمع کثیری از زنان برگزار میشود.

درهن روزها، دکا نهایی زهادی از طرف زنان، مواد غذایی و غیره عرضه میدارند و معمولاً خانواده ها، نان پخته را با فرش و وسایل مورد ضرورت، از خانه های خود می آورند.

از جمله ی وسایل سرگرمی این میله ها، یکی «گا ز خوردن» است که توسط ریسمان آویخته در شاخه های درختان «ناجو» صورت میگردد. همچنان در یکی دوروز دیگر میله هایی در پارک «زهارت سید عبد الله مختار» که در شمال شهر و در قسمت اخیر خیابان موقعیت دارد، توسط زنان برگزار میشود.

البته با گرم شدن هوا و ختم میله های دسته جمعی مردانه و زنانه، به شکل خاص گروهی و خانوادگی در تفرجگاه های دیگر؛ مانند: سیرداود، شیدایی، چشمه ای اوبه، چشمه ی توتک، خوشرباط، رباط پی وخواجه ملاکوهی و غیره میله گرفته می شود که تا اخیر برج میزان و اوایل عقرب ادامه پیدا میکنند و در اکثر جای ها به نحو شباروزی صورت میگردد.

این بود مختصری از چگونه گی میله های باستانی و محلی مردم هرات.

خانه های سنگلاخی

نورستان

به مقایسه منزل تحتانی که وزمین و بسته است، منزل فوقانی، با زوہودار بوده، دارای کننده کاری های دلچسپ و تخته های تزئیناتی میباشد که چهار چوکات تعمیر را مزین ساخته است.

منزل بالایی به دو قسمت عمده تقسیم میشود :

قسمت پیش روی که متشکل از برنده پوشیده بوده و دارای منظره وسیع و هوای زیاد تازه میباشد.

قسمت عقب که متشکل از اتاقهایی میباشد که در آن فعالیت های خصوصی فامیل انجام میگردد.

یک برنده وسیع، جای فعالیت های عمده فامیل را تشکیل داده و تمام طول تعمیر را دربر میگیرد. یک سلسله پاییه های کننده کاری شده چوبی در وسط این بام به ملاحظه میرسد. این بام که شکل اتاق بزرگ فامیل را تشکیل میدهد، عموماً باز نگهداشته شده و منظره بسیار خوبی از قریه را دارا میباشد.

اتاق مذکور دارای جریان هوای کافی بوده و اکثر فعالیتها و پذیرایی از مهمانان در ماه گرم تابستان در همین اتاق صورت میگردد. درازچوکی طولانی در جوار کرسی ساخته شده که برای استفاده فامیل و مهمانان آنها میباشد. پخت و پز در یک کنج این برنده باز، صورت میگردد.

چون اکثر مواضع بیرونی برای عبور و مرور قریه و مسایل عامه اختصاص دارد، برنده، جای فعالیت های خصوصی فامیلها را تشکیل میدهد. با وجودیکه این برنده پوشیده بوده و یکساحه لایته جزای خانه را از نقطه نظر ساختمان تشکیل میدهد، ولی با وصف آن به حیث حویلی نیز از آن کار گرفته میشود.

اتاق های خصوصی در عقب برنده واقع میباشد که اعضای فامیل از آنها برای خواب و استراحت، دورا زد دیگر فعالیت های روزمره، استفاده مینمایند. در زمستان که برنده معروض به وزیدن بادهای سرد میباشد، اعضای فامیل به این اتاق های

خانه های سنگلاخی

عقبی پناه میبرد و اتاق های متذکره توسط يك آتش دان که در وسط اتاق، واقع است، گرم نگه داشته میشود و جهت آنکه حرارت اتاق، فرار نکند، در دیوار عقبی اتاق، صرف يك روشن دان کوچک وجود دارد. خانه های عقبی توسط دروازه یی که از دو پارچه چوب تشکیل شده (حصه بالا و حصه پایین) به بالکون ارتباط میگیرد. در اثنای زمستان، هر دو حصه بسته شده ولی وقتیکه هوا گرم میشود، حصه پایین، بسته نگه داشته شده و حصه بالا، باز میماند. برای اینکه روشنی و هوای کافی، داخل خانه شود، خانه عموماً صرف يك صف اتاق عقبی را دارا میباشد که در عقب برنده واقع است، اما بعضاً در خانه های مغلقی که در کامدیش اعمار گردیده است، دو صف اتاق عقبی در عقب برنده هم دیده میشود که یکی از این اتاقها به مقصد پخت و پز، اعمار گردیده و از اتاق دیگر، برای خواب و بعضاً دیگر امور روزمره استفاده میگردد.

در نورستان به طور استثنائی نظر به دیگر نقاط افغانستان، استفاده از اثاث البیتی رواج دارد که همه از چوب ساخته شده و متشکل از چوکی ها، میزها و چپرکت های کم ارتفاع میباشد. از میزها بعضاً به حیث چپرکت نیز استفاده میشود. این وسایل در اطراف اتاق داخلی گذاشته میشود و حصه وسط اتاق برای اجاق اختصاص دارد. در خانه های کلان و فامیل های بزرگ، برنده هایی که ذکر شد به صورت طولانی اعمار گردیده و در عقب آنها اتاق های متعدد، مثل صفاتاق- های هوتل برای فامیل های مختلف اعمار شده است.

روزنه های بیرونی برنده پیشروی خانه، طوری مرتب میگردد که دور و زنه نهایی که در عقب آن، فعالیت های خصوصی؛ مثل پخت و پز و شستشو صورت میگردد، توسط صفحه بزرگ تزئین شده چوبی؛ مسدود گردیده و باقی روزنه ها، با زنگه داشته میشود. دور نمایی يك قریه نورستان، مشابیه يك دیوار وسیع معلوم میشود که صرف از روی بالکون هاسی توان يك خانه را از خانه دیگر تفریق کرد. در گذشته عناصر تزئینی در چوب به بسیار دقت صورت گرفته و کندن کاری- های آن عمیق تر میباشد. در بعض موارد، يك پایه به چار قسمت جدا شده است که دارای قاعده و سرستون مشترک میباشد که این نوع تزئین در مسجد کامو

به صراحت دیده میشود. بعض نقشه های قدیمی که در دهات همجوار یافت شده است، نمایانگر اشکال قبل از اسلام در آنجا میباشد ولی اخیراً نورستانیان، این نقشه ها را به صورت هندسی به نمونه های اسلامی تبدیل نموده اند. امروز اکثر کندن کاری ها به شکل بافت گل، گیاه و پورها، رواج زیاد دارد. بعضاً دایره های متناظر و گل کاری به طرز بافتندگی هم دیده میشود.

ساختمان سقف يك خانه نورستانی، متشکل از بیم های اسامی و تیرها و وسک میباشد که به صورت مجموعی در خارج توسط دیوار های خارجی و در داخل توسط پایه های قوی استوار نگهداشته شده است. بیرون بام، کاهگل به کار رفته است تا مانع نفوذ آب گردد. بعد از باران در اثر گشت و گذار در بام، کاه گل تحت فشار آمده، خالیگاههای آن تخته میگردد. در اثنای برف باری زمستان، برف به صورت فوری رو فته میشود تا رطوبت آن توسط کاه گل جذب نشود.

بعضاً پایه های استنادی در قسمت خارجی تعمیر، عوض يك دیوار ضخیم، جهت برداشت کدام پیش برآمدگی و یا کدام برزنده هوایی، اعمار میگردد. در چنین حالت، وزن قسمت اعظم خانه بالای دیوارهای مستحکم اصلی تعمیر قرار دارد ولی پایه که بعضاً ارتفاع آن تاده متر میرسد و بالای يك سنگ که قاعده آنرا تشکیل میدهد، استوار گردیده است، بهت بلند نگهداشتن قسمتهای بیرون نگهداشته شده تعمیر به کار میرود. معلوم میشود که صرف نظر از خطر آن، نورستانیان علاقه دارند بالای این بالکون - های بلند، نشسته و از دیدن مناظر طبیعی، لذت برند.

لبه بام همیشه توسط تخته منظم و تزئین شده که به انجام ستون ها میخکوب شده است. استوار نگهداشته شده، در کنجهای آن ساختمان، ناوه های چوبی جا داده شده است. تمام وصله های بین چوب ها در خانه های نورستان، بدون استعمال میخ آهنی با مهارت خاص - نجاری که چوب ها را به طرزهای مختلف پول و جری داده به یکدیگر محکم میگردد، انداخته میشود. کار ساختمان خانه ها در نورستان زیاد در اثنای فصل گر با صورت میگردد. در اثنای زمستان، بیشتر به کندن کاریها و تزئینات داخل خانه های خویش مشغول میشوند. بعضاً عنا صر ساختمانی؛ مثل: پایه ها و گادرها، قبل از ساختمان، تزئین

خانه‌های سنگ‌لاخی

میگردند.

برای آنکه تأثیر هنری ساختمان‌ها تزئین‌گرده، تزئیناتی برای انسجام و هماهنگی اضافه میگردند. طبقات متناوب چوب و سنگ پارچه افقی در دیوارها که در تمام تعمیرهای قریه تکرار میشود، حس قوی هماهنگی را ایجاد مینماید. وقتی انسان از یک نقطه به نقطه دیگر یک قریه نورستان حرکت میکند، پایه‌های نازک عمودی و زینه‌های مالی در مقایسه با خطوط افقی دیوارها، روحیه خسته‌گی ناپذیری را در یک بازی هنری اشکال به وجود می‌آورد. در نورستان، خصوصیت‌ساحه، ارتباطات فامیلی و گروهی، انسجام ساختمانی و هماهنگی تزئینات، منتج به چنان عنعنۀ عالی معماری خلقی و فولکلوری گردیده که نظیر آن در دیگر جای‌ها، کمتر دیده میشود. تمام اعضای قریه به این عنعنۀ افتخار داشته و علاقمندنگهداشت سوییۀ عالی آن میباشد. روی این اصل است که حتی وقتی امروز هم زادگاه فردی را که مستعلق به این ساحه باشد پسران کنیم، باوقار جواب میدهد که «من از نورستان هستم» *

(* این مضمون قبلاً در مجله‌های "Afghanistan Journal" و Architectur Plus در اروپا و آمریکا به نشر رسیده است.

انعکاس یک یادگار تاریخی در یک افسانه خلقی

در شماره های اول و دوم مجله فر هنگ خلق یک افسانه فولکلوری کابل در قالب داستان کوتاه هنری به زبان پښتو، تحت عنوان (بزرگروناوی) تقدیم شد .
این بیانیه، تحلیل مختصر آن افسانه است که در سیمینار بین المللی تحقیقات کوشانی، در کابل از طرف نو پسندة آن ایراد گردیده است .

دانشمند محترم رئیس مجلس، استادان محترم، دوستان گرامی، رفقای عزیز،
جای بسی مسرت است که درین محفل خجسته علمی، استادان و رزیده، مطالعات دقیق علمی شان را در پر تو کاوش های تاریخی، باستان شناسی، سکه شناسی، بشر شناسی و ... ارائه می کنند و در روغنی مطالعه آبدات و مجسمه های تاریخی، ظروف سفالین و سفالهای ظروف، سکه های مسی و طلائی، حتی سکه های فوسیل شده که از دوران باستان به روی زمین یا زیر زمین قرار دارند، در باره حیات و حالات خلق های آن زمان، خصوصاً دوره کوشانی، معلوم می - دهند، که هر یک ازین تدقیقات در جای خود در مورد سنگ و سفال و مس و فلز نبوده بلکه هر سنگ و سفال آن از گفتار دانشمندان بزرگ، زنده شده و جان گرفته و به آنها روح علمی دمیده می - شود و در بنصورت، ارزش بالاتر از خروار هازر و سیم نابی را در می یابند که همواره سرمایه - داران پول پرست و زر پرستان سرمایه دار جهان به آن می نازند و می بالند .
این معلومات جامع و دقیق، همه در جای خود در خور ستایش و قابل استفاده اند .

در بهلوی آن، این خدمتگاری خواهد توجه و دقت دانشمندان محترم را به سلسله بی از مواد و مطالب مهم و با ارزش جلب نماید که در طی قرون و اعصار در فر هنگ خلق افغانستان موجود بوده و از زمانه های قدیم تا امروز، زبان به زبان، سینه به سینه و نسل به نسل به ما

رسیده و گذشت وقت و زمان، روز تار و زو سال تا سال آنرا صیقل کرده و به زیبایی آن افزود
است

یکی از این روایات عنعنوی فولکلوری، یک افسانه خلقی کابل است که در آن می گویند:
«... زمانی در کابل پادشاهی بود که می خواست برای حفظ و حراست مقام سلطنت خود
از حمله دشمنان، سدی و مانعی بسازد. امر کرد که بر فراز کوه های کابل (کوه های شیر
دروازه و آسمایی) دیوارهایی ساخته شود که تاب حملات دشمن را داشته و در مقابل عوامل
طبیعی باد و باران هم مدتها مقاومت کند»

هر روز در پهلوی غلامان، نوکران و سردوران سلطنتی و دهقانان دهات چار طرف به طور
بیگانه نوبت آمده و کاری می کردند، گل می ساختند و آنرا به کوه حمل کرده، دیوار می زدند...
در بین دهقانانی که از دهات و قصبات به نوبت می آمدند، هیچ کسی حق معافیت استثنائی را
نداشت.

روزی از روزها، نوبت دهقان جوانی رسید که تصادفاً همان شب عروسی کرده بود.
عروسی به غیرت آمد و باعذر، الحاح و اصرار، تقاضا کرد که تا وی عوض او برود. شوهر
حاضر شد به عروس اجازه بدهد. او لباس و پیراهن و به صحنه کار حاضر شد.

در گرمای سو زان تابستان، کار به شدت جریان داشت. پادشاه وقت، حسب معمول، به معاینه
کار آمد، این جا و آن جا کارها را معاینه و به اشخاص مربوط هدایات لازمه میداد تا آنکه
کار بجایی رسید که عروس دهقان در لباس سردانه در زمره دیگران کاری کرد. عروس
از پادشاه، روی خود را پوشید. پادشاه علت امر را پرسید.

عروس گفت: من زنی بودم و در جمعیت زنان کاری کردم. اکنون از تو که مرد هستی
روی خود را پوشیدم...

پادشاه به حیرت گفت: تو که این جمعیت انبوه سردان را زنی انگاری باید به اثبات برسانی!
او گفت: همه را حاضر کن تا در حضور آنها ادعای خود را ثابت نمایم.

به امر پادشاه، همه در یکجا، در جایی که گل برای کار آماده شده بود، حاضر شدند. عروس
از پادشاه اجازه خواست که تا آخر به وی اجازه حرف زدن داده شود. پادشاه اجازه داد.
عروس بیانیته غرور و دلچسپی ایراد نمود که طی آن، احساسات و غرور حاضرین تحریک شد.

خلاصه بیانات او چنین بود:

این یک شخص که به اسر او همه شمسی میرید و زنده میشوید، هر روز به این جا حاضر می شوید و خدمات شاقه را انجام میدهید، حتی در روزهای مریضی و عروسی هم حق غیر حاضر شدن را ندارید، معلوم میشوید که همه شمادر مقابل او مانند زنان، ناتوان و بیچاره هستید و همین یک شخص پادشاه، مرد می باشد که در مقابل او هیچکس هیچ گفته نمی تواند. اگر شماسر دانی هستید و غیرتی دارید، همین اکنون میتوانید که ازین توده گل، یک یک مشت گرفته و بر سر این مردیندازید و در بین گل، دفن خواهده شد.

باجمله آخرین خود، عروس همین کار را انجام داد و طو و معجزه آسایه سرعت برق، تمام حاضران از وی تقلید نمودند. پادشاه در زیر تپه بی از گل مدفون شد و دیوار ظلم و ستم او ناتمام ماند.

غلامان و دهقانان از جور و استثما را آزاد شدند و دوران غلامی به سر رسید.

می گویند « این پادشاه (زنبورک شاه) آخرین زمامدار کوشانی بود... »

این بود خلاصه بی از یک افسانه فولکلوری خلق ما که افسانه پردازان و قصه گویان تا این زمان به تفصیل هرچه تمامتر و آب و تاب هرچه پر آب و تاب، تر با شوق و ذوق، ساخته و پرداخته، گفته و دوستان و علاقه مندان هنر پرور خلق با همان اشتیاق شنیده و از آن حظ برده اند.

در خلال این افسانه خلقی، ما به نکاتی برسی خوریم که میتواند در اسر دریافت برخی از حقایق به ما کمک کند، از قبیل:

نکته اول در افسانه این است که قصه گویان، نام پادشاه را « زنبورک » می گویند و او را

« کوشانی » می خوانند در کتب تاریخی، نام شخص آخرین دو دمان کابلشاهان به اشکال

(زنبورک - زنبورک) و (زنبیل - زنبیل) آمده است. روایت شفاهی خلقی، شکل

(زنبورک) را حفظ کرده که شاید اصل آن (زنبورک یا زسورک) باشد. (زنبور) یک حشره گزنده و زسوری

یک حیوان درنده و سمبول اقتدار و حشیانه جنگل می باشد. امکان دارد که یا با افاده تحقیر آمیز

(ک - تصغیر)، نام اصلی را افسانه گویان خلقی به سرور زمان به (زنبورک) و یا اولاً به

(زسورک) و بعداً به (زنبورک) تغییر داده باشند و یا اینکه نام اصلی زنبورک یا (زسورک) باشد که

درین صورت احتمال (زسورک) با افاده معنای نجیب در (ک - تصغیر) و ارائه سمبول قدرت

و قوت در (زمری - شیر) قوی ترمی شود. و اگر (رتبیل) در تاریخ، شخص و یا خاندان دیگری نباشد، میتوان آن نظریه را نیز قوت بخشید که میگویند شاید بعداً مورخان با سواد دانسته یا ندانسته در زبان عرب به طور تصحیف، (زنبیل) را (رتبیل) نوشته باشند.

نکته دوم این است که درین افسانه، سازنده دیوارهای فراز کوه‌های کابل را پادشاه آخرین دو دمان کوشانی می‌خوانند و این هم یک انعکاس تاریخی است در اعماق ذهن خلق.

نکته سوم این است که سازندگان اصلی دیوارهای مذکور، عملاً خلق زحمت کش ما، غلامان و دهقانان و فرزندان این دیار در آن دوران بوده که خود دیوارها یکی از گواهان پابرجای فعالیت و خلاقیت خلق ما در زمانه‌های باستان است و با سرفرازی و ستانت بی نظیر به سامی آموزاند که «سازنده واقعی تاریخ و تمدن بشری، خلق است.»

نکته چهارم این است که در نتیجه داستان پادشاه ظالم، مستبد و استثمارگر آن زمان، زمانی در گورگل ظلم و ستم خود گور شد که خلق زحمتکش و ستمکش آن دوره، همه یک دل و یک زبان و یک دست شده و متفقاً به یک آواز، علیه او اقدام کردند. به این صورت خلق مآثر نهامعنای و الای (اتحاد زحمتکشان) را در هنر خلقی خود و به وسیله آن در دماغ خود پرورده اند.

نکته پنجم این است که با وجودیکه از روی افسانه، عرفاً در آن زمان هم زنان در پرده بودند و روسی‌گرفتند، مگر خصیلت و استعداد خلاق و انسانی آنها، ایشان را هم به میدان کار، پیکار و ابتکار و تربیخ اجتماعی کشانید و یکی از زنان آن دوره در اسرهم پایان بخشیدن دوران برده‌داری به حیث محرک و محرک آن انقلاب واقع شد. نباید فراموش کرد که دائماً در بین افغانان در مواقع مهم ملی و اجتماعی، شخصی و فردی، طعنه دادن از طرف زنان، یکی از اقوای محرکه بسیار مهم در امور مهم، رول مهمی را بازی می‌کند که میتوان یک نمونه بارز و عملی آنرا در تاریخ معاصر در واقعه میوند مثال آورد که در آن پیغله ملاله به مردان شکست خورده افغان در فورم یک لندی پبنتو، طعنه زد:

که به میوند کبئی شهیدنه شوې   خدایر و لالیه بی ننگی ته دی ساتینه

و توانست لشکر هزیمت خورده را روح تازه بخشد و آنها را در معرکه کارزار، در دفاع از وطن، در مقابل قوای مجهز استعمار برتانوی، متفق و موفق سازد.

نکته آخرین و نتیجه اساسی آنچه این داستان به ما حکایت می کند این است که خلق زحمتکش ما طی تمام دوران بعد از عصر بر دگی و سقوط کوشانی ها، در حالیکه دائماً تحت تسلط شاهان مطلقه و سلاطین مستبدز بسته و تمام ادوار تاریخ شیر افتمند گذشته خود را با کار و زحمت طاقت - فرسا در حال محرومیت مطلق از نعم مادی سپری کرده اند، با آنها هم طوریکه از بن افسانه و سایر افسانه های خلقی فولکلوری بر می آید، خلقهای متمکش دائماً روحیه مخالفت و تضاد آشتی ناپذیر طبقاتی خود را در مقابل تمام جباران، ستمگران و استثمارگران، اظهار نموده و به رشادت و شجاعت و مبارزات عادلانه مردان و زنان طبقات زحمتکش خویش، بالیده و نازیده و شاهان مطلقه و ستمگر و طبقات استثمار کننده را در پیرایه های مروج هنر خلقی خود دتا توانسته کوبیده و مورد تمسخر و استهزا قرار داده اند و به این صورت، محتوای تضاد طبقاتی عصر خود را در قالب آثار هنری خلقی از جمله در فورم حکایت های افسانوی دوران باستان مجسم و مرتسم ساخته اند. در این افسانه مثل اکثر افسانه های افغانی و شرقی، در جریان و نتیجه آن، یک تحول بزرگ انقلابی رخ می دهد که قبلاً در عناصر افسانه پیش بینی نشده و افسانه طوری ترتیب یافته که در آن، تمام امور (تصادفی) بوده و اصل «ضرورت اجتماعی» در آن کمتر به نظر می رسد.

درین جا می توان گفت که آثار هنری خصوصاً افسانه ها در فورم خود با بیان و افاده علمی تاریخی فرق دارد. مورخ به طور سیستماتیک، جریان دیالکتیکی و افعات را تعقیب نموده و عناصر زمان و مکان و علت و معلول حوادث را شرح داده و یک واقعه را معلول و افعات ما قبل نشان می دهد و ثابت می سازد و برخی از افسانه سازان، همه عناصر موجود در یک جریان مسلسل و متداوم تاریخی را به طور جمع بست و فشرده در زمان و مکان واحد و محدود به وسیله قهرمانان محدود مجسم می سازند که در حقیقت، کمال هنرمندی را باید درین امر دریابیم که اگر هنرمند بتواند از جمع بست عناصر دیالکتیک موجود در جریان یک واقعه تاریخی، سمبولهایی بسازد که در این افسانه، «شاه» به حیث سمبول ظلم و ستم و استثمار و استبداد و خودخواهی و «عروس دهقان» سمبول مظلومیت و محرومیت بی کران و نقطه حاد و مرکزی مبارزه طبقاتی و چرخش تاریخی و «کارگران و گل کاران» نمایندگان طبقات زحمتکش و ستمکش

و محروم از تمام حقوق انسانی و «دیوارهای سر کوه»، سمبول عظمت طلبی و رفعت جویی شاهان ستمگر را افاده کرده و محتوای افسانه در مجموع، نمایانگر دوره تاریخی برده گوی و ختم آن مرحله به سبب شدت وحدت مبارزات طبقاتی دهقانان و برده گان آن زمان می باشد که البته آغاز و انکشاف و اختتام این مرحله، سالهای درسال، دوام کرده و در خاتمه بخشیدن آن، عنصر «ضرورت اجتماعی» رول بازی کرده، نه «تصادف» و این سالهای متمادی را افسانه ساز در یک رو زم جسم می سازد.

این بود نکاتی چند در باره یک افسانه خلق که البته گفته می توانیم که در مورد تمام آبدات تاریخی در وطن ما، حسب معمول، افسانه ها ولیکننده هایی در فرهنگ خلق وجود دارد که جمع آوری و تحلیل آن هم در جای خود، یک خدمت فرهنگی به شمار می آید و هم میتواند مدد دانشمندان در کاوشهای علمی شان شود. یقین است که جو انان متبوع ما به این وظیفه مهم و ارزشمند بیش از پیش ملتفت اند و امید است که در مساعدت و وقت، این خدمتگاران بتوانند برخی از مواد فولکورری خلق را در باره آبدات و معابد تاریخی در ولایت ننگرهار، خصوصاً آنچه را که به دوره تمدن کوشانی ارتباط داشته، جمع آوری کرده و به خدمت دانشمندان محترم و علاقه مندان فرهنگ، ذریعه مجله ی (مرکز تحقیقات بین المللی کوشانی) تقدیم نماید. مجله یی که از طرف مرکز تحقیقات بین المللی کوشانیها در کابل به مساعدت وزارت محترم اطلاعات و کلتور جمهوری دموکراتیک افغانستان به نشر می رسد و شماره اول آن عنقریب در همین مجفل علمی توزیع خواهد شد

کابل ۶۲۵ قمری، ۱۳۵۷

از لطف و توجه دانشمندان محترم تشکر!

تاریخه، منچی ایپالی

ژباړه: خلک د تاریخ جوړوونکی دی.

دربارهٔ سپند

در شمارهٔ اول مجله مقاله، خواندنی و سودمندی زیر عنوان «سپند» از نویسندهٔ گرامی «فرید هونس» درج و نشر شده بود. یادداشت‌های زیر به منظور تأیید مقاله مذکور تقدیم می‌شود:

۱- بخور سپند، به منظور دفع چشم زخم (نظر سیدن یا نظر شدن) سابقه تاریخی نزدیک به (۱۲۰۰) سال دارد. این مطلب از قطعهٔ زیر که سراینده اش حنظله بادغیسی متوفی به سال (۲۱۹) می‌باشد، برمی‌آید:

«یارم سپند اگر چه بر آتش همی فکند

از بهر چشم تا نرسد مرورا گزند»

«اورا سپند و مجمر ناید همی به کار

باروی همچو آتش و باخال چون سپند» (*)

۲- از یک بیت ناصر خسرو که در دیوان او آمده است چنین برمی‌آید که در زمان وی (قرن پنجم هجری) در خراسان، دود کردن سپند را در زیر درخت چار مغز، باعث فرار دیوان و شیاطین می‌پنداشته‌اند. بیت مذکور این است:

«دیوت از راه پیر ده است بفرمای هلا

تات زیر شجر جو ز بسوزند سپند» (***)

۳- دربارهٔ شهرت سپند به نام هرمل «hormol» در ولایت هرات قابل یادآوری است که امروز نام سپنج یا سپند نسبت به هرمل بیشتر زیانزد و مشهور است اما در حدود هزار سال پیش، به نام هرمل یا حرمل شهرت داشته و این نکته از کتاب «الابنیه عن حقایق الادویه» که مؤلف آن هراتی بوده، یعنی موفق الدین ابو منصور - علمی هروی برمی‌آید. تاریخ تألیف آن کتاب را بین «۳۶۵» تا «۴۴۷» قمری حدس

(*) سخن و سخنوران، ج (۱) ص (۲) (***) دیوان ناصر خسرو، ص (۱۴۳)

زده اند . ضبط این نام در آن کتاب به صورت حرسل و تلفظ آن به فتح اول و سیم آمده است
 « *harmal* ». عین عبارت آن چنین است :
 « حرسل که سپند خوانند ، گرم است و خلط غلیظ و لزج را ببرد و تحلیلی قوی کند ، و اد را را لپول آرد و چون بکوبند و به انگبین بسرشند و زهره
 ماکیان اندر او کنند و زعفران و عصارت را زیانه ، سود کند تا ریکی بصیر را و وجع -
 المفاصل را نیز که از خلط های غلیظ خیزد ... (*)

(*) الا بنیه ، ص (۱۱۱)

دو بیتیهایی از مردم کو هستان فاریاب

همان روزی برفته او از برسن	بی بی خطابان نام داره دلبر من
بریزی و خاک عالم بر سر من	همان روزی سیالا طعنه میداد
* * *	
به مثل خوشه گندم به داسم	بی بی خطاب گفت : بی بی خاصم
عقاب گردی ز چنگلت من خلاصم	تمام ترک و تاجیک جمع کرده
* * *	
به قم ما نند مجنون میروم من	ز عشقت دیده پر خون میروم من
کفن آلوده خون میروم من	بیا ای دوست سر تا بوت من گیر
* * *	
مرا با دایه دادند ، دایه ام مرد	مرا مادر من زایید و مادرم مرد
ز قسمت بدم بزغالده اش مرد	مرا باشیر بز پرورده کردند
* * *	
دوپا زولانه ، سر مستم بی بی جان	سر کوتل پر مستم بی بی جان
هنوز هم کوك (۲) سر مستم بی بی جان	سه صد چوب و زده کوتبال (۱) کافر
* * *	
مرا کشتی به خاق آوازه ننداز	نمک شوره به زخم تازه ننداز
لش (۳) مرا به هر در و آوازه ننداز	مرا کشتی به دست خود کفن کن

(۳) لاشه

(۲) کپک

(۱) کوتوال

دېرخان و آتی

دېرخان آبی نی هم ادن وعده سینه وفا ادر میکادیبپ اول گون آغشماچه غره شیپدیر یونه ولین آبی گلما ندیر، اول گونینگک ارته سی دېرخان آرا به سینی آتیه داقیب آبی نی تا پیب آلیپ اوندن انتقام آلمق مقصد ده جنگله یا نه اوراپدیر، جنگله گیرر گیرر مزده تیلکی دوشیب دېرخان دن سوراپدیر. هه دېرخان آغه! نیرا بارپور سینگک .

اونده دېرخان بولسه آبی دن اخمیر یسی آلمانه بارپور ن لیغینی تیلکا آیدیدیر . تیلکی آبی نینگک دېرخانه با شارتماجق لیغینی بیلدیریب اوز نینگک دېرخانه ادن وعده سینه بقه یاردم اتجگی اوچین بولیالی دیدیدیر :

من بارپور اوز قده گیز لیبپ اوتیر جق - سن بولسه جنگله گیرن بادینگه آبی یا نینگه گلر - من اوز قدن سنگه غیغیریب نیرا بارپور نینگک سورارن . سن بولسه منا اودین آلیپ گلما نه بارپورن دیپ منگه جواب بر - وسونکک من سندن شول توار کده آبی نی گورانینگک یوق می دیپ سورارن سن بولسه آبی دن سوراپ منگه جواب برو منینگک آیدانیم یالی اتگین .

دېرخان تیلکی نینگک آیدان لرینه عمل اتجک بولیب جنگله یا نه اوراپدیر - جنگله گیرر یرینده آبی آلیندن چیقیب دېرخانه آیدیدیر :

هه دېرخان! بول گون اوز یاغینگک بیله گلدهنگک می؟ ایندی اخمیر آلمغی سن سندن گور دیدیدیر . شول باده اوز قدن تیلکی غیغیریب دیدیر! او هو دېرخان! نیرا بارپور سینگک .

دېرخان بولسه ، مناها اودین آلمانه بارپورن دیپ جواب بریدیدیر . اونده تیلکی ینه دام غیغیریب سوراپدیر . بول یان لرده بیر آبی گورا نینگک یوق می؟ من بیر اوچی - بیرک آبی اولما نه گلپ تیم دیدیدیر . سونکک دېرخان بولسه

د پخوان و آتی

او ننگن تیلکی نینگک یرن گنگشیننه بقه آیی دن سورا پدیر :

من نامه دیپ جواب بره ین ؟

آیی آید پدیر : منا گوره نیم یوق دی . دیپ جواب بردیپ دیر - سونگک
د پخوان شول اونگکی پلان لری یالی منا آیی نی گور آ نیم یوق دیپ جواب
بردیپ دیر .

سونگک تیلکی سورا پدیر .

اونده یا نینگده بیر غره گورینیور اول نامه ؟

سونگک ینه د پخوان آیی غه نامه دیپ جواب بره ین دیپ دیر .

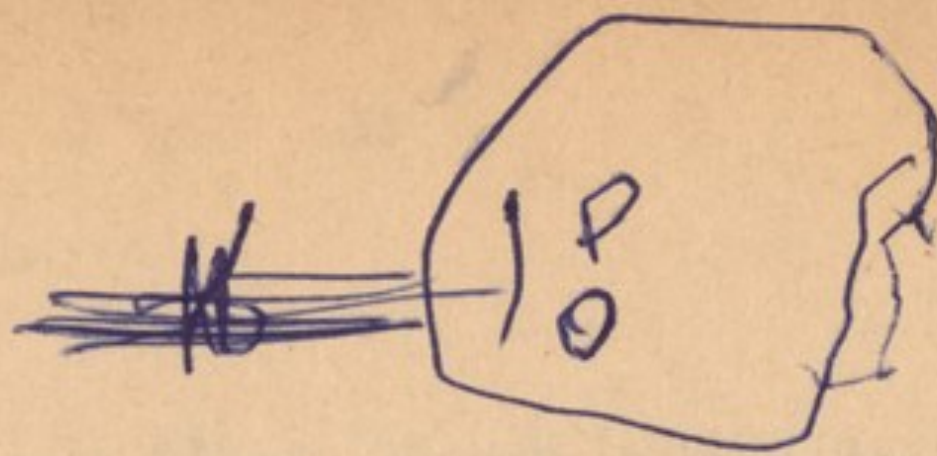
آیی بولسه بولها بیرک درختی ننگک تونگه سی دیباغی دیپ دیر - سونگک د پخوان
آیی نینگک آیدانی یالی تیلکا جواب بردیپ دیر . تیلکی سورا پدیر اونده او دین
گرک بولسه اول تونگه نی آرابه یوکلده دیپ دیر . ینه د پخوان آیی دن نامه
جواب بره ین دیپ گنگش دیلا پدیر . آیی دیخانه - منه یوکلیرن دیباغی دیپ
دیر . د پخوان آیی نینگک یرن گنگشیننه یره شه تیلکا جواب بردیپ دیر و سونگک آیی
بولسه اوچی دن غورقندن سونگک اوزی آرابه میندیپ دیر .

ینه دام تیلکی دیخانه آید پدیر .

او د پخوان ! آرابا اودینی یوکلان آدم اونی محکم چاندار - بولسه یولده
توغالانیپ غاچر دیپ دیر . ینه دام د پخوان آیی دن مصلحت سوراپ آیی نینگک
یرن مصلحتینه بقا آیی نی محکم آرابا چندا پدیر . سونگک تیلکی ینه د پخوان
آید پدیر :

آرابه نینگک اوستیند اکی گورینیون غره نامه .

د پخوان آید پدیر اولا بیر چونگه اونده تیلکی آید پدیر چونگه نی پالته
بیله اورپ دو - دیپ دیخانه بویرن باده د پخوان آیی نی پالته بیله اورپ
اولدیپ دیر و سونگک تیلکی بیله لیکده آیی نینگک اوینه بارهپ آیی نینگک پال
کویزه لرینی آرابه یوکلپ دیخانینگک اوینه یا نه غیدپ - اوینه گلن لریندن
سونگک د پخوان بالدن تیلکا هم بردیپ دیر . و سونگک تیلکی نی هم سوجک بیلن شغال
یالی بیر درخته باغلاپ تیلکا آید پدیر :

تیلکی جان !

ادن وعده نگی یرینه یتیردینگ -

ایندی بولسه ننگه او ننگی ادن لرینگدن حساب یردیه یر اول اوچ ساننی زیانلی حیوان
لردن حساب سوره مانه باشلاپ آتینی هم غینن مقدن غوتیلدی یریب و همده اول یرمز
حیوان لره گر کلی جزالر یریب هممه جه الینه گتیرن نارسه لرینی هم داش تواره
گیندا کی غریب ذاد سیز لره پایلاپ اوزدن سونگ آرقه ین جه دیر یرچیلینگنه
باشلاپ دیر .

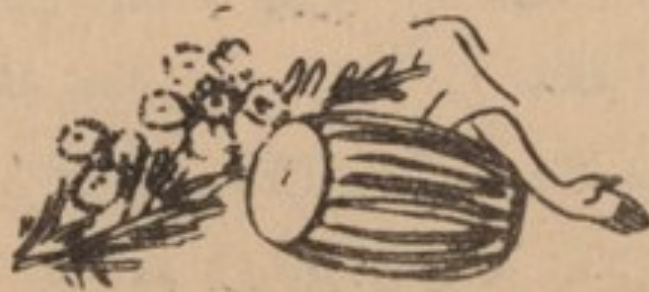
یادله :

بولارته کی اوران قدیم وخت لردن باری خلق آره سینده آغیزدن آغیزه اوتوب
گون شول گونه چنلی دیلری غالیپ گلیدیر .

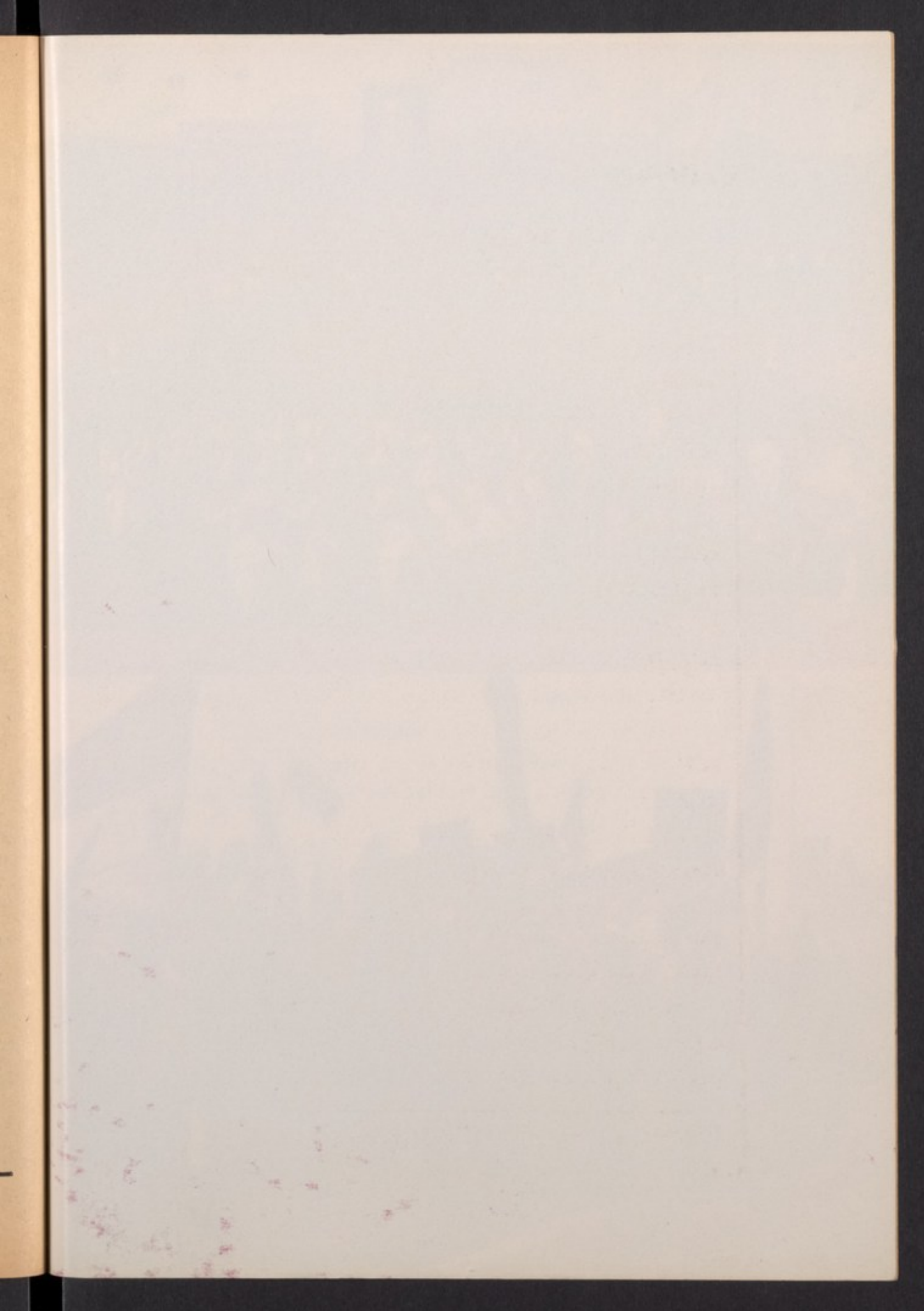
اگر او ینسه لر د یخانینگ زیانلی و یره سز گیشی لر و حیوان لریلمن
دالشیق ادیب اول یر سیز ویره سز ذاد لردن اوزینی غوتیلدی یر سق و آرقاین اتمک
اوچین گوراش وچید راشمقدن ال چکمان ایر گین سیزدالشیق لرینه دوام یرن لیگی
اوران اونگاد نتیجه بیلن یول گور کزیار .

هوه ! اونگکی زمان لرده فیودال لرو خلقینگ غوشی سیندا کی یره سز لر شول
سوجک - شغال - تیلکی و آبی یالی بولیب یوقسین ایشچی لرود یخان لری همیشه
غینا پ وچور کاپ اولرینگ آرقه ین دیری چیلیمک اتمک لرینه ممکن چیلیمک یری
غویماجق بولیب دالشور تیلر .

یونه ایندی بییک ثور انقلاب سیزینگ یرختی سینده بییک یولباشچیمیز خلقینگ
بییک رهبری نور محمد تره کی نینگ گور کزسه لری بیلن اول غینه ن وچور که ن
دیخان لر میز ظلم ستم و باشغه یرتمزلیک لردن دیند یریب آرقه ین یاشار لر .

دوبتیه‌های | محلی | خلق هزاره

سری چشمه رسیدم ، آلویم رفت   گل سرخ و سفید از پهلویم رفت .
 گل سرخ و سفید ، خیرت ندیدم   عرق از فرق سرتا زانویم رفت .
 بالای چشمه‌ی ده نشسته بودم که معشوق آلو مانند من گذشت یا اینکه
 گل‌های سرخ و سفید بود که از پهلویم رد گردیدند . من از گل شدن او فایده‌ی
 ندیدم ولی از شدت عشق ، سرتا پایم عرق آورد .

***

صباي گاه رفتوم ده پس ایزوم   ده را ایمه بور شده جا تا نه بیگم .
 بدل گفتم یککک بوسه بگیروم   خرون بی خونده تا شد ده بگنلم .
 صبحگاهی پشت‌هیزم میرفتم ، پیش راهم بیگم جا نانه برآمده بود ؛ خواستم از
 او یک بوسه بگیرم ؛ درین وقت خرهای بی صاحب به میان کشتن‌ای گندم داخل شدند که
 از بوسیدن ممانع گردیدند .

***

مه قربانت شووم ای جان سکینه   دو دستای بلور • باب خینه
 بوسانم لبده لب ، سینه ده سینه   لبایم از لبایت گل بچینه
 ای سکینه جان ، قربانت شوم ، دستهای بلورینت به‌خدا زیب‌دارد . لبهایم را به
 لبهایت بگذارم تا لبهایم از لبهایت گل بچینند .

***

الایازجان ، بیاطاسه پراوکو   ده بانه طاش او ، پا او یمه خوکو
 اگه پرسه بچی رنگ تو زرده   تورنگک زرد خود با نه ده تو کو
 محبوب هیزه ، بیاطاس را از آب پر بسا زوبه این بها نه در پهلویم بخواب .
 هر گاه کسی بیوسد که چرا چهره ات زرد گردیده ، تو بها نه کرده بگو تپ‌دارم .

***

کجاموری بی‌اودم برابر   کجاموری دری افتو پراپور
 بی‌ا که ساوتو یکدم بشینیم   همی دوران نمی مانده سراسر

ای همه نفس عزیز کجا میروی درین وقت که آفتاب نزدیک غروب میباشد؟ بیا
که هر دو ساعتی با هم بنشینیم، زیرا این دوران همیشه باقی نماند.

* * *

سرم درد مو کوزه، دل بیخراشه
همو سرخ پوش کند لوزیرجان
همو سرخ پوش کند لو کندلو کی باشه؟
و بال مه بگیره تا زنده باشه
سرم درد میکند و دلسم خراشیده است. همان سرخ لباس که از سقا بلسم
میگذرد کیست؟ گمانم همان سرخ لباس وزیر جان است. تا زنده باشد خدا
انتقام مرا از او بگیرد.

* * *

دیده مه قول بله، قول شیو میگردد
نیه پا شوم گنوم بلده شی ما شیو
دري گرمی دل افتیو میگردد
مه کورشووم گه بی ماشیو میگردد
روشنی چشمهایم در سر بالایی و سر نشیبی قرهه گردش میکنند؛ در گرمی
شعاع آفتاب قرار دارد. پشم ندارم که برایش تان برك بسازم. چشم نا بینا شود
که عاشقم لباس برك ندارد تا او را از زحمت گرمی حفاظت کنند.

* * *

ده دل مه در میوه اهدای هارمو
که ما شوق زارالی نالیده سو گیه
چادر مه در میگیره ده بله سرمو
پاره پاره موشه دل و جگر مو
وقتی که گفتگوی عاشقم به خاطر می آید، گویا چادرم در بالای سرم می سوزد.
معشوق این خاطره را ناله کنان میگوید، مگریدل و جگرم پاره پاره میشود.

* * *

باچه مردك تو چیز ددی گله مه
اگه دل تو موشه خوسته توشووم
دوبوزی نیمکله دادی گله مه
تنو گردو بسورو پیش آته مه
ای بچه ای مردیکه! برایم چه اندازه طویانه داده ای؟ دوبز مریض به نام قلین
من داده ای. اگر خواسته باشی که من همسرت باشم، طناب به گردن کرده پیش
پدرم برو تاراضی شود. (*)

(*) ولسوالی بهسود - تاریخ ثبت ۱۴ - ۱ - ۱۳۵۸

بلوچیی کهنین شئیر

بلوچیی کهنین شئیر بلوچیی زوا نهن لپنرانك یا ادبیا تی مزنین کوت و بهری زانتگك بنت. ای شئیرانی گیشترکی که چنتی صدسال دیما شه بلوچی وش کشین شائیرانی نیمگا گشتگك بوتگنت با زسادگك ودلپروك انت، شه همی واستاته مروچین روچا بیدی ایشیکه به کتاب و کاغذی دیما نبشته بوتگك بنت همی که شه گشوکانی دپادر بوتگنت به اوشکنوکانی دلان جا گپتگنت. ای شئیر که شه هماغدی می و هده ان ته انون سینگك به سینگك چار وار تگنت پک را زانه منتگنت، بلکین گون و هده و زمانگی گوزگا کم و گیش بوتگنت. شه ای شئیرانی وانگا بلوچ استمانی فکرو خیالات، دود و دستور، رسم و رواج، باتری و پرا نگی، غیرت و مردانگی شریا روش بیت .

بیدی ای چیزان بلوچ استمانی تاییخین حالت هم شه ای شئیرانی پت و پولاشه وت کر تگك بوتگك بیت . ای شئیرانی دگه شریی ایش انت که بلوچیی اصیلین لبز و لغات که انون شه هوشا شوته و کم کارمرز بنت پراوانی تنها باز باز دیستگه بنت .

ایش انت نمونگی دولا یکی شه ای شئیران په سرادارین وانوکان شینك بیت. به ای شئیری تنها بازین مردم و جا که نام گپتگك بوتگنت که نشان دنت ای شئیر به گجام سرد گارو گجام و هده گشتگك بوتگنت مثالی دیما بیبرگك و میرچا کر نام .

میرچا کر خان بلوچانی باترین سرمچارو نا مین سر پراهی انت که نز یکی پنجصد سال دیما زند گواز پنتگنت . بیدی ایشی آبلوچیی سوچه نین لبز و کهنین لغات روش کنت که ای شئیر صدان سال دیما گشتگك بوتگنت . ای شئیرانی نزارگك و آوانی گار بوگی دیم گیری مزنین خدمتی په بلوچ استمانی لپزانك و دود و ربید گا زانتگك بیت.

شکر منانت گو سر و را
 کپتوبن به رندی دپترا
 رند نشتتنت شرط جتنت
 بیبرگک کہ در کپت شہ گسا
 دل پہ شکار امیل کنت
 اسپرا روز یت سیل کنت
 دشتی بہ دشتی گشتتی
 چیز کی نہ دیست بر گشتتی
 سہی گوروما جتی
 سہی جنو زامی خدا
 آئی بہ دو دای گسا
 ہوی بکنت دودا ترا
 گوروما منیا بیبرگک بر تگیت
 دودا گشتی پہ دپا

تنزیم مچن تا تی منا
 منا وادہ انت گومنی خدا
 یا زیان کنین ایسین سرا
 یا گوروما بیا رین پدا
 کپتی بہ بیبرگکی پدا
 برت ور سینتی آبرا
 بہ اورکی تنکی دپا
 نوار جنت بیبرگی سرا
 بل ام منی تو گوروما
 بیبرگک گشتتی پہ دپا
 کہ گلامی وی شہ جا
 منکہ برنین راجی گو ترا

چی جواب بد نین میر چا کرا
هر دو کہ لگنت گوئر بہ گوئر
آب بیخت کہ وہین جگر
بلخہ ورنٹ سبزین سگر
او دا کہ جننگی وار بیت
شور بہ پلانگا سوار بیت
سکین تواری کو کار بیت
گورو ما گردینتی پدا
ہفتگی گونہین چیراتی
بیرہک غریب ہم کوراتی
بیا تین ہمانہی شہا
دو دا غریب و ابی گلا
و ابت بہ تا لاری سہرا
کشتی دودا ادا

ہفتگی گونہین گوستتی
آبلک و شہپور بکنت آوار
بالجان گیت براسی جنا
سیا ہین نکیب بگی پدا
آتی ہمی ہلکی گوئر
پرسیت شہ تاندوری جنا
چی الت شمی ہلکی ہنا
گشت بالجان گیت براسی جنا
ہدیقی بکنت بالجان ترا
آمرد کہ حونا نا گرنٹ
انگر شہ ذالان چننت
مرد کہ ستر زور آورانت

زالی حضوری نوکرات
 دوسه که بیت پر ز ندودی
 چون بکنی گو به بر تک بدی
 بالجان خیال کو به دلا
 آ که لایمی انت شه جا
 حونا که بگیت و بیت پدا
 بد نام بشین ر لدانی تا
 هر دو که بر فتنه شه ادا
 بر یبر به سلطانی سرا
 هفت سال کامل نشسته
 خدمت راستی کرتفت
 جارو گور یشار پتفت
 سنگ هم به بله ا کشته
 پادی ر گش هم سه تفت
 آهو به چپا گپتفت
 مرتبه دات سلطان منا
 سیاهین نکوب گشت به دیا
 و ابی که دیستون من ادا
 رمگی ز رینی نگا
 چپتی پراختفت بر ابر
 شو ازنگ که کپت ایشی پدا
 آد که پرینتی شاسرا
 لش کرتفت چونلا
 مشما بزورن چپتی بنا
 شو تفت به به بر گمی گونرا
 زندانی دیوان انت شه سرا

با اجماع که زام گرت شهرا
گلهت و پرینت مثلثی الا
سیما هین تکیب زام شاسرا
گلهت، پرینت مثلث الا
زیان کرتنت رندی خطا
گپتنت و تی حونا ادا

چند ضرب المثل منظوم از شاد روان آزاد کابلی

« تمام سمر خول وینک سنگ چدمق »

در این دیار اگر مرد کابلی باشد
تویی و نیست به جز تود گر کسی مطلق
تودر میانۀ این جاهلان بدان مانی
که در تمام سمرخیل هست یک چدمق

« بازی بازی به ریش بابا بازی »

دلا زاهل زمانه کناره جوئی کن
همان به است که تنها به خوبشتن سازی
به بوالفضول مده هیچگاه روی گذشت
که بازی بازی به ریش پدر کند بازی

« یک بام و دو هوا »

تا چند، دل آشفته کیسوی تو باشد
تا چند به چنگک دیگران موی تو باشد
در غیر بهشت است و به ما گشته چود و زخ
آن بام که دارد دو هوا، کوی تو باشد

« درد بد، دوا ی بد »

بیار چون دید بیسترااری من
در غم عشق او گذشت از حد
در دلم داغ ماند و گفت از ناز
درد بد را سزد دوا ی بد

« مار گزیده از ریهان میترسد »

دلم ز آهوی چشم تو آنچنان ترسد
که آهوی حرم از شیر زیستان ترسد
به یاد زلف تو آزاد ترسد از سنبل
که شخص مار گزیده از ریهان ترسد

« آب را ندیده از پا موزه مکشید »

کارها را با خدا بسیار و دل را شاد دار
وز تصورهای باطل خویش را محزون مکن
از خیال محنت نا آمده محزون مباش
آب را ندیده از پا موزه را بیرون مکن

مراسم عروسی در «استالف»

افغانستان در آستانه تحولات بزرگی قرار گرفته که فرمای نهایی تاریخی شورایی انقلابی جمهوری دیموکراتیک افغانستان، مثال برجسته آن است. با تطبیق این فرمانها و از جمله فرمان شماره (۷) راجع به تساوی حقوق زن و مرد، امکان دارد که یک سلسله مناسبات و اشکال سابقه و عنعنوی در کمترین وقت، تغییر شکل نموده و یا به صورت قطعی از بین برود. اکنون، زمان، علاقه مندان علم و فضل و از جمله متخصصین ساحه اتنوگرافی (انترپولوژی) را موظف می نماید در حصه جمع آوری هرچه زودتر مواد اتنوگرافی چه در مناطق مختلف کشور باشد چه در بین گروههای گوناگون اهالی افغانستان، کوشش بیشتری را به خرج بدهند تا که آثار و اشکال عنعنوی به قسم مواد خام، ثبت و راجستر و بدین وسیله برای مطالعات میتودیک و بیشتر عمیق موضوعات مختلف اتنوگرافی افغانستان، یک بیس کافی علمی احداث گردد.

یکی از عنعنات باستانی افغانستان مراسم عروسی (۱) آنها میباشد که البته در بین اقوام و طوایف صفحات مختلف افغانستان، به یکسان نبوده بلکه در بین گروههای گوناگون اهالی مملکت نظر به سویه زندگی و اشتغال گروهها و غیره عوامل فرق زیادی دارد. بنا بر آن، جمع آوری مواد اتنوگرافی راجع به مراسم عروسی در نقاط مختلف و نتیجه گیری علمی از آنها، امکان دارد برای روشن ساختن صفحات هنوز غیر واضح تاریخ ثقافت باستانی افغانستان و سمالک همسایه، منجبت یک سند قوی خدمت نماید.

طوری که ریش سفیدان «استالف» می گویند: در این قریه هر کس میکوشد برای پسرش، دختری را از قوم خود بگیرد. یعنی وقتی که پدر راجع به ازدواج پسر خود تصمیم بگیرد، به نامزدی پسرش غالباً کسی را انتخاب مینماید که دختر خاله یا دختر عمه، دختر ماما و یا دختر کاکای او باشد. (۲)

اگر در باره عروسی يك جوان از طرف والدین او تصمیمی گرفته شد، اول «قاصدین» (خواستگارها) به خانه والدین دختر دلخواه فرستاده میشوند و کوشش به عمل می آید که خواستگارها بیشتر از جمله اشخاص به اصطلاح خودی انتخاب شوند. چرا؟ زیرا، شده میتواند که طرف دختر، پیشنهاد و خواهش بچه خیل را راجع به ازدواج نپذیرد. در آن صورت، خواستگاران بیگانه امکان دارد در بین مردم آوازه بیندازند که فلانی دختر خود را به بچه فلانی نداد. رضایت پدر دختر دفعته حاصل نمیگردد بلکه اقارب او وقت می طلبند که «قومای خوده ببینیم چه میگویین». آنها اونا همی خویشی ره قبول می کنن یا نه. چرا که اونا هم امکان داره بچه زنگیر خوب داشته باشن» که در وقت شوهر دادن دختر خود به او هم باید زن بدهند. هوش بدل در بین مردم استالف نیز رواج دارد. اگر خانواده دختر، پسر زنگیر نداشته باشد با زهم قاصدین، یکی دوسر تبه دیگر نیز به خانه دختر خیل میروند. اگر آنان به چنین يك عروسی «رغبت» داشته باشند، رضایت خود را ظاهر میسازند. در صورت حصول موافقه طرف دختر، يك نفر از قاصدین، چند آیت قرآن شریف را قرائت مینماید که دلیل بسته شدن پیوند جدید خویشی فی ما بین دو قاسمیل میباشد. بعد از رسیدن به موافقه، محفل شیرینی خوری که عبارت از صرف شیرینی و نان از طرف اقارب هر دو طرف میباشد در خانه دختر خیل برپا گردیده و تمام مصارف آنرا، طرف بچه خیل تحمل مینماید. بعد از انجام شیرینی خوری، پسر و دختر، نامزد دار محسوب میگردند اما پسر مجبور است به ایام عید رمضان، عید قربان، نوروز و ماه برات به منزل نامزد خود هدایایی که به نام عیدی هاد میشود روان کند. عیدی عبارت است از يك دست لباس مکمل: پیراهن، تنبان، چادر، يك جوره بوت و جوراب برای دختر و در بعضی اوقات يك «سیر برنج»، (۳-۲) پا و گوشت و روغن و يك مقدار شیرینی و میوه که توسط يك بچه خودی به خانه دختر والا کسبیل میشود (۳)

بچه بی که عیدی میبرد در خانه دختر خیل به خوبی و مسرت استقبال شده و در بازگشت برایش دستمال و حلوا داده میشود. اما در انجام عیدی، «پتنوس» به آورنده عیدی پس داده نمیشود. بدین ترتیب که صبح روز دهمگر، دختر-

خیل به تعداد (۵۰ الی ۱۰۰) عدد تخم مرغ را (۴) بخوش داده و آنها را رنگ کرده ، بایک مقدار شیرینی به عمان پتنوس انداخته و پتنوس را دوباره به خانه بچه والا می فرستند . بردن « عیدی جوانی » را یک نفر از بچه های طرف دختر به عهده میگیرد . این هدیه در بین اقارب بچه خیل ، تقسیم شده و خانه واده های (۵) قوم نیز کوشش مینمایند که پتنوسها را خالی روان نکنند (۶) .

عروس و داماد تا زمان عروسی ، یکدیگر را دیده نمیتوانند . عروس نه تنها از داماد بلکه از تمام اقارب او روی میگیرد . جوان نیز از روبه رو شدن با اقارب دختر دوری می ورزد .

بعد از داد و گرفتهها و رفت و آمدها که بعضاً (۵-۶) ماه یا تا (۲-۳) سال وقت را در برمیگیرد ، شب طوی از طرف بچه والا تعیین میشود ؛ اما کوشش میشود که شب جمعه نباشد .

قبل از مراسم طوی ، مراسم « باربری » (وجبری) صورت میگیرد - بدین معنی که طرف دختر در اثنای تعیین شب طوی ، « لست وجه پول نقد طویانه » را که در آن مصارف عروسی ذکر میگردد ، توسط قاصدان به پدر بچه خیر میدهد . اگر پدر بچه آنرا بپذیرد ، خوب و گرنه قاصدان ، چند وقت بعد دو باره عازم خانه دختر خیل میشوند تا که پدر راحتی المقدور به کم ساختن مبلغ وجه و پول طویانه مایل سازند . بعضاً این رفت و آمدها چندین مرتبه تکرار می یابد و در صورت حصول تخفیف ، جانبین موضوع ، مرحله بعدی مراسم را مطرح میسازند .

طویانه ای که از طرف بچه خیل به موجب لست تهیه میگردد ، غالباً (۵ تا ۱۰) سیر برنج و به مقدار کافی گوشت و روغن و شیرینی و غیره است .

(۱۰ تا ۱۵) نفر از اقارب و رفقای داماد به منظور بردن وجه طویانه ، خواسته میشوند و آنان در حالیکه چند نفر از ریش سفیدان همراهشان میباشند ، وجه را به خانه پدر دختر می برند .

در خانه دختر خیل برای وجه بران ، نان پخته شده ، ساز و سرود میشود و در ختم محفل ، جانب دختر برای آوردن گان وجه ، یک یک دانه دستمال به طور تحفه میدهد .

مراسم عروسی

در آخر این مراسم، مرحله اساسی یعنی مراسم عروسی برگزار میشود که سه شبانه روز را دربر گرفته و هر روز از خود نام جداگانه می‌دارد. یکی از این روزها در استالف به نام «خویش خوری» یاد میشود که این محفل از طرف دختر خیل خاص برای خویشاوندان برپا میشود. در این روز، طوریکه از نامش پیداست، مدعوین، طعام صرف نموده با ساز و دایره، ساعت تیری میکنند.

در جمله مراحل مراسم عروسی استالف یکی به نام «شب خینه» معمول است که در این شب، عروس و داماد هر یک در خانه خویش خینه میشوند. خینه می‌که در استالف از آن استفاده به عمل می‌آید مسمی به «خینه پشاور» است که در خانه دختر آماده میشود. خینه برگ و یارشقه، توسط «اغور» که عبارت از سنگ تاوه و لوله میباشد، ساییده شده، بعد از تیر کردن از ململ خاصه (داکه) در قاب و یا کاسه، تر کرده میشود. بدین ترتیب خمیر خینه، تیار شده و دو تقسیم میشود و یک حصه آن برای داماد فرستاده میشود.

مراسم مالیدن خینه در دست داماد و عروس، فرق میکنند. داماد به ترتیب ذیل خینه میشود:

در بین اتاق، قالین و توشک را هموار نموده و تخت تیار میکنند. با لشت نیز از جزئیات علاوه گی این تخت میباشد. و قتی که تخت خینه آماده شد (که در گسترده آن، رفقای داماد بیشتر حصه میگیرند) داماد بالای آن، رخ به طرف قبله می‌نشیند. از همین ساعت تا به آخر مراسم عروسی، داماد به عنوان «شا» (شاه) یاد میشود. در پهلوی شاه، بالای تخت، یک بچه (۸) الی (۱۰) ساله نیز نشانده میشود که به نام «شاه بالا» یاد میشود. در پهلوی دیگر شاه، پدر و در غیر آن یک نفر از سحرمانش قرار میگیرد. سپس سلا امام مسجد یکمقدار خینه را تیمناً به کف دست راست شاه میگذارد. متباقی کار از طرف دلاک اجراء میشود و در عین زمان، دست راست شاه بالای خینه میشود. در این وقت، حاضران که اکثر آنها را رفقای داماد تشکیل میدهند، به ساز و سرود می‌پردازند. یکی از آوازه‌ها یکی هنگام خینه کردن دست شاه خوانده میشود به نام «حنا پیارید» (۷) مشهور است. باید گفت که بظاهر خوشی تا ساعت‌های (۲) و (۳) شب دوام میکنند.

در مراسم خینه بندی، دلاک هیک مبلغ پول سیاهی را که به نام «شنک» (سیالی) یاد میشود، بخشش درهاقت مینماید.

در خانه عروس نیز همین طور سا زوخوشی و بیت خوانی به میان می آید. قراریکه در بالاتذ کردادیم، داماد تنها دست راستش خینه بسته میشود اما عروس، هردو کف دست و پاهایش را خینه بسته و با دستمال زرین می بندند. برای «خینه بند» در مقابل «کار» اجراء کرده اش، دو سرقند و چادر داده میشود. به همین ترتیب مراسم خینه بندی در خانواده های عروس و داماد خاتمه می یابد. (۸) یک روز بعد، اقارب اناثیه پسر به خانه دختر میروند و در مراسم «شنک» حصه میگیرند. به افتخار سه مانهای اناثیه از هردو طرف نان پخته میشود که آن نان معمولاً عبارت از پلو و پاجلو است. بعد از صرف نان، اناث طرف داماد، منزل دختر خیل را ترک میکنند و عازم خانه های خود میشوند. دختر، غسل داده شده و لباسهای نو و نسبت به وقتهای عادی پر قیمت تر، پوشانیده میشود. نظر به گفته مردم استالف، بیشتر به زیورات عروس اهمیت خاص داده میشود؛ مثلاً به دستان او، دست بندهای (چوری) طلائی و یا نقره ای انداخته شده و با گوشواره ها و چمکلی نقره ای زینت داده میشود، گردنش با «طوق طلا»، پینش با (نتک زری) و چهار گل، انگشتان ما بینی پاهایش با «شصتی» و پاهایش با «پای زیب» نقره ای و غیره پوشانیده شده و همه این زیورات، توام با کمر بند و تاج زرین، عروس استالفی را قشنگتر و زیباتر میسازد.

بدین ترتیب، عروس به اصطلاح «راست» گردیده، انتظار لحظات بعدی مراسم را میکشد.

در خانه شاه نیز همچو هیک مراسم به عمل می آید که سلمانی، سوی سروریش و بروت داماد را با مراسم خاصی گرفته و بعد از دادن غسل، لباسهای نو به تنش می کنند. در جمله این همه مراسم، یک رسم دیگر نیز وجود دارد که شاه به اسپ سوار می شود (با چند نفر از رفقای خود و (۲-۳) نفر از ریش سفیدان به نام «شاه گشت» به زیارت میرود و در آنجا آیات قرآن شریف خوانده میشود. مرحله دیگر مراسم عروسی «اهجاب و قبول» گفته می شود. در این مرحله

۱۱۴

مراسم عروسی

(۲۰) الی (۳۰) نفر رفقای شاه به اتفاق چند نفر از ریش سفیدان و اقارب دیگر در حالیکه داماد همراهشان میباشد با « دولی » (۹) جانب‌خانه دختر رسمیار می‌گردند. در سابق در بین مردم استالف مثل سایر مناطق افغانستان، رفقای داماد یعنی آن‌عده بچه‌خیل‌هاییکه در این وقت، شاه را بدرقه می‌کردند به صورت عموم تفنگک و تفنگچه داشته و در طول راه و به خصوص به اثنای نزدیک شدن به خانه « دخترخیل »، خیالی زیاد فیرمی‌کردند و آن جمله رفقای داماد که می‌خواستند دوستی و صمیمیت بیشتر خود را به شاه به اثبات برسانند، با روت را در پیغ نسکرده و مقدار زیاد آنرا آتش می‌کردند. این لشکر کوچک (۱۰) که به نام « لشکر شاه » یاد می‌شود از طرف اقارب دختر به مسرت پذیرایی شده، جای و منزل خوب برای شان تهیه می‌شود. بچه‌خیل‌ها از موسفیدان جدا و با بچه‌های قرینه عروس یکجا نشسته به ساز و سرود و ساعت‌تیری می‌پردازند. موسفیدهای مرد و طرف، ملامام و سلک در جای جداگانه و نسبتاً با اعزاز که قبلاً فرش گردیده می‌نشینند. جای داماد در این مجلس از همه ممتاز تر است.

ذریعه ملامام مسجد قرینه عروس، عقد نکاح مطابق مقررات مذهبی اسلامی صورت می‌گیرد و اگر نکاح خط رسمی موجود بود، در آن درج می‌شود و گرنه بر کاغذ سفید ثبت می‌گردد.

عقد نکاح بعضاً به طور شفاهی در روز اول شیرینی خوری هم صورت گرفته می‌باشد، اگر مراسم عروسی بین دو عید یعنی عید رمضان و عید قربان صورت بگیرد، نکاح در بیست و هفتم رمضان بسته می‌شود و بعداً هر وقت که خواسته باشند مراسم طوی را برگزار می‌کنند.

مراسم عقد نکاح و مهر، تقریباً در همه جا یکسان است. نکاح خط، صورت سند رسمی را به خود می‌گیرد و سند مذکور مدتی چند نزد وکیل عروس محفوظ بوده بعداً در خانه نوعروس برای وکیل، یک ضیافت ترتیب داده شده و با ارائه « یک دست کالا »، سند از پیش او گرفته می‌شود.

در ختم مراسم « مهر و امضاء »، برای حاضرین، یک یک پاکت نقل و دیگر

انواع شیرینی داده شده و به ملا که توسط او خطبه نکاح نیز قرائت میشود و به ملک به علاوه شیرینی، یک مبلغ پول نقد به داخل پاکت پیش کش میگردد. حاضرین، شاه را در حالیکه در این وقت به پا ایستاده می باشد، « مبارک باشه » میگویند و به سر او گلپرگ، نقل و میوه و دیگر شیرینی ها و بعضاً پول سیاه هم می افشانند. به انجام این همه مراسم، شاه به اتفاق چند نفر از اقارب مرد خود به اتاقیکه در آنجا عروس با مادر، خواهران و دیگر اقارب زن نشسته میباشند، رهنمایی میشود. برای عروس و داماد، بالای تخت، جای داده میشود. شاه، آیات قرآن شریف را میخواند و بعد سه دفعه به سر عروس دست می کشد. در این مرحله، تمام زنهای که اینجا حاضر میباشند. به سر عروس و داماد، نقل، قند، سکه و بعضاً گل فصل می افشانند. سپس شاه، اتاق را ترک کرده نزد رفقای خود که در یکی از اتاق های همجوار انتظارش را دارند، می رود. چند لحظه بعد، شاه به همراهی رفقای خود در بغل دروازه حویلی دختر قرار گرفته و برای عروس انتظار می کشد. پدر دختر پیش از اینکه دخترش منزل پدری را ترک بگوید، چند دانه نان و کلهجه و یک مقدار میوه خشک را یکجا کرده به عنوان « نان شب » به کمردختر خود می بندد. به همین ترتیب، دختر، منزل پدری را ترک گفته و غمگین بیرون می آید و به کمک اقارب به دولی می نشیند (۱۱). دولی که برای حمل عروس، پیشکی از خانه داماد آورده میشود، به زیر آن قالین و جای نماز هموار کردگی می باشد. عروس به دولی نشاندده شده و بالای دولی شال انداخته میشود. چهار نفر از اقارب مرد دختر (کاکا، ماما، برادر) دولی را برداشته به اتفاق پدر و مادر و خواهران و دیگر اقارب عروس به دهن دروازه می آیند. در این وقت، شاه نزدیک آمده از یک گوشه دولی بگیرد و عروس از قلعه بیرون و به سوی خانه جدیدش برده میشود. برابر برداشتن دولی از زمین، دختر و الا یک غوری می زانی را به (تونگر) یعنی اناث طرف شاه میدهد. رفقای داماد خیلی تلاش می کنند که غوری را از دست زنهای غنیمت بگیرند و زنهایم کوشش می کنند که از غوری دفاع نمایند. اگر جوانها غوری را به دست آوردند، محتویات آن دفعته از طرف آنها صرف میگردد. در صورت دفاع کرده توانستن از غوری و رساندن آن تا خانه داماد، به حامل آن بخشش داده شده و از نزدش اظهار

خوشی میکنند .

طوری که بیشتر ذکر شد ، در انتقال دولی از خانه دختر به خانه داماد ، تنها اقارب دختر حصه میگیرند ، منتهی داماد از یک گوشه دولی گرفته میرود که نظر به گفته مصاحبان «لق نخورد» . در وقت حرکت ، رفقای داماد به عقب دولی قرار میگیرند و دولی در حالیکه در گرد آن اقارب دختر و داماد میباشند ، به پیش حمل می شود . نا گفته نباید گذاشت که به اثنای حمل دولی ، رفقای داماد بسیار زیاده فیرتفنگ و تفتگچه میکنند - تسمیکه تا رسیدن به خانه شاه ، دهها و حتی صدها عدد کارتوس از باروت خالی میگردد . در استالف ، حین بردن عروس از مشعل نیز استفاده به عمل می آید که از چوب خدننگ خشک و بسی پوست سپیدار ساخته شده ، یک نوکش با تیل شرمش تر و بعد با آتش در داده میشود که خود به خود می افروزد .

به همین قسم ، زمانیکه دولی با فیرتفنگ به دهن دروازه قلعه شاه رسید ، برادر یا کما کای دختر ، پدر شاه را دعوت می کند و از او سؤال می کند که «چه می بخشی؟» پدر ، هر چیزی را که لایق بداند می بخشد اما این بخشش واقعی نبوده بلکه به اصطلاح ساکنین استالف ، «یک عرف است» که مراعات میشود . به هر صورت ، تا زمانیکه پدر داماد به عنوان بخشش از چیزهای دارای قیمت و ارزش کافی (از قبیل : زمین ، خانه ، گاو و غیره) یاد آور نشود ، دختر از دولی بیرون نمی آید . سپس عروس به اتاق عروسی خود رهنمایی گردیده ، باز هم بالای تخت قرار میگیرد . این همان تختی است (فالین ، توشک و بالشت) که آنرا یک نفر بچه از خانه دختر خیل پشت کرده می آورد . قبل از آن که عروس به بالای تخت بنشیند ، یک نفر از محرماتش چنین میگوید : «تخته مسه دادم ، بخته خدا بته» با اظهار این سخن ، عروس بالای تخت می نشیند . پیر زنان می آیند و دود اسپند را (۲ - ۳) دفعه به گرد سر دختر دور می دهند . به انجام این مراسم ، اقارب دختر از منزل بیرون می آیند و شاه آورده میشود . شاه دو زانو پهلوی عروس می نشیند و مراسم «آئینه مصحف» صورت می گیرد . این مراسم ، قرار ذیل اجراء میشود :

به سر عروس و داماد ، شالی به نام «خلیل خانی» و یا «بمبئی» انداخته شده يك آئینه در بين قرآن شریف گذاشته شده و يك زن سالخورده به عروس و داماد میگوید که هر دو در يك وقت به آن نگاه کنند . بعد از این ، آئینه گرفته شده ، يك جام آب برایشان داده میشود و هر دو به آن نگاه میکنند . مردم استالف میگویند که «آب از نگاه پا کی است» . عروس ، روی شاه را و شاه ، روی عروس را برای اولین بار بعد از ناسزدی در این آئینه و با آب می بینند و با هم معرفی میگردند .

در ختم این مراسم ، اقوام عروس به استثنای چند نفر از زنهای محترم (مثلاً زن کاکا ، عمه ، خاله) بدریافت هدیه ؛ از قبیل: دستمال ، سرمه دانی ، قند و شیرینی های دیگر ، پس حرکت می کنند .

مراسم دیگری که آنرا «شاهکائی» یا «شاه گیرک» مینامند ، ترتیب آن صبح شب عروسی گفته میشود . اولاً برای عروس و داماد ، تخت جدا گانه ترتیب می کنند . تخت شاه در صحن حویلی و از عروس در اتاق عروس آماده میشود و عروس و داماد ، تخت های سلطنتی شان را اشغال مینمایند . به عروس ، لقب «شاه کوکو» یا «شاه بو بو» و یا «گل بو بو» یا «خاله بو بو» یا «خاله کوکو» داده می شود (باید یاد آور شویم که در استالف ، اصطلاح «بو بو» معنی مادر را افاده میکند .)

عین ترتیبات ، در صحن حویلی نیز گرفته می شود . ولی در این جا در مورد داماد ، تخلص «شاه» استعمال میگردد . راستی ، لحظه «شاهکائی» در استالف بسی عجیب است . بعد از آنکه تخت تیار شد ، شاه به بالای آن قرار میگردد و انتظار آمدن رفقای خود را میکشد . رفقای که قبلاً در آوردن عروس ، حصه گرفته و داماد را بدرقه میکردند . شخصیکه از همه پیشتر حاضر میگردد ، «صدر اعظم» ، دوم آن «وزیر دست راست» و هكذا ، متباقی آنها به نوبه حاضر شدن شان ، «وزیر دست چپ» ، «والی» ، «قوماندان» ، «خارنوال» ، «سرما سوز» ، «منشی» ، «ضابط» و ... تعیین می شوند . وقتیکه تشکیل دربار سلطنتی پاره شد ، متباقی جوانها ، «افراد» (نوکر) مقرر میگرددند .

نظر به حکایات مصاحبین استالفی ، شاه ، حاکم مطلق دربار بوده ، حتی در

سابق حق اعدام نفرهای تحت اثر خود را نیز دارا بود. اما مسأله مجروح ساختن هنوز هم در استالف معمول است؛ به طور مثال اگر یک نفر از رفقای داماد به محفل حاضر نشد، در آن صورت چند نفر از نوکران، نظر به هدایت وزیر دست راست، برای احضار او به خانه اش میروند. در چنین واقعات، نفر غیر حاضر، مجبور است که حتماً و فوراً بدون چون و چرا، خود را به محفل حاضر نماید. در سابق بعضاً اتفاق می افتاد که دستان همچو مجرم را به پشتش بسته و او را می آوردند و او در حصه احضار، تردیدی نداشت. به علاوه، وی به عنوان متخلف به درخت بسته شده، به دهانش چپک کهنه داده میشد. به این ترتیب، متخلف انتظار امر ثانی را می کشید. با سپری شدن (۱ - ۲) ساعت وقت، وزیر از طرف پادشاه (شاه) امر میداد که او را آزاد نمایند. در آن صورت متخلف آزاد میشد، مگر از طرف وزیر موظف میگردد که آب مورد احتیاج محفل را تأمین نماید، چوب سیده کند و یا با آشپز همکاری نماید و غیره. بعض اوقات، روی متخلف به زغال سیاه کرده میشد و نظر به حکایات باشندگان استالف، در مراسم (شاهکائی)، غرغره هم معمول بود، اما عندالضرورت، حلقه غرغره به گلوی مجرم نه بلکه به کمر او انداخته میشد.

امثال چنین خوشی ها و ساعت تیریهها چندین ساعت وقت را در بر میگرفت. از جمله با زیبای ناقلین، بازی «توپ اندازی» را میتوان یاد آور شد. ماهیت توپ اندازی در آن است که یک نفر از اهل مجلس، یکمقدار تیل خالک را به دهن خود میگرفت و نفر دیگر در حال باز بودن دهن نفر اول، گوگرد میزد که در نتیجه پوف کردن، آتش گرفته و آن نفر، مثل توپ، آتش پوف میکرد.

در آخر این خوشی ها و ساعت تیریهها، نان چاشت صرف میشود اما قبل از آنکه مجلس ترک شود، جوانها هر کدام مطابق دارایی و توان خود، یک مبلغ پول را پیش روی وزیر (منشی) میگذازند. وزیر (منشی) پول را گرفته، به صدای بلند اعلام میدارد: «فلانی خانیش آباد، این قدر پول داد». پولهای جمع شده را وزیر یکجا کرده به شاه تسلیم میدهد.

قرار گفته مردم استالف، «سلطنت در همین جا برهم میخورد» و پادشاهی از بین میرود. سپس شاه، در دهن دروازه، دست به سینه با تعظیم به تمام مردم به رسم خدا

حافظی «خوش آمدید» میگوید. محفل «سیالی» زنانه نیز در همین وقت به انجام میرسد.

یکی از مراحل اختتامی مراسم عروسی استالف، «شاه سلامی» است که به شام فردای «شاهکائی» صورت میگیرد. شاه سلامی مراسمی است که داماد با (۱۰) الی (۲۰) نفر از اقارب نزدیک و رفقای خود برای ادای احترام به خانه خسرو، رفته و در اول ملاقات، سلام داده، دستهای خسرو را میبوسد. خسرو، سرداماد را بوسیده به وی و رفقای او ضیافت میدهد. داماد، نزدخشوی خود هم رفته، احتراماً دستهای او را میبوسد. «تخت جمعی» به روز هفتم بعد از عروسی صورت میگیرد. در روز تخت جمعی، مادر عروس با عده پی از زنهای خودی به خانه نو عروسان می آید. در این مراسم از هر دو طرف (۴) الی (۵) نفر از زن ها جمع میشوند که برایشان نان تهیه میگردد. تخت جمعی که مراسم خاص زنهاست، به ساز و رقص منتهی گردیده و با آن، دوره پادشاهی عروس و داماد به انجام میرسد. یکی از لحظات تخت جمعی آن است که مادر عروس برای پدر و مادر و دیگر اقارب دامادش، «جهیز» میدهد که عبارت از لباس مکمل، دستمال، سرمه دانی و غیره میباشد.

از روز خلاص شدن دوره پادشاهی، زن جوان به اجرای کارهای روزمره خانه میپردازد. ابتدا، عروس لباسهای قشنگ عروسی خود را به لباس های معمولی تبدیل میکند؛ ثانیاً زن جوان به «کندو» رهنمایی شده، اولاً دستش به آرد آلوده میشود. عروس را به تحویلخانه و آشپزخانه نیز میبرند و هر چه مال و مواشی و اشیاء زندگی، موجود است، برایش نشان میدهند. بعداً مادر داماد، کلیدها را برایش تسلیم داده، راجع به تعداد نفران خور خانوادگی و مقدار مصارف روزانه برای زن جوان معلومات میدهد. از همین روز، عروس که چند روز پیشتر در ردیف دختران قرار داشت به صف زنهای میگذرد. مادر داماد نیز بعد از تسلیم دادن کلیدها از کارهای روزمره پخت و پز و شست و شوی و غیره رخصت میگردد و بدین طریق میتواند گفت به قطار زنهای مسن شامل میشود که وظایف او اکنون نظر به سابق بالکل فرق مینماید، عین همین چیز به داماد و پدرش نیز تعلق میگیرد. انتهای مراسم ازدواج استالف، «پای وازی» نامیده میشود که بعد از تولد

مراسم عروسی

نخستین فرزند و یا بعد از سپری شدن یک سال از عروسی، صورت میگیرد. پای وازی (پای بازی) ضیافتی است که از طرف پدر عروس به افتخار داماد، و دخترش و خویشاوندان داماد برپا میگردد. غیره خویشاوندان طرف داماد بعد از صرف غذا یا یک روز بعد، عودت میکنند، اما عروس و داماد تا یک هفته بهمان والدین عروس میباشند.

این بود تلخیصی از مراسم ازدواج مردم «استالف» که البته تفصیل بیشتر آن در این مقاله نمیگنجد.

در آخر، وظیفه خود میدانم که از حسن همکاری یکتعداد ساکنان استالف که در گردآوری مواد این مقاله، مساعدتهای بهسزایی کرده اند، از جمله حاجی - غلام نبی، حاجی حبیب الله، حاجی ظاهر، عبدالوکیل، حاجی خان محمد، نور احمد - خان، ولی محمد، رجب و دیگران، صمیمانه اظهار تشکر نمایم.

۱ - احمد علی کهزاد. مراسم عروسی آریاییهای افغانستان در عصر ویدی؛ «کابل مجله»، (۱۳۱۹)، شماره (۹)، صفحه (۳۲).

۲ - از این جا چنین خلاصه برمی آید که اصطلاح «قوم» در استالف تنها متشکل از فرزندان دارای یک اصل پدری نبوده بلکه خویشاوندان سلسله مادر را نیز در برمیگیرد. به عبارته دیگر، «قوم» استالف افاده کننده معنی «خویش و تبار» میباشد.

۳ - مقاله حقیق الله را هجو تحت عنوان «حنا» شاهد آن است که در جمله تحریف عیدی، خینه نیز شامل میباشد. (لطفاً به مجله «فرهنگ خلق»، سال ۱۳۵۷، شماره اول، صفحه ۳۷ رجوع نمایید).

۴ - بیت صائب مقایسه شود:

سحتاج به زینت نبود حسن خداداد

آن به که حنا برید بیضاء بگذاریم

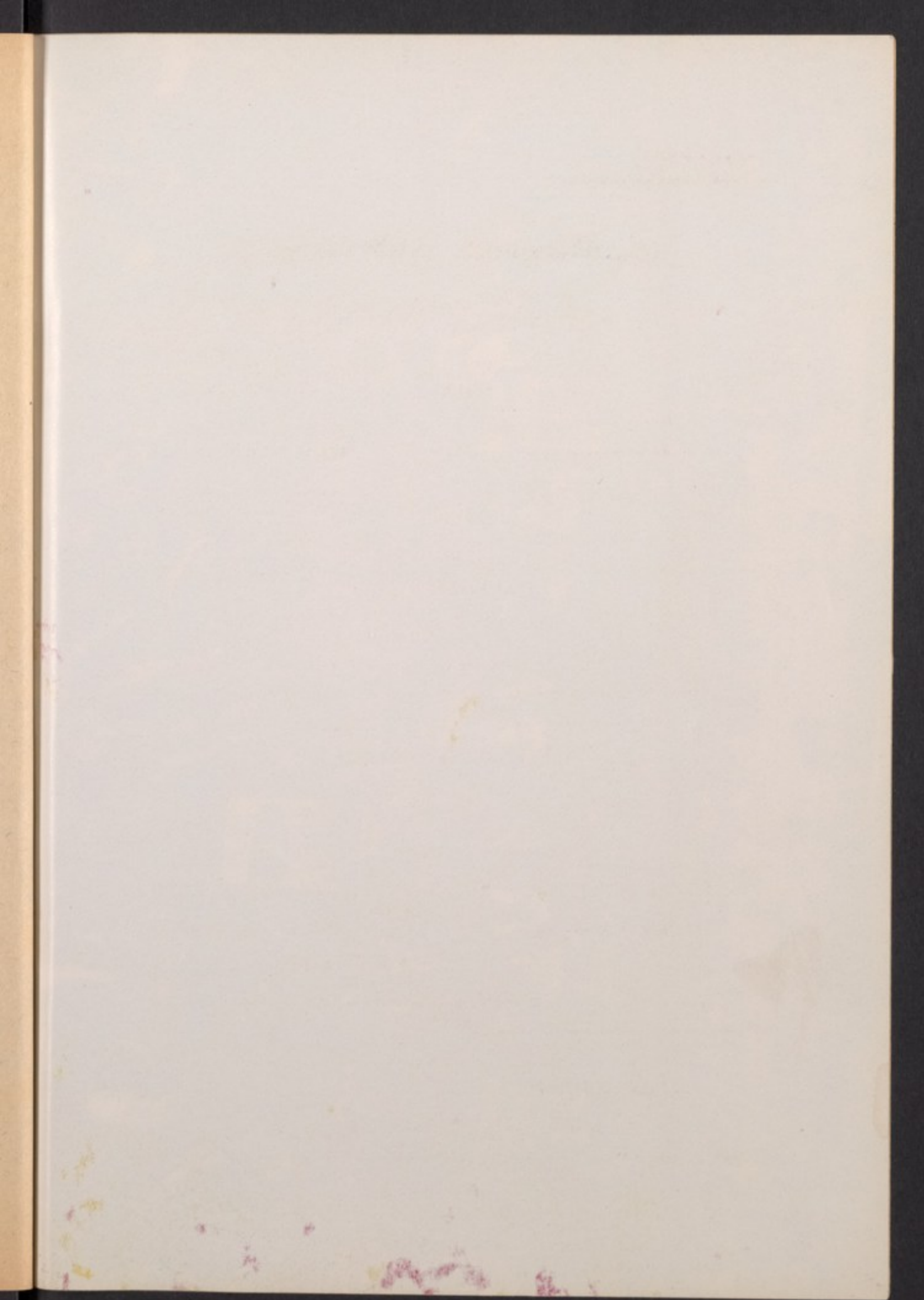
۵ - خیالی جالب است که اصطلاح «خانه واده» متشکل از «خانه» و «واده»

میباشد که از جمله «واده» در زبان پښتو، معنی «عروسی» را میدهد.

- ۶ - مدارك لیترا تورا شهادت میدهند که عیدی از خود مراسم خاص داشته و قراریکه از ماخذها بررسی آید در بین مردم کهسار افغانستان در این وقت ، آواز خوانده وچای صرف کرده میشود . (اسدالله شعور ، ترانه های کهسار ، کابل ، ۱۳۵۳ ، صفحه ۴۴۱) .
- ۷ - راجع به ابیات « حنا بیا رید » به کتاب اسد الله شعور (ترانه های کهسار) صفحه (۴۴۱) و مقاله حفیظ الله راهجو ، « حنا » ، صفحه (۳۸) شماره اول مجله « فرهنگ خلق » رجوع نماید .
- ۸ - در باره مراسم خینه بندی ، معلومات بیشتر را از مقاله حفیظ الله راهجو ، « حنا » در مجله « فرهنگ خلق » ، حاصل نمایید .
- ۹ - در زبان پښتو « دولی » مروج است .
- ۱۰ - باید گفت بچه خیل هاییکه داماد را بدرقه مینمایند به مثال يك دسته نوکران معلوم میشوند که تحت اثر شاه بوده و شاه پیشوای آنان باشد .
- ۱۱ - بعضاً در صورت دور بودن فاصله راه ، عروس توسط اسب انتقال داده میشود که اسب ، بسیار زینت داده شده و شاه بر زین و عروس به پشت سرش سوار میشود . در این مورد اکنون موثر گلپوش هم رواج یافته است .

اوزبیک خلق قوشو قلمری

(سرودهای خلقی اوزبیک)

(۳)

گورد گورد گورد سنگک است
کتلاه ز رهن است
دوستان خوش هستند
به کجا می‌رویم؟
به خرگاه سپید می‌رویم
خرگاه سپید چه دازد؟
عروس سپید را می‌ببینیم
در کنار عروس سپید
گهواره رنگین را می‌ببینیم
در میان گهواره رنگین
طفلیک نوزاد را می‌ببینیم
در دست طفلیک نوزاد
پایاله چینی را می‌ببینیم
در میان پایاله چینی
سب رخس را می‌ببینیم
سب رخس را چک می‌بینیم
واسپهان خرابیان راه می‌رود

غله در غله در تا شه
زر دار کلاه پوشه
دوگانه لر خوشه
قیرگه گینه کیته بیز؟
آق اوتوگه کیته بیز
آق اوتوگه نیمه بار؟
آق گینه کیمین کوره بیز
آق کیمین دی پنا نیکه
سر بوشیک دی کوره بیز
سر بوشیک دی ایچیکه
چقلاغ دی کوره بیز
چقلاغ دی قولی گه
چین پایاله نی کوره بیز
چین پایاله نی ایچیکه
رخس الهه نی کوره بیز
رخس الهه دن بر تیشلاب
آت بیز یورغه مشت لر

*

*

از اینجا به راه شدم
و در هر قدم خمچه زدم
در جا بیکه خمچه زدم
گسل لاله رو دیدم
اکنون خرسن گل لاله است
و کناره خان چهار باغ
از خان چهار باغش گذشتم
از خمچه پر گلش گرفتم
گل خمچه ، گلیست لرزان

موندنم باره باره ، اهمبو (۱)
یولغو زدی ساله ساله ، اهمبو
یولغو زدی سالکن جای گه ، اهمبو
آچلادی گسل لاله ، اهمبو
گسل لاله نی کانی ، اهمبو
خان چهار باغنی (۲) ، یانی ، اهمبو
خان چهار باغیدن اوت توم ، اهمبو
گل خمچه سیدن توت توم ، اهمبو
گل خمچه گلی لرزان ، اهمبو

* * *

گژ گژ دان اله گژ دان

عبدالقادر کوهژدان

بلبلمی تنها میسر ایسد
بسرگک بید را میجو د
بسرگک بید تلخ بسود ه
دل را میگر فته است

تسا قسه بلبل سیری دی
تسال بسر گنی چیننی دی
تسال بسر گی اچیغ یکن
یسور که سنچیغ یکن

گژ گژ دان اله گژ دان

عبدالقادر کوهژدان

باری به پسته چیدن برآمدم
تسا ایجمال را بیضم
ایجمال ، آیا به خانه هستنی؟
آیا خراگاه سپید برپا میکنی؟

چیغدوم پسته تیسر گنی
آیجمال دی کسور گنی
ایجمال او یکه ، سیز سی؟
آق اوتوی ، تیکه سیز سی؟

گژ گژ دان اله گژ دان

عبدالقادر کوهژدان

(۱) «اهمبو» از کلمه های صوت یا نوعی صوت است که هنگام خواندن سرود در پی هر جمله یا عبارت ، تکرار میشود .
(۲) نام محلی است در ولسوالی اندخوی .

اوز بیگ خلق قوشو قلداری

در میان خسر گساره سپید	آق او توی دی ایچیگه
بگویند که قالین و گلیم بیندا زند	قالین گلم تسو شتینگک
بر روی قالین و گلیم	قالین گلیم اوستینگه
ابریشم تارنجی بیسا قند	نار نج ایپی ایشتینگک

گژ گژ دان الہ گژ دان

گژ گژ دان الہ گژ دان*

* * *

خورشید به جهان در خشید	آفتاب چهغدی عالم گه
دویده نزد خاله ام رفتم	یو گوروب باردوم خالماگه
خاله خاله، گسر سنه شدم	خاله خاله آج قالدوم
گر سنه شدی هیزم جمع کن	آج قالسنگک چوبچی تیرگین
توده می از هیزم راجمع کردم	چوبچی تیردوم بیر تو چاغ
و نسیان بسیار پختم	نان بیشردوم قرق قو چاغ
به مردم بیگانه بسیار داد	خالماگه ایلی چه بیردی
اما برای من کم داد	سینگه تناغ چه بیردی
نانش را به در زدم	آتیب اوردوم ایشیک گه
به گهواره چه سپید و پهن شد	تخته بولدی بوشی گه

* * *

للی للی باقی

دسه گلی ساقی

حاجی به مکه رفت	حاجی کیتی مکه گه
گوشهایش با حلقه آراسته بود	تو لاغ لری حلقه گه
حلقه اش افتاد و گم شد	حلقه می تو شوب قالدی
و به گریه نشست	او لتوردی یغله باق گه
حاجی جان، گریه نکن	حاجی جان، یغله مگین
از جیب پسترت	آتنگک نی کیسه می دن

نقل آ لیب بیره من   نقل گرفته میدهم
 قور بقمه نی دم دن   از دم قور با غمه
 پوهی تا قیب بیره من   پوهک بافته میدهم

پیلایر فیس، کوت تی قیس

سـن قـسـال، سـن چیغ

* * *

نای نای اهتی یا قه میه، نای نای؟	آها نای نای بگویم خوشت میاید؟
آغم تیوم با قه میسه، نای نای	برادرم شتر میچرانند
آغم تیوم با قن ده یه، نای نای	در حالیکه برادرم شتر میچرانند
پنگم سر جان تا قه میه، نای نای	پنگه ام سر جان می آویزد
دیوال او ستیکه دیواله، نای نای	دیوار با لای دیوار است
دیوانه بولدوم دی سینه، نای نای	و من دیوانه شده ام
قولینگه ایپی رو ماله، نای نای	به دست دستمال ابریشمین است
عشقنگ دن اولدوم دی منه، نای نای	از اثر ناکی عشقت با مرگ رو به رو هستم
آق تر بوز، اله تر بوز، نای نای	تر بوزی سپید و تر بوزی کبود است
سودن نیتی او ته بیزه، نای نای؟	از آب چسبان میگذریم؟
ایگیننگ دی گوزهدنه، نای نای	امسا از سوراخ سوزنت
ایپی بولوب او ته بیزه، نای نای	ابریشم شده میگذریم
تامگه، تامچی مین بولیه، نای نای	معمار خانه، من مییشوم
قیز که جوچی مین بولیه، نای نای	خواستگار دختر من مییشوم
ملاجان آت که سینه میه، نای نای	هر گاه ملاجان به اسپ سوار شود
نقره قمچین مین بولیه، نای نای	قمچین نقره پیش من مییشوم

*

*

بوندن باردوم سخنی که یه، نای نای	از اینجا به زهارت «سخنی» رفتم
حوض نی یخی که یه، نای نای	تا آب سرد حوضش را ببینم
کولی، ایشتان، کرتی چاگی، نای نای	لباس هارم را برش کنم و بدوزم

اوز بېكځ خلق قوشوقلری

هرهم بیلی بخیه لی به ، نای نای

* *

آت تی بخله توب قویدومه ، نای نای

سنگه قره توب قویدومه ، نای نای

قوده گیله دی دپه ، نای نای

پلودم له توب قویدومه ، نای نای

* *

نای نای ، نای نایچی کیلمدی به ، نای نای

کوچه که یولچی کیلمدی به ، نای نای

برقا پ طلا نی آلیبه ، نای نای

قیز که جوچی کیلمدی به ، نای نای

* *

دیوال اوستی که عکه به ، نای نای

موتر که میندوم بکه به ، نای نای

موتربان تیز تیزهیده به ، نای نای

آغم کابلده بکه به ، نای نای

* *

ارابه نی هوزی منه ، نای نای

کته بای دی قیزی منه ، نای نای

آتم بازار کیت گنده به ، نای نای

آنم دی روی قهزی منه ، نای نای

* *

تامده تهوغ یاتده دی به ، نای نای

ایاغ لری قاتده دی به ، نای نای

بی بچه خاتین له به ، نای نای

شام دن اول یاتده دی به ، نای نای

که تا نصف کمرش بخیه با شد

*

اسپ را بسته کردم

و نگهبانیش را به تو سپردم

چون خویشاوندان عروس می آمدند

پاسو آماده می ختم

*

نای نای ، نای نایچی آمد

به کوچه ، راه بلادی آمد

جوالسی از طلا داشت

به خواستگاری دختر آمد

*

بالای دهوار عکه بی نشسته است

من به موتر تنها سوار شدم

موتر را ، تیز تر بران

برادرم در کابل تنهاست

*

رو به ارا به هستم

دختر آبرو مندی هستم

زمانیکه پدرم به بازار برود

دختر مسددگار مسادرم هستم

*

مرغ ، به خانه می خوابد

پاهایش را درد میگیرد

زنانشی که بچه ندا رند

از اول شب می خوابند

(باقی دارد)

کاروان

از آنگاه که بشر به فکر رام کردن و اهلی ساختن حیوانات شد، مرکوب خود را از چارپایان برگزیده و کارهای نقل و انتقال، سفرها و کوچیدن آنها را بر دوش آنها گذاشت. از این است که تا کنون مواشی را نسل میگیرند، پرورش میدهند و تربیه میکنند و به وسیله آنها، به خصوص شتر، از جایی به جایی سفر میکنند یا میکوچند و برای بهتر کار گرفتن از آنها و تبدلات بهتر مواشی، به تکثیر نژاد بهتر و اصلاح توجه دارند.

از دیر باز، هر خانواده مالدار به قدر استطاعت خود چندتا اشتر را در اختیار دارد، زیرا اشتر نظر به سایر حیوانات از لحاظ توان، طاقت و مقاومت خویش در بارکشی و راه پیماییهای طولانی، نقش بیشتری دارد.

تحمل اشتر در برابر گرسنگی و تشنگی، گرما و سرما، زیاد و خوراک آن از نظر اقتصاد، بسیار ساده است و خار که یک گیاه معمولی است و فراوان در دشتهای و بیابانها میروید و به کار حیوانات دیگر نمیآید، علاوه خاطر خواه اوست. از خصوصیات بارز اشتر یکی زانو زدن او برای سهولت کار و بالا کردن و پایین کردن بار است که طبیعت برایش ارزانی داشته.

در سوار شدن راکب خود با وی یاری میکنند و میگذارند راکب از گردن او زینه ساخته، پای بر آن گذارد و بعد بر پشت او بنشینند. به خلاف سایر مواشی، طویله و آخور چندانی به کار ندارد و زیر برف و باران در میدان (چوک) میزند که شبهای زمستان انبوه برف بر او می نشیند.

برای چریدن، اشترها را در صحرا بدون مهار رها میکنند که چریده چریده تادورها پراکنده میشوند و باز خود جمع می گردند.

داشتن شتر خیلی اقتصادی است، برای اینکه خودش بهترین وسیله نقل و انتقال، شیرش گوارا ترین غذا، گوشتش قابل استفاده و مفید و پشم و پوستش از جمله امتعه تجارته است.

اشتر نسبت به حیوانات دیگر با متانت و با احساس تر است. در جهان عرب او را «غزاله صحرا» میگویند و به وی «یانجیبی» خطاب میکنند.

کاروان

شتر، غم و شادی را احساس میکند و از شنیدن (هدی) که یک نوع آهنک خاص برای اشتران است، به وجد می آید و میرقصد. در احساسش اینک گاه در مقابل یک آدم کلان و خشمگین، از رفتن سرپیچی کرده، ستیزه میکند، ولی اگر همان مهارش را طفل کوچکی بگیرد، به راه می افتد و اطاعت میکند. همچنان مشاهده شده که اگر راکب او طفلی بوده، بنا به رعایت او، نهایت آرام و هموار حرکت میکند.

درین مردم مثلی است که:

اگر از سراسر یا اسپ بپفتی، میگویند: «خیر!» و اگر از بالای خور بپفتی، میگویند: «سروگردن!» و این مثل روی تجربه بوده که در افتادن از اسپ و اشتر، کمتر کسی آسیب دیده، و در افتادن از بالای خر، کمتر کسی بی آسیب مانده است.

با اینکه اشتر همیشه خوی و روش ملایم دارد، چون حساس است، حس انتقام نیز در او هست و در مقابل ظلم بر خود و یا بر صاحب (سرب) خود، سخت خشمگین میشود و در صدد انتقام برمی آید.

نگارنده روزی به چشم خود دیدم که اشترها را برای پائین کردن بار، داخل گمرگ کردند و چون بار یکی دو اشتر را ندانسته بی جای پائین کردند، سرسجا فقط گمرگ، ساربان را چندچوب برشانه زد؛ و قتی که شتر را ایستاده کردند، همینکه سرسجا فقط خواست از پشت سر او تیر شود، چنان لگدی محکم بر زانویش زد که بر روی به زمین خورد و غریب او از مردم برخواست.

اینچنین قصه ها از شتر بسیار است.

کاروان که اشتر سمبول بارز آنست در کشور عزیز ما از آغاز تا کنون با همان شکوه طبیعی خویش در دل دره ها و سینه دشته ها، جلوه دلپذیر خود را حفظ کرده است.

کاروان خواه از یک خانواده کوچک باشد یا بزرگ، خواه یک قطار یا چندین قطار، همیشه میبینیم که نواری در خط دشته ها تشکیل داده و با گامهای طبیعی، آرام و استوار خود روانست.

آهنک دل انگیز درای کاروان و رفتار مؤقرانه اشتران بادیه پیمان، ذهن هارا

به قصد های فولکوریک عهد باستان و افتخای دوردست حیات بشری می گشایند و احساس میکنیم، میان کاروانیان در لابلای این لباسهای تیره گون مالداري، در میان این محمل نشین های پرتمکین، در ردیف این راه پیمایان مهاردوش و پرغرور هنوز هم لیلی ها و سجنونها و سیاه موها و جلالی های افسانه آفرین داریم، زیرا طبیعت دوستی و دوستداری های پاک و بی آرایش و دست نخورده، هنوز هم در عنعنات والای صحرا گزینان و حیات صحرا گردان ماست جلی است. کاروان و کوچ با حیات مردم ماسمزوج و همواره در کوچیدنها و نقل و انتقال از جایی به جایی، جزو طبیعت صحرا نشینان ما شده. از آغاز بهار، قدم به قدم حرکت از گرمسیر به سوی سردسیر و در آخر پاییز با برداشتن حاصل از کشتزارها، گام به گام از سردسیر به طرف گرمسیر در طول قرنهای جزو حیات این صحرا گردان بوده و شعر: «عمریک روزة عالم به سفر میگذرد» در حق ایشان صدق میکند. کوچیدن و رحل افکندن، طول زندگی کوچیهارا تشکیل میدهد.

کاروان، همانند قافله به دوشکل است: یکی برای بار بری و یکی برای کوچ. بار بری برای نقل و انتقال تجاری، امتعه و غله جات است و کارکنان آن عبارت از چند نفر ساربان و یک سرجماعه (سالار) میباشد. اشترهای بار بری همه ترینه، قوی و زورمند و از نوع یک کوهانه و دو کوهانه اند که دو کوهانه و قوی بنیه را در بعضی جاها (لك) گویند و در تعریف غنای خود او را (لك گل اوسار) خوانند. زنگهای بزرگ (درا) به گردن و بعضاً به دو طرف شان آویزانست، خوش بنیه ترهن اشتر که سر قطار میباشد به انواع تزئینات از قبیل درا، زنگ و جلاجل آذین میشود. تاجی بافته برهشانی و آویزه بی زهر زنج آن تعبیه میکنند و رشته های رنگه پشمینه با پوپک های ظریف رنگا رنگ از زهر گوش تا قسمت های شان آن و قسم آ تا حصه های کمروم آن، مانند حمایل می آویزند.

افسارشان از بافته های گوناگون و مهره های رنگارنگ و آینه های کوچک نگین- وار بر تسمه های رنگه دوخته میشود. مهارش بردوش سالار که راه بلد کاروانست کشیده میشود و اشترهای دیگر که مهار هر کدام به دنبال دیگری وصل شده، پیوست یکدیگر و زنجیروار در یک خط مستقیم به راه می افتند.

کاروان

در قطار اشتران بارکش، یکی دو اشتر هم خوراکی کاروان را بردوش می‌کشند و گاه همراه قطار، دوسه مرکب تنومند و بارکش نیز موجود است. البته بارشان اندکی کم‌وزن‌تر یا محموله‌شان، آذوقه و اثاث سفر ساربا نه است.

گاه اشتر تیزتک بادی نیز یکی-دو تا مخصوص جره سوار کاروان است.

ساربا‌ن‌ها همیشه در دو پهلوئی کاروان حرکت می‌کنند و غالباً همراه کاروان، یکی-دو سنگ‌ورزیده و وفادار برای راندن گرگ و رهزن، همپایی دارند. کاروان با قد‌های طبیعی، شمرده و استوار، راه‌می‌پیماید و همان نوای خوش‌آهنگ دلپذیر و پر موج زنگ (درا)، زبان زنده و گویای آن است که در کوه و دره می‌پیچد.

کوچ، نوع دوم کاروان است که آنرا خیل (مالدار) یا خانوار گویند و به مفهوم کوچ که از نامش پیدا است برای کوچیدن‌های همیشگی، موسمی و منطوقی مردم است که به صورت کاروان می‌باشد.

سواشی آن عبارت از اشترهای زرینه و مادینه و چوپه‌های خرد و کلان اشتر-ها و مرکب‌های خردجثه و کم بهاست که تعداد اشترهای خانواری و مالدی، کم و زیاد آن به تناسب خانوار می‌باشد.

اثاث بیشتر و سنگین‌تر کوچ بر اشترهای نسبتاً کلان‌سال‌تر و اثاث کم‌وزن‌تر بر اشترهای ضعیف‌تر و مرکب‌ها بارگیری می‌شود. «جنگ‌ها» با چوپه‌های اشتر یا محموله‌ستوازن به طاقت و برداشت‌شان و مرکب‌ها، به تناسب قدرت آنها بارگیری می‌شوند.

جنگ‌ها نیز دست کمی از مرکب‌ها ندارند. هرچه سامان و افزار کار آمد خانوار است؛ مثل اریکین، غربال، تغار قروت سایی، چوب‌های کارگاه بافندگی و چرخ‌ریسندگی و غیره، باردوش آنهاست و تا وقت حرکت هر قدر اشیاء خانه که ریخته و افتاده می‌ماند، همه را بر (جنگ) می‌بندند.

جالب است که به گذشته‌ها در کار شعر و ادب، آنچه یادداشتهای متفرقه گونه‌گون شعری، طبی و تاریخی را به دست می‌آوردند، همه را مجموعه‌یی ساخته و نام آن را «جنگ» می‌نهادند و می‌رساند که ریشه این لغت با (جنگ) کاروان، بی‌قربت و خویشی نباشد.

محموله مرکب‌ها که قسمی بعضی سر نشین‌های کاروان عبارت از زنان و مردان مسن و اطفال چهار-پنجساله و قسمی اثاث متفرقه خانوار

از قبیل قفسهای طیور: کبک، بودنه، جل و قمری و بعضاً سرغهای خانگی و غیره میباشند، تماشای آنهاست. اما، اطفال یکساله تا سهساله چهارساله را هر چند تا بالای یکساله که اطراف شانرا برای جلو گیری از افتادن باشالکی و پلاس و کمپل و بافتهای غزندی، دیوار حلقه وی ساخته و به شکل منجمله باهودج وطنی در می آورند کنار هم میباشند. تماشای آنان، زالی (آشپانه) چوپه های لك و زاغها را در ذهن تداعی میکنند که بر درختی بلند و تنومند، آشیان بسته و چوپه هایشان گاهگاهی از آن سر بیرون میکنند.

زنان و دختران جوان، همپای کاروان خود با مردان بهار بردوش، در اینطرف و آنطرف کاروان با مراقبت از مواشی و بارشان، پیاده حرکت میکنند. مردان، پایپوش پیدا شده باشند و زنان و دختران، بیشتر شان به حال طبیعی و با استفاده از مواهب آزاد طبیعت، پهای برهنه، طی طریق میکنند؛ گویا زبان طبیعت در گوش شان نجوی کرده که پهای پوشیده، غیر طبیعی و غیر مقاوم است و راد هواکتیف از طریق پهای برهنه بهتر به وجود میآید. سنگهای خرد و کلان در پس و پیش کوچ حرکت میکنند.

کوچه پدنه های صحراهی و نقل و انتقال عنعنوی امروز مردم سا، اغلب شکل اصیل ترهین کوچ های باستانی را در خود دارد و حفظ کرده است؛ چنانکه خود مردم صحرا و شاعران شهر نشین در اشعار حماسی و غنایی، لندی ها و دو بیت های خود از کاروان وحدت کوچ، باشکوه مندی خاصی یاد میکنند و هنوز هم آهنگ خوش و دل انگیز کاروانیان برسیم سازها، و گلوی نی، شور می انگیزد.

با کاروان بگوی، احوال آب چشمه
تا بر شتر نهد، حمل بر و ز باران

شتر

شتر از جمله حیوانات نهایی بی آزار و مفید و بار بردار است. این حیوان در ادبیات دری، همیشه مورد توجه سخنوران بوده و از آن به حیث سهولت نیکویی، زیاد یاد شده است. در مثنوی مولوی و مثنویهای عطار و سنائی و جامی و جز آنها، اشعار فراوانی میتوان یافت که درباره شتر سروده شده است. حکایت زهر، نمونه‌یی از اشعار مولوی درباره شتر است:

آن یکی پرسید از اشتر که هی ، از کجا می آیی ای فرخنده پی ؟
گفت : از حمام گرم کوی تو . گفت : خود پیدا است از زانوی تو!
سعدی میفرماید :

شتر کره با مادر خویش گفت پس از چند رفتن زمانی بغفت
بگفت : ارب بدست منستی مهار ندیدی کسم بار کش در قطار
حکیم ابوالمجد سجدود پسر آدم سنائی گوید :

ابلهی دید اشتری به چرا ، گفت : نقشت همه کز است چرا ؟
گفت اشتر که اندرین پیکار ، عیب نقاش میکنی ، هو شدار ا
علامه اقبال در باره شتر ، قطعه زیبایی دارد که بدینگونه است :

چه خوش گفت اشتری با کره خویش : خفک آن کس که داند کار خود را
بگیر از ما کهن صحرا نور دان به پشت خویش بردن بار خود را
چهار قطعه کوتاه ، نمونه‌های کوچکی بود از صدها حکایت و قطعه که در اشعار شاعران ما بخصوص گویندگان صوفی مشرب ، آمده و در دیوانها و مثنویهای شان زهد به ملاحظه میرسد .

همینطور که شتر را در ادبیات کلاسیک دری مقام ارجمندهست و در اکثر آثار گویندگان ، نشان پایش را میتوان یافت ، در فرهنگ عوام نیز نام آن ورد زبانهاست و مورد توجه مردم .

نکاتی را که نگارنده درین جا مینویسم از هرات شنیدم و نمیدانم در نقاط دیگر کشور ما هم چنین گپ‌هایی در مورد شتر هست یا نه. اکنون این بحث را تقدیم خوانندگان میدارم و امیدوارم که مورد توجه قرار گیرد:

۱- از گاو گز از شتر غمزه!

این ضرب‌المثل زمانی گفته میشود که به کسی کاری سپرده شود که از عهده‌ی آن بر آمده نتواند یا اینکه خودش ادعا کند که عملی را انجام میدهد ولی کسی اطمینان به انجام آن عمل را نداشته باشد.

۲- به شتر گفتن (گفتند) بلندی بهتره یا قودالی (قودالی) گفت به پدر هر سه تانالت (لعنت) ! گفتند سومی چیست؟ گفت: بغل مال!

جمله فوق‌الذکر اظہار میشود که از کسی بخواهند میان دو کار یا دو شخص مقایسه کند و او برای اینکه بفهماند که یک موضوع سهم قابل مقایسه با آن دو فراموش شده است، از سه چیز حرف میزند.

طور مثال اگر به کسی بگویند که رشوه خوار بدتر است یا قاچاقچر؟ او در جواب بگوید: هر سه بدانند و منظورشان از سومی محترک باشد یا مختلس.

۳- به شتر گفتند چرا گردن تو کج است؟ گفت کج-ایم راست است؟!

این ضرب‌المثل را گاهی میگویند که در کار کسی نقصی به مشاهده رسد و او خود به عیب‌های دیگرش نیز اعتراف کند. گاهی در غیاب اشخاص نیز این جمله تکرار میشود.

۴- شتر پا!

کسی که پایش بزرگ باشد و کفش، کمتر به آن برآید، او را شتر پا میگویند.

۵- به شتر گفتند غمزه کن، پل و پالیز را خراب کرد!

این جمله وقتی گفته میشود که کسی را در انجام کاری مؤظف سازند و او گذشته از اینکه نتواند آن کار را انجام بدهد، زیانهای دیگری نیز بار آورد و

هدایت دهنده کما ر را پشیمان سازد . این ضرب المثل ، بیشتر در محیط خانوادہ استعمال میشود .

۶ - شتر بادی !

شتر بادی نسبت به دیگر شترها تند تر راه میرود ولی چون دویدن شتر به نظر مردم ، عجیب و مضحک می آید ، اشخاص قد بلندی را که خیز زنند بخصوص که ساده لوح هم باشند ، شتر بادی میگویند .

۷ - شتر گیری !

گویند که رو باهی میگریخت و کسی بدو گفت کجا میگریزی ؟ او گفت : سلطان امر کرده که شترهای بارکش را گرد آورند و بارکشی کنند . از آن رو میگریزم که مرا کسی نپزند . آن شخص به وی گفت : سلطان شترها را میخواهد ، اما تو رو باهی ، ترا چه کار که میگریزی ؟ رو باه گفت : تا کسی فرق من و اشتر را بکند من از پا در می آیم .

ضرب المثل فوق را مردم هرات در موقعی به کار می برند که شخصی به عوض یک شخص دیگر ، زیر پیگرد و تخویف قرار بگیرد و امکان زیان وی وجود داشته باشد .

این ضرب المثل از نظامهای فرتوت سلطنتی نشأت کرده که خلق را به چنین حالاتی دچار میساخت و در عین بی گناهی ، به وحشت تعقیب می انداخت .

۸ - شتر هر چه گشته شاه مارخور نمیخورد !

یعنی کسی به دوستان ، اقوام و نزد یکان خود بدی نمیکند و همیشه مراعات شان را دارد . شکل ادبی ضرب المثل فوق چنین است : « شتر هر چند گرسنه شود بهار خود را نمیخورد » .

۹ - شتر دزی و پش خم ؟!

آنکس که عمل زشتی از وی سرزند که بر همه آشکار باشد اگر بخواهد که عملش را به زرنگی پنهان سازد در باره اش ، چه در حضور و چه در غیاب ، میگویند : شتر دزدی و پش خم زدن ؟!

۱۰ - شتر دیدی ؟ بگو نه !

کسی که از موضوع و همکاری اطلاع داشته باشد و اظهار آن او را دچار - مشکلات سازد، با طرف مقابل و با دوستانش به وی میگویند: شتر دهنی؟ چگونه!

۱۱- شتر مرغ!

شتر مرغ به کسی میگویند که خاصیت او قلمونی داشته باشد. هر وقت که مفادش مدنظر بود، به هر صفتی که بخواهد ایستاده شود و همواره به سود خود کار کند و زبان را هر گز نه پذیرد.

۱۲- شتر شلنگ!

آنکس که میان خانه و سرای طوری راه برود که با اثر راه رفتن او، کاسه و غوری و پیاله و دیگر ظروف و اسپاب خانه، بشکند یا سرو صدادر محیط خانه ایجاد شود، این اصطلاح را در موردش به کار میبرند.

۱۳- شتر در خواب بیند پنجه دانه!

به کسانی که خیالات ناممکن و جنون آمیز گاهی در سرشان دور میزند، به طور طنز و کنایه میگویند: شتر در خواب بیند پنجه دانه!

۱۴- شتر نغاره خوزه!

به کسی که هیچ رازی را مخفی نمیگذارد و افشاگری می کند، شتر نغاره خانه میگویند.

۱۵- شتر که خار ما به، گره خور دراز میکند!

یعنی کسی که آرزو و خواهش دارد از اظهار آن خود داری نمی کند و از حقوق مشروع خود دفاع نمی نماید. این ضرب المثل بیشتر به اشخاص معجوب و کم رو گفته میشود. شکل ادبی جمله مذکور این است: « شتر که خار ما به خواهد ، گردن خود را دراز میکند! »

۱۶- سگ که به سایه شتر راه میره، خیال میکند سایه کلان ازونه!

ضرب المثل فوق، آنگاه گفته میشود که کسی به واسطه ارتباط داشتن به مردم با نفوذ، خود را کلان جلوه دهد و منور باشد، در آن صورت حسب حالش میگویند: « سگ که به سایه شتر راه میرود، خیال میکند سایه کلان ازوست! »

۱۷- شهر شتر و دیدار عرب!

برخی از عامه مردم عقیده دارند که کسی اگر شیر شتر را بخورد و مردم عرب را هم ملاقات کنند، عمرش زیاد میشود. بنا بر آن به اشخاص

مسن میگویند: « فلانی شیرشتر خورده و دیدار عرب دیده است! »

۱۸ - شتر که رفت بلا بهرد چهارزیو!

بعضی وقتها، اشخاصی که از گرفتن میراث اقوام خود صرف نظر میکنند و یاد در اخذ مال و منال متوفی تلاش به خرج نمیدهند، میگویند: « شتر که رفت بلا به پس چهارزش! »

۱۹ - کینه شتر!

میگویند که شتر هر کینه است و انتقام گیر؛ بنا بر آن به اشخاص کینه ور و انتقام جو میگویند: « کینه فلانی، کینه شتر است! » یا اینکه خود شخص میگوید: « کینه ام کینه شتر است! »

۲۰ - مثل شتر از دوجا گردن زدن!

چون گردن شتر دراز است، قصایبان آن را از دوجا می‌برند؛ بنا بر این، کسی که در یک مورد، دوبار مبلغی مصرف کند و یا به کار را دوبار انجام دهد و آن کار دلخواهش نباشد، میگوید: « مرا مثل شتر از دوجا گردن میزنند! » این ضرب‌المثل بیشتر در مورد مصارف مربوط به محافل عنعنوی به کار برده میشود.

۲۱ - شتر و علاقه بندی؟!

علاقه بندی کار بسیار مشکل و ظریفی است که مهارت خاص میخواهد. سروکار علاقه بندان به نخ تابی و ابریشم تابی است. آنها انواع گوناگون نخ را تهیه میکنند و به دسترس مردم میگذارند. بند تسبیح و تار هفت رنگ سوزن نامزدی نیز کار علاقه بندان است. روی این اصل، ضرب‌المثل فوق‌وقتی گفته میشود که کار مهم و حساسی به کسی سپرده شود و او اهلیت آن کار را نداشته باشد؛ بنا بر آن، به رسم تعجب، مردم میگویند: « شتر و علاقه بندی؟! »

این هم يك دو بیتي در مورد شتر:

شتر گم کرده ام پی میزنم من
چرا گس میزنه دلبر کجایی؟

سر گوه بلند نی میزنم من
شتر گم کرده ام شتر شاهی

و این هم بیت دیگری:

خر، قیمت واقعی ندارد

جایی که شتر بود به يك غاز

موسیقی محلی افغانی

(سازهای محلی افغانی)

خواننده گرامی در شماره دوم مجله «فرهنگ خلق» از انواع موسیقی محلی افغانی اعم از «موسیقی آوازی» و «موسیقی سازی» با شما صحبت نمودیم. در این شماره، پیرامون سازهای محلی افغانی سخنانی داریم که اینک هر یک آنرا به صورت جداگانه معرفی مینماییم ولی قبل از همه، این نکته را باید یاد آور شویم که با آنکه در عدهایی ازین سازها از نگاه افزونی تارهایشان که به مرور زمان صورت گرفته و تعویض بعضی از تارهای روده ای با تارهای نیلونی یا فلزی و یا بالاخره بعضی تزئینات جزئی دیگری که در ساختمان ظاهری آنها به عمل آمده است، سازهای محلی افغانی همان شکل اصیل و اولی شانرا حفظ نموده و تغییر کلی در آوازهها ساختمان آنها پدید نیامده است. اکنون بر میگرددیم به معرفی سازهای محلی افغانی:

۱- رباب :

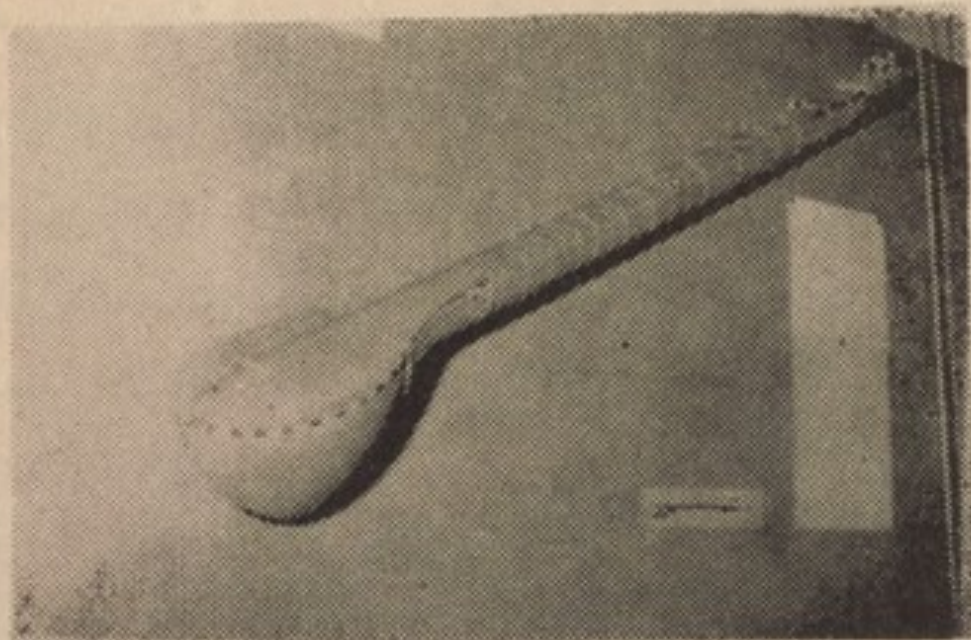
یک آله موسیقی تاری است که از چوب توت ساخته شده، کاسه آن با پوست (بز) پوشیده شده و طول آن (۹۲) سانتی متر میباشد. رباب با مضراب نواخته میشود و دارای پنج تار اصلی روده ای (دو جلودومیا نه و یک کته) و شانزده تار فرعی فلزی (هشت تار فولادی و هشت تار برنجی) میباشد که جمعاً بیست و یک تار میشوند. رباب چهار پرده دارد و گلوی آن کوتاه است. این آله موسیقی محلی در تمام نقاط افغانستان رایج بوده و مورد استفاده هنرمندان کسبی و شوقی میباشد.

۲- دو تار :

یک آله موسیقی تاری است که از چوب توت ساخته شده، طول آن یک متری سانتی بوده، با ناخنک یا انگشتان یک دست نواخته میشود. این آله موسیقی، دارای یک تار اصلی و سیزده تار فرعی و جمعاً دارای چهارده تار فلزی میباشد. دو تار، «زده» پرده دارد و بیشتر در قسمت های غربی و شمال غربی افغانستان از آن استفاده میشود. نا گفته

نباید گذاشت که (دوتار) همانطوریکه از نام آن پیداست، در گذشته صرف دارای (دو) تار بوده ای بوده ولی به مرور زمان بر تعداد تارهای آن افزوده شده تا آنکه شکل موجوده را به خود گرفته است.

۳- تنبور:

آله موسیقی تارری است که از چوب توت ساخته شده؛ طول آن یک متر و سی و دو سانتی متر بوده و با ناخنک نواخته میشود. تنبور دارای (۲) تار اصلی و (۱۵) تار فرعی و جمعاً (۱۷) تار فلزی بوده و (بیست و هفت) پرده دارد.

این آله اصیل موسیقی افغانی در اغلب نقاط افغانستان مورد استفاده قرار میگیرد.

۴- سرنده:

یک آله موسیقی آرشه ای است که از چوب توت ساخته شده و کاسه آن از پوست (بز) پوشیده میشود؛ طول آن (۶۵) سانتی متر میباشد. سرنده با کمانچه یا آرشه نواخته میشود و دارای (۳) تار اصلی و (۱۷) تار فرعی و جمعاً (۲۰) تار فلزی و نیلونی میباشد. سرنده فاقد پرده است و در قسمت های جنوبی و جنوب شرقی افغانستان نواخته میشود.

۵- دنبوره:

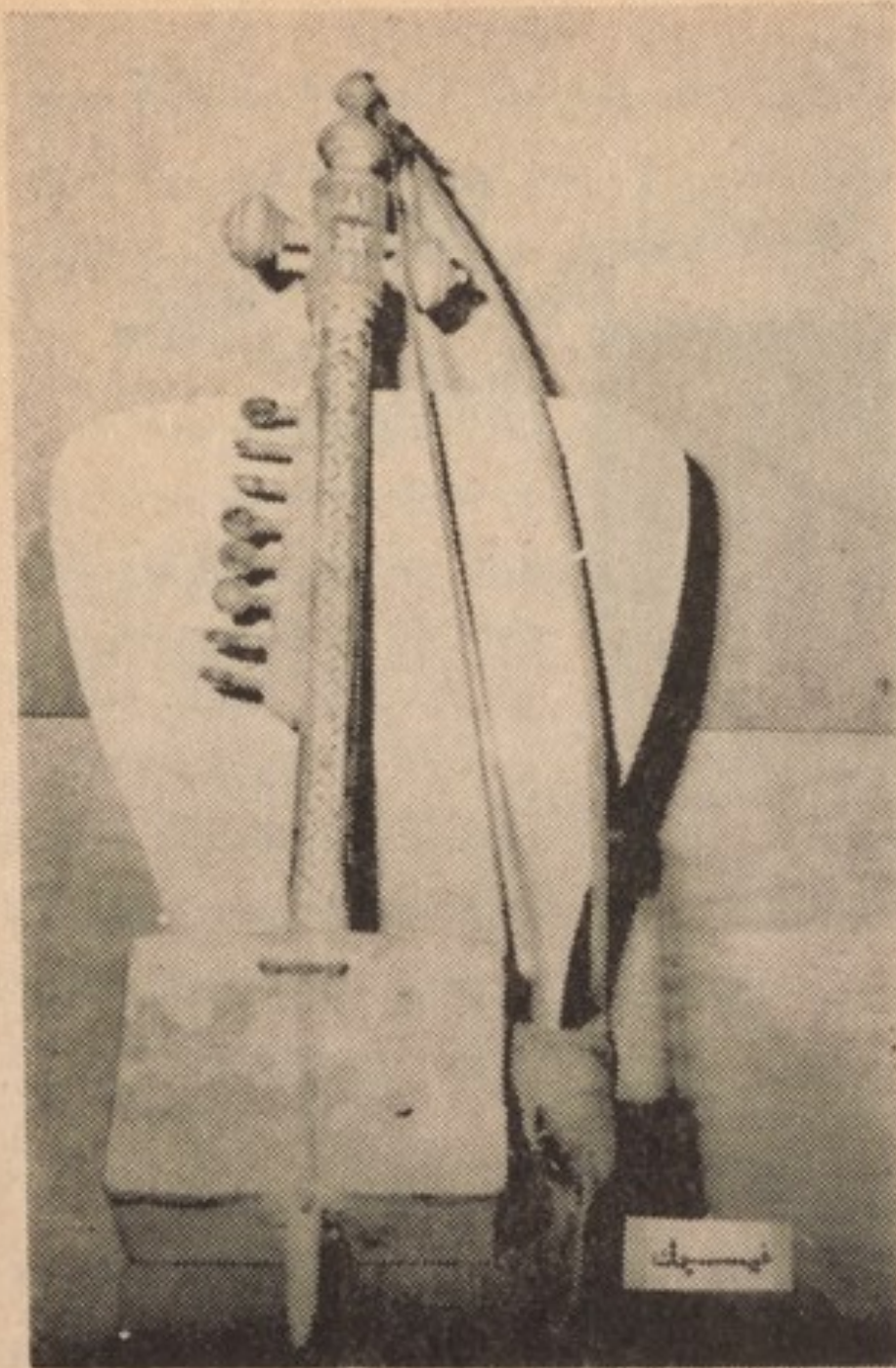
یک آله موسیقی تارری است که از چوب توت ساخته شده؛ طول آن (یک متر) میباشد و با انگشتان دست نواخته میشود. دنبوره دارای (۲) تار اصلی بوده، تار فرعی و پرده ندارد و محل استفاده ازین آله موسیقی، صفحات مرکزی و شمال افغانستان است.

۶- شپیلی یا توله:

یک آله موسیقی بادی است مشابه پیکولو فلوت اروپایی که در دو نوع مختلف ساخته میشود؛ یک نوع برنجی و دیگری نوع چوبی آن. توله چوبی از چوب زیتون ساخته میشود و طول آن (۴۶) سانتی متر میباشد. این آله موسیقی همگانی دارای (۷) سوراخ بوده و در تمام نقاط افغانستان، مورد استفاده؛ رنندگان کسپی و شوقی است.

۷- غیچک :

يك آله موسیقى آرشه ای است؛
گرددن آن از چوب توت و کاسه
آن از قطی حذبی ساخته میشود؛
(۴۷) سانتی متر طول دارد و با آرشه
نواخته میشود. این آله موسیقى
خیلی ابتدائی افغانی، دارای
(۶) تار اصلی و (۸) تار فرعی و
جمعاً (۱۰) تار میباشد و بیشتر
در صفحات شمال افغانستان نواخته
میشود.

۸ - سورنای :

يك آله موسیقى بادی و مشا به
به شهنایی هندی است و از چوب
شیشم ساخته میشود. طول سورنای
(۴۰) سانتی متر بوده و زبانه
آن از نی ساخته میشود. سورنای
دارای (۷) سوراخ است و یگانه
آله موسیقى باستانی است که در
سراسر افغانستان، صرف توسط
هنرمندان کسبی نواخته میشود.

۹ - دهل :

يك آله موسیقی ضربی بوده ، از چوب شیشم ساخته میشود . هر دو انجام دهل با پوست (بز) یا (آهو) پوشیده شده بادو دست در دو طرف آن نواخته میشود . طول (دهل) عادی (۴۲) سانتی متر میباشد؛ قطر (کاتی) یعنی سرخرد آن (۲۰) سانتی متر و قطر (بم) یعنی سرکلان آن (۲۱) سانتی متر میباشد . این آله موسیقی بیشتر در جنوب و مشرق افغانستان مورد استفاده هنرمندان کسبی و شوقی قرار دارد .

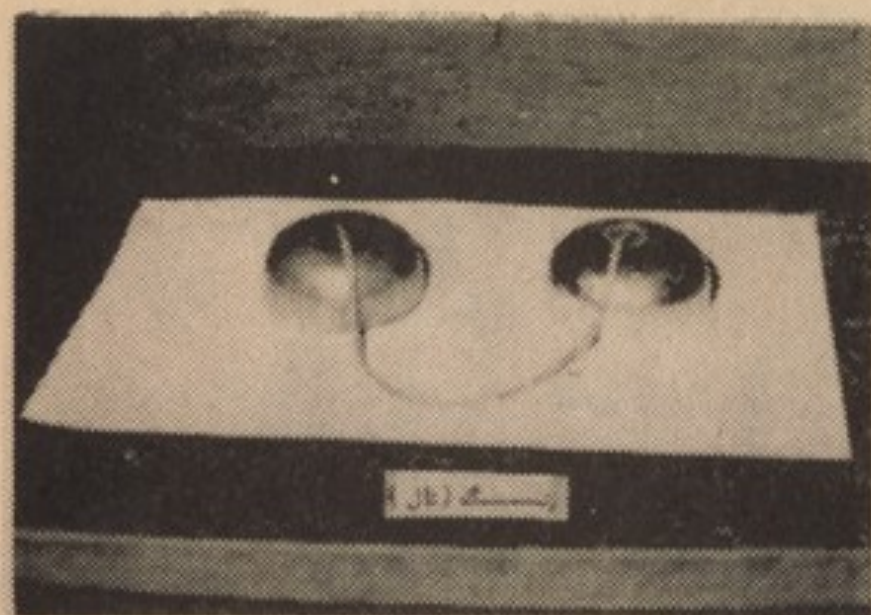
۱۰ - زیر بغلی :

يك آله موسیقی ضربی است مشابهاً به (تومبک) ایرانی که از گل ساخته میشود . انجام کوچک زیر بغلی با زاست و سر بزرگ آن با پوست (بز) یا (آهو) پوشیده شده و بادو دست در سر بزرگ آن نواخته میشود . زیر بغلی (۴۲) سانتی متر طول دارد و قطر سر بزرگ آن (۱۹) سانتی متر میباشد . این آله موسیقی محلی بیشتر در صفحات شمال و غرب افغانستان مورد استفاده هنرمندان کسبی و شوقی است .

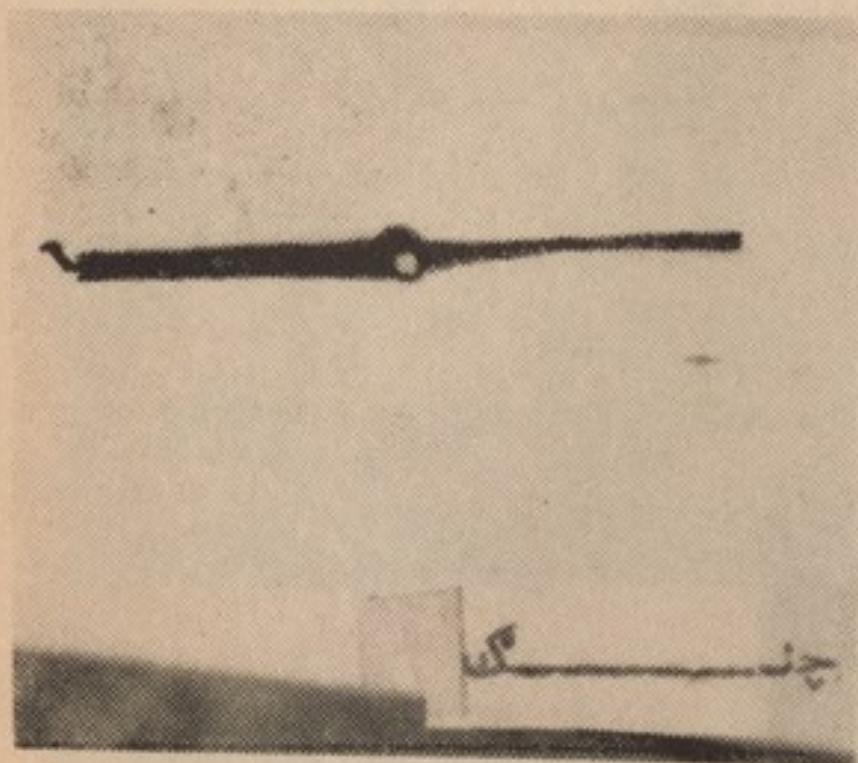
۱۱ - دایره (دفا) :

يك آله موسیقی ضربی است که از چوب و پوست (بز) به شکل دایره به اندازه های خرد و بزرگ ساخته میشود . (دایره) در تمام نقاط افغانستان توسط هنرمندان کسبی و شوقی و لی بیشتر توسط زنها نواخته میشود .

۱۴ - زنگک یا (تال) :

عبارت از دو توتیه دایره-
وی کوچک است که از فلز ساخته
شده و در دو دست گرفته میشود
و بهم زده میشود. این آله
سویقی بیشتر در شمال و جنوب
افغانستان مورد استفاده قرار
میگیرد.

۱۴ - چنگک :

یک آله خیلی کوچک فلزی
است که نو از زندگان، آنرا
در میان دندانها قرار میدهند،
باینکه دست آنرا در دهن خود
محکم میگیرند و باینکه از پنجه
های دست دیگر، آنرا به صدا در
میآورند. حین نو ا ختن (چنگک)
باید سرتب نفس کشیده شود؛
زیر و بم صدای (چنگک) با هوایی
که در دهن انسان جریان دارد،
تنظیم میشود.

گل سرخ

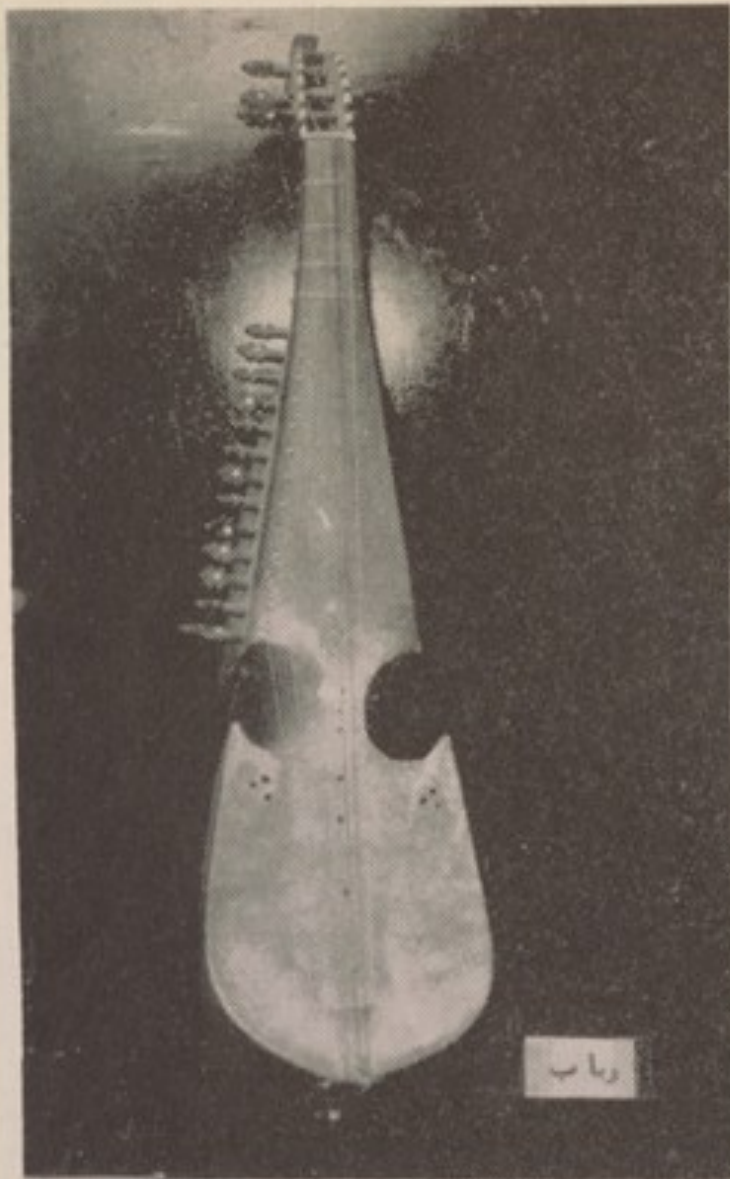
عزیزان ، خواب دیدم خواب دیدم

گل سرخی میان آب دیدم

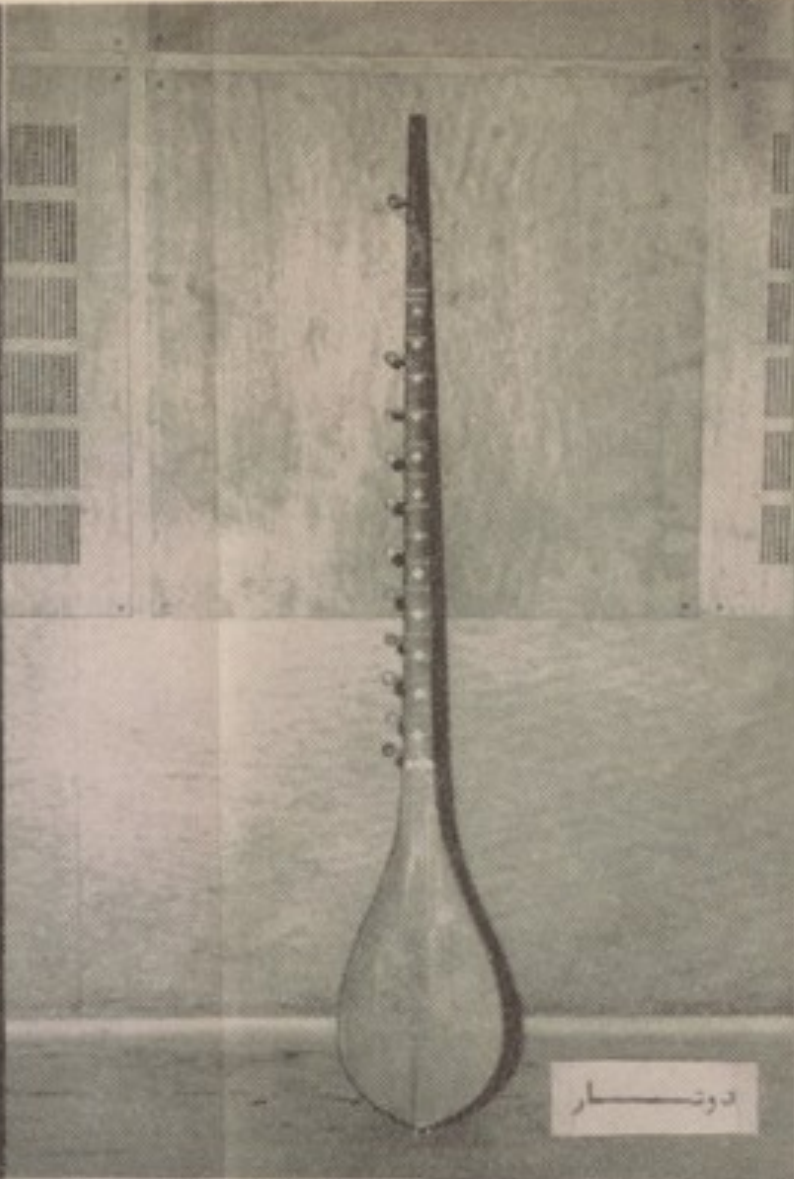
گل سرخی میان آب ندیدم

تجدیدی گل مهتاب دیدم

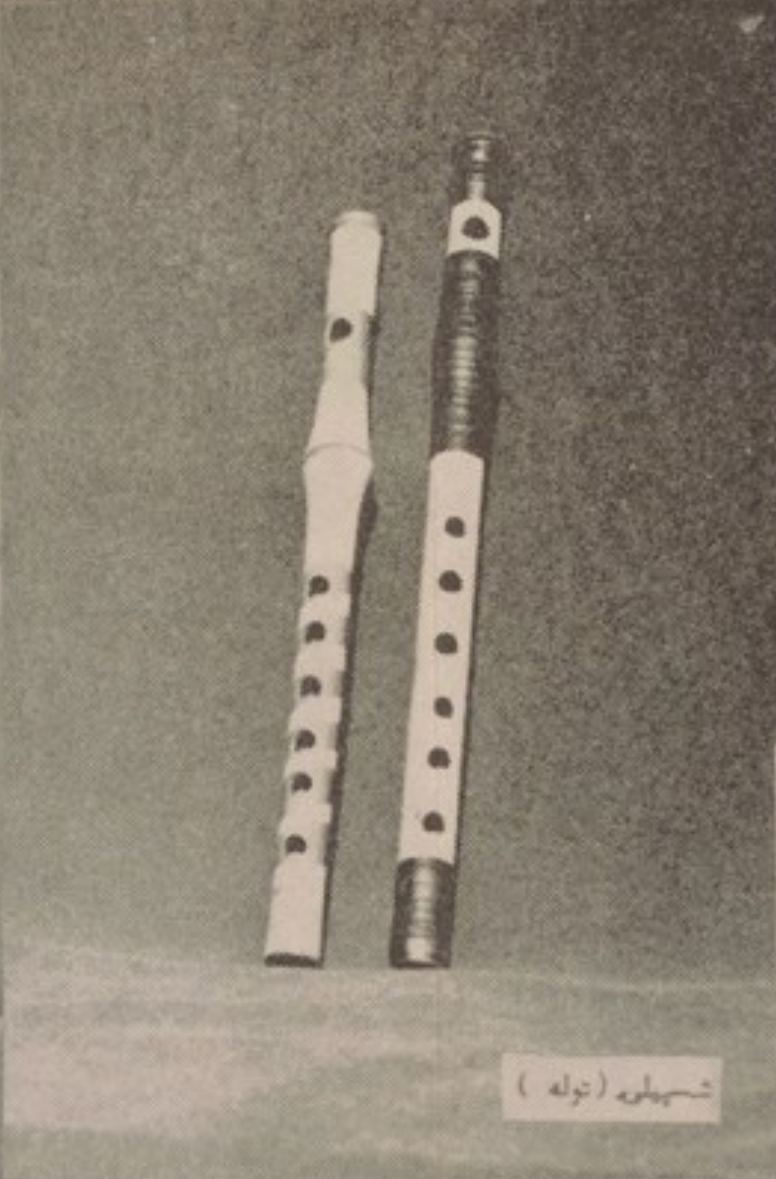
از : « خوشه چین »

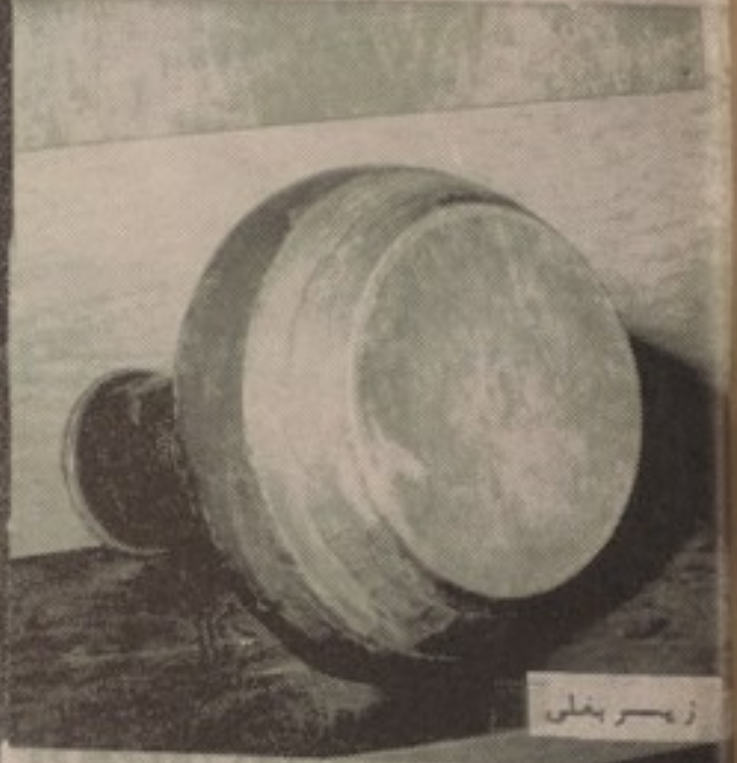
رباب

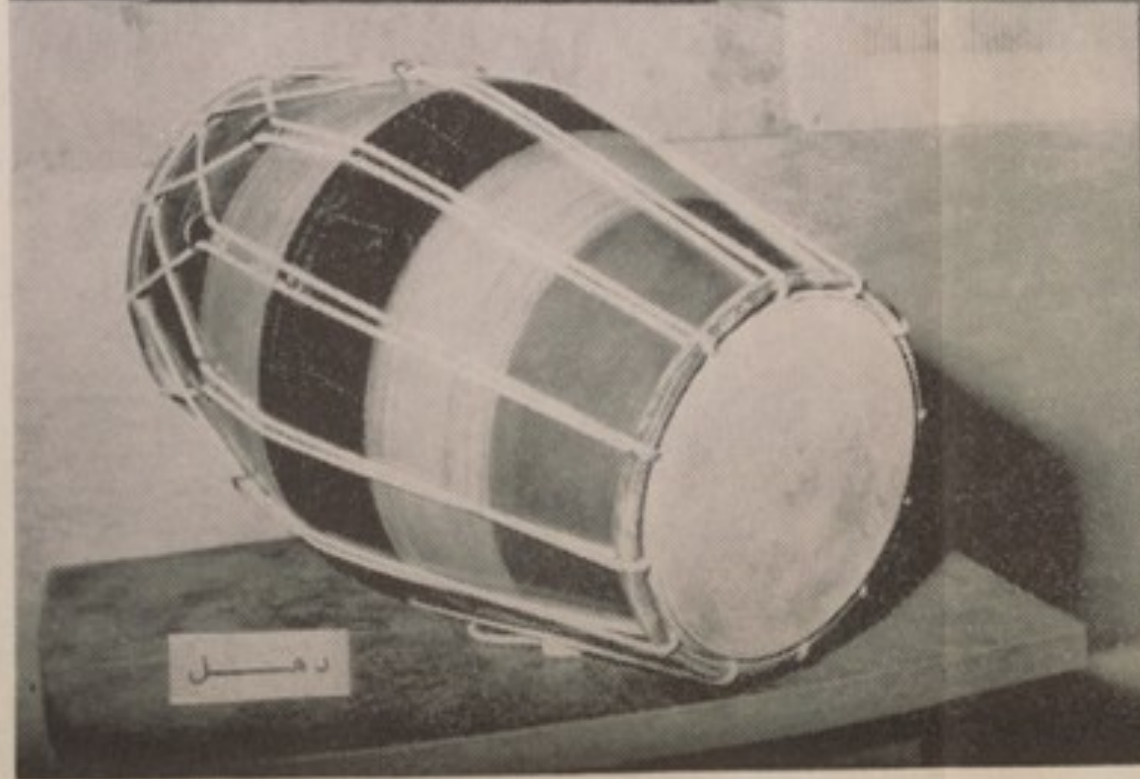
دوتنگ

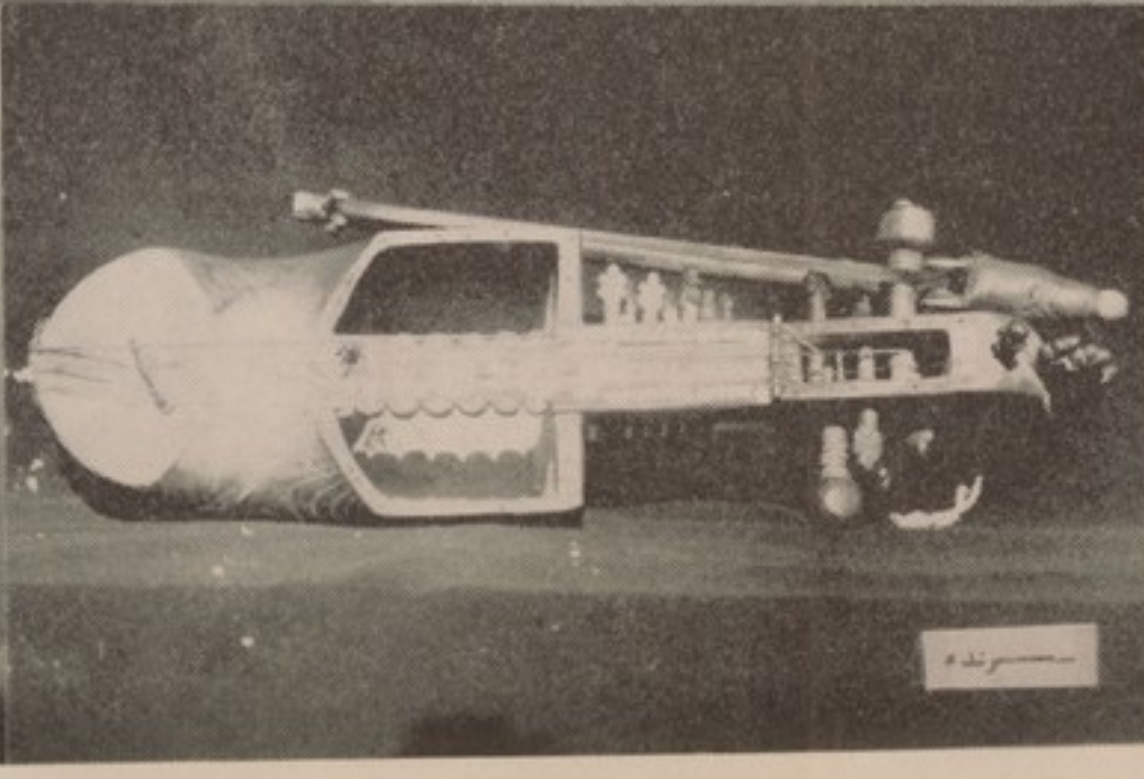
ششپاره (توله)

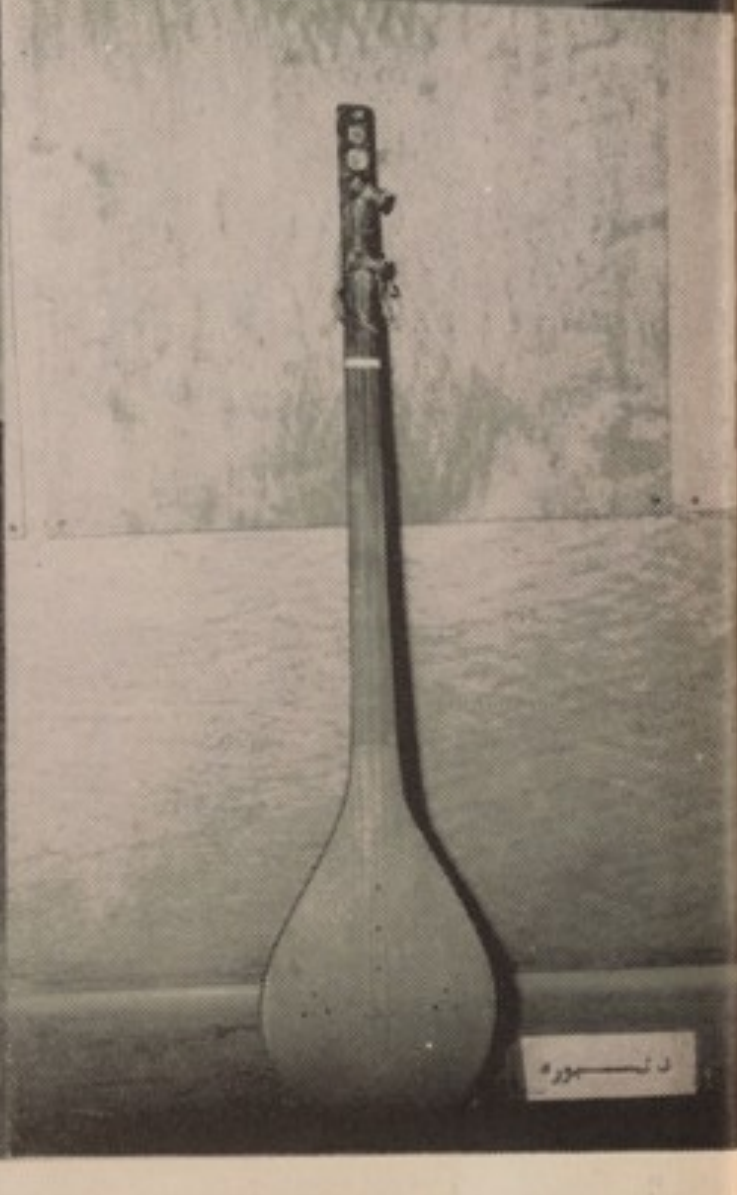
زهر بافی

دول

سازنده

د ناسیر

میلۀ عنعنوی ویسا ک در سلطانیپور

روز جمعه (۲۴) حمل (۱۳۵۸) مصادف بود به روز جشن ویسا ک سلیت هنود. در این مراسم عنعنوی که هر سال به وقت معین آن برگزار میگردد، تمام برادران هند و از نقاط مختلف کشور سهم میگیرند و باشور و شعفا از این روز تاریخی استقبال مینمایند.

این جشن یک هفته دوام میکند و مسافری از هر نقطه کشور به غرض اشتراک در مراسم جشن در باغ سلطانیپور ولسوالی سرخرو و ولایت ننگرهار گرد هم می آیند.

آغاز این مراسم عنعنوی ساعت سه و نیم بعد از ظهر روز جمعه بود. تخت روانی مزین به تکه های رنگین و گل، در جاده باصداها علاقمند بدرقه میشد. بین این تخت روان، کتاب مقدس «گرننت» بود که از در مسال «گورودا اوره» شهر جلال آباد به باغ سلطانیپور انتقال داده میشد.

انتقال کتاب گرننت باشور و هلله، اتن ها، چوب بازی، ترانه ها، و عطر پاشی و گل پاشی صورت میگرفت. چند قدم پیشتر از تخت روان، پنج نفر موسفید سو قعبت داشتند که به نام پنج پیاره (پنج محبوب) یاد میشوند. ایشان، لباسهای زرد به تن و شمشیرهای برهنه به دست و دستمال های سپیدی به گردن داشتند و شمشیرها را طوری با خود نقل میدادند که سر آنها بالا گرفته شده بود و شخصی در بین صف، بهرق زردی با خود حمل میکرد.

چند قدم پیشتر، صف اطفال سرخپوش اهل هنود قرار گرفته بود که ترانه و آوازی خواندند.

حلقه دیگری پیشتر از آن در حالت رفتار، چوب بازی میکردند. حلقه دیگری در پیشاپیش همه در حالت رفتار، سرود مخصوص مذهبی میخواندند که این سرود با دهل، سرنا و زنگک همراهی میشد.

کتاب مقدس «گرننت» ذریعۀ تخت روان به وسیله اشخاص مربوط در مسال

فرهنگ خلق

و سایر علاقمندان، طور پیاده از درمسال آورده شده بود و بعد از يك قسمت زیاد فاصله، کتاب ذریعه سوتر به باغ سلطانه پور انتقال داده شد. معمولاً در داخل این تخت روان، د و کتاب گزنت موجود است و پهلوی آن «طشت حلوا». هنگامیکه کتاب به درمسال باغ سلطانه پور مواصلت میکنند، حلوا به طور خیرات به همه تقسیم می شود. بعد از آن، نفرموظف درمسال، کتاب را بر سر خود گرفته و به جای مخصوص قرار میدهد.

يك کتاب در این درمسال به مقصد سجده و عبادت نهاده میشود و کتاب دیگر در مقابل آن به غرض ختم در جریان این مراسم. این کتاب در هر (۴۸) ساعت یک دفعه ختم میشود بدون اینکه وقفه بی در خواندن آن به میان آید.

نا گفته نماند که در موقع انتقال کتاب مقدس، والی و قومبا زندان عسکری و سایر مأمورین و عده کثیری از ساکنین شهر جلال آباد در حالیکه شعارهای انقلابی میدادند نیز شرکت کرده بودند.

از جالبترین نمایشهای میله و بساک، برگزاری جشن عروسی و عقد نکاح دهها دختر و پسر جوان است که برای شگون نیک، ایام خجسته این میله باستانی را

میلہ عنعنوی

انتخاب میکنند. مراسم عروسی، مرحله‌های مختلفی دارد که من آنچه را دیده‌ام به اختصار در اینجا مینگارم:

در ابتدا داماد را نزدیک چشمه آب برده، غسل میدهند و او را با لباس عروسی که قبلاً تهیه شده میپوشانند. اقارب و دوستان وی با رقص و چوب بازی که توسط دهل و سرنا همراهی میشود، داماد را به محل برگزاری مراسم عروسی یعنی «گور و دواره» که در آنجا کتاب مقدس نیز گذاشته شده، می‌برند. چند لحظه بعد خویشاوندان عروس، عروس را با خود به همین جا می‌آورند. بعد از این لحظات، خویشاوندان عروس و داماد مستقلاً دستهای گل‌امیل را که در آن، با نکتوت‌های افغانی آویخته شده به گردن عروس و داماد می‌اندازند. البته این یک نوع استقبال متقابل میباشد که از هر دو جانب انجام می‌یابد.

در شروع مراسم عروسی، با نکاح، عروس و داماد مقابل (گور و گرنته) آمده سجده احترام به جسامی آورند. بعداً عبارات مخصوصی توسط «گرنته» (کسیکه گورو) (*) گرنته را میخواند (خوانده میشود. سپس همین عبارات توسط یک دسته موسیقی نوازان که در کنار گورو گرنته

نشسته میباشند: تا عروس و داماد يك دور مکمل را به دور (گورو گرنټ) طی نمایند، خواننده میشود. به همین ترتیب، عروس و داماد، چهار دور از گرنټ را دنبال میکنند که در صف اول، داماد و در صف دوم، عروس قرار دارد. در همین اثنا، چادر عروس به چادر داماد گره شده میباشد. در اخیر این مراسم، عروس و داماد مقابل گرنټه می ایستند تا مراتب احترام و سجده را به جا آرند.

در پایان مراسم، يك ديگك حملوا که توسط کمیتهٔ تنظیم مراسم برگزار می‌گردد، تهیه شده میباشد به اشتراك کنندگان توزیع میگردد. بعد از اختتام این مراسم، مراسم دیگری به نام «دولای» آغاز میشود که توسط آن عروس به خیمهٔ داماد برده میشود.

در حصهٔ مصارف باید نوشت که مبلغ پنجم صد افغانی از جانب خانوادهٔ داماد و مبلغ سه صد افغانی از جانب فامیل عروس پرداخته میشود که مبلغ مذکور به کمیتهٔ تنظیم مراسم بر گزارى عروسی تحویل داده میشود. کمیتهٔ مذکور، مؤظف است به پول مذکور، يك ديگك حملوا و گروه موسیقی نو از راسهیا نماید.

میلهٔ عنعنوی

نا گفته نباید گذاشت که کمیته مذکور به اشخاص بی بضاعتی که قدرت پرداخت این مبلغ را ندارند، معاونت مینماید.

در هر میلهٔ تاریخی « و هساک » در حدود (۶۰) الی (۷۰) مراسم عروسی بر گزار میشود که توسط کمیته مذکور به اساس نوبت تنظیم میشود. در بخش اعضای کمیته باید نوشت که اشخاص، داوطلبانه و افتخاری سهم میگیرند و فعالیت به خرج میدهند.

در باره چشمه‌ی که در سلطانه‌ی ر موقعیت دارد چنین افسانهٔ فولکلوریک موجود است:

وقتی که « بابا گورو نانک صاحب » در عمر پنجاه و یک سالگی جهت بازدید وارد افغانستان شدند دو نفر از سرمدان به نامهای « باله » و « مردانه » با ایشان همراه بودند. یکی از اهالی سلطانه‌ی پور به نام « غوث الدین » که از شخصیت ((گورو بابا نانک)) قبلاً آگاهی داشت با ایشان ملاقات کرد و همچنان با شنیدن این خبر، اهالی این منطقه به دور حضرت « گورو بابا نانک » برای دیدار از نزدیک جمع شدند. درین وقت گورو بابا نانک در بارهٔ مشکلات اهالی مذکور جوپا شدند. اهالی سلطانه‌ی پور از ناحیهٔ خشک آبی شکایت کردند و گورو بابا نانک به تمام کسانی که در آنجا حاضر بودند، خطاب کرده و خواستگار دعای دسته جمعی به دربار خداوند شدند و سپس چوبی را که در دست داشتند به زمین فرو بردند و از آنجا آب به بیرون فوران کرد که فعلاً به نام چشمهٔ سلطانه‌ی پور معروف است. بعد از این واقعه، این چشمه شکل زهارت را به خود گرفت و مردم را به خود جلب کرد و ادارهٔ آن به هندوان افغان که در سلطانه‌ی پور سکونت داشتند تعلق گرفت.

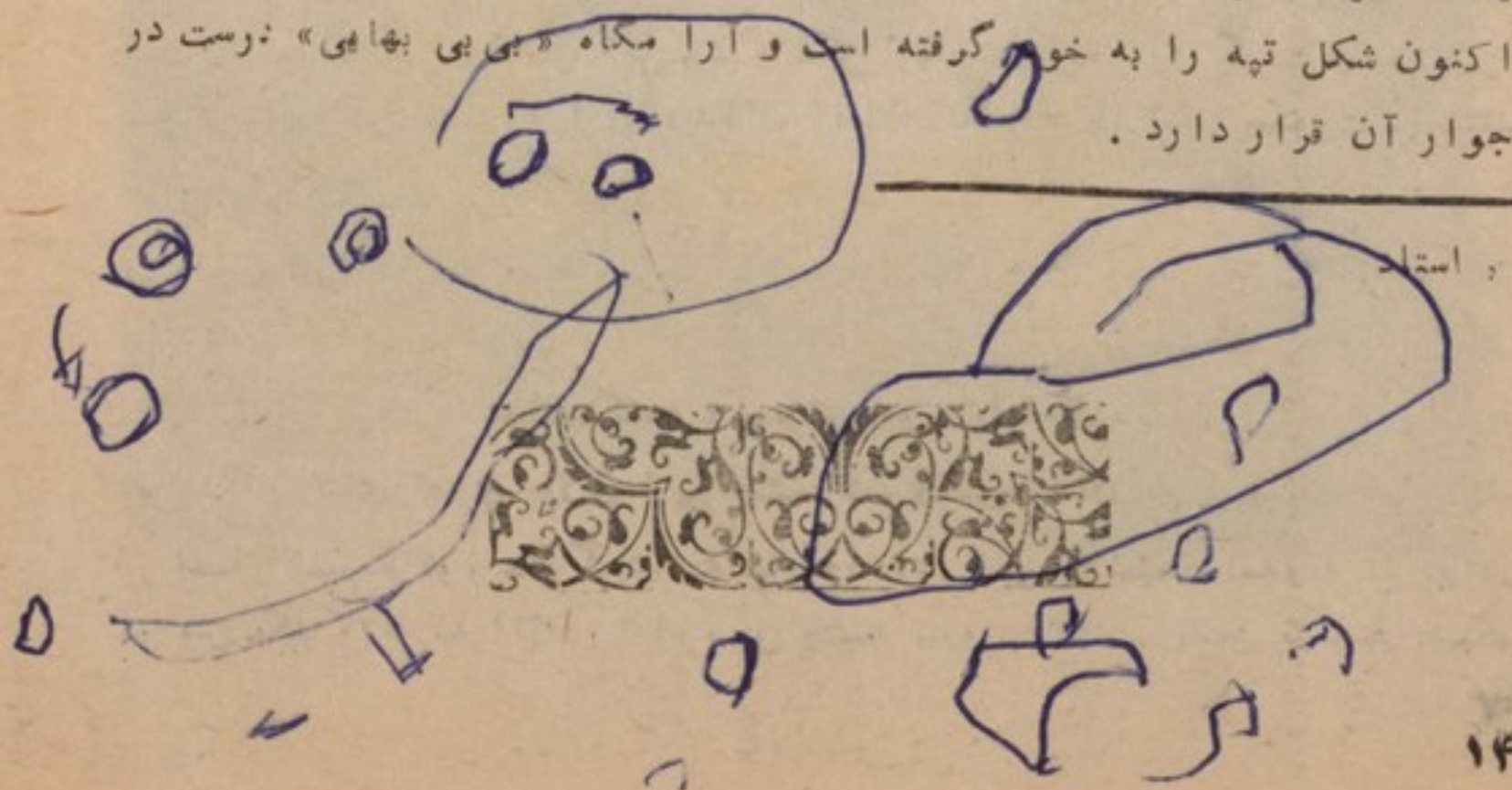
پس از چندین سال وقتی که امیر حبیب الله خان به سلطنت رسید روزی این منطقه را دید و از آب و هوای آن خوشش آمد. چهارتن از موسفیدان را به نام های « نرشنک داس »، « سنتوک سنگک »، « جسمونتی » و « بابا حکم سنگک » نزد خود خواست و خواستگار بنای قصری بالای این چشمه شد و موسفیدان بنا بر حرمت زهار تگاه از اعمار قصر مذکور جلوگیری بعمل آوردند. اینور به نصیب آمد و به نوکران خویش حکم کرد که آنان را از سخل چشمه بیرون کنند. بدین ترتیب به حکم

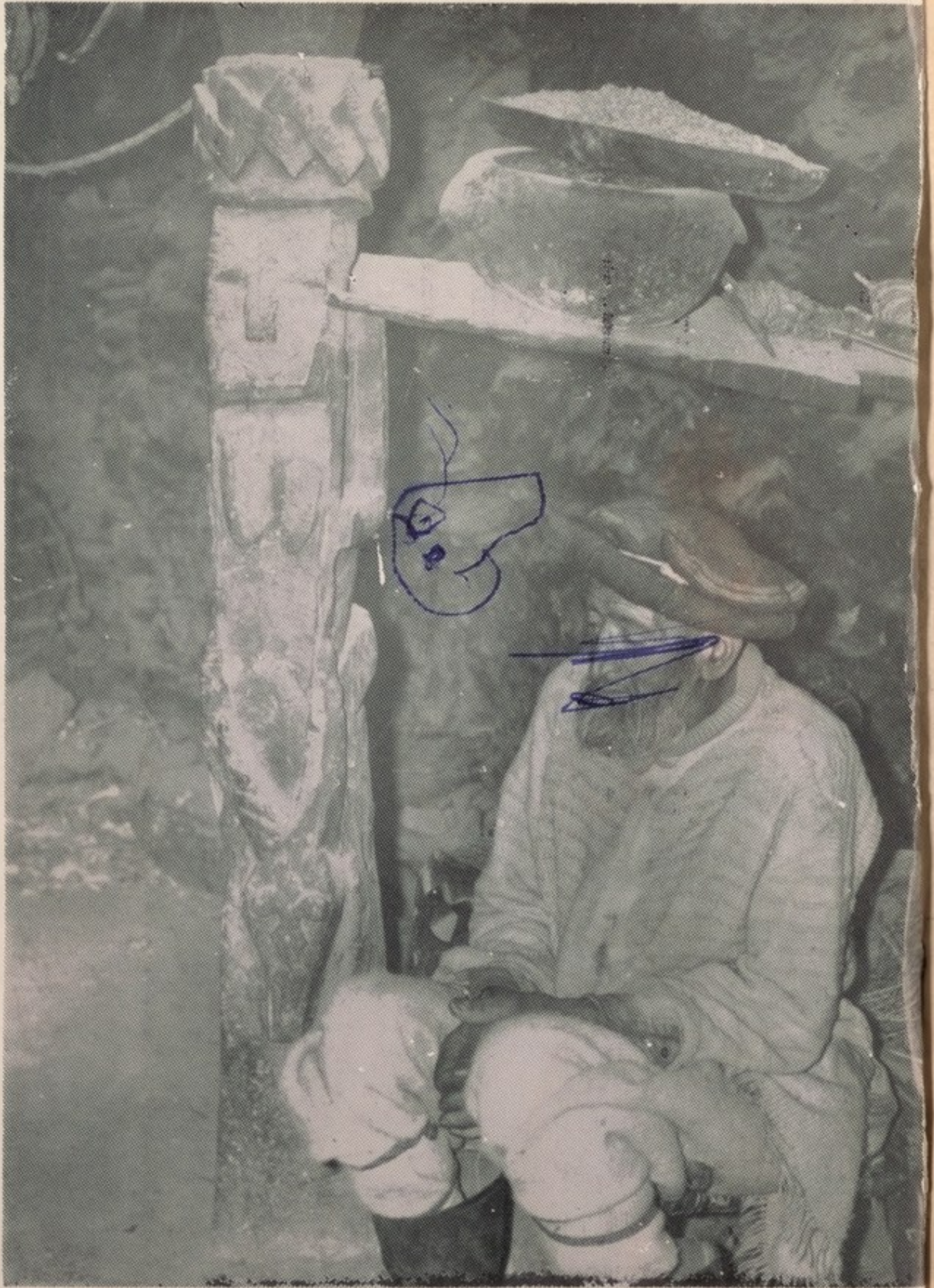
وي ساختمانی به روی چشمه مذکور بنا یافت که هکتعداد از زنان امیر برای تقویع خویش از آن استفاده مینمودند . بعد از آنکه امیر امان الله خان به سلطنت رسید ، این ساختمان توسط عساکر وی سوختانده شد که دیوار های تهداب آن فعلاً بجا است . بعداً امیر امان الله خان به اهل هنود افغانستان اجازه داد که در بعضی مراسم مذهبی از این منطقه استفاده کنند .

از مدت (۵۸) سال به اینطرف ، همه ساله ، میلۀ تاریخی و یساک برای یک هفته در ماه حمل در همینجا برگزار مینماید . همچنان بعض کسان به این عقیده اند که غسل کردن درین چشمه ، باعث نا بودی برخی از بیمارها میشود . در بارۀ تپه و پل مقابل چشمه سلطانپور عقاید متعددی موجود است مثلاً :

اگر طفلی مریض شود با عبور دادنش از زهر پلای که در قسمت تحتانی تپه قرار دارد به این تصور اند که طفل شفای یابد ، مشروط بر آنکه در سپیده دم آن روز کسی دیگر از روی آن پل نگذشته باشد و این کار را به سببی میکنند که در زمانه های گذشته زنی بنام بی بی بهایی که پدر وایتی خواهر و بهروایتی دیگر سر هد با باگور و نانک بود ، چنین ارشاد کرده بود . زن هائیکه تمام حیات خود را در خدمت این مزار صرف کرده است و اکنون آنجا نگاه وی نیز در زهر این تپه سپا شد که زیارتگاه زاهران است .

میگویند : وقتی که امیر حبیب الله ساختمان خود را بالای چشمه اعمار میکرد ، یک مقدار خاک را به غرض تهداب گذاری کشیده و در مقابل چشمه انداخته که اکنون شکل تپه را به خود گرفته است و آرا مگاه « بی بی بهایی » درست در جوار آن قرار دارد .

يك تن از اهالی نورستان در لباس محلی نورستاني

۵
۱۲

